QVADRAGESIMALE

Propiciatorium de altare

Aug' in soliloquiis

Celum et terra et omnia que in eis
sunt dicunt mihi ut amem te
deum nec cessant clamare ca
meis ut sine excusabiles sim

Bernard

O clementissima virgo filius
Adam deum ne reverendatro pie
tatis que fuasti benignissima
virgo nil desinit nam solam ubi
nullus meminit meritis et pre
cibus ubi totum videt confidunt

Quarta sequitur debita virtus
ist. obediencia p̄cepti dei et
p̄fecti frequenter et a p̄fectis
talibus ramis Quatenus semper
parati ad mortem nec mali cur
sus estote parati Quia qui hanc
nō p̄tastis fuit homis vanitas Sapi
entie iij Justi si mortē p̄ceperint
tyranni in refugium erit Hiero
nimus in epistam ad Vitalē sapien
et tota dom fratrū q̄ nūq̄ ē malus
finis si quis bñ vixit et ex rēto
rubus vas ongtimum bonū habe
bit qui male semp vixit
Sunt adhuc plura de habenda
spe salutis p̄tra ḡtuas p̄cepta sed
ista p̄dicta sūt magis necessaria
de istis pluribus necessariis vide
ar tractatus patrum
in ps mauri de s. Ghai
to eiusdem in Pomerio

131

Opusculum Quadragesimale per Valentinum Posnanianum recollectum, omnibus, & potissimum in Vinea Dñi laborantibus, perutile.

Ex libris Eccl. Collegiatæ Kiesen.

In hoc Opusculo continentur.

Tractatulus de Pœnitentia & partibus eius.
Tractatus de decem Præceptis Dei.
Declaratio Orationis Dominicæ.
Declaratio Symboli Apostolorum.

Benedictus DEVS in sæcula.

BIBLIOTEKA KÓRNICKA PAN

Cim. o. 629

1411 a 2023

Reuerẽdissimo in Christo patri / et Dño Principi Illustri / domino Johanni ex Ducibus

Lithuaniæ, Dei gratia Episcopo Posnanienſi. Valentinus Posnanianus, fœlicitatem optat, atq; ſe plurimũ cõmendatum facit.

Reuerendiſſime Præſul & ampliſſime Princeps. Notiſſimum eſt, quam non mediocri perfuſa eſt gaudio Polonia, quũ Dei nutu ad Posnanienſis Pontificatus faſtigium, tuam Reuerendiſſimam dominationẽ euectam

ctam intellexit. Clerus quoq; nõ minus cum uoluptati, tum honori ducit, huiusmodi Prælatum obtinuisse. Nec mirum, Nouerunt enim, pietatem animi tuæ Reuerendissime dominationis, genuinam facilitatem dexteritati coniunctam. Nouerunt inq; tuam. R. dignationem, authoritate, zelo, synceritateq;, ut alia taceam, ad gubernandam, protegendam, atq; ueluti dilectissimã sponsam, hanc Posnanien sem Ecclesiã amplexandam, plurimum posse. Quod quidem liquido declaratum est ex Vylnensis Ecclesiæ regimine, prudentissime atq; cum non mediocri utilitate ipsius, peracto. Hinc omnia nobis pollicemur, quæ ab optimo Pastore expectari possunt.

His ego permotus, confisus in humanitate morumq; facilitate, tuæ Reuerendissime. D. Statui offerre atq; dicare eidem. Hoc breue opusculũ quod nuper hortatu nonnullorum de pœnitentia, de præceptis Dei, de oratione Dominica, atq; de explanatione Symboli Apostolici collegi, & Calcographorum

phorum prælo commisi. His potissimum temporibus, quibus & Pœnitentia sacra inter homines refriguit, & præcepta sacrosancta Dei obliuioni tradita, & deuotio prope periit, & Fides in plerisq; admodum uacillat. Vbi tanta malorum labes, tantaq; quotidie flagitia cumulantur, quæ si quis uelit considerare per singula, nunq; poterit a lachrymis temperare. Sic enim omnia confusa, sic sunt cuncta resoluta, ut uix uestigium uirtutis unq; uideas, ut uerbis Chrisostomi de compunctione cordis, utar, Nequitiæ uero & luxuriæ repleta esse cuncta perspicias. Et quod est infœlicius, perurgentium nos malorũ iam nec ipsi sensum capimus, nec alios monemus. Et contingit nobis quod illis solet accidere, qui uel Phrenesim paciuntur, uel mente capti sunt, a quibus cum multa turpia & periculosa, uel dicantur, uel etiam gerantur, nec pudoris tamen aliquid, nec pœnitudinis capiunt, quinimmo & magnifici sibi ac sapiẽtiores sanis uidentur. Ita & nos, quum omnia quæ sanitati contraria sunt geramus, Nec hoc ipsum quidem

quod deest nobis sanitatē nominam?. Et profecto, si quis extrinsecus undecūq; adesset, & præceptorum Christi, ac nostræ conuersationis confusionem ac perturbationem uideret, nescio si alios magis ullos, quam nos inimicos esse & contrarios præceptorum Christi iudicaret.

Et ne quis me inflammato animo hec dicat finxisse, dicam. Sed si peccatis linguam immisero nemo ægreferat, non enim alios accusabo duntaxat, sed etiam memetipsum taxabo. Milites ipi per singulos dies uaria peccata perpetrant, contumeliam inferentes & conuicium furentes, alienas negociantes erumnas, lupis similes, nunq̄ a crimine mundi, nisi quis & Mare sine fluctibus esse diceret. Quod enim uicium eos nō exagitat? Quis morbus eorum non obsidet animam? In æquales inuidiā exercent, liuoremq; nutriunt, & inanem gloriam, In subiectos autem auaritiā. Quot illis rapinæ? quot usurpationes? quot calumniæ & adulterationes? quot seruiles assentationes? Christi lex dicit.

Qui

Qui dixerit fratri Fatue, reus erit gehennæ ignis. Qui uiderit mulierem ad cõcupiscendum eam, iam mœchatus est eam. Nisi quis humiliauerit se, sicut paruulus, non intrabit in regnum cœlorum. Hi uero superbiam exercent in subditos, seq; tremẽtes ac formidantes, se feris exhibentes magis infestos, propter Christum quidem agentes nihil, omnia uero propter uentrem, propter pecunias, propter inanem gloriam. De auaritia eorum nihil dici potest. Sicut enim qui sunt in hæremo monachi; neq; quid sit auaritia norunt. Ita nec isti, sed ex contrario quam illi. Illi quidem, eo quod sint procul a uicio constituti, morbum ignorant. Hi uero quod nimis in eo sint ebrij. Neq; quãtum sit mali sentiunt. Sic enim uirtutem hoc expulit uicium, atq; Tyrannice dominatur, ut nec graue crimen esse putetur.

Sed & ad alios ueniamus mansuetiores exquiramusq; artifices & Mechanicorum genus. Hi nanq; præsertim ex iustis laboribus, suisq; degere uidentur

sudoribus. Verum & isti cum sibi non cauerint, multa sibi inde mala congregant. Iustorum enim operationi laborum emptione & uenditione iniquitatem immiscent, & iuramenta frequenter & periuria, simul atq; mendatia auaritiæ coniungunt. sola curãt secularia, & terræ permanent affixi, & modo lucrentur omnia faciunt, ut autem pauperibus communicent, nullam gerunt curã, sua semper uolentes augere. Quis referat super his conuicia, cõtumelias, fœnora, usuras, contractus multæ falsitatis plenas, turpia commertia.

Sed & hos relinquentes, ad alios qui uidentur esse iustiores, ueniamus. Qui sunt igitur isti? Agros possidentes, & ex terra colligentes diuitias. Et quid his quoq; fuerit iniquius? Si quis enim discusserit, quomodo miseris & erumnosis utuntur agricolis, ipsos uidebit barbaris crudeliores. Nam fame deficientibus, & per totam laborantibus uitam, continua insuper & intolerabilia iniũgunt tributa, laboriosaq; præfiniũt ministeria, & uelut Asinis, uel Mulis, immo

mo uero quasi lapidibus illorum cor-
poribus utuntur, nec minimum sinen
tes respirare, siue terra præbeat, siue non
præbeat, similiter illos fatigant, nec ue-
niæ quicq illis indulgent. Quis dice-
re possit quæstus, quos ab eis negocian-
tur? Et circũuentiones, quibus eos de-
fraudant (Ex eorum laboribus atq; su-
doribus horrea replentes, & lacus, ipsos
autem neq; minimam partem domum
referre permittentes, cum hi & coniu-
ges habeant, & alant infantes, homi-
nesq; sint, & proprijs eorum aream la-
boribus impleant, Sed honorum nihil
ipsi cogitant. Propterea cum Prophe-
ta dicendum est, obstupesce cœlum, &
perhorresce *terra*, *in* quantam ferita-
tem ebacchatum est hominũ genus.

Hæc autem dico, non artes, non
agriculturam, aut militiam, non agros
calumnians, sed nosmetipsos, quoni-
am & Cornelius erat Centurio, & Pau-
lus Sutor, ut ait Chrisost. & arte post præ
dicationẽ usus est, Et Dauid erat Rex, &
Iob Agros possidebat, & hinc multos
capiebat prouentus, & impedimenti

nihil erant hæc ad uirtutem alicui illorum.

Et ne de industria me quis Cleri statum obmisisse putet, & hos pro admonitione adeamus. Nam horum plerique adeo corrupti sunt, ut illud Isaie. 56 eis conuenienter dici possit. Ipsi Pastores ignorauerunt intelligentiam. Ignorant enim intelligentiam suæ dignitatis, quam habent in Sacramenti Altaris administratione, quæ eis credita & commissa est, ut consecrent, offerantq; dignissimam illam Deo Patri hostiam. Quod quidem mysteriũ omnem transcendit humanam & angelicam dignitatem. Huius tamen tantæ dignitatis immemores plerique Sacerdotes, omnẽ uitæ sanctimoniã abhorrent, & omni probrorum genere contaminati, Gulæ & Veneri indulgent. Eorum animus in patinis magis q̃ in sacris libris uersatur. In Dei Templo, perfunctoriæ, & in transcursu peragunt Ecclesiastica officia, in mensis uero longissimam transigunt partem temporis. Taceo inhonesta eorum contubernia, ne uidear in

eos

eos potius inuehi uelle, q̃ admonere.

Preterea ignorant ipſi Paſtores plerique intelligentiã honeſtatis uitæ habendæ, ad dandum alijs bonitatis exemplum, quod imitentur, quum ſint nonnulli ſubditis ſuis diſſolutiores. Poſtremo ignorent intelligentiam diligentiæ preſtãdæ circa cuſtodiam & curã gregis cõmiſſi, quum nullam de eo gerant ſollicitudinem. Gregorius autem .40. Diſt. Cap. Epheſy de his ita differit. Cum increpare delinquentes noluerit, eos proculdubio tacendo Paſtor occidit.

Quum igitur in tantam corruptelam genus humanum delapſum ſit, utinam ſint uel nonnulli qui hoc Opuſculum, ueluti quoddam Enchiridion præ oculis habeant, atq̃ legant, ſi quid forte non nihil lucri pro reparandis cõſcienciſs exhaurire poſſint.

Quod quidem Opuſculum, ut tua Reuerendiſſima dominatio, pro paruo munuſculo acceptare dignetur, etiam atq̃ etiam oro. Commendo me neſtræ

ſtre Reuerẽdiſſimæ dominationi Preſul digniſſime, quam Deus optimus maximus quam diutiſſime fœliciter cõſeruare dignetur. Ex Poſnania. 19. Decembris. Anno ſalutis Incarnatæ. Milleſimo quingenteſimo triceſimo ſexto.

Quadrageſimale Opuſculum per Valentinũ Poſnanianũ recollectũ/ omnibus. et potiſſimũ in vinea domini laborantibus perutile.

Cõuertimini ad me in toto corde veſtro. Iohelis. ij.

DIcit Auguſtinus. ſer. 41. ad fratres in heremo. Adueneruũt nobis dies pœnitẽtie fratres chariſſimi ad redimẽda peccata. Dies medicinales animæ & corporis. Dies pœnitẽtiæ & lachrimarum. Dies letitiæ. quia flores uirtutũ apparebunt in fra noſtra.

A dies

Dies utilitatis quibus facilius oratio exauditur, adiuuãte uniuersali ecclesia singulos in orationibus. Bernar. Tépus militiæ Christianæ. Non nobis frēs singularis est hec obseruatio, una omniũ ē qui sunt in unitate fidei, hoc faciunt reges, hoc clerus, hoc uniuersus populus. Et cur non sit cõmune ieiuniũ Christi omnibus Christianis? Quare membra non sequãtur caput suũ? Si bona suscepimus ab hoc capite Christo, mala autē quare nõ sustineam9? Christus, quicqd passus est, pro nobis est. Et id quoq; qđ laboramus pro nobis erit.

Rogo fratres cũ deuotione suscipite hoc ieiuniũ. Si aliquãdo deuote ieiunauim9, nunc deuotius. Et si forte antestudia uestra intepuerãt, dignum est, ut nunc in feruore spũs recalescãt. Ieiunet gula, oculus, auris, lingua, anima, a uiscĩs & ꝓpria uolũtate. Assit deuota oro Audiant diuina officia Non negligat sermo, Recolite uerbũ Christi Matth 16 Quid ꝓdest homini si uniuersum mundum lucret, animæ uero suæ detrimentum patiatur? Illa transeũt, hec manẽt.

Ru6

Rupe. Abbas Tuicen Capiam⁹ charissi mi exempla a sanctis. Apostoli primi fi lij illius sponsi, qui ablatus erat. Math. 9. tota uita sua, ieiunij fletūq; amaueit & renuit consolari anima eorū, tantūq; in eo delectati sunt, q; eius mēores erāt. At postq̄ multiplicari cepit numer⁹ cre dentiū, tanq̄ indiscretos pisces retia fi dei cōtraxerunt, ut cū abstinētib⁹. multi tudo quoq; intraret ebriosoq;, subuenit ecclhasticæ disciplinæ magisteriū, & tan quā seuera mater, moderata est intēpe rantiā edatiū pueroq;, quadragesimale ieiunij instituendo, ut quia de toto co gi non poterāt, uel partē obseruarēt, ui tæq; decimas abstinētiæ dedicarent, Nā tocius anni hec est decima. ut dicemus. Ecce igitur nūc tempus acceptabile. di es salutis. Ecce sacrū iniciū. Emēdemus in meli⁹ quod ignoranter peccauim⁹.

In die Cinerum.

Gnuertimini ad me in toto corde uestro Dicemus primo de institutiõe quadrageſimæ. Secũdo de his quæ in q̃drageſimali tẽpore laudabiliter fiunt ex ordinatione eccl̃iæ, p̃ter morem aliorũ temporũ anni. Tercio q̃re per pœnitentiã conuerti debeamus.

De primo. Quadrageſimale tempus primo in ueteri lege multipliciter ẽ figuratũ atq; præſignatũ, & quantũ ad numerũ dierũ, & quantũ ad officiũ, ad quod eſt ordinatũ ſcz ad purgationem peccatorũ & pœnitẽtiã faciendã ſimul & ad ieiuniũ.

Nam q̃draginta diebus & noctib9 pluit dñs ſuper terrã tẽpore diluuiñ ſub Noe. per quod purgabaf̃ mũdus a peccatis, quibus erat cõtaminatus.

Similiter, q̃draginta dies conceſſi ſunt Niniuitis ad pœnitẽtiã, ſcd'm hãc p̃dicationẽ Ione p̃phetæ. ca. 3. Adhuc

40

40. dies, & Niniue ſubuertetur. Intra quos uiri Niniuitæ cũ rege ſuo ſalutarẽ facientes pœnitẽtiã, in cinere, cilicio & ieiunio, placauerũt imminẽtem dei irã & euaſerunt ſubuerſionẽ prænunciatã.

Inſuper Moyſes bis ieiunauit. 40. diebus & noctib9 in monte Sinay. ut legem dñi mercreẽ accipere. Primo quidem ãte primas tabulas legis acceptas. Exo. 24. Et ſecũdo poſt primas illas tabulas cõfractas, & ante ſecũdas tabulas legis a deo acceptas. Exo. 34.

Item Helias ꝓpheta, poſt mãducatione panis ſubcinericij ſibi ab angelo dñi delati, ambulauit in fortitudine cibi illius 40. diebus & 40. noctibus, neq; manducãs neq; bibens uſq; ad mõtem dei Oreb. 3. Reg. 19.

Secundo q̃drageſimale tempus in principio noui teſtamenti a Chriſto eſt conſecratũ, per hoc quod ſuſcepto Baptiſmo a Ioanne Baptiſta ſeceſſit in deſertũ, & ieiunauit illic 40. diebus & noctibus nihil mãducãs & bibens. Matth.

4. per quod opus suū. dedit nobis exēplum, ut sequamur uestigia eius. 1. Petri 2. pro captu nostre fragilitatis.

Nos itaq; si boni sumus filij, debēm patrē nostrū in hoc sequi, si boni sumus milites, debemus nostrū ducem & principem militiæ, contra mundū & carnē, in hoc bello imitari. Delicatus enim est miles, & ignauus, qui suū regē & capitaneū uexilliferū, in prelio strenue pugnātem, sequi recusat.

Tercio q̄dragesimale tēpus est post ascēsionē dñi in cælos, ab Apostolis, ex ordinatione Christi, & magisterio Spiritussancti, institutū, ad exemplū & imitationē Christi. Nam scd̄m sacrorū authorū sententiā, beatus Petrus, cum Rome sedis Apostolicæ locū delegisset ac cōstituisset, ut princeps & pastor uniuersalis ecclesiæ a Christo cōstitutus, instituit quot annis q̄dragesimale ieiuniū, a tota ecclesia obseruandum.

Nempe beatus Ignacius Epūs Antiochenus. qui tēpore Apl̄orum floruit, & mar-

martirio coronatꝰ est, sub Traiano Imperatore, in quarta suaꝝ epistolarum, q̃ est ad Philipenses, ita scribit ad fideles. Quadragesimã uero nolite ꝓ nihilo habere imitationẽ enim continet dei conuersationis. Hoc autẽ nõ scripsisset, nisi eo tẽpore fuisset iã quadragesima in ecclia uniuersali & catholica instituta.

Btũs etiã Hieronimus ad Marcellã scribens ꝓtra insanos Montani heretici sectatores, ait. Nos. scz catholici, unã q̃dragesimã secundũ traditionẽ apostolorꝫ, toto ãno, tẽpore nobis ꝓgruo ieiunamus.

Cui consonat & Theophilus episcopus Alexãdrinus dicẽs, Habemus q̃dragesimã ab apostolis ꝓinstitutam & ordinatã.

Ex quibus dictis ꝓfutatur insania & oblatratio hereticoꝝ huius tẽporis. obgarrientiũ q̃dragesimalẽ obseruationẽ solum esse ex humana adinuentiõe recenter introductã, eo ꝙ non cõtineaẽ in Euãgelio expresse descripta. & ꝙ homines iure diuino non obligentur ad eius ieiuniũ. & abstinentiã ciborũ in ea

decretã scz ad abstinẽtiã a carnib9 atq; lacticinijs. Ipsi enĩ Lutherani talia sparsgentes in populo, ad captandã eius beneuolẽtiam, & ad loquendũ ei placẽtia sunt organum & os satanæ. per eos uolentis seducere populũ dei ab obediẽtia ecclesiæ catholicæ.

Audiatur potius ab omnib9 sctũs maxim9 in sermone de quadragesima dicens. hec autẽ p̃cepta (quib9 .s. institutũ est quotannis quadragesimæ ieiuniũ) non tam sacerdotũ precepta sunt q̃ dei, atq; ideo qui ea spernit, nõ sacerdotem spernit, sed Christũ qui in suo loquitur sacerdote. hec ille.
Ex quib9 constat, ipsã quadragesimã ex dei esse cõstitutione.

Sed diceret quis, Quare quadraginta dieꝝ & nõ pautiorũ, neq; plurimoꝝ est in q̃dragesima institutum a Christo ieiunium? respondet beatus Gregorius assignans hanc rationẽ in homilia euãgelij primæ dominicæ q̃dragesimæ, & adducuntur eius verba in libro decretorum. de conse. dist. v. ca. q̃dragesima. in hanc sententiã. Iubemur inquit, deorerũ omnium decimas soluere ex lege,

Ergo

Ergo & Dierū anni decimas deo debe⁊
mus. Atqui trecētorū & ſexagita quinq⁊
dierū (qui totum cōplēt annū) decima
pars cōtinet q̄dragita duos dies, qui de
currunt a prima dominica quadrageſi⁊
mæ uſque ad paſcha. A quib⁹ ſi ſubtra⁊
hātur ſex dies dominici in quib⁹ nō eſt
ieiunandum ex inſtitutione eccleſiæ, ſu
perſunt ſolum triginta ſex ieiuniorum.
Ad cōplēdum vero numerū q̄dragena⁊
rium dierum ieiunū, quē dominus no⁊
ſter ſuo ieiunio ꝓſecrauit, ne māeret im
perfectus ille ſacer nūerus & incōpletus
eccleſia ſancta ſuperaddidit q̄ttuor dies
ieiunio⁊. proxime precedētium primā
dominicā q̄drageſimæ, ſcz feriā q̄rtam
in capite ieiunū & tres reliquos dies cō
tinuo ſequentes. Et ita cōplentur 40. di
es integri cū magna deuotiōe obſeruan
di. etiā diligētius q̄ alio quouis anni tē
pore, qm̄ (ut dicit Leo Papa in ſer. de q̄⁊
drageſima) parū religioſus alio tēpore
monſtrat. q his dieb⁹ nō religioſiorin⁊
uenit.

Pro ſecūda particula huius ſermo⁊
nis abſoluēda. Inter cætera q̄ in hoc die
& q̄drageſima fiunt & non in alijs anni

tẽporibus. Primo in ipso ingressu Ieiunij q̃drageſimalis. & hoc die benedicũtur cineres a ſacerdote, & imponũtur capiti aut fronti ſingulorum in formã crucis. cũ his uerbis. meméto homo q̃a cinis es, & in cinerem reuerteris. Quod ex laudabili conſtitutione ordinatũ eſt preſertim ꝓpter duo.

Primo ad inculcãdã nobis memoriã mortis, ꝑ quã in cineré cõuertet corpus noſtrũ, ſicut ex terra formatum eſt Hec autẽ aſſidua mortis memoria, maxime nobis eſt utilis.

Tum, quia noſtrã retũdit ſuꝑbiam Eccli.10. Quid ſuperbis terra & cinis?

Tum etiam, quia contemptũ mũdi inducit, teſte hieron. facile contemnit oĩa, qui ſe ſemꝑ cogitat moriturum

Tum deniq; quia iugis memoria mortis, & a peccato retrahit hominẽ, & ad bene operandum quotidie ſolicitat, Eccli.vij. Memorare nouiſſima tua, & ineternũ non peccabis.

Secũdo dantur hodie cineres benedicti

dicti a sacerdote fidelib9. ad significandum statũ & qualitatẽ pœnitentiæ, hoc sacro tẽpore peragende quæ quidẽ pœnitentia per cinerem apte desigñaf, unde in ueteri lege, qui per pœnitentiam se uoluerunt humiliare corã deo. leguntur sedisse in cinere, & posuisse cinerem super capita sua, ut legitur de Achab. 3. reg. 21. & de niniuitis Ione ca. 3. Et de Iudeis tempore oppressionis holofernis Iudith 4. Et in multis alijs scripturæ locis Et in euãgelio Matth. xi dicit dominus Si in Tyro & Sidõe factæ fuissent uirtutes, quæ in te factæ sũt olim in cinere & cilitio feciſſent pœnitentiã.

Beatus etiam hieronim9 dicit. q9 cinis & cilitiũ. arma sunt pœnitẽtiũ, Sicut eñ cinis lixiuiũ reddit amarum, & tamen quascũque a lineis pãnis & lintheis abstergit maclas. Ita pœnitẽtia amara quidem est subeunti eam, ad obolendam delectatiõem peccati, sed omnes diluit animæ sordes & maculas tanq̃ spiritua le lixiuiũ, & animã reddit candidam & purã.

Secundo in hoc die & principio q̃

dra-

dragesimæ pœnitẽtes publici, ab Episco po, aut eius uicario eiciunt extra eccle siam & educunt, phibeturq; ipsis per to tam q̃dragesimã ingressũ in ecclesiã. ut in luctu & merore agant pœnitentiã. Et feria quinta postremæ hebdomadæ q̃ dragesimalis, iterũ tanquã peracta pœ nitentia recõciliati deo inducuntur ab episcopo in ecclesiã. Quod quidẽ fit, ad significãdum eiectionẽ primorũ paren tũ e paradiso terrestri, propter suã p̃ua ricationẽ, & exclusionẽ totius suæ poste ritatis ac totius humani generis a regno cœlorũ propter eandẽ culpã. Reductio uero pœnitẽtiũ feria quinta ãte pascha. significat mistice reductiõem primorũ parẽtũ, & totius humani generis in reg nũ cœleste p uirtutẽ passionis & mortis Christi, que circa ea tempora facta est & cuius specialem memoriã tunc ecclesiã quotannis recolit.

Tertio in principio q̃dragesimæ ue lantur imagines sacræ in eccl̃s reposi tæ, & obducũt linthẽis per totã q̃drage simã. & in fine q̃dragesimæ iterũ dete guntur ac reddunt cõspiciendæ. Ad de signandũ, q̃ in peccatis constituti, non

sunt

sunt digni conspicere sanctos in cœlo per imagines sacras repsentatos. Sed tũc solum admittent ad illoꝝ conspectum quando per dignã penitẽtiã fuerint ab omnibus peccatis emũdati.

Cum igitur fideles intrant ecclesiã, & uident factã crucem, & imaginẽ sacræ uirginis, ac reliquorũ sanctorũ uelatas. ingemiscere debent apud se. & recognoscere se esse peccatores. idignosq; sanctorũ in cœlo aspectũ. ob quod excitare se ipsos debent ad faciẽdũ dignos fructus pœnitentiæ. & ad abradẽda peccata. ut tandem digni habeant in pascha, id est in transitu ex hoc mundo ad cõspicien dum clare in regno cælorũ apertã dei & sanctorum faciem.

Tertia pars sermonis, qre p pœniten tiam conuerti debeamus.

Quam necessariũ sit sacramentum pœnitẽtiæ. patet, quia quũ post adeptã innocentiã in baptismo homo recidit in aliquod peccatũ, rursus relabitur in irã & inimiticiã Dei, summi utiq; boni, &

& ita odio habetur. p peccatū enim homo se auertit ab æterno & summo bono fœlicitatem æternā amittit, & dānationem acquirit, usq; adeo, ut āplius indignus sit pane quo uescitur.

Talis homo non potest a seipso resurgere Iohā. 8 Nemo uenit ad me. nisi pater traxerit eū. Necessarium est ergo. ut homo peccator habeat peculiarē quādam motionem a deo. ut seipsū inspitiens & excuciens totū, sua cōsideret pctā. & super his penitētiā agat assistente dei gratia. Ipse enim dñs astat ad ostiū cordis. pulsans p instinctū gr̄æ suæ Apo. 3.

Et quāuis peccator egre peccata deserit. subinde se hincinde circūuoluens instar aspidis, quoniā molestū est illi a peccatis desistere, misericors dñs eū impellit per timorē & humilitatē ad agendum pœnitentiam.

Quūq; incertus adhuc esset peccator de peccati remissiōe, mitissimus dominꝰ instituit sacramentū pœnitentiæ scz absolutionē sacerdotalē q̄ certior ef-

fis

fitiatur peccator penes hoc signū exter-
num de diuina gratia sibi collata, & de
peccatis remissis, Non quidē ex merito
suo, sed uirtute passionis & mortis Chri
sti. sicut omnia sacramēta inde habent
efficaciam suam.

Atq; hoc ipsum est sacramentū pœ
nitentiæ, ecclīæ a Christo traditū supra
ueteris testamēti pœnitentiam.

Non operat autem pœnitētia sacra-
mentalis nisi in corde cōtrito, iamq; pa
rato absolutionē sacerdotis & gratiā dei
recipere.

Eaq; ratio est, cur Ioānes & Christus
& Petrus p̄dicationē suam exorsi sint a
pœnitētia, ut patet Matth. 3. Matth. 4.
Acto. 2.

Causæ nos mouētes ad p̄niam sūt
Prima. æterne damnationis timor. Pa
ratus est enim ignis gehennæ dyabolo.
& omnib9 qui in peccatis moriunt, nō
agentes super his pœnitētiā. Sicut ad
Iudeos dixit dñs. Ioan. 7. In peccatis ue
stris moriemini. Et Luce, 13. Nisi pœnitē
tiam egeritis, omnes in unum peribitis

Ite-

iterum quoq; Matth 16. Quid prodest homini si uniuersũ mundum lucretur. animæ uero suæ detrimẽtũ patiat? Aut quam commutationẽ dabit homo p anima sua? filius homis ueniet in gloria patris sui cũ angelis suis & tunc reddet unicuiq; secundũ opera sua. Ecce secundũ opera. ubi quã male habebunt Lutherani cum sua nuda fide. omnib9 operibus destituta.

Ad euitãdã igitur dãnationẽ æternã, pœnã istã ineffabilẽ, quilibet hõ studeat peccata sua delere, & redimere per opa pœnitentiæ. ne uideat amplius ista de9 ad puniendũ ea, sed dimittat.

Exemplũ capiãus in Niniuitis, ad quos missus Ionas cum p̃dicasset, adhuc. 40. dies et Niniue subuertẽ, illi conuersi fecerunt pœnitẽtiã, a maximo usq; ad minimũ, a rege usq; ad seruũ. Ione. 3. capi. & nõ intulit eis deus malũ quod cõminatus erat. hos niniuitos domin9 exprobrauit Iudeis ipœnitẽtib9 Math. 12. Viri Niniuite surgent in iuditio cũ generatiõe ista, & cõdẽnabunt eã quia pœnitẽtiã egerũt in predicationẽ Ionæ, Et ecce

plus

plus q̄ Ionas hic. Et non solū contra Iudeos illi surgent, uerū etiā contra illos, qui ipsis secundū opera sunt similes, & maxime nobis formidādū est. q̄ cōtra nos surgent. Nam gens illa barbara dei prorsus ignara, ad unicā prædicationē Prophetæ reuocauerūt se ab ipietatibus suis, & per dignā pœnitentiā redierunt ad deū. Nos autē qui Christi nomē portamus, qui in principio regenerationis nostræ, polliciti sumus semper ei seruire nō solum semel sed sepissime, & per interiora & per exteriora a deo mōiti obsurdescimus. & negligimus pœnitentiā facere.

Sc̄a causa est, spes æternæ beatitudinis consequendæ, ad quam creatus est homo, ad imaginē & similitudinē dei, Ideoque in nulla creatura super terram saturari & refici potest nobilissima anima hominis, nisi in deo dicente Dauid Saciabor cum aparuerit gloria tua O q̄ immensum gaudiū in cœlestib9?

Hāc rationem Chrūs & Iohānes exprefferūt dicen̄. Pœnitētiā agite, appropinquabit enim regnum cœlorū. id est regnū beatitudinis æternæ. ut exponit Chrisost.

Pœnitẽtia ergo ꝓducit ad regnum cœlorũ. Quãdiu homo manet in pecca to, ipse est astrictus cathenis dyaboli, & in eius carcere cõpeditus, neq; est sui iu ris, sicut neq; auicula, quæ alligata funi culo. tenet ab aucupe in manu. Qui ẽm facit peccatum. seruus est peccati. Ioh. 8 uincula tamen illa rũpuntur per pœni tentiam. per quã homo fit liber. & regni cœli pticeps. Quod liquido patet exem plo latronis, qui p pœñiã paradisũ ingres sus est. Aliud exẽplum, Qui cum confes sus fuisset suam iniquitatẽ. & quod pro illa iuste erat addictus cruci, cum etiam domini nostri innocentiã predicasset: & ipsius iploratione misericordiã factus est paradisi incola Thais meretrix insig nis, quæ a panutio sancto uiro cõuersa adustis omnibus uanitatibus in platea publica, paruulæ cellæ iclusa, quolibet die paululũ panis & aquæ. ad sustẽtatio nem sui accepit, & sic trib9 annis permã sit. Deinde perrexit pannutius ad beatũ Antoniũ hæremitã percelebrẽ, cui mul ta a deo reuelabantur, ut sciret ab eo an peccata essent ipsi Thaidi a deo dimissa Iussit tunc sanctus Anthonius discipus

lis

lis suis ut pro illa nocte omnes orarent. Tunc paulus ātonij discipulus. uidit ea nocte in cœlis lectū preciosis uestib9 ornatū, quem tres uirgines sacræ custodiebāt. Cumq; paulus diceret illā esse gloriā Autonij, audiuit uocē dicentē sibi, nō est antonij. sed Thaidis meretricis. Qđ cū mane audisset panuci9 cū gaudio discessit. Et cū illā eduxisset de cella, quindecim dies ipsa superuixit & deide quieuit in dño. Ecce utilitas pœnitētiæ.

Tertia causa agendæ pœnitētiæ est ut sic homo amissam baptismi & cōfirmationis gratiā rursus acqrat. In his em̄ duob9 sacramētis. atq; p̄cipue in baptismo quisq; consepeliuit ueteré hominē & resurrexit in nouitatem uitæ. induit quoq; dominū Iheſum & uestē innocenciæ. & ita factus filius lucis & fœlicitatis. Hanc autē gratiā & innocētiā per sequē tia perdidit peccata. factus iā filius damnationis. Inde rursus per pœnitētiā, reconciliatur deo & fit filius dei & coheres Christi Ideo Chrisost. ser. de pœnitentia dicit sic. O pœnitentia quæ peccata deo miserāte remittit. paradisū reserat. cōtritū omnē sanat. & tristem exhilarat. uitā

de interitu reuocat. fidutiam reformat, gratiamq; abundãtioré refundit. O pœnitẽtia quid de te noui dicã? Omnia ligata tu soluis. Omnia solura tu seruas. Omnia aduersa tu mitigas, Omnia cõtrita tu sanas, Omnia cõfusa tu lucidas Omnia desperata tu animas. O pœnitẽtia misericordiæ mater & uirtutũ magistra, magna ubera tua, quib9 reparas delinquentes. lapsas releuas. recreas desperatas. Per te nobis regnũ cœlorũ adesse Iohannes baptista clamat, dicens, facite ergo dignos fructus pœnitẽtiæ, quoniã ecce adest regnũ cœlorũ. Per te subito latronẽ rapuit Christ9 ad regnũ cœlorum Per te Dauid post flagitiũ fœlix recepit spiritũ sanctũ. Per te Manasses post cruẽta facinora, ecce meruit fieri receptabilis. Per te Petrus apostolus, postquã terdominũ negauit. data est ei indulgẽtiæ dextera. Per te filius prodigus regressus ad patrẽ, non solũ osculũ amplexũq; paternũ, sed etiam epulum uituli saginati nestemq; insigné meruit adipisci. Per te mulier formicaria uberes stillauit lachrimas, fonteq; sui baptismi. ptinus lauit pedes Christi, crineq; detersit, Per te Ni-

niue

niue ciuitas magna populusq; integer barbarorũ, subito dcũ sapuit.

Quarta ratio hec est, quia per pœnitentiã omnia prius trãsacta opera bona in gratia & charitate dei reuocantur. & homo pœnitẽtiã agens iterũ particeps efficitur omniũ operũ bonorũ quæ fiũt in mundo.

Prius illud sic intellige. Si quis multum gratiæ & meriti acquisierit, per orationes, ieiunia, eleæmosynas, & similia. Id oñe per unũ peccatũ mortale amittitur. quia pctũ nõ tantũ peremit aiam sed etiã opera bona. Iuxta illud dñi dicẽtis. Ezech. 18. Si auerterit se iustus a iustitia sua, & fecerit iniquitatẽ, oñes iustitiæ eius quas fecerat, nõ recordabunt

Sicut autẽ pctũ mortale tollit oia opera bona ut ea amplius non respiciat deus ad remũerationẽ æternã. Ita uicissim ex misericordia pœnitẽtia reuiuiscere facit opa a pctis mortificata, quæ tamen antea in gia dei facta fuerãt, sicut ibidem dicit dñs. Ezech. 18. Cum auerterit se impius ab impietate sua quã operatus est. & egerit pœnitentiã, custodieritq;

omnia precepta mea, uita uiuet & non morietur omniũ iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor, in iustitia sua, quã operatus est uiuet.

O sane magna hec utilitas pœnitẽtiæ, q̃ per eam homo recuperat omnia bona quæ ante plurimos annos fecerat

Alter quoq; non mediocris est fructus p̃niæ, q̃ hominem pœnitentẽ, oĩm operum bonorũ quæcũq; fiunt in mundo, facit participẽ, Nam hoc bene ponderandum est oĩbus, q̃ ubi p̃mũ gratiã Dei sunt consecuti, participes fiunt oĩm Missarũ, orationũ eleæmosinarũ, et similium quæ fiunt in mũdo, teste Psalmista: Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mãdata tua.

Ea nimirum sanctorũ est in hoc mũdo cõmunio, in qua corpus spirituale huic carnali comparat. Sicut eñ manducante aliquo, oĩa eius membra salubria fouent. Ita hic cum quis reficit, p̃ficit hoc omnib9 membris, hoc est, fidelibus cunctis, sicut Paulus præclare confirmat, ad Roma. 12.

Sermo

Sermo secundus de Pœnitentia.

Pœnitentiam agite, appropinq̃bit enim regnum cœlorꝝ, Matth. 3. &. 4.

Quemadmodũ corpus humanum, multis in hac uita morbis obnoxium, cum a sanitate deciderit in languorem, indiget medicina instaurante eius sanitatẽ, alioqui interiret, & morte hinc sustolleret. Ita & anima nr̃a, postq̃ regenerata est & corroborata, atq; enutrita, sæpius a bona sua dispositione decidit in pctũ, quod est morbus, & plerũq; mors animæ. Idcirco indiget ipsa aliquo spirituali medicamento, per quod & uita illi restituatur, & pristina sanitas, aliter æternæ morti subiaceret.

Itaq; Deus, humanæ fragilitatis conscius, & nõ uolens mortem peccatoris, sed magis ut conuertat & uiuat, Ezech. 18. ordinauit sacramentũ pœnitentiæ, tanq̃ salutiferam medelam, per quam anima mortua reuocet ad uitã, & ægrota reducatur ad sanitatem.

Dicemus primo de

fructibus pñiæ.

De primo, preter ea quæ de pœnitentia dicta sunt, adhuc latius de fructibus pœnitentiæ dicendum est.

Fructus seu utilitates pœnitentiæ sunt uariæ.

Prima utilitas est q̃ peccatorẽ gratiæ Dei restituit, quã deperdiderat per culpam, Quod nobis aperte constat. 2. Re. 12. in ipso rege Dauid, qui quum a Nathan Propheta reprehensus de commisso adulterio & homicidio, humiliter suã culpam recognouisset, dicens, Peccaui dño, Audiuit ab eodem hoc uerbũ consolatoriũ, Dñs transtulit pc̃tm̃ tuũ, non morieris.

Cum etiam idem offendisset Deum grauiter in numeratione populi tocius sui regni, & cum humilitate se peccasse fateret, & Dei plagam in se conuerti petiuisset. non in suũ popl̃m innocentem iussus est per Gad Prophetã offerre holocaustum Dño, cuius oblatione facta in arca areuna Hiebusæi, mitigatus est Dñs, sup̃ pc̃tõ Dauid, & recepit eũ Dominus Deus in gr̃am, ut dicit. 2. Re. 24.

Secunda pœnitentiæ utilitas est, q̃ a

captis

captiuitate Sathanæ liberat hominem, & restituit in libertatem pristinã gratiæ Dei. Quod nobis aperto Exemplo. 2. Para. 33. demonstrauit, Manasses rex Iuda filius Hezechiæ Regis, qui ob idolatriam, & effusionem sanguinis Prophetarꝫ corripientiũ ipsum de malitia sua, Deo permittente, captus fuit ab exercitu Assiriorꝫ, & ductus in Babilonẽ captiuus ubi coniectus in carcerem & compeditus, rediit ad cor, & egit salutarem pœnitentiã Deo acceptam, liberatusꝫ de carcere Babilonico, rediit incolumis in regnum suum, & uitam suam in melioꝝ cõmutauit, destruxit eñ omnia idola, quæ prius fabricauerat, & aras eorũ subuertit, totũꝫ sui regni popm̃ iduxit ad seruiendum Deo uero, & in bono statu ac pace uitam suam finiuit ut. 2. Paralip. 33. dicitur.

Tertia pœnitẽtiæ utilitas est, ꝙ mitigat iram Dei nobis infensi propter peccata nostra, & a plaga nobis inferenda manũ Dei retardat. Quod aperte nobis ostensum est in Niniuitis, quibus cum Ionas post. 40. dies subuersionem minaretur, conuersi sunt ad penitentiam

C a maxi-

a maximo usq; ad minimũ. Quinetiã rex ipse proposuit edictũ publicum per totum suũ regnum, ꝙ omnes sacris induerentur & ieiunarent, & idipsum primus fecit, ut monstraret alijs exemplũ. Et hoc remedio placatus est Dñs, neq; intulit subuersionẽ illi populo, ut scribitur Ione. 3.

Ecce exẽpla preclara penitentiæ, oculis nostris proposita in sacra scriptura, ut illa imitemur, & ardentius incitemur ad pœnitentiam.

Quarta utilitas pœnitẽtiæ est, ꝙ operatur remissionẽ peccatorũ, & ea diluit. Quod patet ex Lucæ cap. 7. Exẽplo beate Marie Magdalenæ, quæ quũ prius fuisset in ciuitate peccatrix, & ad pedes Christi in domo Simonis Pharisæi prouoluta, lachrymis uberrimis eos lauisset, extersissetq; suis capillis, & unguento perunxisset, meruit hanc a Dño uocẽ consolatoriã audire. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multũ & iterum. Remittunt tibi peccata tua.

Similiter beatus Petrus, Matth. 26. cũ trinam illam negationẽ, qua Christum

stum abnegauerat, amaris deplorasset lachrymis, in signũ remissi iam peccati ab Angelo specialiter nominatus est mulieribus sanctis, ut illi resurrectionẽ Christi nunciarent. Mar. 16. & a Christo speciali apparitione uisitatus est post Resurrectionẽ Luce. 24. pascendas rũq; eius ouium curã accepit Iohan. 21.

Quis igitur quantũuis grauis peccator, iam desperet de uenia?

Quinta pœnitentiæ utilitas est q̃ gratiam Dei prius habitam, & per peccatum deperditã recuperat atq; restituit. Imo ut dictum est supra uiuificat omnia bona opera ante peccatũ facta, & p peccatũ mortificata. Quod aperte designat Luce 17. in parabola de filio prodigo, qui cũ oñibus bonis suis cõsumptis, nudus & miserabilis redñisset ad patrem suũ, & misericordiã ipsius per ueram pœnitẽtiã suppliciter imploraſſet, amplexans illum pater, cum admiranda benignitate, & recipiens in sinũ paternæ pietatis, iussit ipsi filio suo proferri stolam primã .i. candidã innocẽtiæ uestẽ. quã in baptismo susceperat, & annulos in manibus, ac calciamẽta in

pedibus. Per quod designat, ipsum pœnitentē; quādo ad Dñm conuertit, recuperare gratiā innocētiæ, & alia dona Dei, collata illi post baptismū, ut fiat amicus Dei, qui prius per peccatum fuerat inimicus, quia istud est sacramētum reconciliationis.

Secūdo dicamus, quomodo pœnitētia est sacramentum quasi iudiciale, & quomodo peccator debet per pœnitentiam ulcisci in se peccatū, si uult ut sibi remittatur.

Pro quo intelligendo notandū est, ꝙ uocabulo pœnitentiæ duplici modo utimur. Pœnitentia em̄ sacramentalis tantū est absolutio sacerdotis, quæ fit potestate clauium sibi a Deo tradita. Deinde secūdo, Pœnitentia, internam quoq; significat contritionē in animo peccatoris super peccatis commissis, & opera pœnalia externa ad declinanda peccata.

Vt ergo pœnitens digne suscipiat sacerdotalē absolutionem, oportet habeat prius pœnitentiā, hoc est, contritionē internam in corde, eam deinde exhibebit ore & opere.

Hec

Hæc oía ut plenius intelligant ſciendum, ꝙ ubi primũ peccator uenerit ad peccati cognitionem, tunc ille ſane debebit pctm̃ ſuum arguere & accuſare, Siquidem inique egit, Deũq; in ſe cõmouit, ideo eſt ꝙ ipſe illud puniat & iudicet. Iuxta illd̃ Pauli. 1. Corin. 11. Si nos iudicaremus, non utiq; iudicaremur a Domino.

Eſtq; hoc ipſum iam opus iuſtitiæ, uelle malum in ſeipo ulciſci & punire, atq; ideo hoc ſacramentum eſt q̃ſi iudiciale. Imo (remuneratiõe dempta) eſt hæc lõge nobiliſſima operatio iuſtitiæ, excellentior q̃ ꝙ magiſtratus uindictam ſumunt de aliis.

Quomodo aũt debeat quis peccatũ in ſeipſo ulciſci, oſtendunt hoc Doctores, q̃ttuor modis fieri.

Primo, ut uoluntatem habeat pctm̃ uindicandi & iudicandi. Et hoc fit, quũ uoluntas ſibi & aliis imperãs, ut ait Auguſt. imperat etiam intellectui, ut recogitet q̃ntum offenderit pctm̃ iſtud diuinam maieſtatem & bonitatem, quæ ſuper oía erat diligenda. Inde iam concipit odium pcti.

Secundo, atq; hinc rursus emergit, tanta displicentia peccati, ut cupiat se nūq; peccasse, tantūq; possunt sibi in uniuersum displicere omnia pcta ut uelit nūq; se irritasse & cōmouisse aduersus se Deū eiusq; precepta nunq; esse transgressum dicit Bonauentu.

Tertio. Ex illis hoc tertiū prouenit, ut uolens pœnam suscipiat peccati, operaturus in hoc iusticiā, siue oret, siue ieiunet, siue templa uisitet, siue elæmosynā largiat, siue abstineat, a uino, cibo, somno, & quicquid huiusmodi afflictionū siue penarum sustineat, ad emendationem peccatorū, oīa aūt hec ultro paciat, & quasi cum gaudio. Nam iuxta Aug. lib. de Pœnit. quilibet peccator de peccato doleat, & de dolore gaudeat.

Quarto, Postremo operatur quis pœnitentiā, si uolūtariæ sustinet aduersitatem sibi obuenientē, neq; remurmuret, Et quis tertia illa operatio magis Deo placet, qua quis ultro sibi pro peccatis suis pœnam assumit, q; ut pœnā ineuitabilis necessitatis paciat, attamē & hoc placet Deo, si uoluntati diuine,

suam

suam etiã quis cõformet, dicens in omni tribulatione & angustia, corde & ore fiat dñe uoluntas tua.

Sequit ex hoc doctrina salubris, & plebeis hominibus sæpius inculcanda, ut quilibet Christianus studiose affuefaciat animũ suum, ad quascũq; tribulationes & aduersitates quas patiẽt suscipiendas pro pœnis peccatorũ, sicut preclare ait Chrisost. Si de copia rerum in penuriam cadis Deo permittente, Si ignis ingruens tuam substantiam absumpsit & totam domum tuam populatus est, & agis gratias Deo, qui ꝓhibere potuit, & non ꝓhibuit, tantã accipies mercedem, q̃ntam si omnia illa in pauperum manus erogasses. Doctrina hec pulchra sane, & desolatoꝝ mentes multũ confirmans, ideoq; bene obseruanda.

Preterea ex hoc disces, non tantum quottidianas tribulatiões, sed & ipsam q̃ntũuis inæuitabilem mortem suscipere pacienter, eáq; Deo pro peccatis tuis offerre. Illa em̃ sic uolũtarie accepta, est pœna sufficiens ꝓ pœna cuiuscũq; peccati uenialis. Et forte pro magna parte pœnæ debitæ pro mortalibus dimissis,

Nec obstat q̄ est pœna necessaria, quia aliquis potest necessariū uoluntarie ac ceptare. Hæc Sco. dist. 21. q̄rti, uide & Gersonem.

De tribus partibus pœnitentiæ.

Iuxta sententiā ecclesiasticā, & patrū sc̄ōr̄ dicta, tres sunt partes pñiæ. Contritio in corde, Confessio in ore, & Satisfactio in opere. Ratio. Quū em̄ pñia iudiciario foro sit similima. Ideo primo conuenit fieri denunciationem ad iudiciū, & hæc conficit contritione, in qua peccator admonet sui cōmissi, quo creatorem suū grauiter offendit. Deinde coram Iudice culpa p̄fitenda est. Hoc fit in confessione. Postremo satisfaciendum est & p̄cūm declinandū, iuxta decretum iudicis. Hoc fit. Quando quis satisfactionē sibi a confessore iniunctam opere complet.

Alia ratio cur tres sint partes pœnitentiæ. Quia tripliciter offendim⁹ deū. In corde per malas cogitatiōes. Ore per turpia, falsa, & peruersa uerba. In opere. quando cogitationes prauas ip̄o facto implemus.

Eans

Eandem rationē habere debet Pharmacū pñiæ, ut ait Chriſoſt. Perfecta inquit pñia, cogit peccatorē omnia libenter ſufferre ſuperiori ſupplex eſt, inferiori ſubiacet. In corde eiꝰ contritio eſt, in ore eius confeſſio, in opere tota humilitas. Hæc eſt fructifera & perfecta penitudo.

Dices, quid fides? negas fidem eſſe in pñia neceſſariā? Rñdeō non negamus id tametſi Luttherus menciaꝰ tanꝯ negarem fidem in pñia eſſe neceſſariam. Nouimus enī q̄ ſine fide impoſſibile ſit placere Deo. Oportet enī accedentem ad Deum credere quia eſt Hebr. 11. & q̄ remunerator eſt bonoꝝ & querentiū ſe. Scimus quoꝯ illē Iacobi. 1. q̄ poſtulare uolens aliquid a Deo, poſtulet id in fide, nihil heſitans.

Fidem ergo dicimꝰ eſſe neceſſariam, quæ eſt ſubſtantia id eſt fundamentum totius ædificij Chriſtiani.

Iterum dices. Quid ad Melanchtonem, qui duas ponit partes pœnitentiæ contritionem & fidem, probans per illē Marci. 1. Pœnitentiā agite & credite Euangelio. Rñdeō, hæc omnia errore ple-

na sunt, eo modo quo ipse confessionē & satisfactionē excludere conaē, nudāq; fidem astruere, quū tamē fides nihil minus sit q̄ pars pñiæ, quia fidem habent etiam mali, nullā agentes pñiam. Est autem fides quædā p̄uium, omnem præcedens pœnitentiam.

Cæterū q̄ isti aduersarij ueritatis tantope extollunt fidem, non faciūt hoc in eius laudem & honorem, sed ut sic oppugnent Ecclesiam & eius sacramenta, quo homines sic ex istis erroribꝰ persuasi, adiganē in p̄sumptionē & temeritatē.

Dicūt isti, aliquē puta esse absolutum modo credat, etiam si nullā contritiōm de peccatis habeat.

Aliter nos docuit Christi p̄cursor Ioannes dicens, Matth. 3. Agite pñiam, & facite dignos fructus pœniæ, Sic ille homines ad opa bona urgebat. Isti autem a bonis operibus dehortantur.

Beatus Iacobus tam uehementer est infensus eis qui sapiunt fidem sine operibus ualere ad salutē, ut etiam illos demonibus cōparet, dicens, Tu credis qm̄ unus est Deꝰ, bene facis, & demones credūt & contremiscunt Iacobi. 2.

Am-

Ambrosi⁹, de Pœni. Audiant inquiã qui agũt penitentiã, qũo agere debeãt, quo studio, quo affectu, qua mentis intentione, qua intimoꝝ concussione uisceru̇m, qua cordis conuersione.

Ecce docet q̃nto labore agẽda sit pñia.

Fides ergo non est pars pœnitentiæ, sed fundamentũ est, & uniuersam ecclesiasticam structuram antecedens.

De initio Contritionis, & quomodo paratur contritio.

Contritio ut dictum est, est p̃ma pars pñiæ, & uocaꝫ pœnitentia interior, seu cordis, quam a nobis Dñs exigit p̃ Prophetã Iohelem. 2. quũ ait. *Scindite corda uŕa. Hoc autem fit per contritionẽ.*

Dices, qũo Contritio fieri debeat? Respondit Augusti. Pœnitentia timore cõcipiꝫ, Psal. Initiũ sapientiæ timor Dñi. Quo auté modo ille timor concipitur? Respondent Doctores.

Pc̃or, meminit sui, & commemorat multitudiné pc̃tõrũ, quib⁹ grauiter Deũ offendit, recogitat oẽs annos in amaritudine animæ suæ Isa. 38. Reuocat ad memoriam, q̃ p̃ pc̃ã gratiã Dei amisit,

rit, recolit iram Dei immensam, considerat pœnã gehennæ quã sit intolerabilis ubi cogit̃ priuat̃ esse gaudio fœlicitatis æterne, nisi a peccatis suis desistat.

Et quũ ita huic cogitationi est intentus, ꝓmemorat q̃ntũ incõmodi ex pct̃o sit cõsecutus, uolens ea porro uitare, iã iam ipm pœnitet commissi, & querit remedium pœnitentiæ.

Vbi ꝓmum illi occurrit passio Christi, & immẽsa charitas in redimendo genere humano.

Tũc & Deus largit̃ ei gr̃am, qua adiutus cõcipiat odiũ peccati, nõ tantum ex timore damni qd̃ incutit pct̃m, sed ex amore Christi atq; iustitiæ.

Pœñia ergo incipit a motione diuina cum timore.

Est autẽ duplex timor. Vnus est seruilis, cũ quis facere aliquid mali omittit tantũ metu penæ, uel aliquid boni facit qd̃ non faceret nisi metueret pœnam. Alter est qui uocatur filialis, qñ aliquis quippiã facit aut omittit, non timore penæ, sed quia timet, ne illũ offendat.

Exemplum, seruus timet aut uerbera, aut missionẽ, filius timet patrem ne offendat.

Ita

Ita si quis a peccatis abstinet formidi ne pœne, hic timor seruilis est. Si autē quis abstinet, metuens ne Deū quē diligit offendat & gſam eius amittat. Hic timor est filialis.

Exemplū August. sup. Canon. Iohan. Ponit duas uxores quæ adulteriū timēt Altera quidē timens uerbera & indignationē Mariti, alias futura ꝓmptissima. Altera uero amore castitatis & pudicitiæ erga Maritū, abstinet, uolens ea tantū facere quæ illi placeant.

Prior illa, nollet Maritū diu esse presentem, absentem quoq; metuit, ne ueniat ex improuiso. Hæc autē quæ maritū caste diligit & cū amore reuereē, cuperet eum semper adesse, metuens ne quo abeat.

Vtraq; hæc uxor, timorem habet, sed inæqualiter, Quia prior timet ne ueniens Maritus ipsam uerberet, Posterior timet, ne abiens Maritus ipsam deserat, Ita res se habet in timentibus Deum.

De utroq; isto timore dicit scriptura; De timore seruili dicit. 1. Ioā. 4. Timor non est in charitate, eo ꝙ perfecta charitas expellit timorem. De timore filiali

dicit Psal. Timor Domini sctūs permanens in seculum seculi.

Quisquis pñiam agit, utrumq; habet istum timorem, Primo seruilē, deinde per gr̄am Dei acquirit filialem.

Et quū dictum est, q̄ pfecta charitas expellit timorē. s. seruilem. Non est hoc intelligendum, sicut Neochristiani intelligunt, q̄si timor penæ nō possit stare cū charitate, uix em̄ paucos ex multis milibus reperias, qui nō metuant penā, adeo ut eos hæc retrahat a peccatis, Vbi quis forsan cogitare possit, q̄ q̄diu in se senciat huiusmodi timorem, nō habere se gr̄am & charitatem dei. Reñdit Aug. affirmās quia timor locū præparat charitati, quū autē incipit charitas, expellitur timor.

Ita q̄ ubicūq; est minus charitatis, ibi plus sit timoris. Quāto enim amplius charitas crescit, tanto plus timor decrescit. Ergo nō semel charitas expellit omnem timorem, sed per successum temporis.

Timor ergo seruilis est iniciū pœñiæ, Quāuis em̄ timor non ipsa pñia est, est tamē bonū & magnum inicium eius.

Qui-

Quicúq; autẽ hic fixo pede nollet ulterius ꝓgredi ad charitatẽ, is sane mansurus esset in pfia Iudæ, qui seipm laquco suspendit. Quicũq; autẽ ad charitatem usq; puenit, huic timor iniciũ efficitur suæ pœnitentiæ.

Augusſt. hunc timorem cõparat setæ suillæ, qua Sutores consuunt, nisi enim ea prius transmittat, filo null9 patebit ingressus. Ita hic, nisi prius timor peruenerit in animũ hominis. charitas non sequetur.

Bonus est iste timor licet insufficiens Apłus. 1. Timo, 1. Iubet pctores increpãdas corã omnib9 ut cæteri timorem habeant, & sic timore pænæ minus peccẽt.

Ita Baptista, genimina uiperaꝝ etc.

Hæc autẽ Contricio, quæ fit ex amore filiali, debet habere tria, Primo suffi-cientem discussionẽ pctõrum & ꝓpriæ consciẽtiæ. Bonũ est autẽ consiliũm, omni uespere se recolligere & discutere qũo illo die uixerit, & si inuenit se peccasse, conteri de peccatis illis & dicere has tres ꝓpositiones, in quibus consistit tota uirtus contritionis, ut ei pec-

ta dimittant. Prima, Dñe doleo q̃ peccauerim. Scda, Domine a modo uolo abstinere. Tercia, Domine habeo ꝓpositum confitendi. Si hæc ex corde dixerit, remittent ei pcta, nec dãnabit si inconfessus moriat, damnaret tamen, si ꝓ loco & tempore ab Ecclesia instituto non cõfiteret, maxime pro illa negligentia.

Dices, Quid agendum est pro oblito pcto mortali? Respondet, In generali pro eo dolendũ, & in speciali de obliuione, quæ suæ negligentiæ est imputanda.

Secũdo, Contricio debet habere dolorem cordis. Multi sunt autem qui, de nonnullis ꝑsertim peccatis non conterũtur, ut quoꝝ peccata fuerũt lucratiua, ut usurariorꝝ, furum, Aleis ludentium, Lucrum turpe & iniustum cõsequentiũ, Similiter de stupris, de uindicta in hoste. De conuiuijs immodici sumptꝰ. De ira etc. Et interdũ de his se iactitant, Hi non uere cõterunt. Debet em̃ esse detestatio omniũ pctõrꝝ, quia penitens debet punire in se pcta, dolendo, uel nolendo peccasse. Nec unum pctm̃ mortale sine alio remittitur.

Vtrum

Vtrũq; semp homo tenet de peccatis suis dolere? Rñdetur, Non semp, sed p loco & tempore, quia est ꝓceptũ affirmatiuum.

Tercio, Contritio debet habere ꝓpositum triplex. Primo ꝓpositũ cessandi a peccatis. Scdo, ꝓpositũ ea confitendi. Tercio ꝓpositũ satisfaciendi ꝓ eis.

Multa autẽ ab his uarios retrahunt, Primo cura temporaliũ, quæ causat inquietudinem mentis. Sicut in aqua turbida, non potest se homo conspicere. Scdo, ignorantia damni peccati, quia quod oculus non uidet, cor non dolet. Tercio, longa cõsuetudo peccandi, Bernard. plaga uetus dolorem non sentit. Quarto cõmunicatio cũ malis, Grego. *Necesse est ut eoꝝ imiteris uitam, quoꝝ diligis conuersationem.*

De Confessione.

Iam de Contritiõe dictũ est, quomõ necessariũ sit, ut quis conteratʒ animo, dolens de offensa Dei, ꝓponatq; se deinceps illa cũ auxilio gratiæ diuinæ prouiribus euitaturum.

Altera ergo pars pñiæ, est Confessio, hanc semp exegit Deus ab homine, quá do etiam si more mũdano de hac re lo quamur, nullus Princeps cuiq̃ remittit noxam, uel gr̃am donat, nisi confiten ti delictum, iuxta illud Prouer. 28. Qui abscondit scelera sua non dirigef. Qui aute confessus fuerit, & reliquerit ea, mi sericordiam cõsequef & inueniet gr̃am.

Vt autem materiam Confessionis ex ipsa radice excuciãus, consultũ est osten dere, a prima p̃mi peccati origine ppe tuum confessionis concursum, quáuis non eodem semper modo.

Principio itaq̃ constat, q̃ omni tem pore p̃ctõr, eo q̃ peccatis suis Deũ offen derit, huiusmodi p̃ctũ coactus fuit con fiteri, seq̃ reũ accusare, maxime per in ternam cordis confessionem, Quũq̃ a primeua origine, mund⁹ uniuersus usq̃ ad finem, triplici lege regaf. Vbiq̃ hic confessionem suo quodãmodo in usu fuisse ostendemus.

Primo in lege naturæ, ipa ratio dictat et urget conscientia, ut quisq̃ se coram deo profiteatur p̃cõrem. Sic Paulus ad Roma. 2. dicit, q̃ gentes quæ legem nõ

habent

habent, ipſi ſibi ſunt lex, Opus legis eſt ſcriptū in cordibus eorū teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorū, & interſe inuicem cogitationum accuſantium.

Sed uideamus ſcripturam, quæ hoc clarius monſtrabit, Statim poſt peccatum Adæ, quū ille ſe occultaſſet una cū Eua, dixit ei Dñs, Geñ. 3. Adam ubi es? teſtat ibi Glo. hæc uerba eſſe increpantis, & ad confeſsionem urgentis. Non q̄ Dñs neſciret, ubi nam eſſet Adam. In primo ergo illo pctōre, dare uoluit omnibus pctōribus formulam confitendi ſeipſos pctōres, neq̄ imitandi ueterem iſtum Adam, qui nulla ratione uolebat cōfiteri delictum, ſed meditabat excuſationem & tranſlationē criminis in Mulierem, ideo cum Dñs cum tota poſteritate grauiter afflixit.

Idem fecit Deꝰ in altero pctōre Cain quem poſt patratū fratricidium etiam Dñs ad huiuſmodi confeſsionē allicie bat, dicens, Vbi eſt Abel frater tuus? ſed ille noluit confiteri delictum, negans etiā, atq̄ ibi iniquius fecit pre ſuo. Ideo increpauit eū Dñs acriter, q̄ cōfiteri renueret.

Sem

Semp itaq; fuit necessaria hæc interna cõfessio eaq; sæpe uti debet quilibet homo, præcipue uero Dominicis festisq; dieb9, recolendo quib9 in rebus offenderit Deũ, habeatq; tunc ꝓpositum etiã sacramentalem confessionem faciendi tempore ab Ecclesia constituto.

Sed in lege Mosaica nõ partũ accessit confessio, quia ꝓter illam internam cõfessionem cordis quæ fuit in lege naturæ, triplex adhuc erat confessio in lege scripta seu Moysi. Prima erat generalis, quã Sacerdos faciebat pro omnib9 peccatis tocius populi Israel. Hanc precepit Dñs, Leui. 16. Postq̃ emũdauerit sanctuarium, & tabernaculũ & Altare, tũc offerat Hircum uiuentem, & posita utraq; manu sup caput eius, cõfiteat᷑ oñs iniquitates filiorũ Israel & uniuersa delicta atq; peccata eorũ, quæ impcans capiti eius, emittet illum per hominẽ paratum in desertum.

Hanc confessionem fecit Neemias in ciuitate Susis. Neemie. 1. dicens. Queso dñe Deus cœli fortis, magne atq; terribilis, qui custodis pactũ. atq; misericordiam is qui te diligunt & custodiũt mã-

das

dara tua, fiant aures tuæ auſcultantes, & oculi tui aperti, ut audias oratiõem ſerui tui, quã ego oro coram te hodie, die ac nocte pro filiis Iſrael ſeruis tuis, & cõfiteor p̃ peccatis eor̃, quib9 peccauerũt tibi Et ego, & domus patris mei peccauimus etc.

Altera confeſsio Moſaica non uerbis fiebat, ſed ipo facto exhibebaf. Inſtituerat em̃ Dñs ſacrifitia diſtincta pro diuerſis generibus peccatorum. Leui. 4. 7. 6. Vt ſi quis peccaſſet ex ignorãtia, ſi quis periurium, furtum, rapinam aut ſimile quid deſignaſſet, iam quũ aliquis ſacrificium faceret & offerret, ſtatim deprehendebat Sacerdos (Leui. 13. & 14.) cui generi pct̃or̃ eſſet obnoxius. Tercia Confeſsio erat Typica, & fiebat in Lepſis, qui q̃ttuor ſigna Lepræ habebant, in capillis, in cute, ueſtitu & in domo, quæ figuræ erant huius Lepræ, quam ex pctis contrahit anima. Fit autẽ & pctm̃ 4. modis, Cogitatione, Ore, Facto & cõſuetudine.

In tercia uero Lege Euangelica, quæ eſt lex graciæ inſtituit nobis Dominus Ieſus confeſsionem ſecramentalẽ oris,

quæ

quæ fieri debet Sacerdoti, cum enumeratione omnium peccatorum.

Euit autē, ut, nūc quidem apparet, cōfessio in lege naturæ in corde, Sub lege Mosaica in corde & opere, Nūc uero in lege Euangelica, in corde, ore, & opere, Ita nimirū uerissimū est q̄ Dei perfecta sint opera in ordine. Nam diuina sapientia in opere ordinate ꝓcedit a minori ad maius, ab impfectioribus ad perfectiora, hoc etiam satis patet in sacrificioꝝ genere. Ecce enim in lege naturæ admodū leue erat sacrificiū, quoniam quod cuiq; inspirabat Deus, hoc offerebat, ut Abel ex agnis, Cayn de fructibus terræ, Geñ. 4. Sed in lege Mosaica multo exactius ritus sacrificioꝝ sunt exp̄ssi. Vnde sc̄z fierent, & quibus temporibus & qua forma. Nunc uero in lege gratiæ supuenit oblatio longe pfectissima sacratissimi corporis Christi. Vsq; adeo creuit sacrificium a fructib⁹ Cayn, & agnis Abel, usq; ad filium Dei.

Similiter est de Baptismo, multis eñ baptismatibus utebant Iudei in ueteri lege Leuit. 13. 17. sicut Paulus testat ad Hebre. 9. Sed his omnib⁹ accessit Baptismus

tiſmus Iohannis, non Paulo pfectior, Tandem pfectiſsim⁹ omnium datus eſt Baptiſm⁹ Chriſti, in quo renaſcimur ſpi ritualiter ex aqua & ſpiritu, efficimurq; filij Dei.

Nemini igit̃ mirum fieri debet, eod̃ etiam modo creuiſſe confeſsionẽ, ita ut in pfectiſsima lege ſit & cõfeſsio pfectiſsima. Decebat em̃, ut in regno ueritatis, pct̃m perfecte manifeſtaret̃, Nam in nul la alia lege lux ueritatis fuit ſplendidi or, q̃ in hac Euangelica, Rationẽ huius uidere facillimũ eſt. Prius enim q̃ ueni ret Meſſyas Chriſt⁹ mediator, nulla ad huc pfecta erat reconciliatio pct̃oꝝ cum Deo, unde neq; mirũ eſt, non fuiſſe tũc aliquam pfectam confeſsionem.

Ideoq; ſicut Iohannes Baptiſta uiam Dño ꝓparauit in Baptiſmo & doctrina ita etiã in pœnĩa, quoniã hoc eſt quod Iohannes perhibet Matth. 3. Homines Baptiſatos eſſe in Iordane a Iohanne & confeſſos pct̃a ſua. Ea enim confeſsio, non tantũ fuit in corde, quia ſic quid ꝑ fuiſſet exire in deſertum ad Iohannem? Sct̃us quoq; Anthoni⁹ refert quoſdam ex Iudeis Doctores aſſerere, quia ſi inue

nerint

nerint aliquando Sacerdotem de tribu Leui, tunc etiam oris confessione faciũt ante mortem.

Cæterũ ꝓpter scripta Doctorũ, ut ea melius intelligant, sciendũ est, ꝙ in primitiua Ecclesia triplex fuit pœnitentia in usu, solénis, publica & priuata.

Solénis pœna imponebat in grauissimis & manifestis delictis, hanc cogebat homo facere longo admodũ tempore in summa abstinentia, Et durabat interdum ad tres annos uel ultra. 12. q. 2. de uiro. Et a solo Episcopo poterat absolui.

In Concilio quoq; Agathensi ad longum declarat quomodo in hac pœnitentia debeant omnia seruari. 33. q. 2. Latorem, hæc refrigescente hominũ charitate simul elanguit.

Hæc pœna non erat reiterabilis sicut docet Origenes Homil. xv. Leuit. Et August. ad Macedoniũ, Deinde nulli imponebat presbitero. Imo si quis hanc aliquando fecerat, iam idoneus non erat ad sacerdotiũ, ut Sirici⁹ Papa, Leo quoq; & nonnulla Concilia statuerunt.

O quantus tunc rigor.

Vide

Vide teporem nostrũ, nihil pro peccatis uolumus sustinere ideo quia in nos nullã susçipim⁹ pœniam tot nobis undiq; plagas & infirmitates Deus immittit, ut sit uerum. 1. Corin. 11. Si nos iudicaremus non iudicaremur.

Scd'm genus pœniæ dicebat' publicũ, fiebatq; in conspectu tocius Ecclesiæ, ꝓpter aliqd' enorme pctm̃, Sicut etiam nũc homines peccatores, in grauibus casibus detenti, ut homicide, incendiorũ autores, meretrices etc, ad pœnitentiarios remittũt', & in Ecclesijs Cathedralibus coguntˊ agere pœniam in die cenæ Domini, ubi puidere decet confessorẽ, ne ꝑ peccatis occultis alicui pœnitentiam iniungat publicam, sed publicis tantum delictis & grauitati illorum.

Tertia pœnia est priuata, quæ priuatim fit Sacerdoti a quo & pœnitens absoluetur.

Quod Confessio sacerdoti facienda sit de iure diuino.

Confessio Sacerdoti, est de iure diuino a Christo Dño instituta, in die Paschæ, quãdo apparens discipulis, ex suf-

flando dixit, Accipite Spiritū ſctm̄, quo-
rū remiſeritis pc̄a, remittūt eis, & quo-
rū retinueritis, retenta ſunt.

Ecce hic Chriſtus Dñs, Apoſtolis &
eorum ſucceſſorib⁹, dedit ptātem remit
tendi pc̄a atq; retinendi. Neutrū autem
poteſt facere Sacerdos, ſi neſciat ante, ra
tionem delicti. Niſi em̄ confitens ipſe
ſingula oſtendit pc̄a, qūo diſcernere po
terit Sacerdos inter ea, quæ remittenda
ſunt aut reſeruanda?

Ideo Auguſti. C. de pœñia diſt. 1. di-
cit. Agite pœñiam qualis agit in Eccle-
ſia, ut oret p uobis Eccl̄ia, Nemo dicat
ſibi, in occulto ago, apud Deū ago, no-
uit Deus qui mihi ignoſcit, quæ in cor-
de ago. Ergo ſine cauſa dictum eſt, Quæ
ſolueris in terra, erūt ſoluta & in cœlo?
Ergo ſine cauſa claues datæ ſunt Eccl̄iæ
Dei? Fruſtram⁹ Euangeliū Dei, fruſtra-
mus uerbum Chriſti?

Et ideo uideam⁹, quā p̄clare a Chri-
ſto p̄miſſe ſint claues, & cū quāta maie-
ſtate traditæ. Primū em̄ eas Dñs p̄miſit
Petro, Matth. 16. dicens, Tibi dabo cla-
ues regni cœlorū, quæcūq; ligaueris ſup
terram, erunt ligata & in cœlis, Et quæ-

cum-

cumq; ſolueris ſup terram, erunt ſoluta & in cœlis. Et q̃uis tam exacte Dñs claues ꝓmiſerit Petro, denuo tamen omnibus Apoſtolis eſt eas pollicit9, Math. 18. Quæcũq; ſolueritis ſup terram erũt ſoluta & in cœlo etc. Deinde id quod ꝓmiſit, exhibuit, quando in die reſurrectionis inſufflauit dicens, Accipite ſpiritũſcti, quorũ remiſeritis etc. Ex qua inſufflatione, & datione Spirituſſancti, ex qua etiam tocies promiſſiõe clauium apparet ꝙ hæc poteſtas clauiũ magnus & precioſiſſimus ſit theſaurus Eccliæ.

Et ne quis dicat, Soli Deo confitebor Ecce etiam & btũs Iacobus cap. v. ſuæ canonicæ, concordans cũ Chriſto Domino dicit. Confitemini alterutrũ peccata ueſtra, q̃ſi dicat, Non ſoli Deo, non Angelis, ſed homo homini confiteatur. Ecce Iacobus promulgauit confeſſionẽ quã Chriſtus inſtituit. Et q̃uis idem Apoſtolus non exꝑmat exacte ꝑſonã Sacerdotalem cui ſit confitendum, tamen ex Euangelio ſatis conſtat Iohan. xx. cuſnam tradiderit Domin9 ꝓtãtem clauium, quia Sacerdotibus.

Et licet Hæretici dicant hæc uerba Ia-

cobi debere referri ad confessionem fraternam, quũ alter alteri mutua fretus amicicia, pctũ suũ manifestat, consilium ab eo petens & consolationẽ tam in laicis, q̃ in Sacerdotib9, hoc tamen fingũt ex proprio capite, citra scripturarũ testimonium, & preter rationem.

Hæc Confessio etiam tempore Apostolo iam fuit, sicut Actor. 19. dicit, ꝙ ꝑdicante Paulo Ephesijs, multi uenerũt confitentes & anũciantes facta sua. Confessionẽ hanc Ciprian9 & Greg. nõ aliã intelligunt, nisi hanc ipsam qua utitur Eccl'ia, Habuerũt hij qui ita cõfessi sunt Exemplum ꝓuium a Iohanne Baptista cui homines cõfitebanť pctã sua Mar. 1.

De hac confessiõe Doctores sancti ꝓmeue Eccl'iæ in scriptis suis sæpissime differuerũt, unde Chrisost. Homil. x. su. Matth. Tempus confessionis incumbit his quoq; qui Baptisma consecuti sunt. Alijs quidẽ, ut post patentia criminum uulnera pœnia interueniente curentur, & ad sacra misteria redire mereanť. Alijs uero ut eam quá post lauacrũ cœleste conceperunt maculam diluentes, ad Dñicam mensam, mũda iam conscientia securaq; conueniant. Aug.

Augúſt. de pœñia. Qui confiteri uult peccata, ut inueniat gíam, querat Sacerdotem ſciente ligare & ſoluere, ne quũ negligens circa ſe extiterit, negligaẽ ab illo, qui eũ miſericorditer monet & petit.

Auguſt. li. 2. de uiſitatione infirmoꝝ. Sunt q̃dam qui ſufficere ſibi ad ſalutẽ autumant, ſi ſoli Deo, cui nihil eſt occultum, quem nullius conſcientia latet, ſua crimina confiteanẽ. Nolunt eñ aut erubeſcunt, ſiue dedignanẽ ſe oſtendere ſacerdotib9, quos tamen inter Lepram & non Lepram diſcernere per legiſlatorẽ conſtituit Domin9. Sed nolo ut illa decipiaris opinione q̃tenus confundaris confiteri coram Dñi uicario tabeſcens pre rubore, uel ceruicoſus pre indignatione. Nam ipſi9 humiliter ſubeundum eſt iuditiũ, quẽ Dñs non dedignaẽ ſibi uicarium. Ergo ad te uenire roges Sacerdotem, & fac ipſum conſcientiarum tuarum penitus participẽ. Non te ſeducat ſupbientium illa ſupſtitio quæ in uiſitãdo confirmat, quia ſaluat Sacerdote inſcõſulto ad Deũ pcẽtoꝝ cõfeſſio. Hæc ille.

Ecce, qũo antiqui Doctores ubiq; huius cõfeſſiõis meminerũt.

Dices. Quare Christus Dominꝰ sacrã confessionẽ instituit? Respondeꝯ. propter utilitatem maximam quæ animabus ex confessione obuenit.

Vtilitates Cõfessionis.

Prima utilitas Confessionis est, cognitio peccati. Sunt eñ qui per etatem, uel ꝑ imperitiam, non intelligunt morbum, errore iudicantes, nullũ esse pctũ quod est capitale. Econtra, putant crimen esse, quod non est. Aut si intelligũt sic inuoluti sunt, ut nesciant se explicare, mox Sacerdos succurrit, uelut peritꝰ medicus, docet esse pctũ, ubi esse nõ credebaꝯ, confirmat frustra trepidantem, ꝑplexis dat doctrinam, qua possit morbus excuti.

Scda utilitas Confessionis est, Confessio medeꝯ pctõri, ne habeat securitatem, aut gloriationẽ de peccatis, aut desperationem de diuina clemẽtia. Nam sunt quedã pctã, quæ habent gloriã taciam ut stupratio formosaꝝ, Alea, uindicta in hoste, conuiuiũ immodici sumptus, Lucꝝ turpe & iniustum Ira etc. De his plerũqꝫ solent gloriari, Econtra sunt

talia

talia pctã, quæ natura & sensus odit, ut parricidiũ, infanticidium, libido cõtra naturam, furtũ, ueneficia, blasphemiæ, etc. In his plerũq; desperant, quod malũ omnibus malis est maximũ quia qui desperat, negat Deũ esse bonum, & clemẽtem, negat ueracem, omnipotentem. Hic ergo Sacerdos in confessione erigit ad spem ueniæ. Illũ autem qui securus est, & gloriat, non existimans esse pctm̃ ubi est, deprimit, & inducit in timorem & dolorem.

Tertia utilitas, quia confessio ad humilitatem inducit peccatorẽ, quia nullo alio meli9 frangit supbia, q̃ confessione, quæ quidem supbia totum inficit, & destruit, *Hæc luciperum cum infœlici grege e cœlo deiecit. Hæc Adamum qui affectauit eq̃ri Deo paradiso detrusit.*

Hæc nunc quoq; multos prosternit, Tunc sic, Sicut p̃mus gradus ad impietatem, est supbia, animus in se fidens. Ita p̃mus gradus ad recuperandã pietatem, est animus sibi prorsus displicens, & Deo se submittens. Nulla autẽ potest esse maior submissio, q̃ ut homo se spõte submittat ad pedes hominis eiq; pro-

dat, non solum facta, sed & cogitatiões suas, summo pudore. Et cum frangitur superbia mox & inobedientia frangitur, & sic omnia pcta. Et isto modo facile se homo pudore cohibet in posterũ, ne facile recidiuet in pcta. Sicut pueri uerberibus & pudore docent cauere, ne quod semel deliquerunt repetant.

Quarta confessionis utilitas, quia facit quietam conscientiam. Sunt tales, qui non habent requietam conscientiã, adeo imbecilles & infirmi, ut nec in leuioribus pctis ausint sibi ueniam pollicere nisi p sacerdotem cũ dat absolutio.

Quinta, ꝙ confessio facit cognoscere seipm. Precipua pars sapientiæ est, ut homo noscat seipm. Hoc nulla res magis pstat, q̃ confessio, quæ totũ hominẽ sibipi ante oculos ponit, excussis omnibus latebris conscientiæ suæ, dum considerat, quotiens Deum offendit, q̃nta mala ppetrauit, qũo sit ad malũ propẽsus, & tunc cõponit se ad eum statum, in quo se cuperet esse in agone, Ecce utilitates confessionis.

Qualis debeat esse Confessio.

Hæ

Hæ sunt q̃litates confessionis seu cõditõnes. Primo, decet ut confessio sit ponderata & recogitata frequenti & diligenti deliberatione. Quilibet eñ ante confessionẽ suam, accurate euoluere debet librum suæ conscientiæ, atq; in eo pc̃tã sua recolere, ut possit illa corã Sacerdote facilio commemorare, Nam cõfiteri nihil aliud est, q̃ Deo rationem uitæ suæ reddere.

Videmus autẽ q̃ curiose Mercatores & negociatores oẽs, omnia ad calculũ uocent, quociens supputent, ne alicubi fallant. Quãto diligentius oportet peccatorem debitorum suorũ Catalogum euoluere, ut sic plenam faciat rationem de peccatis. Hoc docet Dauid in Psalm. iniquitatem meam anunciabo, & cogitabo pro peccato meo.

Nam si quisq; tanto studio meminit eorũ, quæ alicui credidit, temporalis lucri gracia, q̃nto studiosius ad salutem animæ suæ elaborare debebit, quæ ex cõfessione pendet, dicente Dño Matth. 16 Quid ꝓdest homini si uniuersum mundum lucret, animæ uero suæ detrimentum paciatur?

Dices, Quãtam oportet esse hanc diligentiam? Rñdeꝯ. Talis debet esse diligentia, q̃lem quis adhiberet in re maxime seria, ne sit ignaua & negligens, q̃lis est Thrasonũ quorũdam quos piget etiam horulã unicam ad hoc collocare. Non ludicra eñ est res Confessio, qua peccata abiſciunt, & animæ salus acquiritur, quoniam hæc sunt tanta. Ob quæ Dei filius factꝰ est homo, descendens de cœlo, crucifixus & mortuꝰ. Quod si hæc res est tanta, quis nõ summã impendat diligentiam? Quis non imitet Ezechiam dicentẽ, Esaie. 38. Recogitabo omnes annos meos etc.

Dices. Impossibile est mihi, ut omnia pcta confitear, Nam aliquoꝝ sum obliuius, ita ut non possim ea recogitare amplius. Rñdeꝯ, Peccata oblita & occulta de quibus non constat, nemo tenet confiteri, nisi in communi, quando in fine dicit confitens. Confiteor me reum omniũ peccatoꝝ, oblitorum & occultorũ, quæcumq; admisi opere, uel obmissione. Quilibet tamen diligentiã omnem sedulo debet impendere, ut pcta oblita possit ad memoriam reuocare.

Quo-

Quomõ autẽ id fieri debeat & possit, docent Doctores, Primo ut penes tempus aliquis pctã recogitet, ut quid egerit post festa Paschæ, Pentecostes, Ioannis Baptiste etc. Et sic ab uno festo ad aliud hoc modo facile reducet ad memoriã peccata latentia & oblita.

Scdo ꝓponat ante oculos sibi statũ uitæ suæ omnesq; occupationes & negocia sua, artificij uel statꝰ, an ibi quoq; cõmiserit aliquid quod sit confessione dignũ. Tertio ponat ante oculos, loca in quibus sit conuersatꝰ, quid ubiq; fecerit. Quarto cõmemoret ꝑsonas cum quibus sedulo uersatus est, inde meminerit quid cum singulis gesserit. Quinto ponderet illa peccata diligentiꝰ quibus se sentit magis obnoxiũ, puta, luxuriam, ebrietatem, fraudem, calumniã, superbiam etc. Sexto. Sic autẽ apud se instituat confessionem, ꝓcedat in recogitatione pctõꝝ per ordinem decem ꝓceptoꝝ, deinde septem mortaliũ peccatoꝝ, Item quinq; sensuum, eodem plane ordine confiteaẽ etiam singula, sicut ante secum ipse commemorauit. Septimo, facilis esset pctõꝝ recogitatio, si

erit

erit crebra confessio, ut si quis confiteat singulis festiuitatibus maioribus Christi & beate uirginis. Frequens enim Confessio animam purgat, auget gratiam, prebet homini distinctam ꝓcōꝝ cognitionem, Amara quidem res uidetur esse confessio propter supbiam nostram, & quia non libenter ipsi nos reos scelerū nostroꝝ ꝓfitemur, sed tamen utilis.

Duo tamen hic sunt obseruanda secūdum doctrinam Gersonis, Vnum est, ꝙ in recogitatione ꝓcōꝝ homo nō debet nimis diu immorari, maxime in cogitatione peccati carnalis, ire, aut odisse, quia sic facile noua possit exoriri tentatio, qua quis seipsum denuo ꝓuocaret ad turpem uoluptatē, aut iram, Sedm, ut confessurus sibi ꝓponat in animo, se omnia peccata uelle ꝓ uiribus ꝓfiteri.

Secūda conditio confessionis est, ut fiat cū dolore & amaritudine cordis, sic ut homo recolat omnia ꝓcā sua, quibꝰ uelut uno fasce colligatis doleat, se tot tantis scꝫ peccatis grauiter offendisse Deum, Aduersarij ueritatis dicunt pœniā esse debere iucundam & gaudio plenā, quod & sacris lris, & rationi aduersatur,

deinde

deinde naturæ & uocabulo pœnitentiæ contrarium est.

Ezechias aliter loquit Isa.38. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Et Dauid. Poculũ meum cum fletu miscebam.

Item omnes Psalmi pœnitenciales plenissimi sunt amaritudine & fletu, ut cũ dicit, Lauabo per singulas noctes lectũ meum, lachrimis meis stratum meum rigabo.

Idem docet Hieremias pctõrem, ut cum dolore pœnitentiam agat, Hier. 6. fac tibi planctum q̃si sup unigenitũ.

Et Iohelis. 2. Conuertimini ad me in ieiunio & fletu & planctu.

Preterea, Petr9 post negatũ Dñm flevit amare & obtinuit ueniam.

Vocabulũ quoq; idem ostendit, Nã pœnitere dicit q̃si pœnam tenere, ut dicit Augusti. Quicqd autem penale est, dolorem incutit & amaritudinẽ, Non tñ necesse est habere lachrimas sensibiles, licet bone sunt.

Tertia conditio cõfessionis est, ut sit humilis. Quãdo eñ peccator iam omnia delicta sua recogitauit quæcũq; cõmisit,

misit, & seipso toto excusso, iam dolorem sibi concipit ex animo suo, tũc cũ omni humilitate abeat ad Sacerdotem, exhibeat se ei humilem, peccata sua pudice & uerecunde cõmemoret, non temerarie p̃cipitando effuciat, q̃si paruifaciens, Ea humilitas cum uerecundia cõiuncta in confessione, optima est, quia partem pœnæ auffert pro peccatis debitæ, sicut satisfactio, Pudor tñ ille non sit nimius, ne pro eius magnitudine taceat, qd̃ dicendum erat.

Quarta conditio, ut sit integra, ut ne quis aliquid sciens occultet ex uerecundia, uel q̃cũq; alia causa, Iuxta illud Augustini, ponat se pœnitens omnino in potestate Iudicis, in iudicio Sacerdotis, nihil reseruans sui, Quicquid em̃ celabit id omne simul reuelabũt Angeli in die iudicij. Si ergo occultat, ipse damnationem sibi ascisc it.

Demon huiusmodi homini qui celat pudorem ingerit, ut uereaf ipse suã prodere culpam, quoniã ille in peccato eximit homini uerecundiã, ut citra pudorem peccet, in confessione auté uerecundiam ei restituit, ut p̃ctiñ non confiteatur.

Nam

Nam Demones hominem infestantes, triplices sunt, Alij occludunt cor, ne contritionem habeat, alij obstruunt os ne confiteat, alij peram, ut bona iniuste parta non restituat.

August. sup. Psalm. O homo quid times confiteri? Illud quod p confessionem scio, minus scio, q̃ quod nescio. Cõfitere homo pctõr homini peccatori. Elige quod uis, si confessus lates, nõ confessus damnaberis.

Cur igit celas? Iudiciũ hoc est occultissimum qd fit in terra, ex iure naturali, diuino & humano. Tam occulta est confessio, ut requisitus confessor ad iuramentũ libere possit iurare, sibi nihil de eo constare. Aliud est enim iudicium Dei, aliud hominũ, Neq; is interim iurat inique, quia coram externo iudice, & in illo foro sibi nõ constat, sed quicquid sup hoc scit, hoc ipm scit loco dei.

Ergo celanda est summope confessio nec uerbo, nec signo reuelanda. Etiam si confitens libere permittat confessori aliquid dicere uel prodere, non faciat confessor, Quicqd dicat Innoc. Panor. Tho.

Tho. Petrus de Palu. Si autē confitens urgeat ut reuelet, moneat confessor ut extra confessionem idem ei dicat, & tūc reuelabit.

Sit ergo Confessio integra, alioquin oportet reiterare Confessionem, Nam q̄ttuor sunt casus in quibus necesse est reiterare confessionem.

Primus casus, Cum quis ex ꝓposito celat aliquod delictum mortale, aut diuidit confessionem, tunc nec de ceteris absoluit̄. Nisi statim rediret ad cōfessorem, & ille adhuc in recenti memoria haberet pc̄ta sibi ab eo confessa, tunc nō est necesse pc̄ta confessa reiterare, sed cōfiteat̄ tantū ꝓpositum malum.

Scd̄us casus, si homo ficte confitetur, habens ꝓpositum peccandi, uel si saltē non atterit̄ de peccatis, quia non omnia preterita sibi displicent, immo aliquod placet commisisse, ut quia tenet alienū, quod non uult pro posse restituere, Aut habet inimicicias uel rancorem ad proximū, nec uult dimittere. Aut habet ꝓpositū in futuro cōmittendi aliqd̄ peccatum mortale.

Tertius casus scd̄m aliquos, contemptus

tus satisfactionis sibi iniunctæ, & ab ipso susceptæ.

Quartus, si confitet Sacerdoti nō habenti potestatem absoluendi, uel si scit confessorem rudem & indoctum, & habet peccata magna intricata, quia Matthe. 15. dicit. Cecꝰ cecum ducens, ambo in foueam cadent.

Hic quæstio, Quid agendum Catholicis hoc tempore qñ hæreses insurgunt in his locis, ubi non pmittit eis, ut more Ecclesiastico confiteant & communicent, An Hæreticis sacrificulis debeant confiteri, & sacramentum ab eis accipere, aut pocius sine sacramento mori?

Respondet. Baptismꝰ in casu necessitatis potest accipi ab Hæretico, si uidelicet non est aliquis Catholicus, qui baptizaret. Et pocius Laicus Catholicus, si est, baptizaret, q̄ Sacerdos Hæreticus.

Sacramentū Eucharistiæ, nullo modo suscipiat ab Hæretico.

Pœnitentia autē, Si incumbit periculū seductionis, uel magni scandali, quia scilicet inde possint gloriari hæretici coram simplicibꝰ, suæ sectæ aliquid accessionis esse factū, nemo Christianus de-

bet ſuſcipere ſacramentum pœnitentiæ ſed ſe pocius cõmittere diuinæ miſeri cordiæ, cum tali fiducia, ꝙ ſummus ille pontifex, & Sacerdos Chriſtus ipſum ſit abſoluturus. Sicut btũs Greg. cõmendat Ermigildum. 24. q. 1. c. cepit. Filiũ Leogilli Regis Gottoꝝ in Toleto Hiſpaniæ, quẽ pater captiuũ cæperat & detinebat, eo ꝙ conſentire nollet in Hæreſim Arrij. Tempore autẽ Paſchali, miſerat ei in carcerem Epiſcopũ Arrianum, a quo ſacramentum ſuſciperet, ſicꝙ reconciliaret patri. Ille autẽ renuit & exprobrauit Epiſcopo impietatem erroris ſui unde pater precepit eum occidi.

Extra periculum autẽ ſcandali, poteſt homo imminente morte, & deficiente Sacerdote Catholico confiteri etiã Hæretico, & abſolui, quia poteſtas clauis, licet in tali ſit ligata, tamen in tali caſu neceſsitatis, nõ credo, quia neceſsitas nõ ſubiacet legi poſitiue, uide Angelum in ſumma. confeſſ. 3. Sermo. 2.

Et quia confeſsio debet eſſe integra ut dictum eſt, ideo ſunt etiam confitens de circumſtantiæ, quæ trahunt peccatũ in aliam ſpeciem, ut ſi quis furaꝛ in tem

plo,

plo, iam est sacrilegium, Si quis luxuriæ committit cũ Maritata aliena, iam est adulterium.

Similiter cõfitende sunt circũstantiæ aggrauantes. Aggrauantes autẽ circumstantiæ sunt istæ.

Aggrauat.

Primo, Ordo, quia peccare cũ pſona sacra grauius est, q̃ non sacra.

Secundo tempus, Nam quo Temp⁹ sanctius, eo maius peccatum.

Tertio, Locus. Nam peccare in loco sacro, grauius est, q̃ non sacro.

Quarto, Numer⁹, quotiens scz, debet hoc in confessione indicare, si certo scit deploret tociens repetitũ esse pc̃tm̃, ut numerus effugerit memoriam eius.

Quinto Magnitudo. Nam sicut tenet confiteri furtum, ita tenet ostendere, quantum damni per hoc fecerit ꝓximo.

Sexto, Si offendit Viduam, pupillũ, inopem, uel aliquem in potestate positum, hæc aggrauant.

Septimo, Si citra tentationem exteriorem propria malitia se ad peccandum prouocat.

Octauo, Si longo tempore in peccatis manſit.

Hęæ aggrauatiões, multum ſunt conſiderande quas licet non perinde rudes poſſint pſcrutari, qui tamen intellectu ualent, debent pro ſua capacitate hæc euoluere & confiteri, Vide Auguſt. li. de Pœñia. cap. 14. Dicit ibi. Omnis hæc uarietas confitenda eſt.

Quinta conditio confeſſionis eſt, ut ſit accelerata. Nõ eñ differenda eſt pœnitentia & confeſſio. Sunt autem qui ptrahunt pœñiam, uel animo peruerſo & more Hæretico, uel ex ignauia, parui pendentes omnia diuina, uel ex nimia ſollicitudine circa temporalia. Hiſ ſe multum decipiunt dupliciter. Primo, quia ſperant ſe longe uicturos. Secũdo, quia non conſiderant, q̃ pœñia ſera raro uera, immo periculoſa, Nemo quidẽ deſperandꝰ eſt dum uiuit, non caret tñ periculo dum differt. Et hoc propter multa.

Primo, Quis eñ certus eſt, ne ſubita morte preueniaẽ? quod abſit. Secũdo, Quis ſcit, ſi non opprimeẽ huiuſmodi ægritudine, qua amittat uſum rationis,

&

& sic non sit capax pœnitentiæ? Tertio potest homo incidere tale periculũ, ubi aliud ei non sit meditandum, nisi qũo mortem effugiat, ut in aquis, incendio, ruina seu lapsus in conflictu.

Quarto. Interdum dolor egritudinis potest esse tant9, ut non multum homo cogitare possit de pœñia. Vnicũ enim cor homini est, & urgente dolore, undiq; in omnibus membris, non multum uacat meditari pœñiam & confessionem.

Quinto, circa mortem, uaria fiunt impedimenta apud diuites presertim, urgent Testamentarij. Instant Hæredes de bonis temporalibus. Medici laborant circa sanitatẽ corpis, Vxor & Liberi pol licent̃ sanitatem. Et si quis uelit monere infirmũ, dicens. Ecce per totam uitã pressus es multis negocijs, multa in potestate tua fuerũt, de quibus nunc restat ratio coram iusto iudice, cõciliare deo. Mox adulatores dicẽt, Quid tu tibi uis? Non sufficit dolor corporis? Cur addis afflictionem afflicto?

Properemus ergo fratres ad pœñiã, ad confessionẽ dum daf hora & temp9. Damnati in inferno faciunt confessio-

nem, dicentes, Sapien. 5. Quid nobis p̄fuit ſuperbiæ? Aut diuitiæ iactantia quid contulit nobis? Sed hæc cōfeſſio nihil confert eis, quia dicit Pſalm. In inferno autē quis confitebit tibi? Nunc igitur p̄perandum eſt ad confeſſionem, Alioquin Zacha. 7. complebit, uerbum, ubi dicit, Sicut locutꝰ ſum & non audierūt, ſic clamabunt & non exaudiam.

Zach. 7

De tertia parte Pœnitentiæ quæ eſt ſatisfactio.

De Satisfactione tractaturi. Primo mouet dubiū, Vtrum homo poſſit ſatisfacere Deo pro peccatis ſuis? Rñdet. Cōmuniter loquendo, nullus peccator a ſeipſo, & ex ſuis p̄priis operibus poteſt p̄ peccatis ſatisfacere, quia talis offendit ſummū bonū, & meruit pœnam æternam. Et quicquid boni homo facit, tenet illud, preter ſatisfactionem hanc, facere, ob immenſa beneficia. Vnde dicit Bernhar. de diligendo Deum, ſup illud Pſalmi. Quid retribuā Dño. Nam quū me illi totū debeam, ꝙ me plaſmauit, quid retribuere potero ei ꝙ me redemit? Et ſi milies me ei totū impenderē, quid hoc erit collatū Deo? Po-

Potest tamẽ homo satisfacere p pctõ, si aspiciamus non nudum pctõrem, sed etiam auxiliũ Dei gratiæ meritũ Christi, bonitatem & clementiam diuinam. Non q̃ opera nostra in se sint tanti põderis, sed quia uoluntas Dei est tam misericors, ut opus p se indignum, tale uelit acceptare, q̃si sit equatũ & remissiõi pctõr̃, & merito uitæ æternæ. Ideo cum dicit Apostol9, Non sunt cõdigne passiones huius temporis ad futuram gloriam etc. Verũ est in se, sed quũ firmant p uoluntatem Dei, cum merito Christi, efficiunt dignæ ille pasiones. Et sic homo satisfaciens pro peccatis suis, reddit æquiualens Deo, non per essentiam, sed per diuinam acceptationem.

Hæc ergo satisfactio homini pœnitenti est necessaria, nisi forte pœnitens tantam haberet contritionẽ, ut hic dolor pœnã una cũ culpa tolleret, Qualis contritio fuit in Maria Magdalena, sed rara est talis contritio, maxime nũc quãdo refrixit charitas.

Nunc Hæretici clamant, Christus satisfecit p nobis omnib9, Ideo nos nulla egemus satisfactione. Placent ista pi-

gris & ignauis hominib9. Amant hoc dictū ſummo ope, dū audiūt in luſum uerti. Immo nihili fieri Ieiunium, orationem & omnia bona opera.

Ita eñ & nos dicerem9. Chriſt9 paſſ9 eſt ꝓ nobis, ergo nobis nihil eſt patiendum. Chriſtus mortuus eſt pro nobis, ergo nobis non eſt moriendū, Chriſtus orauit pro nobis, ergo nobis non eſt orandum.

Oſtendamus ergo qūo Chriſtus ſatisfecit pro pctis noſtris. Et ad hoc intelligendum ponuntur tres doctrinæ.

Prima doctrina. Chriſtus paſſus eſt ꝓ nobis, Ita ꝙ paſſio ſua ſit ſufficiens pro omnibus peccatis toci9 mundi, ut dixit Iſaias. 73. uere languores nr̄os ipſe tulit Et. 1. Pet. 2. Pctā noſtra ptulit in corpore ſuo ſuper lignum, Ergo ſi etiā eſſent mille mundi, ſatisfecit Chriſt9 ꝓ eis.

Secunda doctrina, Quāuis meritum Chriſti ſufficiens eſt ꝓ omnibus peccatis toci9 mundi, non tamen in omnib9 opaſ efficaciter, ſed his tantū quib9 applicaſ & communicaſ. Obſtaculum eſt

inde.

inde, quia nolũt se participes facere huius meriti, Nã si simpliciter intelligas. Tunc instet sic. Si pro omnib9 Christus satisfecit, quare Iudas, Pilat9, Nero, Arrius etc. sunt damnati? Cur non & pro illis satisfecit si satisfecit p omnibus? Ergo nõ plane est sufficiens passio Christi, nisi illius participem se quis faciat per fidem formatam.

Tertia doctrina. Dices. Quomodo efficimur participes meriti Christi? Respondet, Alij capaces fiũt illius ex mera gĩa preueniente, sicut Paul9 Apostolus. Et qui in utero matris sunt sanctificati. Alij per Sacramenta a Christo relicta Ecclesiæ, quæ habent uirtutem ex merito passionis & mortis Christi. Nec tamen eq̃liter Sacramenta operantur. Baptismus tollit culpam & pœnã, quia est regeneratio spũalis. Pœñia non mox tollit pœnã. Si autẽ id fieret in pœñia quod fit in Baptismo, ut scz & culpa & pœna tolleret. O quã essem9 ignaui & tepidi, & impij? Item participes quoq; efficimur meriti Christi per bona opa, presupposita sp in omnibus fide, quæ quidem opera, licet in se nihil sunt sed

gratia Dei facit ut sint aliquid & meritoria.

Solum ergo meritum Christi potest pœnam æternam cõmutare in temporalem. Sed in uirtutæ huius meriti, potest homo, auxiliante gra Christi, p pctis suis satisfacere, sicut Apostolus ait, nos in sanguine suo esse iustificatos ad Heb. 10. Ergo licet Christus satisfecit, p nobis tamen nobis quoq; reliquit nõnihil faciendum, puta laborandum in uinea Domini.

De necessitate satisfactionis.

Sed iam, pbemus ex scripturis satisfactionem pro peccatis esse ad salutem necessariam.

Pro quo nota, q; plerũq; culpa ppetrata, a Deo homini remittit, pœna tamen temporaria pro illa infligenda, in futurũ tempus reseruat, & ita exigit Deꝰ satisfactionem. Patet p̃mo ex scriptura ueteris Testamenti, Dicit. 2. Reg. 12. q; Dauid post ppetratũ adulterium & homicidiũ a Nathan Propheta increpatꝰ, quum humiliter cognouisset suũ pctũ, dicens

dicens, Peccaui Domino. Audiuit & il-
lius peccati remissionem, Dñs transtu-
lit pctm̃ tuum, non morieris. Attamen
postea grauissimas passus est molestias
a filijs suis, Amnon in uiolatione soro-
tis suæ Thamar. Absalon in cæde dolo-
sa fratris sui. In rebellione contra pr̃em.
In uxorum stupratione. In ignominio-
sa morte ipsi9 Absalon. Et hæc omnia
passus est Dauid in expiationē utriusq;
criminis, sicut Nathan ei predixerat.

Ecce post deletam culpam, adhuc de-
us in Dauid exigebat pœnam.

Item. 2. Reg. 24. dicit, q̃ Dauid pec-
cauit numerando populum. Pœnituit
pro pctō, Nam ibi dicit. Percussit autē
cor Dauid, & dixit peccaui ualde in hoc
facto, sed precor Dñe, ut transferas ini-
quitatē serui tui, quia stulte nimis egi.
Postquā per hanc pœñiam Dauid ipsæ
culpam tersisset, exegit tamen Deus ad-
huc pœnam & satisfactionē ab eo, Ideo
dixit ei Propheta. Trium optio tibi da-
tur, Aut septem annis fames erit in ter-
ra tua. Aut trib9 mensibus fugies aduer-
sarios tuos. Aut tribus diebus erit pestis
in terra tua, Elegit pestem, uno die mor

tui

tui sunt septuaginta milia uirorum.

Alia scriptura de hoc, Exod. 32. Moyses precatus est Dñm pro culpa populi. Remissa culpa, dixit dñs ad Moisen. Vade duc populum istum, Angelus meus precedet te. Ego autē in die ultionis uisitabo & hoc pctm̄ eorum. Ecce dimissa culpa, minat pœnam.

Ex nouo Testamento idem ꝓbatur, ꝙ dimissa culpa, adhuc pœna exigitur pro satisfactione pctī.

Christus Dñs dixit Matthe. 4. Pœnitentiā agite. Agite dixit, non credite solū, non solum cogitate. Clarius id explanat Iohannes Baptista, Matthei. 3. Facite ergo dignos fructus pœnitentiæ. Digni fructus pœnitentiæ sunt, prioris in melioré frugem commutatio, & bonorū operū, ad abolenda preterita pctā. Et hoc patet. Nam mox subdit. Omnis arbor quæ non facit fructū excidet, Ecce requirit fructus bonorum operum.

Et Apłus ad Roma. 6. dicit, Sicut exhibuistis membra uīa seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem. Ita exhibete membra uestra seruire iustitiæ in sanctificationem, Ecce monet, ut corpo

ra

ra sua per satisfactionem condignã exhibeant instrumenta bonorũ operum, sicut prius exhibuerant organa scelerꝝ.

Augustꝰ. lib. de medicina pœniæ dicit Non sufficit mores in melius cõmutare, & a factis malis recedere, nisi etiã de his quæ facta sunt, satisfiat Deo, per pœnitentiæ doloré, per humilitatis gemitum, ꝙ contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleæmosinis.

De operibus satisfactorijs.

Iam dictum est, ꝙ satisfactio ꝓ pctis sit necessaria, Nunc dicendum, quæ sint opera per quæ satisfacere debemus pro peccatis?

Rñdeť ergo, ꝙ loquendo in generali de satisfactione, tunc satisfactio est, omne opus bonum cedens ad honorem Dei, pœnale & laboriosum, siue sit opus interius siue exterius, uoluntarie ab homine assumptum, ad puniendũ in se pctũ ꝓpter placandã diuinam offensam, & ꝙ sit opus alias indebitum.

Et isto modo, opa satisfactoria sunt, Contritio, Confessio, uerecundia in cõfessione

fessione, maceratio corporis. Oratio, Subuentio necessitatibus aliorum, & sic de alijs.

Sed loquendo de opere satisfactorio strictius scz prout est opus extrinsecum, pœnale etc ut supra. Tunc triplicia sunt talia opera, Ieiunium, Oratio, Eleæmosina. Per ieiuniũ, intelligit, omnis afflictio corporis, ut uigiliæ, peregrinatões asperitates, uestiũ durities, labor corporalis, fatigans. Item, flagella quibus hic punimur, quæ licet nobis non infligamus tamẽ ea acceptam⁹, & pacienter ferimus propter Deum & in purgationẽ pctõr.

Per orationem intelligit, omne op⁹ exterius, ad cultũ latriæ ptinens, p quod homo ascendit in Deũ contemplatiue, ut oratio uocalis, psalmodia, sacrifitia, oblationes etc.

Per Eleæmosinam intelligit omne opus bonũ quo necessitatibus proximi subuenitur.

Ratio autẽ, quare ista tria sunt opera satisfactoria? Quia triplicia sunt pctã, Quedam complent in delectatione uel turbatione spũs, ut Supbia, Inuidia, & multa alia quæ ex supbia oriunt. Et con

trã

tra hæc, est oratio humilis & deuota, Alia pcta sunt carnalia, ut sunt gula, luxuria, Et contra hæc sunt ieiunia, Quedam uero q̃si media inter hæc, quia complétur in his quæ ad carnem ordinantur, q̃uis non in delectatione carnali, sed in delectatione animæ pficiant, ut auaritia, furta, rapinæ etc. Et contra hæc est eleæmosina, ꝓprie loquẽdo, Nam communiter loquendo, contra singula pcta sunt hæc tria opera.

Circa materiã satisfactionis, possunt dari q̃ttuor consilia, diligenter obseruãda ab omnibus, quia uere uolentib9 ad Deum conuerti, sunt multum utilia, ad satisfaciendũ de preteritis peccatis. Et maxime ad preseruatõnem a futuris, qd in satisfactione est semper intendendũ.

Primum consilium, ut homines uere pœnitentes, considerent, ad quæ pecca ta sint forcius inclinati, & in quibus cõmunius delinquunt, & ad quæ eis est facilior recidiua. Hoc em̃ possunt in seipsis cercius noscere per quottidianã experientiam, quã Sacerdos per solam auditionem. Quo cognito, satisfaciat Deo per illud opus satisfactoriũ, quod maxi

me

me correspondet pctō, & sibi plus repugnat. Et hoc ideo ut homo puniat in eo, in quo deliquit. Vt si peccauit peccatis carnalibus, puniat ieiunio, & alijs carnē affligentibus, & sic de alijs. Et etiā ideo hoc expedit, ut a recidiua preseruet.

Similiter aliud Exemplū. Si quis peccauit gula, aut sentit se ad eam fortiter inclinatum, fugiat conuiuia, assumat sibi abstinentiā ciborū & potuum. Caueat sibi a nimiū delicate preparatis, quæ ultra naturalem indigentiā incitant apetitū, ut sic se habendo satisfaciat de preteritis, & contra futurum lapsum, discat uiuere temperate.

Si sentiat se inclinatum ad lubricum carnis, fugiat corde & loco illi9 uicij occasiones. Ieiunet, affligat corpus, rationabiliter tamē, ut natura non destruat, sed pasionum impetus moderentur, ut rarius tentent, & cum tentant, eis facili9 resistat. Si uero sentit se homo inclinatum ad iniustam concupiscentiam alienorū, assumat sibi largam erogationem eleæmosinarū, ut cū elargit, ppria, assuescat non cupere aliena.

Et si eis non imponunt a confessori-

bus

bus pœne, talibus suis pctis & illorum sanationi appropriatæ, assumant per se huiusmodi pœnas satisfactorias, uel petant a confessoribus, ut eis imponant, ut per huiusmodi pœniam, nō solū solua' pœna pro pcto debita, sed etiam radix peccati abscindatur.

Secūdum consilium, q̄ si homo sentit se inclinatum ad pctū graue, q̄ desiderat in se sanari, & ab eo pseruari, statum sibi & firmiter obseruet, aut etiam ad tempꝰ uoueat, q̄ pro qualibet uice qua cōtingeret ipm in huiusmōi pctū labi, aliqua de subsequentibꝰ adimpleret secundū tres partes satisfactionis. Primo, q̄ uno die ieiunet in pane & aqua, uel alio modo cōperenti. Et hoc infra tres dies talem lapsum immediate sequentes.

Scdo, q̄ diceret certum numerū Psalmorū aut aliarum orationū. Tertio q̄ infra tres dies daret aliquod sibi charū, aut certam summam pecuniæ, secūdum exigentiam diuitiarū & ad pia opa.

Quarto, quotiens contingeret eū recidiuare in tale pctū, totiens infra triduum teneret' de eo cōfiteri. Hoc est uti-

le consilium uolenti uere cõuerti, & ue re emendari. Videmus enim q̃ sic in foro publico per timorem pœnarũ compescant̃ homines ab illicitis. Quot enim sunt, qui uellent furari, rapere etc, nisi timerent?

Tertiũ consilium est, q̃ si homo sentiret se multum inclinatum ad aliquod graue p̃ctũ, a quo p̃seruari desideraret. Ita q̃ uideret uehementem tentationẽ, q̃ firmiter statueret, uel uoto se astringeret, q̃ uellet dicere septem Psalmos pœnitentiales, aut flectere genua corã cruci fixo, priusq̃ ppetraret illud malum. Sic enim orando, aut taliter se humiliando, forsitan miserebit̃ sui Deus, & quietabit impetum passionis & p̃seruabit eum.

Quartum consilium, q̃ homo firmiter in animo statuat & sic diligenter obseruet atq̃ se ad hoc fortiter assuefaciat, q̃ quando senciat se ad tale uel tale peccatũ acriter tentari, mox animũ suum transferat ad cogitandum aliquod terribile sibi futurum per tale p̃ctũ, ut dãnationem æternam, graue iudiciũ Dei contra p̃ctores, mortem imminentem, amissionem uirtutum per p̃ctũ, & gra-

tiæ

tiæ Dei. Et hoc ideo faciat, ut sic excitet ad non consentiendum.

Hæc sine dubio, cum auxilio diuinæ gratiæ, sunt efficacissima ad p̃seruandũ a futuris peccatis, qui uult bona fide & non ficte conuerti, Sed est timendũ, q̃ multi hoc q̃dragesimali tempore confiteanť, qui non ex toto corde conuertanť a peccatis suis, sed confitenť ut tẽpori satisfaciant, & ne ut Ethnici habeanť. Pauci eñ curant tantam diligentiam facere de nõ recidiuando q̃lem diximus, Et ideo tam pauci uere sanantur a peccatis, & tam multi ꝓni sunt ad recidiuam in priora peccata.

Circa satisfactionem, mouentur duo dubia, Primum, Vtrũ quis possit in peccato mortali satisfacere de peccatis? Exempli gratia, Heri confessus, hodie recidiuet in p̃ctũ mortale, Tunc queritur an in isto p̃cto mortali manens, & in eo pœniam sibi iunctam implens, satisfaciat per hoc Deo de peccatis prius dimissis?

Respondent Doctorees, per duas ꝓpositiones. Prima, Talis qui recidiuat in mortale p̃ctũ, nondum expleta pœ-

nitentia iniuncta, debet nihilominꝰ cõtinuare & implere illam pœñiam. Quia si hoc fecerit, talis liberat se per hoc ab iniunctione Sacerdotis, nec incurrit inobedientiam, quã incurreret, si iniunctã sibi pœñiam, & a Sacerdote receptam uoluntarie ex se, sine causa necessaria abiiceret, nolens adimplere. Quæ inobedientia, scdm̃ Scotum, est pctm̃ mortale, quia est transgressio p̃cepti Ecclesiæ, & uicarij Dei in casu isto. scz quando sibi a Sacerdote imposita est, & ipsæ in eam consensit.

Propter illud periculũ, est sanum cõsilium, ꝙ confessor non iniungat pctõri pœñiam, nisi de consensu suo. Nec alias quã, nisi de qua sperat ꝙ eam impleat. Imo a confessore admonendus est pœnitens, ne quãcũq; acceptet, nisi quã possit & firmiter proponat implere.

Scda ppositio, Thomas. Bonauen. & alij multi dicũt ꝙ talia opera extra charitatem facta, non satisfaciunt Deo pro peccatis, nec liberant hominẽ a pœnis, quia sicut huiusmodi opera, non sunt Deo accepta, nec grata ad uitam æternam. Ita non sunt pro peccatis satisfactoria

ctoria nisi ex gratia ꝓcedant, quæ non stat cum peccato mortali. Excipit tamẽ S. Tho. Eleæmosinam & ieiunium quæ derelinquũt effectum pœnalem post. ſ. diminutionem in bonis fortunæ, & debilitatem ex ieiunio in corpore.

Scotus autẽ in quarto. dist. xv. dicit ꝙ qui uere semel pœnitet, & recipit pœnitentiam condignam impositam sibi ab Eccl'ia, claue non errante, q̃ntũcũq; postea recidiuet, nõ tenebit' pro illis peccatis, ꝙ quibus illam pœñiam suscepit, nisi ad illã pœñiam sibi impositam. Et si illam implet in charitate, non tantũ soluit pœnam, sed & meret' gratiam. Si autẽ implet extra charitatem uoluntarie, soluit pœnam, sed non meret' gr'am. Ergo non est necesse talem pœñiam iterare, sed duntaxat de pctõ postea commisso. Ponit Exemplũ de eo qui cõmisit crimen, ꝙ quo ꝑcise meret' manus abscisionẽ. Vnde si isti multo abscindatur manus, satisfacit, & satisfit Regi sufficienter, nec secm iustitiam cogit' ad ulteriorem pœnam, q̃uis non recipiatur in gratiã. Sic multo magis ubi quis pœñiã sibi infligit.

Volunt hic Doctores q; confessus ali quis pctā, pœñia desup & satisfactione suscepta, si recidat in pctm mortale, in quo moriat & damnet, q; tamen nō in æternū torquebit pro pctō, a quo est absolut⁹. Vide quam salutaris sit pœñia, in qua quisquis pseuerat, saluabit. Sin excidat & in peccatis suis moriat, min⁹ tamē affliget in cruciatibus gehennæ q; si nūq; fuisset confessus, quia sententiam semel latam sup peccatis remissis seruabit Deus, Et quia absoluto pœna æterna cōmutata est in temporalē, id quoq; pmittit Deus, neq; retractat sententiam, uide Glo. in c. quod quidam, de pœni. & remiss.

Scda quæstio, utrum un⁹ homo possit pro alio pœnam satisfactoriam explere, & sic pro eo satisfacere? Respondet Angelus in summa. c. Satisfactio, unus homo potest pro alio satisfacere Deo, si modo ille qui commisit pctm sit cōtritus de eo, alias non, Pro pœñia uero iniuncta, non potest unus pro alio satisfacere, nisi interueniat autoritas confessoris, qui in illa potest dispensare, uel nisi interueniat casus q; ille cui imposita

ta est, nũq̃ eam poterit in hoc mundo implere, quia posset tunc p alium fieri. Hæc Rich. & Bona. in q̃rto dist. xx.

Tantum de tribus partibus Pœnitentiæ. & de Pœnitentia ipsa.

De Decem Preceptis Dei.

Quadruplitia sunt Præcepta Legis, Prima sunt Precepta Legis Naturæ, ut sunt illa, Omne bonũ est faciendũ, Nullum malum est faciendum, Non facias alteri, quod tibi non uis fieri, hoc facias alteri, quod tibi uis fieri, Et cætera huiusmodi ex se euidentia, eo q̃ cuilibet homini sunt nota in lumine naturali. Alia sunt p̃cepta illa duo principalia, & maxime precepta. s. de diligendo Deo sup omnia, & de diligendo proximo p̃pter Deum.

3. Alia sunt p̃cepta Decalogi, quæ Deus in monte Sinay dedit in duabus Tabulis Moysi, Exod. xx.

4. Adhuc multa sunt p̃cepta diuina sparsim in Sacra scriptura posita, ut de honoratione Senum, de obedientia Ecclesiæ, & Superiorꝫ etc.

Nunc autem dicere uolumus de p̄ceptis Decalogi, Nam ex istoꝝ intellectu, patebit intellect9 omniū aliorum diuinorum p̄ceptorum, sparsim in scriptura positorū, eo q̄ omnia ad ista Decem reducunt, & in eis includuntur.

Nunc aut̄ tria dicemus de decem p̄ceptis. Primo quæ sunt quæ nos inducere debent ad seruanda p̄cepta Dei. Sc̄do, q̄liter sunt seruanda. Tertio quæ utilitas ex hoc?

De primo, multa sunt quæ nos inducunt ad hoc ut Dei precepta seruemus.

Primū, summa authoritas Dei p̄cipientis. qui habet authoritatem nobis p̄cipiendi. eo q̄ est noster sup̄m9 Domin9 ratione Creationis, gubernationis & redemptionis. Habet in nos uniuersale & plenū dominiū. Et nos sumus eius naturales serui. Ideo merito debem9 obedire, Ideo Exod. xx. uolens Dñs p̄cepta tradere, dixit. Ego sum Dñs Deus tuus, q̄si dicat, Dñs sum, ideo conuenit mihi precepta instituere.

Secūdum est. Infinita dignitas, maiestasq̄ p̄cipientis quā dignissimū est reuereri, ei obediendo. Quanto eñ p̄sona

supe-

superior nobis p̃cipiens dignior est, tanto magis debitum est ei obedire, Deus autē est infinitæ dignitatis, ergo maxime obligamur ei obedire, & cauere irreuerentiam & contemptū infinitæ dignitatis. Qui eñ contemnit Dei mandata, contemnit ipsum.

Tertium est, rationabilitas mandatorū. Deꝰ eñ quū sit infinite sapiens, nihil p̃cipit, nisi quod sit rationabilissimum sicut ad Roma. 7. dicit. Mandatū sanctum, iustum & bonum, Immo instituendo Decalogum, aut dando alia moralia p̃cepta, non p̃cepit, nisi ad quæ alias obligati fuimus de Lege naturæ, & ex dictamine rectæ rationis naturalis, dictantis talia facienda esse. Et q̃uis talia p̃cepta, sint naturaliter inscripta cordibꝰ hominum, expedichat tamen ea a Dño populo mandare, & in scripto per modū p̃ceptorū redigere, ut quilibet ea facile nosceret, & nullꝰ se posset aliqualiter excusare, saltem adultus. Et etiam ut ea cognoscentes, non solū natura inclinaret ad bonū, sed etiam impelleret coactio Legis, & alliceret reuerentia diuini imperij.

Quartum est, Recta ratio dictat & ius naturale q̄ filius debet obedire Patri, & eius p̄cepta custodire. Inobediens enim filius & rebellis in Patrem, est secūdum sanctionem iuris exhæredand⁹. Nos autem omnes sumus filij Dei, iam nō solū per Creationem, sed etiam per adoptionem, quia per filiū Dei redempti sumus, & ab æterna damnatione liberati Ideo semp dicimus. Pater noster. Ergo mandata tanti patris seruare nos oportet, alioquin, ut degeneres filij & infideles, eijciemur domo paterna, & priuabimur hæreditate obedientib⁹ filijs parata.

Quintū est, rigor diuinæ iustitiæ, quæ nos strictissime obligauit ad mandatorum suoꝝ obseruantiam, sicut patet ex Psalmo. Tu mandasti mandata tua custodiri nimis, Patet etiam ex hoc q̄ trāsgressores mandatoꝝ suoꝝ grauissime punit, ut patet per plura Exempla scripturæ, ubi nec propter ignorantiam aliquo modo p̄babilem, nec propter causas appareñ quas habebant homines, pepercit eis Deus transgressionem p̄ceptorum, sed eos dure puniuit. Exempla de hoc.

Primum

Primũ Exemplum. 1. Reg. 15. de Saul Rege, qui præceptũ absolutum recepit a Dño, hoc modo, Vade percute Amalech & demolire uniuersa eiꝰ etc. Vide ibi Historiam, Attamen, contra hoc preceptum, adduxit secum oues, boues ad immolandũ Domino primicias, & sic transgressus est ꝓceptum Dñi. Et q̃ntũcũqꝫ per bonum opus quod intendebat crederet se excusatũ, tamẽ sic stricte uult Dñs mandata sua custodiri, ꝙ sibi non ideo pepercit, sed ipsum & totam suam posteritatem regno priuauit, ad quod ipsum prius elegerat, qui & paulo post in bello mortuus est occisus.

Secundũ Exemplum. 2. Reg. 6. Dauid uolens reducere Arcam Dñi, posuit illã super plaustrũ. Oza quidã extendit manum ad Arcam Dei & tenuit eam ne de plaustro caderet, quoniã boues calcitrauerant, & inclinauerant eã. Iratusqꝫ Dominus Ozæ ꝓcussit eum, & mortuus est iuxta Arcam Domini.

Ecce, quã stricte, uult Dñs seruari mãdata sua, Nam licet ille Oza, causam urgentem haberet, ut tãgeret Arcam, quia declinauerat ad casum, non tamen sibi

peper-

pepercit Dominus. sed cum occidit pro temeritate sua, qua soluit p̃ceptũ de nõ tangenda Arca Domini, nisi a Sacerdotib⁹. Non ergo confingamus causas excusando peccata & desideria.

Tertiũ Exemplũ. 3. Reg. 13. Quidam Propheta Domini missus de Iudea in Bethel ad Regem Hieroboam, habens preceptũ Dñi, ne comederet aut biberet in loco illo. Qui cum reuersus fuisset, impleto negotio pro quo missus erat, equitauit post eum alius Propheta loci illius, inuitans eũ ut rediret secũ in domum suam & comederet & biberet. Qui ei respondit. q̃ non posset id facere, eo quod haberet a Dño contrariũ p̃ceptũ. Qui dixit illi. Et ego Propheta sum similis tui, & Angel⁹ Dñi locut⁹ est mihi in sermone Domini dicens. Reduc eũ in domum tuam ut comedat & bibat. Et sic eum fefellit, & reduxit ipsum. Cũ autem sederent in mensa, factum est uerbum Dñi ad Prophetam qui reduxit eũ & exclamauit ad uirum Dei qui uenerat de Iudea, dicens. Hæc dicit Domin⁹ quia non fuisti obediens uoci Domini, sed comedisti in terra hac, nõ inferetur

cada-

cadauer tuum in sepulchrũ patrum tuorum. Et sic factũ est. Nam quũ abijsset, inuenit eum Leo in uia, & occidit, Ecce quam stricte Deus uult mandata sua custodiri. Licet em̃ peccauit istæ nõ ex ignorantia affectata, aut crassa nec ex leui credulitate, nõ tamen excusabatur per ignorantiam.

Vides igit̃ rigorem diuinæ ultionis in eos qui transgrediunt̃ precepta ipsius Dei. Preter hoc autem adhuc maior rigor inde apparet, q̃ transgressores p̃cep torũ suoꝝ priuat sua amicicia & charitate, sine qua, opa q̃ntũcũq; bona, sunt mortua, & nõ sunt Deo accepta, & mæritoria uitæ æternæ. Et sic morientes sine pœñia, damnat ppetuo. Quod significat Dauid in Psalmo, dicens. Maledicti qui declinant a mandatis tuis.

Secũdo uidebim9, quo modo decem Precepta Dei custodire & facere debeamus.

Rñdet̃, q̃ debemus primo custodire Dei Precepta corde & animo, scz bono affectu illa amplectendo & grata atq; accepta habendo, quia a Deo totius bonitatis fonte & conditore nostro sunt tra-

dita

dita, a quo nihil nisi bonũ ꝓcedit. Ideo illa debemus existimare nobis esse uale de bona, salutaria, utilia, & ad nostrã salutem & utilitatem data. Cũ eñ de sanctis Dei ꝓceptis habeꝫ talis existimatio atq; opinio apud nos, tunc uehementiꝰ afficimur & alacrius ad illa implenda.

Cõtra hoc agunt illi, qui ob murmurant contra Dei precepta, quia ipsa contradicunt & obsistunt prauis eoꝝ desideriis. Exempli gratia. Propẽsus ad libidinem & illecebras carnis, dicit apud se & interdum apud alios. Vellem ꝙ Deꝰ non ꝓhibuisset fornicationẽ & adulterium, quia tunc possem impune, & sine pcto fornicari, & adulterium committere. Similiter inhians alienis bonis rapiendis, hæc secum animo uoluit. Vtinã Deus furtũ non ꝓhibuisset, & rapinam, quia tunc possem pro meo nutu rapere bona alioꝝ, ac aliena usurpare, & ita desiderio meo satisfacere. Verum hi, ꝓ tales affectꝰ siniſtros, grauiter peccãt, quia plane ostendunt illud eis displicere, qd diuinæ placet maiestati, & quod pro ipsorũ salute est recte ordinatum. Dolent itidem, ꝙ per diuina precepta tanq; quæ

dam

dam repagula, cohibent a suis prauis de
sideriis.

Secũdo debem⁹ mandata Dei custo
dire ore, non solum illa iugiter haben
do in memoria mentis nostræ, sed etiã
uerbo aliis ꝓferendo, ut a nobis discant
Dei mandata, qui nostræ directõi sunt
cõmissi. Quẽadmodũ parentes debent
filios suos instruere in Dei mãdatis, præ
lati suos subditos, & Dñi suos seruos &
ancillas, & magistri Scolarũ suos scola
sticos, Et si in hoc fuerint negligentes
hi qui superiores sunt authoritate, & nõ
curauerint suos subditos docere mãda
ta Dei, inde reddẽt rationem corã Deo,
& rei tenebunt coram Tribunali Chri
sti, quoniam ex negligentia ipsoꝝ, sunt
causa illorum malorum, quæ filij. Serui
subditi, & Scolastici cõmittunt ex igno
rantia mandatorum Dei.

Vnde Deutero. 6. Moyses de præcep
tis Dei loquens ad populũ Israel dicit.
Erunt uerba hæc quæ ego ꝑcipio tibi ho
die, in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis
& meditaberis sedens in domo tua, &
ambulans in itinere, dormiens atq; con
surgens. Et ligabis ea ꝙsi signum in ma

nu

nu tua, eruntq; & mouebunt inter oculos tuos, scribesq; ea in limine & ostijs domus tuæ.

Ecce quã diligenter admonuit q; assiduã debeam⁹ habere memoriam mãdatoꝝ Dei, eaq; docere filios nostros secundũ carnem aut spiritũ.

Tertio debent omnes mãdata Dei custodire, ope atq; effectu, ea pro uirib⁹ exequendo, & operi mancipãdo. Non enim sufficit ad salutem, tenere memoria dei mandata, aut illa ore pferre, sed oportet ea, opere exequi. Nam scientia & notitia mandatoꝝ Dei sine opibus, aggrauat pctũ hominis, & magis peccat ea sciens & non faciens, quã illa ignorans & non faciens, cũ dicat Btus Iacob⁹. ca. 4. q; scienti bonum facere, & nõ facienti, pctũ est illi, Et Luc. 12. Seruus qui cognouit uoluntatem dñi sui, & nõ se præparauit, & non fecit sedm uoluntatem eius, plagis uapulabit multis. Qui autẽ nõ cognouit & non fecit digna, plagis uapulabit paucis. Tales etiã reprehendit Christus apd Lucam ca. 6. dicens. Quid uocatis me Dñe, Dñe, & non facitis quæ dico? Nam ut ait Btus Greg. Probatio dilectionis est exhibitio opis. Quar

Quarto debemus mandata Dei facere prompte & hilariter atq; uoluntarie, & non inuito animo. Hilarem enim datorem diligit Deus. 2. Corint. 9. & non expetit a nobis obsequia coacta, aut inuoluntarie & q̃si reclamante corde nostro & resiliente facta. Quis enim est Dominꝰ in mundo, qui uelit sibi exhiberi seruitium a famulo inuito animo, & ore obmurmurante?

Quinto debemꝰ mandata Dei facere diligenter & cũ ingenti cura & sollicitudine atq; uigilantia, non oscitanter, nec pigræ, nec ignauiter. Sicut enim homines odio habent seruos pigros, & stertentes in multum diei tempꝰ, & diligunt impigros famulos, uigiles & alacres. Ita sane & Deus ipsæ inertes & socordes animos hominũ odio ꝓsequit, qui in Parabola Euangelica Matth. 25. 27. Seruum inutilem & pigrũ denunciauit ꝓiscendum in tenebras exteriores, ubi erit fletus & stridor dentiũ, uigilantes uero ad opus bonũ, & ad sui talenti multiplicationẽ, ꝓhibuit esse inuitandos humanis sime, ad æternæ gloriæ perceptionem & possessionem.

Sexto debemus facere mandata Dei integræ & ꝑseueranter, Non enī ad salutem ꝑdest, aliq̄ facere mandata Dei, & aliqua transgredi, sed oportet quemq̄ omnia decem præcepta Dei simul facere, cū dicat Bt̄us Iacob⁹, ca. 2. suæ Epīæ. Quicūq̄ totam Legem seruauerit, offendat autē in uno, factus est omniū reus. Qui enī dixit, Non Mechaberis, dixit. Non occides. Quod si non mechaberis occides autē, fact⁹ es transgressor Legis. Non etiā sufficit ꝑ aliquo tempore uitæ mandata Dei seruare, & ꝑ reliquo tempore eadem p̄uaricari, sed oportet ea ꝑ toto tempore uitæ custodire inuiolata. Nam dicit Dn̄s Matth. 10. & 24. Qui ꝑseuerauerit in finem. Hic saluus erit.

Tertio dicam⁹ utilitatem preceptorū Dei. Pro quo notandū q̄ multæ ꝑueniunt utilitates illis, qui studiose mandata Dei custodiunt.

Quarū prima est, q̄ per adimpletionē eor̄ consequunt̄ salutem animæ, & sanant̄ a morbis spūalibus. s. prauis concupiscentijs & actibus, qui reddunt animam morbidam. Ipsa enī p̄cepta Dei sunt tanq̄ quædam malagmata, emplas-

stra,

stra, & cataplasmata, quæ supponuntur ulceribꝰ animæ, ad eoꝝ curationē, quoniam sunt quædam retinacula, quibus coerceanē prauæ concupiscentiæ nostræ & passiones immoderatæ, ne sine freno p̄cipitenē, & corruant in omne scelus & nefas. Quare sicut ægrotꝰ debet credere Medico & obedire, immo & sequi eius præcepta, alioquin exponitur periculo mortis. Ita & omnis homo ut languidꝰ ex corruptione naturæ, inducta p̄ Adæ p̄uaricationē, debet obedire Deo, ut animarū medico, qui sanxit ista decem p̄cepta, tanq̄ decem medicamēta contra languores animæ. Exemplum. Vt præceptū, Nō occides, contra impetuosum iracundiæ tumultū. *Istud præceptum Non Mechaberis, contra effrenes libidinis impetꝰ. Illud* uero præceptū, Non Furtū facies, contra omnem cœstū auaritiæ, Et ita de cæteris Dei mandatis sentiendū, quod sunt medicinæ quædam animarum.

Secunda utilitas est, q̄ ex obseruatōe præceptoꝝ Dei homo consequit̄ in habitationē Dei in animo suo p̄ gratiam atq̄ immansionē, Quod magnum est

homini beneficium, habere scz Dei amorem, & tantũ hospitem in corde suo habitatorem. Quod autẽ per hoc Deus inhabitet corda hominũ. Patet ex illis uerbis Iohan. 14. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus & mãsionem apud eum faciemus. Certe Rex terrenus magnũ exhiberet alicui amoris & familiaritatis bñficium, si dignaretur uenire ad hospiciũ alicuiꝰ uiri pauperis & plebei, & mansionẽ facere in domo ipsiꝰ. Quanto maius est beneficiũ, si Deus ipe Rex regũ digneť intrare cordis nostri cubiculũ, & suam maiestatem ad tantam submisionẽ inclinare. Hoc autẽ bonũ consequiť homo, per mandatoꝝ Dei custodiam.

Tertia utilitas homini ꝓueniens ex adimpletione præceptoꝝ Dei, est, quod ex inde singularem habet cũ Deo amicitiam, & amicus Dei efficiť. Iuxta illud Iohan. 15. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego ꝓcipio uobis. Quod autem dixit discipulis, dixit & nobis si mandata eiꝰ custodierimꝰ. Atqui non paruum est id munꝰ, & donum, esse Dei amicũ.

Quan-

Quãdoquidẽ apud homines id magni muneris habeꝫ loco, ſiquis Regi terreno ſit amicus & familiaris, & gratiam apud Principem huius mundi ſit conſecutꝰ. Cum tamẽ gratia & amicitia principis mundani, posſit facile mutari. Ipſius autẽ Dei amicicia, nũq̃ deꝑditur ab homine niſi ꝑ ſuam culpam & ignauiã, & quoniã illam prius a ſe abiecit.

Quarta ntilitas ꝓficiſcens ex obſeruatione præceptoꝝ Dei eſt, quod per eam conſequiꝫ ingreſſum in uitam æternã, quiſquis ſtuduerit per uiam mandatoꝝ Dei ambulare. Scd̃m illud Matth. 19. Si uis ad uitã ingredi, ſerua mandata, Magnus itaq; eſt fructꝰ, ex Dei mandatis plene obſeruatis ꝓgrediens, ingredi ſcz ad uitam, non quidem temporariam, aut certoꝝ aliquot annorũ, ſed æternam. Elaboremꝰ itaq; omnes, ſollicite, uigilãter, & accurate, mandata Dei ſic cuſtodire ac facere, ut demũ hac uia ad æternæ uitæ participationẽ poſſimꝰ ꝑuenire.

De Primo precepto.

Anteq̃ dicemus declarationẽ primi

precepti, duo sunt dicenda, Primo quid sit p̃ceptum, Scd̃o, quod sint.

De primo, Præceptũ Decalogi diffinitiue sic, Est imperium Dei, obligans nos homines ad faciendũ ea quæ præcipit, & ad euitandum ea quæ ꝓhibet.

Ex qua diffinitione dinoscunt esse duplicis generis & modi præcepta, Quædam affirmatiua, quæ p̃cipiunt aliquid esse agendum, & p affirmationẽ explicatur, ut unum Deum esse colendum, sabbatum esse sanctificandum, & parentes honorandos. Alia sunt p̃cepta negatiua quæ ꝓhibent aliquid ut malum, & negatiue enunciant, ut non esse assumendũ nomen Dei in uanum, Non committi debere homicidiũ, nec Furtum, nec fornicationem, & ita de cæteris subsequentibus. Et tam hæc q̃ illa sunt diligenter obseruanda, tanq̃ leges quædam a Deo institutæ, pro Republica fideliũ in hac uita rite gubernanda, Nempe uidemus in omni Republi. ciuili certas constitui leges, ad tranquillam illius gubernationem, immo & in arte militari, & nautica, & literaria, & Agricultura, certas habetu Leges. Quid ni igit̃ in Republica Ecclesi

cleſiaſtica & fidelium Deo militantium certæ erunt Leges ac conſtitutiones, ad honeſte uiuendum?

Secũdo dicendũ, quot ſunt Dei præcepta? Præcepta Decalogi ſunt decem, in his uerſib⁹ cõphenſa.

Vnũ crede Deũ nec iures uane p ipſum
Sabbatha ſanctifices habeas in honore parentes
Nõ ſis occiſor, fur, mech⁹ teſtis iniquus
Alteri⁹ nuptam nec rem cupias alienã.

Ratio autẽ q̃re ſunt iſta decem? quia ad hoc q̃ homo bene cõmoreẽ in cõmunitate particulari & humana ſub principe terreno, requirunẽ duo. Primo q̃ bene ſe habeat ad ſuum principem illi⁹ cõmunitatis. Scd̃m, q̃ etiam bene ſe habeat ad conſotios & comparticipes ciuitatis. Sic etiam ad hoc q̃ homo bene cõmoreẽ in cõmunitate uniuerſali totius humani generis ſub ſummo principe Deo, duo requirũẽ. Primo q̃ homo bene ſe habeat ad Deum, Scd̃o q̃ bene ſe habeat ad proximũ, Et ergo duplicia poſuit p̃cepta, Prima ordinantia hominem in bene ſe habendo ad Deum principem, Et ſunt tria prima. Alia, ordinan

tia hominem ad proximũ, ut bene se habeat ad consortios, Et sunt septem ultima. Et ita sunt decem.

Primum ergo Preceptum est Exodi. 20.

Ego sum Dñs Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegipti de domo seruitutis. Nõ habebis deos alienos coram me. Non facies tibi Scnlptile, neq; omnen similitudinem, quæ est in cœlo desup, & quæ in terra deorsum, nec eorũ quæ sunt in aquis sub terra. Nõ adorabis ea neq; coles. Ego sum Dñs Deus tuus fortis zelotes, uisitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & q̃rtam generationẽ eorum, qui oderunt me, & faciens misericordiam in milia, his qui diligũt me & custodiunt præcepta mea.

Circa hoc p̃ceptũ duo dicemus. Primo declarabimus hoc primũ p̃ceptũ, & qũo a nobis est obseruandum. Secũdo, manifestabim⁹ in generali, qui sunt ipsi⁹ primi præcepti transgressores, & deinde in speciali.

Quantũ ad primũ, Notandum q̃ in hoc

hoc primo p̃cepto Dñs deꝰ obligat nos ut ei seruiamꝰ, tripliciter, scd̃m tria bona quæ ab ipso habemus, scz bona animæ, bona corpis, & bona exteriora.

Primo debemus ei seruire per bona animæ siue per bona spiritualia scd̃m tres uirtutes Theologicas, scili. Fidem, Spem & Charitatem, quæ sunt bona animæ.

Primo nos arcte astringit ad credendum unum Deum & uer̃, omnium authorem & saluatorem hominũ. Contra idolatrã errorem, ponentium plures deos, ac diuersos, & existimantium, lapidibus & lignis ineſſe deitatis uirtutem. Qui error toto orbe fuit explosꝰ p̃ prædicationem Apostolorum, & uirorum Apostolicorum.

Neq; id solum credere debemꝰ p̃ istd̃ primũ p̃ceptũ, sed & omnia reliqua de Deo, in Symbolo Apl̃oꝝ contenta, scz 12. Articulos fidei, ut synceram & integram de Deo fidem habeamus p̃ quam salui efficiamur. Quinimo & reliqua omnia, etiam in Symbolo non contenta, quæ Ecclesia nobis p̃ponit credenda ut omnino conformemur fidei Eccle-

siæ, & credamus quicquid ipa credit, & ad quod credendū ipsa nos obligat & obstringit. Et generatim quicquid in sacra scriptura continet debemus credere uerum esse & Deo reuelante atq; autore primario compositum.

Est enī fides ipsa in anima tanq̄ character quidam & signaculum, quo distinguunt milites, & filij Dei ab infidelibus a Deo alienis, quemadmodū Milites alicuius Principis, portant eius insignia in uestib⁹ & armis suis, per quæ insignia cognoscunt ad illum Principem ptinere, & distinguūt ab aliorum Principum Militibus.

Porro, ut hæc credulitas in Deum & fides, quæ p hoc primū Dei mandatum ꝓcipit, integra obseruet & sincera a quolibet, oportet summope deuitare omnes Hæreses, & dogmata praua atq; erronea, sacræ scripturæ & sanctæ matri Ecclesiæ contraria, quēadmodū admonet Btūs Paulus ad Hebre. 13. dicens, Doctrinis uarijs & peregrinis nolite abduci. Oportet etiam non patefacere aures nouitatib⁹ Sectarū, & nouis adinuentionibus pestiferoꝝ dogmatū inducentium

in

in pernicioſos errores. Neq; etiam mo-
ueri nimium leui & uana credulitate in
res ſupſtitioſas, ut. Exempli gratia, q̄ nō
ſit bonū ſignum, ſi quis calceum pedis
ſiniſtri poſuerit in pede dextro, Aut qđ
quis mane per uiam obuiauerit lepori
aut Vetulæ, Aut qđ exeundo domum
offenderit pedem ſuū ad limen domus.
Aut quod coruus crocitauerit ſup̄ tectū
domus, Aut quod Mus roſerit nocte cal
ceos alicuius, & cætera omnia ad genti-
litatem p̄tinentia, Hæc eñ omnia & ſi-
milia corrumpunt ueram fidem, & ſup-
ſtitionem inducunt, quoniā adhibetur
illis fides, quibus nō eſt adhibenda. Pro
uenitq; huiuſmodi ſupſtitio ex defectu
uere fidei in Deum, & uano quodam ti
more, quo putant homines ſub eſſe pe-
riculum, ubi tamen nullum eſt.

Secundo obligat nos primū p̄ceptū,
ad ſpem noſtram totam in Deum col-
locandam, & ad habendū in eo plena-
riam fiduciam & cōfidentiam in bonita
te & magna miſericordia ei9, quod pos
ſit & uelit ſaluare nos, Et ad hoc tradat
nobis media apta & preſidia neceſſaria
ac utilia, ſicut dicit Pſalm. Deus noſter

deus

Deus ſaluos faciendi, id eſt, habet potestatem nos ſaluandi. Et Dñi domini exitus mortis id eſt, in poteſtate eius eſt constitutum nos liberare a morte æterna.

Similiter ſperare debemus & cõfidere, nos poſſe obtinere & etiam expectare remiſsionem pctõrũ, & collationem gratiæ, & poſtea uitam æternam, quia eſt infinitæ largus qui ſolus poteſt talia largiri ꝓpria uirtute, q̃uis ſancti posſint impetrare.

Preterea, In omni tribulatione & neceſsitate, debem9 p ſpem firmam ad ipſum recurrere, & adiurorium dei requirere, ponentes in eo hanc animi fiduciã, q̃ nõ derelinquet nos ſine auxilio, quoniam ut dicit Eccleſiaſt. 2. Nullus ſperauit in Deo & derelictus eſt. Clamemus itaq; ad Dñm in anguſtia poſiti, cũ Propheta, Da nobis auxilium de tribulatione, quia uana ſalus hominis Pſal. 79.

Summope autem hic cauendũ eſt, ne quis præcipuam ſuam fiduciam reponat in hominib9 & Principib9 hui9 mũdi, ſed audiat illud Pſalmi, Nolite confidere in Principib9, nec in filijs hominum, in quib9 non eſt ſalus. Et Hier. 17.

Ma-

Maledictus homo qui confidit in homi
ne, Nec etiam confidendum est in diui
ciis huius mundi, quoniã caducæ sunt
& fallaces, ut dicit Sapien. 11. Qui con-
fidit in diuiciis suis, corruet. Et Marci
10. Filioli, quam difficile est confiden-
tes in peccuniis, in regnũ dei introire.

Tertio obligat nos hoc primum pre-
ceptũ ad charitatem in Deum habendã
eãq; sup omnia diligendum. Quod sa-
tis explicat, Matth. 22. ubi dicit. Diliges
dñm Deum tuum. Ex toto corde tuo. i.
affectu animi, ut ad Deũ habeamus præ
cipuũ affectum nĩm, non ad diuitias,
honores mundi, ac delicias carnis. Et ex
tota anima tua. i. uoluntate, quæ in reg
no animæ q̃si Regina p̃sidet, ut totam
uoluntatem nostram conuertamus ad
placendum ei & ad faciendum suũ be-
neplacitum. Et ex tota mente, id est, in-
tellectu, ut cogitationes nostras, & ser-
mones, & quicquid mente cõphendim9
conuertam9 ad laudem & honorẽ Dei,
omnẽ itidem scientiã nostram & doctri
nam, industriãq; mentis & peritiam, re-
feramus ad nominis ei9 glorificationẽ,

Iam ergo diximus, qũo per hoc pri-
mum

mum ꝑceptum ex anima per bona ſpiritualia debeamus dño Deo ſeruire.

Secunda, bona quæ habemus a Deo, ſunt bona corpis. Ideo per corpalia bona ei debemus ſeruire, illa ſcz applicando ad ſeruitium Dei, per aliquas reuerẽtiales exhibitiones & corpoꝛ humiliationes, ut ꝑ orationem oris, per cantum & laudem uocalem, per genuflexionem per manuũ iunctionem, aut eleuationẽ per capitis inclinationem, & ſic de alijs corporalibus reuerentialibus exhibitionibus.

Diceret quis, Quũ Deus corda uideat tunc ſufficit interior cultus, & ſuperfluit cultus exterior, per reuerentiales exhibitiones & cærimonias exteriores. Reſpõdent ad hoc Doctores diſt. 9. tercij, qđ Deus a nobis colendus eſt latria, nõ ſolum per interiores actus, ſed etiam ſecũdum exteriores ritus corporales. Sic eñ ſeruat Eccleſia, & innuit etiam Pſam. dicens. Cor meũ & caro mea exultauerũt in Deum uiuũ, Cor, id eſt anima, & caro ritus corporis.

Fit autem cultus ille exterior propter tres rationes. Prima ratio, quia a Deo habe-

habemus animam & corpus & exterio-
ra bona, ergo de omnibus istis debem⁹
sibi obsequiū p̄stare, ad recognitionem
pleni dñi sui, sup totum hominē, & om
nia bona sua, Et sic Deū adorare p act⁹
exteriores debemus, non solum de con
gruitate, sed etiam de necessitate, loco
& tempore oportuno.

Scḋa ratio. Fit cultus ille exterior, p-
pter ædificationem p̄ximor̄, ut uiden-
tes a nobis talia fieri ad honorem Dei,
incitent̄ ad similia, Nam huiusmodi ex
teriores ritus reuerentiales, sunt quædā
fidei protestationes quib⁹ scz ostēdim⁹
Deū esse nr̄m summū Dñm, Et istam fi-
dem nos habere, proximi iudicare non
possunt nisi per huiusmōi exteriora sig-
na.

Tertia ratio, ut per exteriores gestus
corpales excitemus in nobis interiores
animæ actus reuerentiales. Sicut em̄ cor
pus est p̄pter animam, Ita exterior cul-
tus per opera corpalia ordinat̄ in prin-
cipaliorem illū cultum interiorem, Nō
ergo debemus stare in illis exterioribus
Cærimonijs, sed p̄ istas excitari ad inte-
riores bonas animæ actiones, Ita ut per

exte-

exteriora signa humilitatis, quibus cultus corporaliter exhibetur, excitet affectus ad subijciendum se Deo, & ad alias intentiones p̄dictas & affectiones bonas, tunc erit exterior cultus Deo acceptus.

Tertia bona quæ habem⁹ a Deo, sunt bona exteriora, Et de istis quoq; debem⁹ Deo seruire, ut per oblationes, sacrificia, per decimarū solutiones, per eleæmosinas, p̄ candelarū incensiones, & per similia in Dei reuerentiam fieri p̄sueta.

Iterū hic diceret quis. Dictū est, quod istis uerbis, Ego sum dñs Deus tuus etc, p̄cipit nobis, ut diuinū honorem exhibeamus soli Deo, Et nunc dictum est q̄d debeamus Deū etiam honorare p̄ exteriora, ut per genuflexiones etc, Et quia illa etiam sanctis exhibem⁹, Immo & aliis hominibus, facimus ne per hoc contra diuinū p̄ceptum, cū talem exteriorē reuerentiam exhibemus non solū Deo, sed Creaturæ quoq;, quia sanctis, aliisq; hominibus?

Respondet, Diuinus honor soli Deo exhibendus est tanq̄ supremo Dño nro Cum hoc ergo stat q̄ honorem huiusmodi exteriorem possumus etiam exhi

bere

bere creaturæ, sed sub alia intentione.
Licet ergo exteriores honores, quos deo exhibemus, etiam aliqui secm̃ speciem exhibeant̃ Creaturis, quia quéadmodũ Deo inclinamur, aut genibus ꝓcũbim⁹ etc, ita & hominibus, hoc tamen alia intentione fieri debet, Nam quũ Deo flectimus genua, hoc facim⁹ hac intentiõe quod recognoscim⁹ infirmitaté nr̃am respectu Dei, & quod non possemus stare in uirtute, aut bono, sed mox caderemus, nisi ipsæ nos manu teneret. Et quũ nos Deo ꝓsternimus, tali intentione id faciendũ est, ut recognoscamus nos nihil esse ex nobis, & ꝙ ab eo ex nihilo sumus creati, & qđ in nihilũ uerteremur, nisi sua infinita potentia & bonitate cõseruaremur. Et quando nos Deo inclinamus, hac intentiõe facimus, qđ recognoscimus nos paruos esse & impotentes atq; defectibus plenos, respectu immensitatis uniuersalis suæ ꝓfectionis. Et sic de aliis quoq; intelligendum.

Quando uero talia creaturæ exhibem⁹, tali intentiõe id agimus, quod quãdam superioritatem recognoscimus in eo cui talia exhibemus, ꝙ quam nos ius

I uare

uare poteſt, nō tanq̄ principalis author; Et ſic ſolemus ea exhibere ſanctis, qui ſunt nobis ſuperiores, & ſunt amici Dei & qui ideo nos ſuis p̄cib9 & iuuare poſſunt intercesſione, & a Deo principali authore bona m̄tiplitia impetrare. Talia quoq; exhibere ſolemus hominibus ſuperioribꝰ nobis, qui nobis nunc poſſunt in aliquibꝰ neceſsitatibus ſubuenire.

Eſſet autē decens & iuſtū, ut id fieret moderate, ut nō modo in cultu interiori, ſed etiā exteriori eſſet differentia in preſtandis honoribus Deo & creaturæ. Quod tamen non ſemp prochdolor ſeruaf. Nam ut ait Auguſt. 10. de ciui. dei, Multa de cultu diuino uſurpata ſunt, quæ honoribus deferunf humanis, ſiue humilitate nimia, ſiue adulatione peſtifera.

Adhuc inſtabit aliquis, Dicif in primo p̄cepto, Nō facies tibi ſculptile, neq; omnem ſimilitudinem etc. Chriſtiani autē faciūt ſibi ſculptilia, imagines etc, ergo uideaf q̄ tranſgrediantur hoc præceptum primum.

Ad hoc reſpōdendū notandū, q̄ olim

quia

quia dñs Deus erat inuisibilis, ideo figurari non potuit. Et hæc est una causa, q̃re in ueteri Lege rariores erant imagines. Sed postq̃ Deus factus est homo, inuisibilis factꝰ est uisibilis, natꝰ est, cum hominibus conuersatꝰ est, in Cruce passus est, ideo scd̃m eam formam humanam iam potest figurari. Et ita licitum est habere imagines.

Præterea, Christꝰ dñs p̃sciens futuros Hæreticos qui imaginibus detrahere debuerunt, ipse primus usum imaginum exhibuit. Nam, ut refert Damascenꝰ li. q̃rt. Theologiæ suæ, Christus dominus Abagaro Edissenorũ Ciuitatis Regi, qui Pictorem miserat, ut dñi similem pingeret imaginem, Non ualente aut̃ Pictore, ob resplendentem faciei suæ claritatem, ipse uestimentum suæ faciei diuinæ & uiuificæ applicãs, in uestimẽto sui ipsiꝰ imagiñ abstersit, & sic desideranti dicit misisse Abagaro.

Hanc Historiam pluribus p̃sequitur Eusebius Cæsarieñ, libro primo Ecclesiasticæ Historiæ, p̃ tria capita ultima, affirmans se ista habuisse ex Archiuis publicis Edissenæ ciuitatis, in qua tunc Abagarus

garus regnauit, ubi etiam repperit, quo mitissimus dñs Iesus Abagaro rescripsit Se in ꝑsentia ad eum uenire non posse, expleto autem opere, ad quod a patre destinat⁹ erat, post ascensionem suam, se missurũ unum discipulorũ, qui eum a morbi molestia leuaret, Misit autẽ sctus Thomas illuc S. Thadeum unum ex septuaginta discipulis, qui Abagarꝫ & sanitati restituit, & in recta fide Christiana formauit.

Hic ergo habemus authorem imaginum, ipsum Christum saluatorem nrm quo principe & ductore tutissima est ecclesia imaginũ usu. Adseruat hodie hæc imago Genuæ, in Ecclesia. S. Bartholomei de Eremitis.

Insup, cantatissima est Historia Veronicæ, quæ cum Dño nostro, in amarissima passione laboranti in exitu, sudariũ exhibuisset, quo sudores doloris abstergeret, saluator iam de hoc mundo exiturus, uisibilẽ sui imaginem, charis suis relíquere uoluit, & faciei suæ sacræ imaginem sudario impsit, ac Veronicæ restituit, sicut hodie in urbe Roma adseruat & peregrinis aduentantibus, statis

diebus

diebus religiosissime monstrat. Sicut autem imagines ab ipso saluatore nro cœptæ sunt in Ecclesia, ita imaginum ueneratio, Crucifixi beate uirginis, & reliquoꝝ sanctoꝝ ac famuloꝝ Christi ab Aplis credit esse ꝓfecta. Quæ sancta Apostoloꝝ traditio, etiam si scripta non inueniat, non tamen ꝓtinus neganda est, cum multa talia habeat Ecclesia per receptionem.

Roborant hæc omnia ex eo, quod S. Lucas discipulus Domini, & Euangelista, diuæ uirginis effigiem efformauit, ac in Tabellis depinxit, sicut una religiose adseruatur Romæ in Ara cœli.

Vetus quoq; Testamentū non omnino fuisse sine imaginibus, luculentissime nobis ꝓceptū dominicum indicat, Exod. 27. Vbi ad Moysen inquid Dñs. Duos Cherubin aureos, & ꝓductiles facies ex utraq; parte oraculi. Cherub unus sit in latere uno, & alter in altero.

Vide quā signatæ describit sacra scriptura has duas imagines afformandas. Ita & Salomon plures imagines in templo posuisse dicitur.

Quam antiquus autē sit imaginū in

Ecclesia usus. Patet, ex hoc primo, ꝙ Cõstantino primo Christianissimo Imperatori imago Crucis cœlitus est ostensa & dictum est ei. Constantine in hoc signo uinces.

Scdo, ꝙ Augusti. lib. 2. de uisitatione infirmorũ testaꝫ, ut morituris, & Crucis & crucifixi imago exhibeaꝫ, quẽ morem omnes adhuc obseruant ueri Christiani in hunc diem.

nota diligenter

Verba Augusti. sunt. Habent Christianorum arcana illius dominicæ Crucis, q̃si quoddã uenerabile monimentum quod de Crucis ipsius imagine, Crucem cognominant, quod & nos omni uenerationedignissimũ fatemur. Adiscif enĩ supra Crucem, pacientis hominis imago, per quod salutifera Iesu Christi nobis passio renouaꝫ. Hanc complectere humiliter, & dic. Tu bone Iesu, qui ꝓ me pendens ita passus es, misereri mihi digneris, & ꝓsta, ut qui mihi mortuus es, & ad hoc mortuus es, mundo moriens tibi uiuam.

Tertio, Sctũs Hiero. suadet Eustochio ad omnem gressum, pingere Crucis signum. Et sctũs Ambro. in oratiõe de cru-

ce

ce hortatur nos, ut in Iesum qui nos a morte liberauit, semp aspiciamus.

Præterea longum esset enarrare, quo Deus mirabili sua potentia, uiolatores sacrarũ imaginum ultus est. Notissima est Historia in comitatu Zolrensi. Constantien Dioceſis, quando sagittarius a diabolo pſuasus, sagittam imagini saluatoris infixit, unde cruor sanguinis mox effluxit.

Quod si Deus iratꝰ, hoc tempore nõ ulciſcit imaginũ erasores, cogitent homines maleuoli id quod ueteri usurpatum est ꝓuerbio. Deos lanatos habere pedes. Et qđ Valerius Maximus inquit. Lento gradu ad uindictã diuina ꝓcedit ira, grauitatemq; ſupplicij tarditate cõpensat.

Est autẽ rationabilis usus imaginum in Eccleſia & rationi consentaneum est utile & ferme necessarium habere imagines, propter has rationes.

Prima ratio, quia non omnes literas norunt, neq; lectioni incumbunt. Ideo patres nostri consenserunt, ueluti quædam ttophea hæc in imaginibus repreſentare ad ꝓmptam memoriam, Et hoc

est quod uulgo dicit, pictura est Laicorum scriptura, quia in ipsa ignorantes uidet quid sequi debeant. Nec scio quomõ rudes in tanta multitudine, de sacris fidei nostræ misteriis, informari possent melius & recordari tenatius, quam p huius modi imaginũ usum.

Scda ratio quã Damascen9 ex Basilio adfert, quia imaginis honor ad Exemplaris transfert honorem, Quare cult9 ac obsequia imaginib9 exhibita, cũ sanctorum, tum crucifixi, ad ipsum crucifixum, & sanctos, uelut ad prothotypum imaginisq; ueritatem, transferunt.

Huius rei gratia Mosaycus popul9 tabernaculum in circuitu adorabat, imaginem & formam gerens cœlestium. Quare ista imaginis in imaginatum facta relatio, usum imaginũ purũ reddit & syncerum.

Quia ergo imaginũ usus memoriam Christi ac sanctorum frequentius suggerit ut dictũ est. Ideo in Ecclesijs, in publicis stratis, signũ triumphale Crucis. Imago uirginis Mariæ. aut alterius sancti erigit ut dum fidelis imaginẽ aspexerit, illico mens eius ad recordandũ redemptiõis

misterium excitetur. Ergo qui imagines auferre molit, nil aliud laborat, quam ut memoria passionis Christi, & sctorũ suorũ minuat, quod est opus diaboli.

Tertia ratio, quia imagines ꝓuocant homines ad castæ, piæ ac uere Christianę uiuendum, Quẽadmodũ em̃ prisci, in republica bene constituta Heroũ ac fortium uirorum præclara facinora, statuis, colũnis, picturis & carminibus referebant, ne ingrati uiderent, & posteri aculeo illo instigati facta eorũ imitarent. Ita in amplissima Christi republica, sctã Ecclesia, inquit Damasc. statuas sanctis erigimus, & uisibiles imagines, ut nosip si animatæ statuæ & imagines, ipsorum uirtutum imitatores efficiamur.

Præterea. Imagines, deuotionem excitant, Quis eloqui potest tantam animi deuotionẽ, quã sanctus Bernhardus ante imaginem Christi in Cruce sepissime concepit? Quis cogitabit ardorem in sancto Francisco dum Christi imaginem, tam forti imaginatione cõplexus est, ut ab illo stigmatis suæ passionis instar donatus fuerit? Mille sunt huius rei Exempla.

Sed iam ſoluenda Argumenta, quib⁹ aduerſarij imaginũ aduerſus nos utũt.

Arguunt primo ſic, Exod. 20. ꝓhibentur fieri imagines. Nam ibi dicit, Non facies tibi ſculptile neq; omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cœlo deſup, & quæ in terra deorſum, neq; eor⁹ quæ ſunt in aquis ſub terra.

Reſpondeꝫ, abuſus imaginũ, nõ imagines ꝓhibentꝫ. Patet ibidem ex Exod. Vbi non ſimpliciter ꝓhibet fieri ſculptile ſeu imagines, ſed tale ꝓhibet, cui diuinus cultus, more idolatrarũ exhibeatur. Nam ſubdit ibi. Non adorabis ea neq; colęs. Et ꝙ hoc ſit uerum, patet. Nã mox ſequenti capitulo uidelicet. 25. 27. iubet fieri imagines Cherubin. Itaq; nolunt Deus, ut populus ad idolatriam ꝓnus, frequentẽ uſum imaginũ haberet, ne in uanitatem Ethnicorũ, ſicut alias ſæpe euenit, labereꝫ. Nunc autẽ non ſubeſt tantum periculũ in lege gratiæ, ubi non ſunt homines tam ꝓpenſi ad idolorum cultum.

Differentes ſunt Ethnicor⁹ & Chriſtianor⁹ imagines. Imagines Ethnicorum erant demoniorũ habitacula, in quibus

Pagani

Pagani diuinitatem latere sunt arbitrati. Christianorum autem imagines, sunt Christi Dñi, gloriosæ uirginis Mariæ & sanctorũ Dei repsentationes, quibꝰ imaginibꝰ non seruimus ut diis, ut eñ neq; materiam ex qua scriptum est Euangelium, sic nec Crucis materiam adoramꝰ sed ꝙ typo figuraq; exprimitur.

Scdo arguũt. 4. Reg. 18. Ezechias Rex laudatus est ꝙ non fuerit post eũ similis Rex in Iuda, hic tamen dissipauit excelsa, & contriuit statuas, confregitq; serpentem æneũ quem fecerat Moyses.

Rñdeť, ꝙ de Serpente obiscitur, adeo usum imaginum non reiscit, ut quam maxime confirmet. Nam Numeri. 21. diciť, ꝙ locutus est Dñs ad Moysen, fac Serpentem æneum, & pone eum, p signo, qui ꝑcussus aspexerit eum, uiuet. Expende Deum hic iussisse fieri sculptile, sed pro signo id haberi uoluit, ut clare uerba explicant, Quod cum populus in idolatriam ꝓpensissimus postea Serpẽtem non pro signo teneret, sed pro Deo coleret, iuste Ezechias id destruxit, quod iubente Deo fuerat factũ. Ecclesia autẽ, in primo perseuerat instituto, imagines

pro

pro signo, non pro Deo habens. Alioquin si alicubi plebecula, imaginem nō pro signo, sed pro Deo habere niteretur destruenda esset imago.

Tertio arguunt, Saluator Iohan. 4. Mulieri dixit. Mulier crede mihi, quia uenit hora & nunc est, quando ueri adoratores adorabunt patrem in spiritu & ueritate, Nam & pater tales querit etc.

Rndet, hoc uerbum saluatoris, imagines non excludit. Veri em adoratores per imagines uel moniti, uel instructi, adhuc adorant in spiritu & ueritate, si orationes ad prototypum iuxta diui Basilij institutum, referunt. Vbicūq; enim oret homo, spiritu oret & ueritate, maxime in lege gratiæ exclusis figuris Mosaycis, & dispulsis tenebris ac falsitatibus gentilibus.

Quarto Arguunt, Multa incōmoda & grauia pericula uident oriri ex imaginibus, ut periculum idolatriæ, si quis diutius cogitando imagini crucifixi inhereat, uel deuenire possit ad cogitatus impuros & obscenos, & a spiritualibus ad corporalia & carnalia. Ita & in turpi ac indecenti sanctarum uirginum pictura contingere potest. Rndet

Rñdeꝯ. Non imaginis usus uel intuitus hoc opatur. s. impuros cogitatus, sed nimia inhæsio meditantis, p quā & corporantis impediē, ne sursum feraē, quasi funibus circūligatum, aut deorsum per impuros cogitatus trahiē. Quare pro signo tantum debet uti fidelis imaginibus, ut per has instruaē, moneaē & excitetur, per quas mox euehaē in spiritu ad Deum & sanctos cogitandos. Alioquin si morosior circa signū extiterit, ut arguendo assumiē, non mirum si signatum amittatur.

Si autem sit aliqua īmodestia pictorum, non probamus.

Tantum de prima parte huius primi precepti.

Secundo dicamus, quí

sunt ipsi⁹ primi præcepti trāsgressores.

Multi sunt transgressores tales.

Primo peccant contra hoc primum præceptum, qui consulunt incantatores, inuocatores demonū, sortilegos & Magicos, siue uiros, siue mulieres, ad inuenendum rem pditam, uel ad sciendū furem

furem qui furatus est bona eorꝝ, uel ad sciendum aliquid occultum, Quoniam huiusmodi uenefici, Phitonici & habentes spiritus familiares, habent pacta cũ Demonibus atq; commertium, & p eos dant sua responsa, abnegaueruntq; fidẽ, Non debet autẽ Christianꝰ recurrere ad ministeria demonum, qui sunt fallacissimi. Ideo hoc strictissime ꝓhibet Dñs, Leuit. 19. Vbi dicit. Non declinetis ad Magos, nec ab Hariolis quicq̃ scisciteminí, Et Leuit, 20. Anima quæ declinauerit ad Magos & Hariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiã illam de medio populi mei.

Similiter qui consulunt Astrologos ad sciendum futura ex iuditio siderum, qui Astrologi ex praxi natiuitatum predicunt uitam impbam uel probam, uide contra hos Chrisostomũ sup Matth. capit. 26.

Similiter qui obseruant dies & horas ad aliquid faciendũ tanq̃ faustos, uel infaustos, faciunt contra istud præceptũ, quia curiosi sunt & superstitiosi, tendentes ad quandam infidelitatem, quia credunt

dunt quæ non debent credere. Credunt em̃ quædam tempora esse fortunata uel infortunata rebus aggrediendis, nel inchoandis. Credunt em̃, ꝙ si certa hora ex eaꝫ ad bellum, ad mercandum, aut nauigandum etc, ꝙ tunc ꝓspera sint euentura, & si alia hora, tunc aduersa. Ac si victoria belli, aut tuta nauigatio, & cætera huiusmõi, sint a uirtute temporis, & nõ a Deo, qđ est apta idolatria, illđ scz auferre Deo, & attribuere tempori infimo accidenti, cuius esse consistit in cõtinuo fluxu & defectione.

Ad hanc supstitionem pertinet error ille de dieb9 Aegipciacis, quos multi infaustos seu infortunatos dicunt, ꝓpter plagas, quibus credunt illis dieb9 flagellatã fuisse Aegiptũ, & Aegiptios, quod est euidens error & summa stultitia. Si em̃ diebus illis Aegiptus plagata fuit, tamen aliæ terræ non sunt plagatæ. Si ergo dies isti ex hoc essent infausti, hoc esset respectu Aegiptioꝝ, & non respectu aliorum.

Sc̃do contra hoc p̃ceptum peccant, illi qui urgente infirmitate. aut necessitate aliqua, ex consilio diuinatorũ aut

sorti-

sortilegorum utuntur pomis inscriptis aut breuibus indiscrete latis Chartulis siue schedulis collo suspensis, aut characteribus, aut alijs quibuslibet uanis creduitatibus, q̃si ipsæ Deus non esset ubique quaq; bonꝰ, potens & sapiens ad eis succurrendũ, quãtũ sit eorum necessitatibus expediens. Nempe tales Deo derelicto, ad quẽ primũ deberent recurrere, confugiunt ad uana quædm & superstitiosa, adinuentione Demonũ excogitata, quibꝰ adhibent fidem firmam, & exinde alligant se pctõ infidelitatis. Cæterum debent fideles, in necessitate aliq; aut infirmitate cõstituti, naturali industria, & uia, remediũ sibi querere, quo liberent ab angustia opprimẽte, reliquũ uero diuinæ ꝓuidentiæ debent cõmittere, quia ipsi cura est indeficiens de nobis, scd̃m hoc beati Petri uerbum. Omnem sollicitudinem sitis, ꝓijcientes in Deum, quoniam ipsi cura est de uobis. Et secũdum illud dictum Prophete. Jacta in Dño curam tuam, & ipsæ te enutriet, & non dabit inæternũ fluctuationem iusto. Quod si fecerit, derelictus nõ remanebit.

Tertia

Tertio, peccant contra primũ p̃ceptũ Diuinatores, qui usurpant sibi cognitionem & p̃nunctiationẽ futuror̃ effectuũ saltem illorum qui a uolũtate humana non dependent, aut qui non habent determiatas causas naturales, ad quas isti effectus de necesitate aut in plurib9 sequunt̃, & qui ab humana ratione non possunt determinate p̃nosti, huiusmodi enim Diuinatores usurpant sibi quod Dei est p̃prium, qui solus in sua æternitate uidet futura sicut p̃sentia. Ideo dicit̃ Esa. 41. Anunciate quæ futura sunt in futur̃, scientes quoniã dij estis uos. Et huiusmodi dicuntur diuini.

Est autem huiusmodi *diuinatio una* speties superstitionis, & sic *p̃hibita hoc p̃cepto, quia ut dicit* Thomas secũda secũde. q. 92. Omnis diuinatio operatione demonũ p̃uenit, scilicet quia demones expresse inuocant̃ ad futura manifestanda, uel quia Demones se ingerunt uanis huiusmodi inquisitionibus futuror̃, ut mentes hominũ implicent uanitate. Si enim aliq̃ uerum dicunt, intendunt per hoc homines assuefacere ut eis credant, & ut tandem possint eos in sa-

lutis detrimentum ꝓducere. Et ideo ſu
per illo uerbo Luc. 10. Increpauit illum
Dñs dicens, Obmuteſce, dicit Anſelm⁹.
Quãuis uera fatereꝫ demon, cõpeſcebat
tamen Chriſtus eius ſermonẽ, ne ſimul
cum ueritate ſuam iniquitatem ꝓmul⸗
garet, Etiam ut nos aſſuefaciat, ne talia
curem⁹, & ſi uera loqui uideaꝫ, nefas eſt
eſt ut quũ aſsit nobis diuina ſcriptura, a
Diabolo inſtruamur.

Et huiuſmõi diuinatiõis ſpecies ſunt
innumerabiles, ut patet per Iſido. 8. Et
thimo. Aliqui eñ ꝓnunciare uolunt hu⸗
iuſmodi futura ex garritu auium, & uo
latu, & aliꝭ geſtibus eaꝝ, & dicunꝫ au⸗
gures. Aliꝭ ex quibuſdam diſpoſitionib⁹
& habitudinibus corpoꝝ mortuorum,
in coloribus, figuris & membroꝝ poſi⸗
tionibus, & dicunꝫ Necromantici, Aliꝭ
ex ſternutatione, aut ex membroꝝ ſaltu
aliquid futuri ꝓdicere conanꝫ, & dicun
tur Saliſatores. Dum eñ eis membrorũ
quæcũq; pars ſalierit, aliquid exinde ꝓ⸗
ſpeꝝ ſeu triſte ſignificare ꝓdicunt. Aliꝭ
ex ſortib⁹, ut cum aliquid fit ꝓpter hoc,
ut eius euentu conſiderato, aliquod fu⸗
tuꝝ innoteſcat. Et dicuntur ſortilegi, ut

quũ

quum liber aperiť,& ex illo quod primo occurrit,futura cognoſci creduntť. Aliſ ex lineamentis manus,Et dicuntur Chiromantici, Aliſ ſonitu ignis, aut ex figura ignis,& dicunť Pyromantici,Aliſ ex inſpectione ſpeculi,aut ſpate,uel unguis,inuentionem futurorꝝ,& alia quædam occulta p̃dicere uolunt. In quibus diabolicorꝝ ſacrificorꝝ impietas ſemper cõmixta eſt. Et ſic de aliſs fere innumeris uanis & ſtultis ſpeciebus ſupſtitionũ, quas Demon homines docuit.

Ad hoc p̃tinent illi qui obſeruatiões quaſdam caſualiter & impuiſe hominibus euenientes attendunt,ſiue ut cauſas,ſiue ut ſigna quædam futurorꝝ euentuum bonorꝝ aut malorꝝ. Vt q̃ male eueniat ſi in uia Lepus occurrat,& bene ſi Lupus aut coluber,q̃ domum redeat, ſi procedens ſe offenderit,et cætera huiuſmõi,Quæ omnia uel ſunt aperta idolatria,uel p̃tinent ad pacta cum demonibus inita ut uult Auguſt.in ſecundo de doctrina Chriſtiana.

Quarto tranſgrediunť hoc primum p̃ceptum,qui irretiti laqueo Sathanæ, cadunt in Baratrum deſperationis,re-

putantes diuinam misericordiam esse min⁹ sufficientem, ad remittendū p̄tā sua, quor̄ mole & enormitate deterreantur. Tales em̄ p̄similes sunt ipsi Cain dicenti ad Dñm, Geñ. 4. Maior est iniquitas mea, quā ut ueniam merear. Similes etiā sunt infœlici Iudæ p̄ditori Matth. 27, qui pœñia cōmissæ traditiōis duct⁹, post redditos. 30. argenteos abiens, laqueo se suspendit, Qui si recurrisset ad fontem misericordiæ Christum, impetrasset haud dubie sui peccati ueniam.

Peccant etiam & illi contra hoc præceptum, qui tanq̄ diffidentes de diuina p̄uidentia, q̄si minus esset sufficiens ad subministranda eis uitæ p̄sentis necessaria, anxiam gerunt sollicitudinem & nimiam pro acquirendis huius mundi bonis. Quos Christus Matth. 6. reprehendit pariter & docet Exemplo liliorum agri & fœni, & uolatiliū cœli, abiiciendam esse nimiam illam curam necessariorum corporis, diffidentiæ in Deum coniunctam. Similiter & illi peccant contra hoc præceptum, qui per impacientiā murmurāt contra Deum, contradicen̄ iudiciis dei & regimini erga se aut suos, uel alias creaturas,

aturas, quia hic precipiē Deum reuereri tanq̄ supremum Dñm infinitæ iustum, bonum, & uniuersaliter pfectum. Ipsi autē murmurant, tanq̄ De⁹ non sit omnino iustus bonus & misericors.

Quinto contra istud præceptum faciunt, qui nimium habent amoris affectum ad homines, uolentes pocius deū offendere q̄ hominibus displicere, Contra quos clamat Propheta Psalmo. 71. Quoniam Deus dissipauit ossa eorum qui hominib⁹ placent, cōfusi sunt, quoniam Deus spreuit eos. Et Adam prim⁹ parens noster q̄re cecidit, & totam posteritatem ptraxit in ruinam Geñ. 3. Quia obediuit uoci uxoris suæ plus q̄ uoci Dei, qui phibuerat ei esum fructus de arbore scientiæ boni & mali. Hinc Dñs Matth. 10. dicit. Qui amat patrem suum & matrem suam plus q̄ me, non est me dignus. Et in uniuersum, quicūq; inordinato amore pfert creaturam creatori, est puaricator huius præcepti.

Et ut breuibus in speciali referamus huius præcepti transgressores, hæc notentur.

Qui aliquid fæcit, uel fieri pcurauit

per artem Nigromantiæ.26.q.7.nec mirum.

Si uoluit per Demonẽ certior reddi, de futuris, ut de bello, de uxore ducenda etc. Vide Bonauen. in. ſcᵈo diſt.7.

Si retinuit apud ſe, libros incantationum, maxime intentiõe experiendi, ſp eſt in peccato mortali.

Si rem p̃ditam, uel aliam rem occultam ſcire uoluit, faciendo inſpicere in Criſtallo, uel in Phil. ala p̃ puerũ, uirginem. Bonauen. in ſcᵈo. diſt.7.q.ultima.

Si p̃ ſomnia ſua uoluit de occultis diuinare, uel de futuris. Tho. ij. ſcᵈæ.q.97 Ar.6. Tametſi ſomnia qñdoq; fieri poſſint a Deo.

Si ex garritu auium, uel uolatu, uel aliquo motu Bruti, p̃dicere uoluit bonũ uel malum, quod ex libero arbitrio hominis dependeat, uel a Diuino nutu. Thom. eadem quæſtione.

Si Aſtrologꝰ ex conſideratione aſtrorum, uel diei natiuitatis p̃ certitudinem p̃nunciat uitæ curſum, mores, & euentus hominum, ſupſtitioſum eſt.26,q.5. Non liceat.

Si docuit ſortilegium, Lex tales capi tali pœna iubet puniri.

Si

Si usus est sortibus ad aliqua scienda uel ad alia quæcumq; fecit imagines cæreas.

Si fecit, uel fieri iussit malefitiũ Deu. 18. Malefitiũ alio malefitio destrui seu tolli non debet, Bonauen. in. 4. dist. 34. Arti. secundo. q. 2.

Si fecit prestigium, scilicet ut oculi ꝑstringant. Si ꝓpter amorẽ libidinosum propinauit poculum malefitiatum, ne mulier posset concipere, aut ut conceptum abortiret. ca. Si aliquis extra de homicidio. ff. de pœnis. L. Si aliquid. §. Si abortiones.

Si ꝓpter infirmitatem curandam, ꝑcurauit sibi uel alteri incantatiões, maxime cũ sacramentis uel sacramentalibus ut est oleũ sanctũ, uel aqua baptismi etc

Si breuia portauit ad collũ, fidem adhibens ad expellendam febrem, ubi characteres fiunt nõ intellecti, uel q; sic portans ea, perire non posset.

Si dubitauit in fide.

Si credidit hominem in qualibet Secta posse saluari.

Tantum de Primo Præcepto.

De Secundo Praecepto.

Secundum Praeceptum est.

Non assumes nomen Dñi Dei tui in uanum, Neq; eñ habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen domini Dei sui frustra.

Hoc Præcepto omnes inducit Dominus ad honorificentiam nomins sui, in eo ipso, q̃ per iuramentũ non assumat in testimoniũ pro re leui & futili, quia huiusmõi testificatio facta in re uana & inutili per nomen Dei uergit ad irreuerentiam nominis ipsius Dei.

Et ideo in sacra scriptura, tam ueteris quam noui Testaméti, uana deieratio, siue iuramentũ per nomen Dei, & p creaturas sepius ꝓhibet, etiam cũ adiectione & expressione pœne, quam incurrũt leuiter & uane iurantes. Siquidem Exo. 20. dicit, Nec eñ habebit insontem, id est, innocentem & a pœna absolutum, Dñs eum qui assumpserit nomen Dñi Dei tui frustra, id est, inuanũ & ꝓ nihilo

siue

siue pro re nulliu s ponderis, Similite Deuter. 5. cap. dicit, Non usurpabis nomen domini Dei tui frustra, quia non erit impunitus qui sup re uana nomen eius assumpserit, Et Ecclesiast. 23. dicitur Iurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa. Ecce damnat assuefactionem iurandi, quæ apud multos tantum inualuit ut uix unam pferant sententiam sine iuramento & nominatiõe Dei aut alicuius sancto9, Qui in excusationem sui peccati, dicunt se non posse abstinere a tali genere & modo loquendi. Sed id dicendo, seipsos pocius accusant p hoc, quod propter assuefactionẽ, conuerterunt prauam consuetudinem quodammodo in naturam. Et talis consuetudo non excusat aut alleuiat malũ, sed pocius aggrauat & adauget, ob frequentem ipsi9 iterationem.

Alij uero uolentes iustificare suã causam, id allegant, p sic iurando uolunt exornare suum sermonem, putantes iurationem esse elegantiam & ornatũ locutionis humanæ. Sed a Sathana ad id dicendũ sunt persuasi, quia frequens iuratio est elegantia diabolica. Vnde di-

citur Ecclesiast. 23. Vir multum iurans, implebitur iniquitate & non discedit a domo eius plaga.

Apud Ethnicos infamiæ notabant, qui per Deos prophanos, aut Iouem, lapidem iurassent, apd eosdem quoq; erat consuetudo, ut pueri qui uellent iurare per Herculem, nõ sinerent id facere sub tecto, sed iubebant ire sub dium, ut uel hac mora discerent iurare parcius & circumspectius, & apud quosdam Christianos iurare sine causa iocus est.

In nouo uero Testamento, Christus iuratiõem indiscretam & leuem atq; irreuerentiæ plenam prohibet districte, Matth. 5. Ego autem inquit dico uobis, non iurare omnino, neq; per cœlũ quia thron9 Dei est, neq; per terram, quia est scabellum pedum eius, neq; per Hierosolimam, quia ciuitas est magni Regis. Neq; per caput tuum, quia non potes unum capillũ album facere aut nigrũ, Sit autẽ sermo uester, est, aut nõ, Quod autem his abundantius est, a malo est. Hæc ibi.

Dicemus de hoc p̃cepto, pro clariori intelligentia duo, Primo qũo intelligẽ-

dum

dum sit hoc præceptum. Secundo qui sunt qui transgrediunt hoc præceptū.

De primo nota, ꝙ circa mareriam iuramenti concernentem hoc scdm p̄ceptum duo sunt errores inter se oppositi.

Primus eorū qui dicunt, quod in nullo casu licitum sit iurare, & quod omne iuramentum, quacūq; ex causa fiat, sit illicitum. Et hiſ plane Hæretici innituntur uerbis Christi p̄dictis, Matth. 5. Ego autem dico uobis nō iurare omnino, Sed male intellectis. Ibi em̄ non prohibetur simpliciter omne iuramentum, sed solum iuramentum sine causa debita factum, Nam sicut in præcepto. Non occides, prohibet occisio hominis nuda, sed non ueſtita circūſtanciſs iuſtitiæ. Ita præceptū Christi prohibens iurare refertur ad iurare nudum, & non ad iurare ueſtitum circumſtanciſs.

Bonauētura dicit, hūc errorem fuiſſe Manicheorū ꝙ in nullo casu licitū esset iurare, eo ꝙ Dñs uniuersaliter iuramentum prohibuerit per Textum iam allegatum. Et ille error uenit eis ex manifeſta ignorantia. Non em̄ intellexerunt ꝙ alium sensum facit negatio p̄posita

signo

signo uniuersali, aliũ postposita eidem; præposita enim facit equipollere particulari negatiuæ, ut nõ omnis homo currit, ualet istã, Aliquis homo currit. Sed postpositã, facit equipollere suo ꝓtrario scilicet uniuersali negatiuæ, ut omnis homo non currit, equiualet huic, nullꝰ homo currit. Ita in proposito, Dñs causte loquit, ꝓponẽdo negationem signo, dicit enim. Ego autem dico uobis, non iurare omnino. Et sic est sensus, ꝙ non omnimodo, id est, non in omni casu est iurandum. Et hoc est uerum, quia non leuiter, non sine rationabili causa etc.

Vnde August. lib. de mendatio dicit. Non est uniuersale ꝓceptum Dñi, cum dicit, Ego autem dico uobis, Non iurare omnino, quia ꝓpterea diuinæ scripturæ, non solum ꝓcepta continent Dei, sed & uitam, moresq; iustorũ, ut si forte occultum est qũo intelligendum sit qd ꝓcipit, in factis iustoꝝ intelligat. Iurauit enim Apostolꝰ in Epistolis suis dicens 2. ad Corint. Ego testem Deum inuoco in animam meam. Et ad Rom. 1. Testis est mihi Deus, cui seruio in spiritu meo etc. Et Ioseph iurauit per salutem Pha-

raonis

raonis. Ex quoꝝ factis ostendiť, quomõ accipiendum sit dictum Dñi præceptũ, scz ne iurando ad facilitatem iurandi p ueniať, & ex facilitate ad consuetudinẽ atq; ita ex consuetudine in periurium decidať. Hæc Aug.

Et ideo hæc Hæresis, etiam hodie pul lulans est sæpius damnata in Conciliſs generalibus Eccleſiæ & p̃sertim in Con cilio Constantienſi contra Iohannem Viccleph. Et merito, Nam iuramentũ etiam ipſi Deo attribuiť sæpe in sacris scripturis, ut Geñ. 22. Per memetipſum iuraui dixit Dñs ad Abraham, Et Psal. Iurauit Dñs & non pœnitebit eũ. Et iteꝝ. Iurauit Dñs Dauid ueritatẽ, Nul lũ autem p̃ctm̃ Deo attribuiť. Igiť iura mentum de se & simpliciter, non est illi citum.

Præterea, p̃cepit Deus filiſs Iſrael q̃ exigente cauſa legitima iurarent p̃ no men eius, & non per nomina idolorũ, Et iuramenta ſibi facta p̃cepit ſeruari, Deutero. 6. cũ dicit, Dñm Deũ tuum ti mebis & per nomen eius iurabis. Et rur ſum, Nume. 30. Reddes autem Domi no iuramenta tua, Nullũ autem actum

pecca-

peccati ꝑcipit Deus, ſed ꝓhibet omnino Non omne igiť iuramentũ eſt pctm̃.

Inſup per Hieremiam ca. 4. declarãs Dñs quid populꝰ Iſrael facere debeat, inter cætera ad eũ loquens dicit, Et iurabis, uiuit Dñs, in ueritate, & in iuditio & in iuſtitia.

Vbi tres exprimũť conditiones obſeruande ad hoc, ꝙ iuramentũ ſit licitũ & rectum. Primo ꝙ fiat in ueritate, & nõ cũ falſitate aut fallatia. Scd̃o ꝙ fiat in iuditio, id eſt cũ diſcretione & p̃meditatione per rationem ante facta. Tertia ꝙ fiat in iuſtitia, id eſt in æquitate & non iniquæ.

Poſtremo, ad confirmationem fœderis initi aut pacis inter diſſidentes. Præſtať licite iuramentũ ab utraq; parte, de conſeruanda integre pace facta.

Etiam Iudex, licite exigit iuramentũ in iuditio ab his qui ei p̃ſentantur, qđ dicent ueritatem de his ſup quibus interrogabunť. Et tales etiam licite iurant ꝙ uere ad interrogata reſpondebunt.

Similiter qui de nouo aſſcribuntur alicui communitati, ut in uniuerſitate, aut Eccleſia Collegiali, aut Cathedrali,

licite

licite ꝓstant iuramentum q; seruabunt iura & Statuta illius communitatis ad quam assumuntur.

Dices, Quũ ergo licitum sit iurare ut ꝓbatum est Quare igit licitum est iurare? Rñdetur quia scdm Aplm ad Ephe. 7, iuramentum est ordinatum ad confirmationem, ut scz dicta nostra confirmenť, & certitudo habeať de ipsis. Et quia dicta nostra de factis particularib9 hominũ & contingentibus, non sunt ꝑ se nota & certa, nec possunt ratiõe euidenti ꝓbari & certa fieri, nec etiã ad certitudinem de eis habendam sufficit humanũ testimonium, ꝓpter defectũ ueritatis humanæ, multi enĩ in mendatium labunť. Et etiam ꝓpter defectum cognitionis, quia homines non possunt cognoscere futura, aut cordium occulta, uel etiam absentia, & ideo ad faciendũ de eis certitudinem, inducimus in eorum testem Deum, qui fallere non potest, & qui omnia nosĉit, nec aliquid ipsum latere potest. Et ideo iurare saltem ꝑ Deũ est Deum ad confirmationẽ alicuius dicti in testem inuocare.

Secũd9 error circa materiam iuramẽti,

ti, priori ex aduerso repugnans, est eorũ qui putant & facto demonstrant, in omni casu, & p q̃cũq; causa & re, siue leui, siue graui esse iurandum, sine aliquo discrimine. Et dicunt causam, quia iuramentum est pro assertione ueritatis eorum quæ dicunt, & ad inducendá fidé atq; credulitatem eor quæ pferuntur, quoniam inquiunt si non iurarent, nõ crederet eis.

Verum id dicentes, maxime derogát diuino honori & inhonorant nomen eius, q; pro re minima & uulgari assumunt in testimonium. Et ita faciunt q; uilipendat nomen Dñi, qd tam irreuerenter & sine causa legittima pasim in ore sic leuiter iurantiũ audit. Nam illd non est conueniens medium asserendi ueritatem, & inducendi fidem alijs, qd cedit in ipsius Dei inhonorationem.

Ecce duo errores.

Ecclesia uero Catholica, inter istos duos extremos errores, media incedit uia, docens interdum esse licitum iuramentum, quod scz debitis circũstantijs definitur.

Insup

Insup notandū, q̄ non solum est iuramentum qñ homo in confirmatione dicti sui, Deum adducit in testem corā iudice eleuatis digitis, aut tactis Euangelijs, & sic de alijs. Sed est uere iuramentum, quādo homo in cōmuni sermone Deum adducit ex intentione in testem dicti sui, Nec putandū est paruum esse iuramentum cū fit extra iuditium, aut sine solēnitate, immo iuramentum per Deum, est maximum iuramentum. ut dicit Chrisost. & magister in tertio dist. 39. Quāto eñ est maius illud per quod iurat, tanto maius est iuramentum saltē secd̄m se consideratum, ut dicit Augusti. ad publicolam. Sed Deus est maximus, q̄re quando per ipsum iurat, est maximum iuramentum. Nec est etiam maiꝰ iurare sup Euangelium, aut sup corpus Christi, aut sup crucem, q̄ solū p Deum.

Sed dices. Quare ergo facit ista Ecclesia, & q̄re iuramenta publica & talibus cæremonijs solēnisata magis reputant? Respondeō, q̄ talia fiunt ꝓpter plura. Primo ut iurans timeat magis falsitatē dicere, ex hoc q̄ sibi ad memoriam re-

ducit beneficium redemptionis nostræ factum per Christũ, ꝓpter ꝙ nullo modo debet offendere Deũ, Scdo ut magis expresius recordet se iurasse, & sciat pluribus constare, ut sic facile nõ transgrediat.

Tertio, ut ex hoc appareat ꝙ omnino deliberate iurauit, ne postea se excusare possit, tanq̃ inopinate & surreptiue iurauerit.

Iterũ notandum, ꝙ triplex est iramẽtum. Primum uocat assertoriũ, quando homo inducit diuinum testimoniũ ad ꝓfirmationem, ꝓsentium aut ꝓteritorũ. Vt quũ homo dicit, Testis est mihi deꝰ ꝙ ita est, uel ꝙ ita fuit, Aut, per Deũ ita fuit, per creatorem meum ita fuit etc. Vel quũ dicit, Deus scit ꝙ uerũ loquar, & sic de alijs similibus loquutionibus.

Scd̃m iuramentum uocat ꝓmissorium, quũ quis diuinũ testimoniũ inducit ad confirmandũ aliquod futurũ, ut quũ homo dicit, Per Deum ita faciam, uel testis est mihi Deus, ꝙ cras uolo solucre etc.

Tertium iuramentum uocat execratorium,

rorium, quũ quis se, aut aliquem sui, uel ad se ptinens, obligat Deo, ut iuditium suum in illud exerceat si non sit uerum quod dicit, aut si non faciat quod promittit etc. Execratorium ergo uocatur, quando homo creaturam aliquam uel magis ꝓprie bonũ quod ex creatura percipit, Deo obligat & impignorat, ut scz in illo puniat nisi eueniat illud ꝓ quo iurat, aut ita sit sicut iurat, ut quũ dicit. Ita uiuat filius meus. Est sensus. Nisi ita sit ut dico, aut nisi impleuero quod promitto, non uiuat filius meus. Aut quũ dicit, Sic me Deꝰ adiuuet, Est sensus, Nisi ita sit sicut dico, aut faciam quod promitto, non adiuuet me Deus. Aut quũ dicit, per salutem meam, Est sensus, Nisi ita sit etc, non sim saluus. Et ita iurauit Ioseph Geñ. 20. Per saluté Pharaonis.

Vltra notandum, ꝙ in quolibet iuramento per nomen Dei, siue fiat in iuditio, siue extra iuditiũ, adducit in testem Deus, & ideo quodlibet iuramentũ debet cum maxima reuerentia fieri, ꝓpter singularissimũ honorem quem homo tenet tanto Dño, Inde fit ut pueri ante pubertatis annos non coganꝫ corã iudi

cc iurare, quoniam nondū habent perfectum rationis usum, quo cum debita reuerentia possint iuramenta p̄stare. Etiam isti qui semel aut pluries peierāt, non admittunt̄ ad iurandum, quia ex prioribus ip̄or̄ actibus p̄sumit̄ q̄ non exhibebunt iuramento debitam reuerētiam. Et iterum ut iuramenta cum maiori p̄stent̄ reuerentia, dicitur. 2. q. 5. Honestum est ut qui in sanctis audet iurare, hoc iciunus faciat cum omni honestate & timore Dei.

Postea notandū, q̄ tripliciter potissimum nomen Dei assumitur in uanum.

Primo quando assumitur in iuramēto uere, & pro re licita, sed superflue, & sine necessitate, atq; p̄ re modica, & indigna testificatione diuini nominis. Et hoc cōmuniter fit ab his, qui habent praua consuetudinem in unaquaq; loquutiōe sua iurandi, quod est abominabile uitium.

Secdo assumit̄ nomen Dei in uanum quando fit iuramentū de re falsa, & quā iurans scit esse falsam, & tamen asserit scienter eam esse ueram. Et tunc non est solum simplex iuramentum, sed etiam

periurium, quod longe grauius est simplici iuramento, quoniam in periurio, assumit nomen Dei (qui summa est ueritas) in testimonium falsitatis. Et ergo recte ponit periuriũ inter casus reseruatos ad Episcopum, quãdo fit coram iudice, uel in scandalũ publicum, & cõtra psonam publicam.

Tertio assumit nomen Dei in uanũ, quando quis iurat se factuꝝ aliquid, qd de se malum est & illicitũ, ut quod suũ proximũ occidet, aut ei nocebit in corpore, bonis, aut fama. Aut ꝙ nunq̃ dimittet proximo iniuriam qua eũ offendit, Talia cũ iuramenta, fiunt instigante Sathana, & inducente ad illa. Idcirco nullo modo sunt tenenda, sed agenda est pœnitentia de emissione talium iuramentoꝝ, unde laudat Dauid. 1. Reg. 25. ꝙ ad ꝑces Abigail uxoris Nabal non occidit Nabal, sicut in iracundia se facturũ iurauerat. Et merito uituperatur Herodes, Matth. 14. ꝙ concessit caput sancti Iohannis Baptistæ puellæ saltatrici, quia iurauerat se ei daturum quicquid ipsa peteret. Quare renẽda est hæc regula Isidori. In male ꝓmissis rescin-

de fidem, in turpi uoto muta decretū.

Sedo Dicamus, qui sunt qui hoc secundum ꝓceptum transgrediunt, Sunt autem tales uarij.

Primo hoc pctm̄ transgrediunt, qui ex certa scientia iurant falsum, & hoc iuramentū est uere periurium, & semp peccatum mortale, ac ꝓpriæ per hoc ꝓceptum ꝓhibitum, Et est ualde graue peccatum, quia de sui ratione importat contemptū Dei, & sic irreuerentiam Dei, ipsum inducendo in testem falsitatis. Nā per hoc significat, uel ꝙ Deus ueritatē nō cognoscat, & sic testificat falsum ex ignorantia, Aut significatur ꝙ testificari falsitatem uelit, quoꝝ utrūq; est magna irreuerentia, immo iniuria diuinæ sapientiæ, quam nihil latere potest.

Est autem periurium grauius adulterio. Ratio quia pctm̄ dicit grauius qđ corrumpit ordinem digniorem. Certū est autem, ꝙ ille ordo est dignior, qui debet esse hominis ad Deū immediate & directe, q̄ ille qui debet esse hominis ad Deū & ad ꝓximum mediante ꝓximo. Primus autē ordo corrūpit per piurium, ſcdus per adulterium.

Est

Est etiam periurium, ut dicit Angelus in summa. cap. de piurio grauissimum post homicidiũ, licet quidã dicant grauius homicidio, Et ideo pro periurio imponit grauis pœnitentia, ꝙ ieiunet xl. dies in pane & aqua, &. 7. sequentes annos pœniteat, & nũq̃ sit sine pœnitẽtia. 6. q. 1. quicũq; &. 22. q. 5. si quis piurauerit, Et nunq̃ in testimonium recipiat.

Et quãq̃ tam graue sit pctũ piurium, plena tamẽ sunt omnia piuriorũ, Reuolue priscorũ Annales, quando inuenies tantum fuisse iurisiurandi q̃ntum nũc est inter Christianos, & ubi plus piuriorum? Iurat princeps inaugurandus, iurant Magistratus, iurat populus, excute iuratos articulos, uidebis quot erunt piuria. Iurant Principi Ciues, iurant Episcopo qui sacris iniciant. Pontifici iurant Notarij, iurant Monachi suis Abbatibus. Excute facta, inuenies piuriorũ plena omnia, Miramur in Petro ꝙ ter Dñm abnegauerit, quẽ humano tantũ affectu diligebat, cuius spiritũ nondum senserat, quẽ nondũ uiderat resurrexisse aut ad cœlos ascendisse. Nonnullis autem

tem Christianis lud⁹ uidet peierare, q̃si aliud sit peierare per nomen Dei quam illum abiurare. Ex Tripartita Histo. Beatus Narcissus quũ contra eum tres iuramento falsum testimoniũ confirmassent, & un⁹ diceret, Si non uerum est qd dico igne consumar. Alter quũ diceret. Ego regio morbo peream. Tercius, Ego priuer luminibus. Omnibus euenit ita ut sibi imprecabantur.

Secũdo contra hoc Præceptũ peccat, qui iurat uerum quod tamen credit esse falsum, quoniam talis uoluit Deum inducere ad testificandum falsum, & uult per Dei nomen dolose confirmare falsitatem, licet autem ille qui iurat ecõuerso falsum quod credit esse uerum, non tam grauiter peccet ut p̃cedens, ipse tamen peccat, eo q̃ nó deberet iurare nisi de quo certus esset, esse uerum, cuius cõtrarium facit.

Tertio peccat contra hoc mandatũ, qui etiam ioco iurat falsum scienter. Immo grauio⁹ peccat, q̃ ille qui iurat falsum ex necessitate aliqua, quia maiorẽ Deo irreuerentiam facit q̃ alter.

Quarto peccat, qui ex quacũq; coactio-

one

one iurat falsum scienter iuramento as-
sertorio. Et siquis non impleret quod
coactus iurauit iuramento ꝓmissorio,
similiter peierat, & mortaliter peccat.
Nisi talis sit coactus per metum caden-
tem in constantem uirum, & nisi fuerit
per habentem potestatem absolutus ab
obligatione, ut dicit, S. Tho. 2. 2. q. 98.

Cum ergo queriꝫ, qui coactus periu-
rat, peccat ne, uel excusaꝫ per coactionẽ?
Rñdeꝫ scd̃m Bonauen. dist. 39. tercij. ꝙ
uoluntas cogi non potest, & periurium
est de se malũ. Ideo q̃ntumcũq; quis ad
hoc compellaꝫ, non excusaꝫ a peccato.
Immo tali a Canone pœna imponitur,
Dicit em̃ Canon. 22. q. 5. Si quis coact9.
ꝙ siquis periurat, ꝓ uita corꝑali seruan-
da, quia magis dilexit corpus q̃ animã,
ieiunet tres q̃dragenas, Nulla enim ne-
cessitas tollit periurij deformitatem.

Quinto peccat contra hoc mandatũ,
qui ꝓmissione iurat aliquid se facturũ,
quod scit se non posse implere. Secus si
potuit cum iurauit, & ex aliquo euentu
factũ est sibi impossibile, ut cum quis iu
rauit se pecuniam solutuꝝ, quæ ei po-

ftea ui uel furto ſubtrahiť, tunc uidetur excuſatus. Teneť tamen facere quod in ſe eſt, ut iuramentum impleat p poſſe.

Sexto peccat, qui ꝑmiſſorie iurat aliquid de ſe malũ & pctm̃, & maxime peccatum mortale, ut quod uelit fornicari, aut homicidium cõmittere, aut furari aut de aliquo ꝓpria autoritate uindictam ſumere. Tale em̃ iuramentum, eſt de ſe periurium, & non eſt ſeruandum. Nam qui ſeruaret, ſcdm pctm̃ cõmitteret.

Similiter peccat qui iurat ſe nõ factum quæcũq; opa uirtuoſa, ut qui iurat ſe non daturũ eleæmoſinam, aut iurat ſe nũq̃ ieiunaturũ, aut aliquid facturum contra dilectionem ꝓximi, aut iurat ſe non ingreſſurũ religionem etc. Talis em̃ ſic iurando incurrit periurium, & graue pctm̃, & non teneť iuramentum ſeruare. Immo in caſu teneť non ſeruare, ut in caſu, in quo aliquod obiuratorum eſt in præcepto.

Septimo peccant contra hoc p̃ceptũ, qui ex mala conſuetudine aut inclinatione frequenter iurant in familiari & uulgari ad alios locutione, etiam pro re modica

modica & nulli9 p̃ciſ, quoniam illi nomen Dei, & ſanctor, ſemp habét in ore pro nihilo. Et ita frequentisſime aſſumunt nomen Dei in uanũ.

Octauo, qui abſorpti paſſione iracũdiæ aut ebrietate, in ludis inhoneſtis & ꝓhibitis, ut Chartar aut Taxillorum, enormiter iurant ex impacientia quando perdunt, aut in contentione contra colludentes, contra iſtud p̃ceptũ faciũt, & grauiter Deum inhonorant. Propter quã cauſam inter cæteras, debét uiri honeſti & timorati fugere tales ludos a iure ꝓhibitos, ne illor occaſione laxent ſuas linguas ad talia iuramenta execrabilia. Chriſoſto. Homil. 27. ad pp̃lm, Ve nobis quia Deũ contempſim9, ſanctum odimus nomen, conculcauim9 Chriſtũ, pudorem ſoluim9. Diuini nominis cũ reuerentia meminit nemo. Quod ſi aliquem nominas etiam ad nomen exurgis. Deũ uero tam continue tanq̃ nihil uocas.

Nono hoc p̃ceptũ ꝓuaricanť, qui deierationib9 ſuis addũt execrandas blaſphemias cõtra Dei maieſtatem, & Chriſti humanitatem, & ſanctam ei9 paſſionem,

nem, & interdū contra ſctōs Dei, Quod malū uſq; adeo eſt graue, ut in ueteri Lege Leuit. 24. Dñs reſponderit Moyſi ſcitanti quid pœnæ irrogandū eſſet cuidam ex filijs Iſrael, qui blaſphemauerat nomen Dñi, Educ inquit blaſphemū extra caſtra & lapidet eū omnis populus. Et rurſum. Qui blaſphemauerit nomē Domini, moriet, Quod & tunc factū eſt. Fit autem blaſphemia tripliciter. Primo ſi remouit a Deo quod ei conuenit. Sedo ſi attribuit Deo qđ ei non conuenit. Tertio ſi attribuit creaturæ qđ Deo conuenit. Si blaſphem9 eſt pūblicus ita q̄ multos ſcandaliſat, ſolus Epiſcopus abſoluit..

Et ſanctus Ludouic9 Rex Francorū eximi9, conſtituit ſuo tempore Legem, q̄ quicūq; inuent9 fuiſſet & conuictus blaſphemaſſe nomen Domini, cauterio labia ei9 ſignarent ac inurerent, & ferro cadente lingua ei9 pforaret. Et alij Reges Francoꝝ & Principes Chriſtiani aliorū regnorū, conſimiles Leges ordinarūt multū utiles, ad exſtirpandū hoc horrendū uiciū blaſphemiæ. Quæ qđē Leges ſi exacte & ad unguem ſeruarent, non

non ita multiplicaret hoc detestabile crimen, neq; tam frequenter inferrentur plagæ toti regioni in qua regnat hoc uitiũ, aliqñ per pestes, aliqñ per famem, aliqñ per bella, quia talibus plagis magnis, Deus seuere punit illud enorme peccatum blasphemiæ.

Decimo peccant contra hoc p̃ceptũ, qui ira commoti aut ex praua consuetudine, deuouent se Sathanæ dicentes. Demon asportet me, Vel, ego dono me Sathanæ, aut sibi p̃is aliquod aliud malũ imp̃cant, ut febrem, uel subitam mortem, aut q; strangulentur ex morsu quẽ manducant, aut mala morte pereant, si non sit uerũ illud de quo loquunt. Licet em̃ illa dicant ad quandã affertionem ueritatis, tamen malo medio & illicito sic asserit ueritas, Quoniam sicut non licet secũdm Dei Legem alicui, q; p̃xi mo suo inferat malũ, aut exoptet uoto, ita neq; cuiq; licet, q; sibi p̃i sponte noceat, aut imp̃cet malum. Et ideo istæ imp̃cationes sunt contra Legem charitatis in seipsum.

Vndecimo transgrediunt hoc p̃ceptum Mercatores & Mercatrices, qui cau

sa lu

sa lucri sæpe committũt piurių, quando iurant rem illam uenalẽ se tanti emisse, aut tanti constitisse, cũ tamen in conscientia sua sciant oppositũ, & pro lucro pecuniario scienter damnant animam suam. Vnde illis contingit, quod dicit Btũs Aug. ad tales, Lucraris pecuniam & ꝑdis animam, Lucꝛe in Arca & damnũ in conscientia, Sed quid ꝑdest homini si uniuersum mũdum lucretur, animæ uero suæ detrimentũ paciat.

Duodecimo transgredit hoc ꝑceptũ & mortaliter peccat, qui ut priuata persona exigit iuramentũ ab eo qué scit peieraturꝛ, uel ab eo quẽ sciebat fecisse contrarium ei⁹ de quo iurabat, Quia talis est proximo suo scienter causa mortalis pctẽ, & sic spiritualiter homicida, quia iurans suo piurio se occidit, & ipsæ iuramentũ exigens, manum interficiendi impresit. Vide Tho. 2. 2. q. 98. Arti. 4.

Tredecimo transgrediunt hoc ꝑceptũ, qui uota facta Deo frangunt.

De Votis notandum.

Votum est ꝑmissio deliberatione firmata

mata, qua quis ad aliquid faciendū uel non faciendū se Deo obligat, de re que spectat ad honorem Dei uel ad animæ salutem, alias propter bonū finem.

Potest autē fieri per solutū actum locutionis interioris, id est sufficit si fiat ꝓmissio in corde quo ad Deū & ꝓscientiam, licet quandoq; exprimat actu exteriori, ut dicit Tho. Non sufficit tamē locutio exterior, nisi sic loquens hoc ꝓferat animo se obligandi. Extra de Voto, & uoti redemptione, Literarū. Vbi dicit de quodam mortis pauore pterrito, qui dixit, Non diu hic morabor. Proponens in animo ꝙ Religionis habitū esset aliquando susceptur9. Quod si pl9 in uoto nō est ꝓcessum, transgressor iudicari non poterit, si nō impleat quod dixit, quia ut dicit ibi Glo. Hoc nō dixit animo se obligandi.

Vtrū in forma uoti intelligat firmatio deliberata? Rñdet scd'm Rich. Votū dicit a uolendo. In nobis autem est duplex uelle, scz plenum, quod est uelle deliberatiuum, & semiplenum, quod est uelle ex surreptione. Ita etiam duplex est uotum, scz, uotum ex deliberatione

factū

factum, quod habet plenam rationem uoti. Et tale necessario obligat, Et uotū factū ex surreptione, quod nō habet plenam rationem uoti, & ideo nō obligat de necessitate, sed tantū ex q̄dam cōgruitate. Et sic uenire contra tale uotum p̄pria authoritate, non est p̄cātm̄ mortale, Nam sicut multa asserit homo iuramēto sine deliberatione. Ita multa potest firmare uota sine deliberatione.

Ex p̄dictis patet, q̄ mulieres in partu uouentes uel quicūq; alij in angustia cōstituti, si habeant deliberatam intentionem obligandi se, obligati sunt, secus si subito motu & indeliberate. Est autem deliberatio in huiusmodi uotis secundum Rod. quando homines sanę mentis habent intentionem se obligandi, cogitantes de causa, uel periculo mouente eos ad uouendum.

Dices, Quæ est ratio, quare uotum ex deliberatione factū, obliget hominem ad p̄ficiendum illud?

R̄ndetur, quia uotū, est quidam contractus p̄missionis inter Deū & hominem. Cumq; contract9 bonæ fidei inter homines factus sit firm9, ad obseruationem

nem necessario obliget, Multo magis uotū Deo factum in his quæ uere cadūt sub uoto, obligat. Ideo fractio uoti est pctm̄ mortale, quoniam fidem cū Deo initam uiolat. Psal. uouete & reddite.

Et si obijciat, quia interdum impossibile est uotum implere, ut si uirgo uirginitatem professa corrūpat. Rñdetur, q̄ illud quod uotum fiendum impediret ne fieret, si præsens esset, etiam uoto facto obligationē aufert. Cūq̄ de impossibili non sit uotū, si quid fiat impossibile post uoti emissionē quod ante fuit possibile, obligatio uoti quantū ad illd̄ auferet. Exemplū, Si dives ædificare uouerit Ecclesiam, & postea depauperatus nequeat adimplere. Non tenet illd̄ uotum implere.

Veruntamen circa hoc est duplex distinctio. Prima q̄ uel omnino impotēs factus est ad hoc talis dives olim, uel in parte, Si omnino impotens? Penit9 nō tenet. Si in parte, tenet implere p̄ parte Scda distinctio, quia uel ex culpa sua impotens factus est, & tūc per pœniam recuperare tenet, uel absq̄ culpa, & sic ad nullam recompensam obligat.

Ad ꝓpoſitū, Illa ergo quæ uirginitatem uouit, ſi corrupta eſt, q̄uis uirginitatem reddere non poſsit, attamen continentiam reddere poteſt, & ad eam teneꝫ, & ultra ad pœniæ lamenta, q̄ uirginitatem amiſit, & ita ſatisfacit ꝑ poſſe.

Vtrū uotū uel iuramentū ſeruandū eſt, ſi uergat in exitum deteriorem? Reſpondeꝫ, nullo modo ſeruandū quūm dicat Iſidor⁹. In turpi uoto muta decetum, quoniā nec ad illicita, nec ad minus bona, nec ad mala extendit ſe uotū ut ſi quis uouit ſe propria authoritate uindicare de iniuria ſibi illata, uel quippiam aliud quod eſt de genere mortaliū pc̄ō⁹, Similiter ſi quis uouit rem uanam uel inutilem, ut non pectinare, uel non lauare caput Sabbatho etc. Similiter uota quæ fiunt ꝓpter malū finē ſunt irrita, ut cū quis uouet ſe ieiunaturū ut poſsit interficere inimicū & huiuſmodi. Et grauiter peccant talia uouentes. Hic tamen querit, utrū uotū de feriando in Sabbatho ſit irritandū uel neceſſario commutandū. Rñdeꝫ ſcdm Roꝺ, q̄ non, quū tale uotū ſit licitum, niſi

nisi uouens suspectus sit, q̃ uelit Iudaizare.

Vtrũ is qui non est sui iuris, possit uouere? Rñdeꝺ, q̃ uotũ non potest emitti ab aliquo nisi de his quæ suæ subiacent uoluntati ideo qui sub alterius potestate est constitutus, non potest uouere, q̃ntum ad illa in quibus illi est subiectus; immo quo ad illa, subest uolũtati illi⁹.

Hoc p̃habito, queriꝺ, utrũ filius familias postq̃ puenerit ad pubertatem uouere possit? Rñdeꝺ scdm Tho. Ille qui uenit ad annos pubertatis, si sit libere conditionis, est quidem suæ potestatis q̃ntũ ad ea quæ pertinent ad suam p̃sonã, puta, q̃ obliget se religioni per uotum, uel q̃ matrimoniũ contrahat, Non est autem suæ potestatis q̃ntum ad dispensationẽ domesticam. Vnde circa hoc nõ potest aliquid uouere, quod sit ratum sine consensu patris. Diciꝺ autẽ fœmina impubes usq; ad annũ duodecimum completũ, Masculus uero usq; ad decimum q̃rtum, uotũ etiam terræ sanctæ facere potest, & similiter omne uotũ quo nihil derogaꝺ regimini rei familiaris.

Ante autem annos pubertatis pueri nouere non possunt scd'm Hosti. Tum propter rationis defectū, Tum quia sunt in potestate parentū & tutoꝝ. Si tamen ante annos huiusmodi haberent plenū usum rationis, qd' cōmuniter non accidit, obligarent' uoto uel iuramento per ipsos facto quo ad Deū, non quo ad Ecclesiam, nisi per parentes tollieret' ut dicit Tho. in ij. ij. Ante etiam illud tempus nō possunt propria authoritate ingredi Religionē, nec sufficit si malitia suppleat etatem, ut dicit Io. An. extra de Regularib9, eos. li. 7. Vnde annus quinq; decimus est annus probationis quo ad Masculos. Tredecimus uero quo ad fœminas.

Vtrū uir possit nouere sine licentia uxoris, uel uxor sine licentia uiri. Rñdetur scd'm Rich. quod neuter illorū potest nouere, de non reddendo debitum sine licentia alterius, quū in hoc sint sibi mutuo debitores. De pertinentibus tamen ad regimen domus uel familiæ, potest uir facere uotū sine consensu uxoris quia est sui iuris quo ad hoc, & nō econuerso. 33. q. 5. Noluit. Hæc Rich. un de

de si uxor uouerit ieiunare, peregrinari uel huiusmodi, non debet uiro ꝓhibente adimplere. Si etiam mulier de licentia uiri talia uota emiserit, debet obedire uiro ꝓhibenti, licet uir peccet prohibendo ibidem ca. Manifestum. Notauit tamen Hugo. 33. q. 5. ꝙ si mulier uoueret aliquas oratiões dicere, uel aliquid facere, quod sine scandalo & ꝓiuditio uiri posset obseruare, uir eius non ualeret talia reuocare. Si etiam ante matrimoniũ obligauit se mulier alicui homini num, non posset uir eiꝰ eam absoluere a tali obligatione. Item si uxor habet preter dotem, potest facere uotũ de ipsis dandis in eleæmosinam, Nisi sit in scãdalum uiri qđ tamen non sit scandalũ Pharizeorum.

Iteꝝ queriť, Vtrũ Religiosus possit aliquid uouere sine licentia sui Prelati? Rñdet Rich. ꝙ non. 20. q. 4. Monacho non licet uouere sine licentia Abbatis, aut si uouerit, frangendum erit. Cuius una ratio assignať, quia tantæ altitudinis est Religionis uotum ꝙ omnia alia in ipsum cõmutari possunt. Et ideo Ecclesia considerans huius uoti altitudiné

& humanæ naturæ infirmitatẽ, uoluit auctoritate Dei uoto Religionis nullum posse uotum supaddi, ppter periculum transgressionis uitandum.

Nota, q̃ si Abbas dat subdito suo uouendi licentiam, & eam reuocat, anteq̃ ille subditus faciat illud uotum, & post illam reuocationẽ uoueat, uotum est irritum. Si autem uotum fecerit ante reuocationem licentiæ, uotum tenet, quousq̃ cum eo fuerit dispensatũ. Et si talis uotũ fæcerit de licentia inferioris, poterit ab illo uoto a superiori absolui.

Vtrũ Episcopus potest uouere quicquid uelit? Rñdet Rich. q̃ Episcopo p̃hibeť facere uotũ sine licentia domini Papæ, quo uinculum inter ipsum & suam Ecclesiam dissoluať. Extra de renũciatione. Nisi cum pridem. Non potest etiam sine licentia domini Papæ generali uel speciali uotũ peregrinationis emittere, per quam oportet ipsum diu a sua Ecclesia absentari. Extra de uoto & uoti redemptione. Magnæ.

Quid de Clerico seculari? Rñdetur. Clericus secularis sub Episcopo aliquo habens

habens beneficiũ debens residentiam, non potest sine licentia Episcopi uotũ longe peregrinationis emittere, eodem Ti. ubi prius. Potest tamen emittere uotum de intrando Religionẽ sine licentia Episcopi. 19. q. 2. Duæ. Nec est ei9 beneficiũ ante professionem alicui conferendum lib. 6. de regularib9. Bñficiũ.

Quid de seruis? Rñdeẽ. Seruus non potest uouere aliquid eorũ, quæ ipsum impediant a seruitio dñi sui sine ei9 uoluntate. dist. 54. Ex antiquis etc.

Vtrũ uotũ cõtinentiæ impediat matrimoniũ? Respondeẽ. Differentia est inter uotũ publicũ & solẽne, quia quod libet uotũ coram multis, uel in publico factum. Potest dici publicũ, quod etiã dicitur simplex, sed nõ quodlibet tale potest dici solenne. Non enim dicitur solenne, nisi quod in se habet aliquid annexum, ut in publicum debeat deuenire, & per quod uouens ponitur sub alterius potestate, ut est uotum susceptionis sacri ordinis, ubi suscipiens ponitur sub potestate Episcopi. Similiter solẽnizatur uotum per professionẽ religionis expressam uel presumptã.

His premissis dico ad quæstionẽ, q̃ li-
cet uotũ simplex, quod scilicet nõ solẽ-
nizatur aliquo predictorũ modorũ, im-
pediat matrimoniũ cõtrahendũ, nõ ta-
men dirimit postea cõtractũ. Votũ aũ-
tẽ solenne impedit & dirimit, extra qui
clerici uel uouẽtes cõtrahere possunt.
Insinuante. Ratio huius assignat a Sco-
to, quia ecclesia illegitimauit sic uouen-
rem ad matrimoniũ cõtrahẽdũ. Et hoc
fuit rationabile, quia posuit se in pote-
state ecclesiæ, quantũ ad oppositũ ei⁹
ad quod est cõtractus matrimonij. Vo-
uentem autẽ uoto simplici nõ sic illegi-
timauit, quia nõ sic se posuit in eius po-
testate. Sed quia talis se posuit in manu
dei ad oppositũ seruandum, mortaliter
peccat cõtrahendo cũ intentione cõsu-
mandi, quando etiã cõsumat, mortali-
ter peccat, quia cõtra uotũ suum agit.
Post primũ tamen actũ nõ peccat mor-
taliter reddendo, quia est obligatus uin-
culo fortiori, peccat tamen mortaliter
petendo, ratione uoti, debetq; sæpe do-
lere de culpa commissa, in transgressio-
ne uoti sui, & uxore mortua tenẽ con-
tinere, ut dicit Bonauen. non ergo po-
test

est debitū petere ab uxore, quia ex matrimonio nō tenetur ad petendū sed ad reddendum.

Et si queras, quare, talē non illegitimauit ecclesia, quū peccet mortaliter? Respondeō q̄ non oīa mala punit ecclesia, & forte propter uitationē maioris mali in actu carnali, si tales cōtinere nollent, qui tamen matrimonio cōtracto licite utantur, & si nō petendo, tamen reddendo.

Preterea, ut sciatur quādo uotū obligat ut exempli gratia, si quis uouit ingredi religionē, uel seruare castitatē etc, Nota q̄ uotū habet diuersos statꝰ, scd̄m quos diuersa sortitur uocabula. Primus statꝰ est in origine, scilicet cum quis disponit aliquid boni facere. Et tunc dicitur deliberatio. Et hoc cōfringere, non est peccatū. Secūdus status est processus, quū procedendo proponit firmiter se facturum. Et tunc dicitur propositū. Et sic non obligat ad mortale, sed ueniale, ut patet in .C. Iratura, de uoto. Tertius status est cōsumationis. scilicet quū quod firmiter proposuit promittit animo obligandi se, siue fiat promissio corde siue

ore, hoc obligat sub mortali. Quartus status uoti est solennisatiõis, scilicet qđ fit ore alicui homini, uel solénizatur p aliquẽ institutũ ab ecclesia, ut est ordo sacer, & religiõis professio. Sic etiã multo magis obligat, uide in summa angeli. Cap. uotum. 1.

Vtrum ille qui uouit religionem aliquam intrare, quæ eum nõ uult recipere, sit absolutꝰ? Respondetur scđm Richar. in. 4. dis. 38. q̃ si intentio sua erat determinata solũ ad unam religionẽ, sic non tenetur aliam intrare, si illa eũ non uult recipere, quia factum est ei impossibile uotum suum. Si uero intẽtio sua erat indeterminata. Sic tenet̃ se tot religionibus offerre q̃ unã inueniat, si potest, quæ eum recipiat. Nisi sit talis religio, de qua ꝓbabiliter credit, q̃ si de ea cogitasset, nullo modo intrare cõsensisset. Nec credo q̃ teneat̃ per mundũ discurrere, ut unam inueniat quæ eum recipiat, quia nec hoc cogitauit, nec ad hoc uoluit se ueri similiter obligare.

Vtrum omne uotum est dispensabile. Respondet Tho. q̃ in uoto solénizato per professionẽ religionis nõ potest per

per ecclesiam dispẽsari, quia ut dicitur extra de statu monachorũ. Cũ ad monasterium, Abdicatio ꝓprietatis sicut & custodia castitatis, adeo est annexa regulæ monachali, ꝙ nec in ea ualet summus Pontifex dispensare. Hic sunt Doctoꝝ opiniones. Quidã dicunt, ꝙ in solẽni uoto continentiæ aut de uoto Religionis, nec Papa potest dispensare. Alij dicũt. Si communis utilitas tocius Ecclesiæ aut Regni seu Prouinciæ id de poscat, posset in his dispensari, ut dicit Thomas in scripto, qui tamẽ aliter sentit in scda scde. q. 88. dicens ꝙ nec Papa potest dispensare in uoto cõtinentiæ solẽnizato ꝓpter commune bonũ. Albertus idem tenet ꝙ scz non potest ad quod allegat illud ꝙ sanctꝰ Mattheus Euangelista noluit sanctam Ephigeniã uirginem Deo consecratam ac uelatam tradere Regi Pagano uxorem, cũ tamẽ Rex ille una cũ Regno suo ꝓmitteret se fidem Christi acceptuꝝ. In alijs autem uoris, Prelatis cõmittit dispensatio, in uotis inq̃, quæ cõmuniter fiunt & indigent frequenti dispensatione, ut habeãt de facili homines ad quem recurrant, sicut

ſicut ſunt uota peregrinationũ,& ieiu-
niorũ,& aliorũ huiuſmodi. Vota uero
maiora continentiæ & peregrinatiõis
terræ ſanctæ reſeruãt ſummo Pontifici.
Hæc Thomas. Sic etiam dicit obſeruare
curia Romana de uoto uiſitandi limi-
na Apłorũ Petri & Pauli,& Beati Iaco-
bi.

Vtrum quis poſsit obligare alium ex
uoto ſuo? Rñdet q non,niſi alter con
ſentiat,unde mater licet uoueat q filiꝰ
ieiunabit, & huiuſmodi, niſi ipſæ con-
ſenſerit,non obligabit. Sed quo ad res
temporales bene poſſet obligare hære-
dem ſuũ,ſed non ad aliquid perſonale,
ſi ipſæ non conſentit.

Vtrũ ille qui non poteſt pficere uotũ
per ſe,teneat per aliũ pficere. Rñdetur
q non,quia in omni uoto intelligitur
illa conditio generalis,ſi Deo placuerit
Si potero, & huiuſmodi, Etiam ſi non
exprimatur. Innocen. dicit,q ſi quis uo
uit uiſitare terram ſanctam pro ſubſidio
impendendo,q licet tunc uiſitare non
poſsit,tamen ſubſidium tenetur impẽ
dere meliori modo quo poteſt. Simili-
ter de eo qui fecit uotum uiſitandi S.

Iaco-

Iacobum, & aliquid dandi, & huiusmodi. Si uero solũ uouit usitare ob deuotionem non tenetur per alium exequi impedimento superueniente.

Vtrũ hæres teneat implere uota sibi imposita ab illo cuius est hæres? Rñdet q̃ aut expresse assensit, sic tenetur, dum modo acceptet hæreditatem, si sub spe habendi hæreditatem solũ consensit, alias si simpliciter p̃misit, sic teneret. Si uero non assensit hæres, tũc si est uotum personale, scz obligans p̃sonam suam, non tenet. Si uero est p̃sonale ad incertam p̃sonam, puta mittere aliquem ad sctũ Iacobũ, sic tenet. Similiter si est reale solũ, ut facere Monasteriũ, uestire pauperem etc, sic etiam tenet. *Alia uide Iacius in Summa Angeli.*

Quid de illo qui defuncto promisit implere uotũ ab eo emissum. Rñdet q̃ si in omni casu p̃mittendo intellexit p̃sonam suam obligare, sic tenet implere ob p̃misionem factã. Sed si promittebat tanq̃ hæres sperans hæreditatẽ adire, a qua mutato Consilio postea abstinuit, non tenet. Art. c. uenerabilem. §. fi. de Elec. Tantũ de uotis, & p̃consequens de scdo p̃cepto. De

De Tertio Praecepto.

Tertium Praeceptum.

Memento ut diem Sabbathi sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbathum Dñi Dei tui est. Non facies omne opꝰ in eo, Tu & filius tuus & filia tua Seruus tuus & ancilla tua, iumentũ tuũ & aduena, qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Deus cœlum & terram & Mare & omnia quæ in eis sunt, & requeuit die Septimo. Idcirco benedixit dominus diei Sabbathi & sctificauit eum.

Ex his uerbis constat celebrationem diei Sabbathi per singulas Hebdomadas faciendam. Primũ esse institutam a Deo, in cõmemorationẽ beneficij creationis mundi, & gubernatiõis eiusdem. Quoniã sex diebus Deus cõdidit & formauit diuersa creaturarꝫ genera Gen. 1. Septimo autem die requieuit, Non quidem tanq̃ lassus, sed cessauit a noua creaturarũ formatione. Nonnũq̃ enim requiescere, pro cessare sumit in scriptura, & requies pro cessatione, ut Apo. 4. dicit.

Quare

Quattuor animalia, requiem non habe bant die ac nocte, dicentia. Sanctꝰ. sanctus. sanctus. Dñs. Deus omnipotens. Requiem id est cessationem a Diuina laude.

Vnde Augu. lib. 4. super Geñ. dicit. Sic requieuit deus, ut nouam creaturã ulterius conderet nullam. Non ut quæ condiderat cõtinere & gubernare cessaret. Operatur adhuc deus quotidie, creaturas conseruando cõditas, & gubernãdo, ut ipse Christus testat Iohan. 5. Dicens. Pater meus usq; modo operatur, & ego operor. Et huic intelligentiæ, respõdet interpretatio huius nominis sabbatum, quod tantũ ualet sicut requies, siue cessatio.

Veruntamẽ ille cescente legis Euangelicæ splendore, circa noui scilicet Testamenti & primitiuæ ecclesiæ exordium, magisterio sanctiſpiritus, Dies sabbati in diem dominicũ est cõmutatus, sicut lex uetus in legem nouam, atq; umbra siue figura, in lucẽ & ueritatẽ. Ne, si semper mansisset obseruatio sabbati uideremur Iudaizare, & sequi ritus & obseruationes Iudeorũ, post promulgatã legem

gem Euangelicã, tanq̃ necessarias ad sa-
lutem.

Hanc autẽ cõmutationẽ sabbati in diẽ dominicã fuisse factam tẽpore Apostolorũ cõuincitur ex hoc quod beat⁹ Iohãnes apostolus & euangelista scribit Apocalip. 1. Ego Iohãnes fui in spiritu, in dominica die. Vbi diem dominicam nominans, satis insinuat, eam tunc fuisse institutam.

De hoc tertio præcepto tria dicemus. Primo q̃ celebratio sabbati hebraici siue legalis cessare debuit per Christi aduentum & dies dominica celebrari. Secũdo, quomodo obseruandũ & intelligendum est hoc tercium preceptũ. Tertio quo modo cõtingat hoc preceptum uiolari per transgressionem?

Primo ergo dicamus cõtra perfidos Iudeos, q̃ per aduentum Christi sabbatum legale cessare debuerit.

De hoc dicemus tres articulos. In primo inquiret an preceptũ de sabbato, sit mere morale. In secũdo, uidebit, quomodo debuit cessare per aduentũ Christi. In tertio uidebit, quomodo sola religio Christiana uerum sabbatũ, & rite & dei

& debito modo obſeruat, cum aliſs feſti uitatibus.

Quantū ad primum, Nota pīmo q̄ Sabbathum idem eſt qđ dies quietis, ut dictū eſt. Et ſic non dicit diem in ſeptimana determinatā, quia quælibet dies ſeptimanæ, ad requiem & feſtiuitatem dedicata, dicebaſ Sabbathum in Lege, ut patet Leui. 23. Vbi dicit Dñs, Menſe ſeptimo prima die mēſis erit uobis ſabbathum memoriale etc. Omnē opus ſeruile non facietis in eo. Et ſæpe ibi ſimilia uerba ad idem ꝓpoſitum. Ita q̄ quilibet feſtus dies dicebatur Sabbathum.

Scđo, Nota q̄ Sabbathum ad duo p̄ceptum eſt obſeruari, ſcz ad requiem hominis, ut homo ceſſaret ab omni opere ſeruili, Et ad ſanctificationem, ut ſanctificaret Sabbathum. i. opera ſancta in eo faceret, ſoli latriæ Deo exhibendæ intēdendo, ab omni opere alio ceſſando, ut patet Exo. 20. & 21. Ergo Sabbathū duo importat, ceſſationem, & ſanctificationem, id eſt ſancta opera facere. Sed quia nemo poteſt opa facere ſancta, nec diē ſanctificare, peccando, & male agendo,

ideo necesse est prius a peccatis abstinere, & ab omni malo declinare, Hoc est uerum Sabbathizare.

Ex quib⁹ patet, q̄ qlibet dies, & quodlibet tempus ad diuinum cultū, & opa misericordiæ dedicatum, dicit uerum Sabbathum, Et p̄consequens, totum tempus Legis Euangelicæ, est uer⁹ Sabbathum, ut patebit.

Tertio nota, Q̄d De⁹ p̄pter duo præcepit sabbatū celebrari in die septimo, scz p̄pter duplicē memoriā p̄pter memoriam creatiōis, qa septio die cessauit De⁹, & quieuit ab omni ope. Et in memoriā exitus Israel de Aegypto, sicut patet ex Deu. ca. 5. Vbi dicit. Obserua diem Sabbathi etc. Et memento q̄ seruieris in Aegypto, & Dñs De⁹ tuus eduxit te inde in manu forti etc. Ideirco p̄cepit tibi Dñs ut obserues diem Sabbathi. Ex quib⁹ uerbis arguitur q̄ in die Sabbathi demū exijt Israel de Aegypto. Ecce p̄pter illam duplicem memoriam fuit p̄ceptum obseruari Sabbathum.

Sc̄do fuit p̄ceptum p̄pter signum, & in signum. Vnde dicitur Exod. 31. Vide te ut Sabbathum meū custodiatis quia signum

signum est inter me & uos in generatio-
nibus uestris. Item Ezech.20.Dedi eis
Sabbatha mea ut essent eis in signum,
Nam Sabbathum datum fuit in qua-
druplex signum,Primo in signū distin-
ctiuum,ut per talem Religionē,ille po
pul9 distingueret a populo gentili. Se-
cundo in signum figuratiuum alicuius
futuræ quietis,inq̄ntū tali die scz Sab-
batho Christus debebat quiescere & ia-
cere in sepulchro per totam diem,ut dis-
cet. Tertio in signū seruitutis & tributi.
Quarto in signum fœderis & fidei Chri
sti futuri,ut patebit.

Quarto,Nota q̄ non solū Sabbathū
usuale,sed etiam omnia alia Sabbatha
Annualia Deus præcepit celebrari in fi-
ne semp alicui9 septenarij. Nam Sabba
thum usuale p̄cepit celebrari in septimo
die cuiuslibet hebdomade,ut patet Exo
od.20.&.31. Festum nouæ frugum.i.
Pentec.Præcepit celebrari in fine septi
timæ Hebdomadæ post Pascha Leuit.
23.Et Nume.29.Festum Tubaꝝ & expia
tionis & tabernaculoꝝ præcepit celebra
ri in septimo mense,ut patet ibidem.Et
Sabbathum terræ præcepit celebrari in

septimo anno, Leuit. 27. Et Iubileum ꝑcepit celebrari in fine septimæ septimanæ annoꝝ qui est annus quinq̃gesimus & Sabbathum generalis remissionis, ut patet ibidem. Ecce patet ꝙ omnia Sabbatha Legalia ꝑcepit Deus celebrari in fine alicuius septenarij. Quod non est factum sine maximo misterio. Quæ ergo causa huius? Ista. Nam dictum est ꝙ omnia Sabbata dedit Deus in signum figuratiuum, & in signū fidei & fœderis Ergo figurabant aliquam requiem in aliquo septenario futuro. Sed septenarius futurus, quem ille populus expectabat, erat totum tempus Mesſiæ. Ergo sequit ꝙ omnia illa Sabbatha significabāt aliquam requiem in tempore Christi Mesſiæ in lege promissi.

Maior ꝓbatur ꝙ scilicet significabāt illa sabbatha aliquā requiē. Nam quū sabbatū nil aliud est, nisi requies, & datum ad sanctificationē, & datū non ꝓpter se, sed propter aliquod signum figuratiuū, & semper fuit preceptū in aliquo septenario. Ergo sequitur ꝙ figurabat aliquā requiem futuram in aliquo futuro septenario.

Minor

Minor ꝓbatur, ꝙ scilicet septenarius quē Iudei expectabant, erat tepus Messiæ. Nam scdm oñes Hebræos totꝰ discursus mundi, diuidit in septē dies, siue status & ætates. Vnde prima dies siue ætas fuit ab Adam usqꝫ ad diluuiū, siue ad Noe, quem uocāt diē primi mūdi. Secūda dies siue ætas fuit a diluuio usqꝫ ad Abraam, quem uocant diē secūdi mundi, in quo homo sicut & in primo ambulabat in lege naturæ cū aliquibus sacrificijs, & maxime cum oblatiōe panis & uini. In qua ætate fuit Melchizedech sacerdos dei excelsi, qui obtulit panē & uinū pro Abraam Geñ. 14. Et sic credit ꝙ ille fuit ritus latriæ in illa ætate. Tertia dies fuit ab Abraam usqꝫ ad exitum Israel de Aegypto, siue ad Moysen, quem uocant diē circūcisionis, eo ꝙ homo ambulabat per circūcisionē in lege naturæ. Quarta dies fuit ab exitu Aegypti, usqꝫ ad Salomonē qui ædificauit primū templū, quem diem uocant Tabernaculi, eo ꝙ per totam illā ætatē ille populus exhibebat deo cultū in Tabernaculo. Quinta dies fuit a cōstructione primi templi, usqꝫ ad scdm tem-

plum ædificatũ per Zorobabel, quem diem Iudæi appellant diem & tempus primi templi. Sexta dies fuit totũ tẽpus a relaxatiõe captiuitatis Babiloniæ usq; ad destructionẽ scdi tẽpli factã per Titum, quod appellant tempus & diem secũdi tẽpli. Septimã diem mũdi appellant totum tẽpus post destructionẽ secũdi templi usq; ad finem mũdi, quem appellant diẽ & tẽpꝰ Messiæ.

Ex his sequiẽ q; sabbatũ usuale quod Deus præcepit celebrari in septimo die, figurabat requiẽ futurã in septimo die mundi, scilicet qualiter homo debebat cessare ab operibꝰ & iugo legis, & ab omni opere seruili peccati per totum tempus Messiæ, quod est sabbatum mundi figuratum per sabbatũ legale. De quo tẽpore locuti sunt Prophetæ. In quo tẽpore erant declaranda omnia secreta & ænigmata legis. ut ait Rabi Salomõ super Zachariam. Quorum cerimonialium intelligentia, non poterat declarari nisi per regem Messiam, ut dicunt hebrei. Vnde dicunt q; nullus debet presumere talia secreta uelle detegere, quia hoc

hoc pertinet ad solũ Messiã in suo aduentu, Quæ quidẽ secreta cerimoniarũ uocant Ticu. id est silentiũ relinquendũ declarandũ pro rege Messia.

Ad propositum. Ex his patet ꝙ omnia illa sabbata figurabant & significabãt futurã requiẽ in septimo die mundi. qđ est tẽpus Messiæ. Sed sabbatũ usuale, ultra hoc figurabat futuram requiẽ Christi in sepulchro in die sabbati, in quo Christus iacuit per totam diẽ sabbati.

Subinferamus. Et quia iam hec ueritas impleta est, iam eñ Christus requieuit in sepulchro. Ergo ueniente ueritate, figura cessare debuit id est sabbatum legale, & loco eius dies dñica celebrari.

Et confirmant hec omnia per hoc. Nã si quæraf, quomodo præcepit deus sabbatum cælebrãdũ in ueteri lege? Respõdetur, ꝙ deus primo precepit ꝙ homo nullum opus seruile faceret in eo. Et ꝙ nullus accenderet ignẽ in suis habitaculis per totam diẽ sabbati a uespera usq; ad uesperam. Exodi. 35. Per quod figurabatur ꝙ Christus sol iustitiæ & lumen

mũdi, debebat iacere in sepulchro mortuus & extinctus, ibi clausus & sigillatꝰ.

Et ideo est quædam secta Iudeorũ, qui dicunt Charraim in Gretia & in partibus orientalibus, qui per totam diẽ sabbati, a uespera usq; ad uesperã nullũ lumẽ accendunt in domibus, nec habent in tota domo sua, sed per totũ illud tẽpus manent in tenebris in uno angulo domus. Vnde dicunt, q; isti Iudei qui habitant inter nos apud latinos, sunt p̃uaricatores legis, eo q; contra preceptũ domini habent lumen in domibus suis in die sabbati.

Ex quo patet q; illi magis ꝓprie seruant sabbatũ quo ad figurã & ad literam, q; isti apud nos Iudei.

Secũdo deus precipiebat sanctificari & celebrari diem sabbati, offerendo speciaaliter certa sacrificia, ut patet per totũ Leuit. Quæ omnia significabant unum solũ sacrificiũ mediatoris, quod in cruce immolatũ est, ut inquit Aug. contra aduersarium legis & Prophetarum.

Ex his quæ dicta sunt iam patet, q; sabbatum Iudaicũ cessare debuit aduẽiẽte ueritate.

Sed

Sed contra hoc instabit aliquis Iudæus Sabbatum preceptū est celebrari sub fœdere sempiterno, sicut & pascha, & pentec. & alia festa legalia, sicut patet Leuit. 23. & Numeri. 29. Ergo sabbatū nō debet cessare. Similiter Exod. 31.

Respondeť, ꝙ & circūcisio, & festiuitates & tota lex, data fuit sub fœdere sempiterno, in signū fidei Christi futuri. Et ideo sempiternitas signi erat duratura, usq; ad ueritatē sui significati, quia æternū idem est quod simul per totam aliquam ætatē. Ideo sabbatum quo ad signū fuit æternum cū tota lege simul cū illa ætate. Sed quoad suū significatū est æternū per totum sabbatum & tempus Messiæ.

His habitis ponit prima Conclusio, ꝙ præceptū de Sabbatho celebrando, est partim Morale, Nam fuit ꝑceptum ad requiem hominis & sanctificationē Dei, ut fez homo cessaret ab omni negotio mundano, ut facilius Deo posset seruire & latriam exhibere. Et hoc pertinet ad iustitiam, Iustū est em̄ ut Deo latriæ seruitus exhibeat. Et sic est præceptum partim Morale.

Secda Conclusio, q̃ p̃ceptũ de Sabbatho celebrando magis est Cærimoniale q̃ Morale. Probat', quia multa figurat.

Nam primo est Cærimoniale, inq̃ntũ fuit datum in memoriam creatiõis, eo q̃ illa creatio mundi materialis, fuit figura Recreationis siue redemptionis generis humani. Et hoc sic, Nam sicut sex diebus creauit Deus cœlũ & terram, & in septimo requieuit ab omni opere quod patrarat.

Ita pariter Christus incipiens a die dominico quo intrauit Hierusalem in die Palmarũ, per sex dies operat9 est nostrã redemptionem. Quia feria secda & tertia disputauit cum Scribis & Pharizeis in Templo. Vnde conceperũt maius q̃ ante odium contra eum, Feria q̃rta fuit uenditus. Feria quinta nocte fuit captus Feria sexta Crucifixus. Et in die septimo .i. Sabbatho per totã diem quieuit mortuus in sepulchro. Et sic patet q̃ quo ad illam memoriam creationis Sabbathũ est Cærimoniale, & figuratiuũ. & sic cessare debuit postq̃ ueritas uenit.

Item, fuit p̃ceptũ in memoriam exitꝰ Israel de Aegipto, eo q̃ ille figurabat exi

tum

tum sanctoꝝ patrũ de limbo inferni.
Item hoc præceptũ fuit Cærimoniale, inq̃ntum datum est in signum fœderis & fidei, quia ut sic non fuit p̃ceptũ gratia sui, sed gratia significati futuri, inq̃ntum figurabat futuram quietem Christi in sepulchro, aut inq̃ntũ figurabat Sabbathum mũdi in septima etate, ut dictũ est. Item fuit Cærimoniale, inq̃ntũ fuit præceptũ obseruari in die septimo determinate, eo q̃ significabat, qualiter in septimo die mundi, scz in septimo sæculo, & in tempore Messiæ, omnia Cærimonialia debebant cessare, & omnis uisio & Prophetia erat finienda, & p̃ctũ & iniquitas debebat accipere finem. Danielis. 9. Et per eandem rationem omnia festa Annualia erant Cærimonialia, eo q̃ omnia data sunt & præcepta in fine alicuius septenarij, eo q̃ figurabant requiem in septima ætate mundi, tempore Christi. Nam festum Pentecostes, qđ fuit præceptũ celebrari in fine septimæ septimanæ a Pascha in memoriam dationis Legis. Figurabat q̃ quinq̃gesimo die post Resurrectionem Christus debebat mittere spiritũsc̃tũ in discipulos ad

intel-

intelligendam ueritatem Legis & Prophetarꝝ. Et ita pariter in mense septimo præcepit illa tria Festa celebrari, Prout figurabant, qualiter in septimo die. s. in tempore Christi debebat fieri generalis expiatio & purgatio & redemptio per Christum, & qliter debebam⁹ quiescere in tabernaculis istius Ecclesiæ per gratiã & in futura Ecclesia per gloriam.

Secundus Articulus.

Iam ergo ex omnibus pdictis sit hæc Conclusio.

Aduenientе Christo, puta, postq̃ resurrexit Christ⁹ debuit cessare pceptum de celebrando Sabbatho. Probat. Nam illud pceptũ fuit Cærimoniale, ergo debuit cessare in aduentu Christi. Antecedens patet per ea quæ dicta sunt. Consequentia etiam patet. Nam dictũ est per Iudeos, ꝙ secreta cærimoniarũ nõ sunt detegenda usq; ad tempus Messiæ, qui omnia ænigmata & secreta Legis debet declarare. Sed omnia illa signa & ænigmata, fuerunt in Christo completa, & p ipsum declarata ut dictum est, ergo ad

uenie
sare.
de D
stum
signũ
non
p ipsi
Sed
lute
data
p ipsi
ueri
guræ
postq̃
Iude
conse
omn
bath
Se
rexit
in sep
mini
Ha
lus a
tui e
stræ,
bis o

ueniente Christo debuerunt omnia ces-
sare. Et hoc est qđ dicit Augu. in primo
de Doctrina Christiana, & contra Fau-
stum, qꝑ hæc est differentia inter rem &
signū. Nam res, est gratia sui, sed signū
non est gratia sui, sed gratia ueritatis rei
p ipsum signum significate & figuratæ.
Sed quia Lex uetus non fuit data abso-
lute in rem, sed in signū, ideo non fuit
data gratia sui, sed gratia rei & ueritatis
p ipsam significatæ. Et quia iam res &
ueritas uenit scz Christus, ergo omnes fi
guræ cessarunt, & ita & Sabbathū. Ita qꝑ
postq̄ Christꝰ crucifixus est, tunc Pascha
Iudeoꝝ fuit crucifixum cū Christo, & p
consequens cū eo fuit etiam sepultū cū
omnibꝰ Cærimonijs, Et sic etiam Sab-
bathum cum eo sepultum.

Sed postq̄ Christꝰ resurrexit. Non sur
rexit cum eo Pascha, nec Sabbathū, quia
in sepulchro manserūt, sed sola dies do
minica surrexit cum Christo.

Hanc Conclusionem probat Apostо-
lus ad Colo. 2. Vbi dicit, Vos cum mor-
tui effetis in delictis & ꝓputio carnis ue-
strꝝ, conuiuificauit cū illo donans uo-
bis omnia delicta, delens, qđ aduersus

nos

nos erat Chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud Cruci & expolians principatus & potestates etc. Nemo ergo uos seducat aut iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut sabbathoꝝ, quæ sunt umbra futuroꝝ. Corpus autem Christi.

Ex his uerbis intendit Apostol⁹ dicere, ꝙ sabbathum & cætera legalia erant quædam figuræ, & quoddam Cirographum debitorium, ideo omnia fuerunt mortua cũ Christo, & sic null⁹ amplius obligaꝺ ad ea seruanda. Idem reperies ad Roma. 9.

Quod si dixerit Iudeus. Ostende ex scripturis Prophetaꝝ ꝙ hæc omnia cessare debuerint. Rñdeꝺ. Multa sunt testimonia hoꝝ ueteris Legis. Exẽpli gratia. Isaie. 1. Ostendens post aduentũ Messiæ sabbathũ & cætera legalia abolenda & non acceptabilia Deo, dicit Dom⁹ Non offeratis ultra sacrificiũ frustra, incensum abominatio mihi est, Neomeniam & sabbathũ, & festiuitates alias nõ feram, iniqui sunt cœtus uestri, calẽdas & solẽnitates uras odiuit anima mea.

Ex

Ex his uerbis patet q̃ post aduentum Christi sabbatha & cætera legalia, non solum sunt cassa, sed etiam Deo abominabilia.

Item Esa. 66. dicit dñs. Mittã ex eis qui saluati fuerint, & annuciabunt gentibus gloriam meã, & assumam ex eis sacerdotes & leuitas dicit dñs, quia sicut cœli noui & terra noua quæ ego facio stare coram me, sic stabit nomen uestrum & semen uestrũ, & erit mensis ex mense, & sabbatum ex sabbato etc.

Reuolue hec uerba. Videbis qualiter Christus debebat creare nouam ecclesiam, & noua sacrificia, & nouos sacerdotes, & per cõsequẽs nouam legem, quia translato sacerdotio, necesse est ut legis translatio, fiat. Et etiã debebat mutare nomẽ illius populi in populũ gentilem simul cũ sacerdotio. Nam populus gentilis debebat nominari nomine Israel & Leui. Et subdit qualiter oñia festa legalia, erant mutanda in festa Euangelica. Nam ex sabbato legali debebat succedere sabbatum euangelicum in sequenti die dominico.

Longum esset alias scripturas ad hoc pro-

propositū hīc adducere. Vide Hiere. 16. Vbi reperies q̄ Pascha & sabbatū erant mutanda, ubi dicitur non dicetur ultra uiuit dominus, qui eduxit filios Israel de terra ægypti etc. Et inde est qđ asserunt Thalmudistæ, q̄ quādo uenit et Messias, mutabit oīes festiuitates & cærera legalia. Idē uide Hiere. 31. Daniel. 9. Ōsee 2. & alibi.

Tertius articulus. Sola religio Christiana seruat uerum & perfectū sabbatū per legem figuratum. Iudei moderni celebrant falsum sabbatum. Nam sabbatum fuit preceptū celebrari in septima die in signum sepulturæ Christi futurę, & in signū futuræ cessationis ab operibus legis in septima die siue ætate mūdi ut dictum est. Sed utrūq; signum fuit iam cōpletū & iam est uerificatum per Christum quia iam Christus per totam septimā diē naturalem iacuit in sepulchro. Et iam uenit septima dies mūdi & tēpus gratiæ, in quo debemus abstinere ab omni opere seruili legis & peccati, ergo signū iam cessauit.

Sed q̄ sola religio Christiana seruet uerum sabbatū probatur. Nam dictum est

est q̄ illud sabbatū legale præcepit deus ad requiē & sanctificationē, & in memoriam creationis, & in signū futuri sabbati, & septimæ ætatis, & diei Messiæ, in quo homo debebat cessare ab omnibus operibus legis, Sed totum tēpus in quo sumus, est septima dies mūdi & gratiæ, & dies Christi in lege promissi. Per illū sabbatum figuratus, & totū istud tēpus nos celebramus ab operibus legis abstinendo, & ipsum tēpus & diē exhibendo deo ueram latriam sanctificamus. Ergo sola Christiana religio, qui nos sumus, uerum sabbatū sanctificat & celebrat. Maior iam probata est .s. q̄ omnia legalia figurabāt tempus Messiæ in ultima ætate. Sed minor probatur, scilicet q̄ tempus quod colit ecclesia modo sit ultima ætas, & seculū, & tempus & dies Messiæ, & per cōsequens est uerum sabbatum mundi, probaē ex sacra scriptura a simili cū experientia. Nam licet Iudei moderni negent Christū fuisse Messiam in lege promissum (q̄uis id falsē negent ut alibi probaē) tamē nullo modo possunt negare tēpus Messiæ iā adueniſſe. Et hoc ex manifesta experientia

eo q̃ uidemus & uident tẽpus determi-
natũ per Prophetas, & Thalmudistas,
in quo Messias erat uenturus, esse cõple
tum. Item quia uidemus principalia,
quæ erant promissa Patriarchis & Pro-
phetis esse cõpleta, quæ negare nõ pos-
sunt. Vnde promissum fuit ipsi Iacob.
Geñ. 49. qđ ablato sceptro de Iuda Mes-
sias erat uenturus. Quod est cõpletũ in
aduẽtu Christi, quãdo Herodes alieni-
gena, quia Idumeus, regnauit apud Iu-
dæos. Itẽ promissum fuit Danie. 9. qđ
post 62. Hebdomadas a cõstitutiõe se-
cũdi templi erat Christus uenturus. Itẽ
promissum fuit Aggei. 2. & Malach. 3.
qđ Messias ad secũdũ templũ erat uen-
turus. Ibi eñ dicitur. Veniet desidera-
tus cunctis gentibus magna erit gloria
domus istius nouissime magis q̃ pri-
mæ. Hoc autẽ templũ iam est destructũ
per Titũ & Romanos. Ergo iam tũc ue-
nit Messias. Et sic patet, qđ tempus de-
terminatũ per Prophetas iá transiuit.
Ergo iam uenit Messias. Et ita, nos ue-
rum sabbatũ habemus.

Hec aliquanto prolixius scripsi, tum
propter perfidos Iudeos, tũ propter hæ-
reticos

reticos, qui sabbatū legale uenerant.
Secūdo dicamus quomodo obseruandū & intelligendū sit hoc preceptū tertium.

Hoc imprimis tenēdū, qd per hoc preceptū indicit nobis obseruatio hebdomadaria diei dñicæ, ut in illa uacemus, & intendamus obsequio dei & seruitio per frequentationem ecclesiæ & auditionē officij ecclesiastici. Quare ad hoc p̄ceptum obseruandū, ante oīa requiritur, qd in die dominico abstineāt fideles ab opere seruili & manuali. Vt mercator a mercatione actuali, agriculo ab actu agriculturæ, & quisque artifex a suæ artis mœchanicæ exercitio, quo possit liberius & cōmodius intendere animum ad Deum colendum.

Attamē per hoc p̄ceptum, opera charitatis & pietatis in deum & proximum nullo modo debent intelligi prohibita in sabbato. Vt datio eleemosynæ, uisitatio infirmorum, susceptio sacramentorum ecclesiæ, Non minus die dominico fieri possunt, q̄ alio quouis die, immo plus. Vnde in euangelio Christus Pharisæos sæpe confutat, qui dicebāt

ipsum non custodire Sabbathum, quia in die sabbathi, paraliticos curabat, ceecos illuminabat, & alios diuersis oppressos morbis sanabat. Sed eor calũniam hoc argumento contundebat frequẽter Iohan. 8. In Sabbatho circumciditis hominé, ut non soluaf Lex Moysi, & mihi indignamini quia totũ hominé sanum feci in sabbatho? Et Matt. 12. Sabbathis Sacerdotes in Templo, sabbathũ uiolãt (manualiter scz operando in hostiarũ ꝓparationib9 & immolationib9) & sine crimine sunt.

Etiam per hoc ꝓceptũ non excludun tur opa necessitatis, & quæ in aliud tempus cõmode differri non possunt, neq; phibenf in die festo fieri, ut ꝓparatio ciborũ, manducatio, potatio, medicinæ sumptio. Phlebothomia pro ægroto, & consimilia. Quod Dñs in Euangelio insinuat Pharizæos his uerbis confutans Luc. 13. Hypocritæ unusquisq; uestrum sabbatho non soluit Bouem suum aut Asinũ, & ducit adaquare? Et apud eundem Euangelistam cap. 14. Cuius ũm Asinus aut Bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die sabbathi?

Vnde

Vñ, nimia simplicitate usi fuisse dignoscunt illi Iudei. 1. Mach. 2. Qui militibus Regis Antiochi inferentibus illis bellum in die sabbathi noluerũt resistere, ne uiolarent sabbathum, sed permiserũt se omnes usq; ad unũ occidi. Quod audiens Matathias pater Machabæorũ, & amici eius, prudenter apud se constituerunt & definierunt, q; quicumq; hostes uenirent ad eos in die sabbathi, & bellũ ipsis inferrent, resisterent eis, & pugnarent contra eos nõ minus q̃ in alio quocũq; die. Suiipsi9 em̃ defensio, est de iure Naturali, & potest quocumq; tpe licite fieri.

Scdo per hoc p̃ceptũ obstringuntur omnes in diebus Dñicis & festis audire Missam, ex constitutione Ecclesiæ, quæ declarauit modũ sanctificãdi sabbathũ in hoc uno inter cætera consistere. s. ut fideles deuote & reuerenter audiãt Missam. Quod potissimũ de Missa Parrochiali est intelligendũ, quoniã ad illam præsertim audiendam obligant Parrochiani, dum modo non habeant aliqd legitimum impedimentũ, quod eos rationabiliter excuset. Et ergo qui ex ne-

gligentia aut contemptu, diebus festis non audiunt Missam, nec conueniunt ad Ecclesiam, nullam penitus habentes excusationē, neq; curam audire Missam suam Parrochialem, peccāt mortaliter, quia faciunt contra hoc p̄ceptū, & contra præceptum Ecclesiæ.

Tertio, p obseruatione huius præceptī, debent fideles dieb9 festis cōuenire ad Ecclesiam pro audienda predicatione publica uerbi Dei, ad instructionem suam & salutē animaꝝ suaꝝ, Quia uerbum Dei est pabulum & cibus uitæ spiritualis.

Dicit Augustī. ser. 38. ad fratres in Heremo. Scriptū ē fratres charissimi, Exo. 30. q̄ Moyses posuit in tabernaculo labrum æneū in quo lauarent Aaron q̄ filij eius cum ingrederent sancta sanctoꝝ Quid hoc significat? Per labrum æneū legem Dñi intelligo in qua omnes studere debent, ut per eam mundent, & sic purificati ad sancta sanctoꝝ ascendere mereantur.

Est autē quadruplex utilitas uerbi dei Prima, Fidem generat ad Roma. 10. Fides ex auditu, auditus autem per uerbū Dei.

Dei. Vnde in illis partibus quas tenet Turcus, ubi olim erant Christiani, fides pro magna parte periit, propter defectum uerbi Dei. Sedo spem auget, sicut dicit Psal. Memor esto uerbi tui seruo tuo, in quo mihi spem dedisti. Crebro ueniunt ad audiendum uerbū Dei, adulteri, iniusti, desperati, & resipiscūt, Psal. Misit uerbum suum & sanauit eos. Tertio Charitatem inflammat, Psal. Ignitū eloquiū tuum uehementer. Quarto animam cibat. Vnde. Sicut sine cibo corpus moriē Ita anima sine uerbo Dei. Chrisost. Homil. 3. su. Genesim, Sicut esurire corpalis sanitatis est indicium, Ita & studio magno audire diuina eloquia, bonæ ualetudinis animi certissimum est argumētum. Patet hoc ex uerbis Christi Matth. 5. Beati qui esuriunt & siciunt iusticiam Et quid quæso aliud est iusticia, nisi uerbum Dei?

Quapter signum salutis est, libenter audire uerbum Dei, Nam tria sunt signa salutis, ut dicit Thomas in Opuscu-lo de humanitate Christi. Primū, Testimoniū conscientiæ. Alteꝝ. Internus gustus diuinæe sapientiæ. Tertium audit9 uerbi Dei

Quarto pro obseruatione huius præcepti, debent fideles audiendo diuinũ officium esse intenti orationi, & non cõ fabulari in Ecclesia, aut deambulare ultro citroq; quasi in publica platea, quoniam a Dño dictum est, Isa. 59. Domus mea, domus orationis uocabit cunctis gentibus.

Chrisost. lib. 1. & 2. de modo orandi, Inducens nos ad sepe orandũ dicit, Sicut sol lucem prebet corpi, sic animæ lumen est ꝓcatio. Et si ceco damnosum est non intueri Solem, q̃nto grauius est dãnum homini Christiano, si non assidue deprecet? Iam uero quis non obstupescat & admiret tantam benignitatẽ & beniuolentiam quam in nos declarauit Deus, qui hominib9 tantum honorem largit, ut dignos nos habuerit, qui cum ipso colloq̃mur, nr̃aq; uota apud ipm deponamus? Nam uere ꝓfecto cũ Deo confabulamur quotiens uacamus deprecationi.

Quantus hic honor? Si qui cũ Cæsare miscent sermones, familiariterq; cũ eo cõuersant non possunt esse pauperes, multo minus fieri potest, qui deum assi

due

due deprecatur. Neq; eñ fieri poteſt, ut non obtineat qui petit, pudicitiam, iuſticiam, manſuetudiné, benignitatẽ etc. Ait eñ dñs. Petite & dabit̃ uobis. Omnis qui petit accipit.

Cæterũ, orare eſt opus angelorũ. Oratio te ſeparat a mutis animantib9. Hec te ſociat angelis. Sine hac non ſtat uita, ſicut nec ſine uernis corpus. Ideo ſi uidero aliquem non amantẽ ſtudiũ orãdi, cognoſco quod nihil egregie dotis in animo poſſidet. Ecõtrario, Si quis inſaciabiliter adhæret cultui diuino, & id in ſummis damnis numerat, ſi non cõtinenter orauerit, cõiecto talem eſſe firmum mediatorẽ omnis uirtutis, & tẽplum dei. Eteñ ſi ueſtitus hominis, ſi pedum inceſſus, ſi riſus dentiũ, declarat, qualis quiſq; ſit, ut dicit Salomon, multo magis deprecatio, & cultus dei, ſignũ eſt totius iuſtitiæ, quum ſit ornatus animæ. Hæc Chryſoſt.

Quinto ad huius precepti plenã obſeruationẽ debent ipſa ſacramenta eccleſiaſtica debita uenerationẽ honorari, & potiſſimũ Euchariſtiæ ſumme honorãdum eſt deuota genuflexione, capitis

inclinatione, & alijs signis ad honorandū Deum institutis. Alia etiam sacramenta sunt debite honorāda, aut ea suscipiendo, aut suscipientibus assistēdo, cum debita reuerentia, & sine irrisione, aut cachinnis. Quemadmodū interdū, ex praua consuetudine, in sponsalibus, aut despōsatiōe, cōtractibusq; matrimonialibus, & benedictione nuptiali in ecclesijs publice facta, solent a petulātibus dici scommata & fieri irrisiōes inhonestę quod cedit in irreuerētiā tanti sacramenti. Similiter & alijs tēporibus, in templo solent fieri murmura, aut alia & crebro de rebus inutilibus colloquia.

Chrysost. Homil. 33. super Matth. Tanto honestius in hac domo est cōuersandum q̄ in uestra, q̄to hec domus q̄ uestra excellentior est. Nam hic magnæ nobis sunt possessiones.

Hic oīs spes nostra sita est. Oīa quæ hic sunt, sublimia certe sunt atq; fulgentia. Hec mensa preciosior multo est atq; iucundior q̄ tua. Arca etiā hec melior est quam tua, non eīm precioſas uestes, sed misericordiā inclusam cōtinet, qua qui priuant, culpa sua priuantur. Hic &

& lectulus est ualde tuo præstãtior. Diuinarũ em̃ scripturarum lectio oñi magnifico lecto suauior est. Cur ergo inhoneste te in hac domo geris?

Et infra, Et reuera, domus priscis tẽporibus ecclesiæ erãt. Nunc ipsa etiã ecclesia in domũ redacta est. Nihil autẽ in priuatã domo carnale loquebañ. Nihil nunc in ecclesia spiritale meditatur, sed huc etiam fori & iudicij negocia introducitis. Cũq; deus loquatur, nõ modo ipsum silentio non auditis, uerũetiã aduersæ potestatis magna immiscetis hec ille.

Sexto, debet quisq; fideliũ die dñico examinare suã cõscientiã coram deo, & uitam suã discutere, quomodo per totam hebdomadã uixerit, & a deo petere ueniam suorũ peccatorũ, cũ proposito cõfitendi, & emendandi uitã suam. Debet itidem recolere benefitia magna & multa a deo accepta, & de illis gratias agere, & implorare diuinũ auxilium in sui directionẽ ad recte uiuendum. Denicq debet etiã eo die memorari nouissima, morte scilicet & extremũ iuditium, pœnas inferni, & gaudia paradisi, ut ex illo

rum

rum cõsideratione, retrahat a peccatis. Iuxta illud Eccles. 7. Memorare nouissima tua, & inæternũ nõ peccabis. Q d' si aliqua molestia aut grauitas, qua præssus es, tibi obuenit, propter quam die festo hæc predicta perficere nõ possis. Vtpote nec cõscientiá examinare. Nec benefitia dei recolere etc. Nõ patiaris te subuerti a tribulatione, cogitando q siue uelis, siue nolis, illatã patieris Sed si grate quidem feres, maxima lucraberis. Si uero ægreferens, superbiés, & blasphemans. Neq; calamitatẽ ita minorem facies, & maioré reddes procellam. Fer igitur omia pacienter, neq; de uotioné aduerso casu prepedias. Vidisti filium ante tépus raptum? Dic. Dominus dedit, dñs abstulit. Vidisti diuitias exhaustas? Dic. Nudus exiui de uentre matris meæ, nudus & in terrã reuertar. Reminiscere apostolos, qui quum innumera sustinerent torméta gaudebãt. Ita & tu fer omia gũrose & gratias age. Hec Chrysost. Homil. 64. ad populũ.

Septimo, ad huius precepti impletionem debent fideles nõ solũ diem dominicũ, sed etiam dies festos sanctorũ per annum

annũ occurrentes & ab ecclesia institutos celebrare. Vt festa beatissime uirginis Mariæ, sanctorũ apostolorũ, martyrum, confessorũ, atq; uirginum, ex ordinatione ecclesiæ solenniter peragere.
Nam honor qui sanctis impẽditur, in deum finaliter refertur qui illos sanctificauit, & nunc in cœlis glorificat. Quod eñ (inquit Matth) uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Cap. 25.
Nunc tertio dicamus, quomodo cõtingat hoc tertium preceptum uiolari per transgteſſionem.
Varijs uarijs modis hoc transgrediuntur preceptum.
Primo illi qui diebus festis faciunt opꝰ seruile, siue manuale contra constitutionẽ & consuetudinẽ ecclesiæ, ex cupiditate aut paruipensiõe diei festi, sine aliqua necessitate, ut mercaturã, siue opus artis mechanicæ, Quoniã talis operatio est signum cõtemptus dei & ecclesiæ. atq; negligentiæ suæ salutis atq; incuriæ, Quodq; tales operantes plus curant ꝓprium commodũ q̃ Deum. Et id circo Mercaturæ publicæ & fora quæ diebꝰ festis tenent in urbibus aut Pagis

debe-

deberent authoritate Episcopi & rectorum reipublicæ ꝓhiberi, & in alium diē transferri, ne palam & publice cōmittatur tam aperta transgressio huius præcepti, in Mercaturis & Foris, Vnde Numer. 15. scriptum est, ꝙ quū quidam ex populo Israel inuentus fuisset colligisse ligna in die Sabbathi, reclusus est in carcerem a Moyse, donec interrogaret Dñm quid de illo faciendū esset. Cui Dominꝰ respondit ꝙ educeret extra castra, & lapidibus obrueret, a populo. Quod & factum est. Ecce q̄ graui pœna mulctatus est iubente Deo. qui hoc præceptum uiolauit. Quid ergo de nobis futuꝝ est?

Præterea notandū ꝙ cum dicit, ꝙ opus seruile diebus festis ꝓhibeat, Opus seruile, dicit tripliciter, Primo, a seruitute culpæ. Et de opibꝰ sic seruilibus, licet semper, tunc tamen summe cessandum est. Committit autem seruitꝰ culpæ seu pctm̄ quinq; modis. Primo quando hō pctm̄ perpetrat. Scd̄o quando ad pctm̄ alium incitat. Tertio qñ peccantem defensat. Quarto quādo peccantem acceptat. Quinto quādo peccantem diffimu-

lat

lat nec arguit & negligit castigare, Hæc Bonauen. super Tertium præceptum. Secundo opus seruile dicit a seruitute fortunæ, ut sunt opera Mechanica, quoniam olim talia fiebant a seruis, ut dicit Philosoph⁹ in Politicis. Et ab his quoq; die festo abstinendum est, ut spirit⁹ possit libere Deo uacare. Nisi necessitas, uel pietas aliud suadeat. Tertio op⁹ seruile dicit, a seruitute naturæ, ut quodlibet opus laboriosum, ut itineratio etc.

Tale autem opus, aut libertatem spiritus nō impedit, ut modica itineratio. Et hæc non nocet, quemadmodū etiam in Molendinis, quæ uento uel aqua mouent. Secus in alijs Molendinis. Aut tale opus multum impedit libertatē spiritus. Aut ergo opus illud suadet necessitas, aut pietas, aut mera uoluntas. Si necessitas? Sic non nocet, ut quū hostes nos impugnant, necesse habemus nos defendere, ut dictum est. Vel quū nunc ius se offert qui mox recessurus est, postest quis literas scribere. Aut cū quis Haleca capit, ꝓpter necessitatem aut damnum uitandum, quando congruū tempus est ad Haleca capienda, preterq; in

maio

maioribus solénitatibus. Ita tamen q̃ post factam capturam, congruam faciant portionem Ecclesijs circumpositis atq̃ pauperib9 Christianis Extra ca. Cõ. Credo etiam q̃ si iacentibus segetib9 in agris, aut fœnis in pratis immineat tẽpestas, aut pluuia que corrũpat aut multum ea deteriora reddat, nõ sunt prohibendi domini rerum illarũ ea remouere, & damnum precauere. Sed hic sepe mentitur iniquitas sibi, Trepidãt timore, ubi non est timor, fingunt necessitatẽ, ubi tamen non est. Inde est ut iã passim tempore messis uideas in agris diebus festis, non minus q̃ alijs laborantes, Vnde hoc de halecibus & similibus secundũ Guilhelmũ potius limitandũ est ad arbitrium boni uiri, q̃ per aliquã doctrinam generalem tradendum.

Aut illud opus suadet pietas. ut cũ quis laborat in agro pauperis proptet Deũ. uel cũ quis uadit ad predicandum, quia necessitas & pietas æquiparantur. extra de ferijs Cap. ultimo.

Arare tamen agros pauperũ, aut eis aliquid uehere, aut alio modo laborare, non credo licere in diebus dominicis, aut

aut alijs maioribus solẽnitatib9. ſ. Chri
ſti feſtis, & beatæ uirginis, & in diebus
apoſtolorum, De cæteris autẽ feſtiuita
tibus, quo ad hoc credo q̃ liceat ſequi
cõſuetudinem regionis, quam ſcit epiſ
copus loci & non reprobat. Si autẽ du
bitatur an ſciat Epiſcopus & ſuſtineat
recurrere debet Sacerdos ad Epiſco
pum, ut ſuper hoc ab eo certior red
datur. Ad hoc autẽ, ut talia licite ſuſti
neanf aut licite fiant, oportet q̃ per hu
iuſmodi laborem non reuocentur la
barañ. a diuinis audiendis quæ tenẽ
tur audire. Et q̃ talia principaliter fiãt
propter deum, & non propter affectum
carnalem, aut ſpe remunerationis terre
ne, & q̃ neceſſitas paupertatis illi9 cui
talia fiunt hoc uideatur exigere.

Aut tertio illud opus ſuadet mera
uoluntas, ſic non eſt licitum.
Circa hoc queritur, utrũ excuſenf ſerui
aut ruſtici, quos eorum dñi cõpellunt
ad laborandũ in diebus feſtis? Reſpon
detur q̃ non debent dominis ſuis in ta
libus obedire. Non eñ tenentur obedi
re, niſi in licitis & honeſtis, quale non
eſt hoc. Si uero domini eos cõpellunt

ad laborãdũ diebus festis, runc, setui, an cillæ. & rustici, sic coacti iusto metu excusantur propter necessitatẽ, sed domini grauiter peccant, Potissime si ex cupiditate lucri subditos cogũt cõtra ꝓcepta ecclesiæ, & sine necessitate. Vide Glo. Decreti & Hostien. in summa ti. defer.

Itẽ querit. An illi excusent qui obligati dominis ad uecturam bladorũ, aut aliorũ abducunt illa in festis? Respondetur scd'm intentionẽ eiusdẽ glosę, ꝙ non excusant, sed uiolãt diem festũ, nisi cõpellat eos ad hoc aliqua necessitas, ut incursus hostiũ, aut aliquis alius casus de superius positis casib9 necessitatis, & specialiter, qui blada & aliqua similia ducũt dominis suis diebus festiuis propter hoc, ut alijs diebus liberius possint proprijs & consuetis laboribus intendere, nõ sunt omnino excusabiles, nisi arta necessitas eos ad hoc compelleret.

Guilhel. & Glo. ꝓdicta, aggrauat in hoc peccatũ regulariũ & sacerdotũ, qui absq; necessitate diebus dñicis quadrigant, aut alia huiusmodi faciũt, quia exemplo suo alios corrũpunt, qui eorum

facto

facto facile occasionē similiter faciendi accipiunt, cum etiā nullas habent rationabiles causas.

Item qui in uigilijs festiuitatū ferienda rum mittūt quadrigas, aut equos ad ferēda necessaria in die festo, si ea quæ afferunt sunt necessaria ad diem festū, ita ꝙ sine illis nō possunt cōmode transigere diem illum, nec ante poterant super his sibi afferēdis prouidere, excusari possunt propter necessitatē. Alioquin non excusant, & maxime si hoc faciāt in die festo, ut uehicula & iumenta sua habeant alijs dieb⁹ de quotidiana opera sua exercenda.

Secundo preuaricant istud preceptum, qui diebus festis, cū deberēt diuino interesse offitio seu seruitio, uadunt ad spectacula & Ludos, aut uacant comessationibus & ebrietatibus, in Tabernis & Cauponis, Aut intenti sunt ludis inhonestis, ut Chartæ aut Taxillorū, ea hora, qua celebrat magna Missa Parrochiæ, nō habentes excusationem, aut dicunt Vespere. A quibus ludis debcrent abstinere, etiam diebus nō festis. Et ideo ratione temporis sacri, scilicet festi, pec-

catum eorum aggrauat. Vnde in Decretis de Conse. dist. 1. cap. Qui die, ex concilio Carthaginen quarto dicitur. Qui die solenni, prætermisso ecclesiæ conuentu ad spectacula uadit, excommunicet. Et in eodem libro. De conse. dis. 3. cap. Irreligiosa dicit irreligiosa consuetudo est, quam uulgus per sanctorũ solénitates agere consucuit, populi qui debent diuina officia attendere, saltationibus turpibus inuigilant, cãtica non solum mala canentes sed religiosorum officijs perstrepunt. Hoc etem ut ab omnibus pernicijs depellatur, Sacerdotum & Iudicum a Concilio sancto, iuri committit.

Vnde Augustt. lib. de. x. Chordis dicit, Dicit tibi ut specialiter obserues Sabbathum, non sicut Iudei obseruant carnali otio, Vacare em uolunt ad nugas & luxurias suas, Melius quippe faceret Iudeus in agro suo aliquid utile, q in theatris seditioni insisteret. Et melius fœminæ eorum in die sabbati lanã filarent, q tota die impudice saltarent.

Hoc autẽ dicit Augu. Non q diebus festis nõ sit cessandum a negocijs actum

um exteriorũ, sed qm̃ Sacerdotes & Prælati, quoꝝ est huiusmodi festa indicere & determinare, q̃liter ab exteriori opere sit cessandum, magis debent populum reuocare ab his, quæ maiorem prebent peccandi occasionem, aut magis sunt culpabilia.

Nunc autem proch pudor Christiani diebus festis sunt intenti, comessationibus, potationibus, scurrilitatibus, ludis ac iocis, phibitis, loq̃citatibus criminosis, Choreis etc, quũ tamen, ut dicit Grego. die festo curandum est, ut quicquid negligentiæ per sex dies incurritur, die Dominico p̃cib9 expiet. Et Hieronym9, Valde absurdũ est, nimia saturitate uelle martirem honorare, quẽ scimus Deo per ieiunia placuisse.

Tertium præceptum hoc transgrediuntur, qui diebus festis assunt quidẽ corpore in Ecclesia, sed animo nihil ecclesiasticum agunt, sed aut colloquũtur de alijs negocijs secularibus & confabulantur, aut deambulant per Ecclesiam, sine quauis reuerentia & ueneratione in Deum aut sanctos, ut de eis uere dici possit illud Isa. 29. Populus hic labijs me honoꝝat

norat, cor autem eor̃ longe est a me, ue runtamen sicut Christus Iohan. 2. facto de funiculis flagello, eiecit ementes & uendentes de Templo, & mensas nummulariorũ subuertit. Ita istos confabulatores & deãbulatores Immo quoscũq; irreuerentes in templo, flagello æternæ damnationis p̃cuciet, & de Templo suo supernæ ciuitatis Hierusalem eijciet in lacum inferni.

De Quarto praecepto.

Quartum præceptum Dei est, Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longeuus super terram, quã Dominus Deus tuus dabit tibi.

Notandum, quod duplex est iustitia qua homo habet recte ordinari scz & ad creatorem & ad creaturam siue ad Deũ & ad proximũ, Et scd̃m hoc duplex est Tabula, in qua Lex Dei est scripta. In prima Tabula continent̃ tria mandata ordinantia nos ad Deum, secundũ tria appropriata tribus p̃sonis diuinis, quæ sunt, Pater, Filius, Spiritus sanctus. Et secundum triplicẽ operationem animæ. In primo mandato p̃cipit̃ humilis adoratio

ratio ſummæ maieſtatis. In ſecto, fidelis confeſſio ſummæ ueritatis. In Tertio ſincera dilectio diuinæ bonitatis. De his tribus mandatis iam dictum eſt.

In ſecūda uero Tabula continent ſeptem mandata ordinantia nos ad proximum, quæ ſignificant per duo præcepta legis naturæ, Hoc facias aliis quod tibi uis fieri. Non facias aliis quod tibi nō uis fieri. Et ſcdm hoc duplex eſt pars iuſticiæ ordinantis ad proximū, ſcz beneficentia, & innocentia, Mandatum beneficentiæ eſt, Honora patrem tuum, & matrem tuam. Hoc autem mandatum non ſolum eſt reuerentiæ, ſed etiam beneficij & obſequij. Mandatū autem innocentiæ neceſſe eſt multiplicari, quia hoc mandatum conſiſtit in hoc, ut caueas ab offenſa proximi tui. Eſt autem triplex offenſa proximi in corde, in uerbo, & in facto. Offenſa in facto, eſt trib⁹ modis, ſcdm q̄ homo tribus modis facto, poteſt offendere proximū. Primo in ꝓpria perſona, Et ſcdm hoc eſt præceptum, Non occides. Secundo in perſona coniuncta. Et ſcdm hoc eſt p̄ceptū, Non Mechaberis. Tertio in poſſeſſione

terrenorũ, Et ſcd̃m hoc eſt præceptum. Non furtum facies. Dehinc ſequit̃ offenſa in uerbo. Contra quã eſt unũ mandatum, Non falſum teſtimonium dices. Offenſa autem in corde duas habet radices, ſcd̃m duplicem concupiſcentiã, Quia eſt concupiſcentia carnis, & concupiſcentia oculorũ. Contra concupiſcẽtiam carnis, eſt unum mandatum, Nõ concupiſces uxorem proximi tui. Contra concupiſcentiam oculorũ eſt aliud mandatum, non agrum nec aliquã aliã rem. Et ita patet ſufficientia decem præceptorum.

Et quia inter proximos, maxime parentibus obligamur, ideo inter præcepta ordinantia nos ad proximũ, primũ ponitur Exo. 20. De honore parentum, De quo præcepto dicemus duo. Primo quomodo intelligendũ ſit hoc p̃ceptũ, & obſeruandum. Scd̃o dicem9, Quibus modis & a quibus hoc p̃ceptũ uiolet̃ur.

De primo, Id ante omnia tenendum q̃ iſtd̃ p̃ceptum primo intelligit̃ de patre & matre ſcd̃m carnis originẽ, quos filij ipſi iubent̃ hic honorare.

Honor autẽ parentũ in tribus cõſitit, hoc

hoc est, Si filij & filie uolunt hoc precep-
ptum implere, tria debent parentibus,
secdm quod parentes dant tria suis libe-
ris. Primo eis dant stabilimentū, quo
ad esse. Eccles. 7. Memento quoniā ni
si per illos scilicet parentes natus nō fu-
isses. Secūdo dant eis nutrimentū seu
fulcimentū, quoad necessaria uitæ, Nu-
dus enī intrat filius in hunc mundū, sed
a parentibus sustentat. Tertio dāt eis
documentū. Ad Heb. 12. Patres quidē
carnis nostræ eruditores habuimus. Ec-
ce tria quæ pueri a parentibus accepeīt.

Ita etiam filij & filiæ tria debent paren-
tibus. Primo pro stabilimento quoad
esse, id est pro eo q̄ ab eis acceperūt esse,
debent eis reuerentiā, Quæ in tribus cō-
sistit.
Primo in affectu, ut scilicet liberi parē-
tes suos ament. Vnde Hieronymus in
epistola de parentibus honorandis, di-
cit. Memento parentū, quorū manibus
crementa sumpsisti. Sit tibi grata ipso-
uita, quibus charior uita tua q̄ propria,
redde eis amorem uicem colende pieta
tis.

Secũdo reuerentia parentibus a liberis ſuis debita cõſiſtit in ſigno, ut in exteriori reuerentiali exhibitione, quæ fit aſſurgendo ipſis, ſupra ſe locando, aut aliis ſimilibus modis, Deut. 27. Maledictus qui nõ honorat patrem ſuum, aut matrem ſuam.

Tertio reuerentia conſiſtit in timore filiali, Vt liberi timeant parentes offendere, uerbo, ſigno, uel facto, Ad quem timorẽ filiis ingerendũ parentes obſeruent ſolicite, ne ex inordinato affectu, diſſoluta leticia cum illis cõuerſentur, ſed grauitate diſcreta & exemplari uita ſe ſemper illis exhibeant. Nã ex nimia parentũ leticia & lenitate filij fieri ſolẽt inſolentes, & reuerentiã timorẽq; erga parentes amittere. Poſtq; autẽ contra eos ceruicẽ erexerint, ex correctiõe plerũq; deteriores fiunt. Et ideo ſemper in iuuentute ſub diſciplina parentum cuſtodiendi ſunt.

Secũdo pro nutrimento & fulcimento quod liberi a parentibus acceperũt, debent eis ſuſtentationẽ in eorũ neceſſitate. Quæ ſuſtentatio ſimiliter in tribꝰ cõſiſtit ſcdm Alex. de Hales.

Pri

Primũ est, solatium uerborũ. Tenẽ-
tur enim liberi parentes alloqui nõ uer
bis duris, & asperis uel contẽptibilibus,
sed blandis & cõsolatorijs, unde Eccle.
3. dicit. Dedecus filij pater sine hono-
re. Et sequitur. Suscipe senectam patris,
& non contristes eũ in uita illius.

Et Hieronymꝰ de honorandis paren
tibus. Nemo patrem asperis uerbis le-
dat, affectũ sonent quicquid linguæ di-
xerint filiorum. Hec ora loquantur fili-
orum, quod parentes delectat audire.
Secundũ in quo cõsistit sustẽtatio parẽ-
tum est exhibitio obsequiorũ, ut scilicet
eis diligenter seruiant, per se, uel per ali-
os. Et si sint infirmi, eos uisitent, & eoꝝ
ministerio & curationi intendant. Vn-
de Eccle. 3. dicit. Qui timet dñm hono
rat parẽtes, & quasi dñis seruiet his qui
se genuerunt. Et merito. Nam paren-
tes seruierũt liberis, quando sibijpsis p̃-
esse & seruire nõ poterant. Ideo de lege
naturæ est, ut & liberi uicissim ipsis pa-
rentibus seruiant & obsequant in paup
tate, aut infirmitate, aut senio, quando
sibijpsis amplius sufficere non possunt.
Alioquin esset ingratitudo maxima.

Ter-

Tertium est, exhibitio necessariorũ, ut sit sint pauperes, ipsis uitæ necessaria pro posse ministrẽt. Et hoc de propriis facultatibus. Quæ si nõ sufficiũt utrisq; scilicet parentibus & liberis. Addant liberi proprium laborẽ Eccle. 3. Retribue illis, quomõ & illi tibi. Et Ambro. super Lucã. 18. dicit. Si paueris matrẽ, non reddidisti ei cruciatus quos pro te passa est, Non obsequia quibus te gestauit. Non alimenta, quæ tribuit tibi pietatis affectu, immulgens labris ubera, Non famẽ quã pro te tolerauit, ne quid quod tibi noxiũ esset comederet, neq; qd lacti noceret hauriret. Tibi illa ieiunauit, tibi manducauit, tibi illa cibũ quẽ uoluit non accepit, tibi quẽ noluit cibũ assumpsit, tibi uigilauit, tibi fleuit, & ita illam egre pacieris? Illi debes qd habes, cui debes q̃ es.

Et Thob. 4. dicit honorẽ habebis matri tuæ cunctis diebus uitæ tuæ. Item, memor esse debes quæ & quanta pericula passa sit in utero suo propter te.

Exemplũ obligatiõis filiorũ ad prouidendũ parentibus possumus accipere a Christo, qui quum esset in mortis angustia

gustia, non est oblitus matris, sed curam habuit, quomodo hic post eũ maneret, & ideo eam charo discipulo Iohãni cõmendauit.

Et hoc idem natura nos docet quodam uestigio & Exemplo in Ciconijs iunioribus, quæ uolant ad predam & uictum queritandum, & quod inueniunt protinus deferunt Ciconijs parentibus suis senioribus, & in nido quiescentibus quia amplius uolare non possunt ad p̃dam, & ita nutriunt suos parentes.

Et ut paucis rem absoluam, benedictio Dei omnipotentis descendit super illos, qui parentes suos educant in senectute. Et ediuerso maledictio Dei uenit sup domum illorũ, qui parentibus suis denegant uictualia, cum sunt in ægestate & penuria. Idcirco Dñs nr̃ Matth. 15. Acerbe reprehendit Scribas & Pharisæos, qui hanc peruersam & falsam atq; erroneam doctrinam diffeminabant in populo ad suum lucrũ & cõmodum, atq; aucupium, quod melius esset filio diuiti offerre munera Deo in Templo & facere magnas oblationes, q̃ succurrere suis parentibus in necessitate positis, & subminist-

miniſtrare illis neceſſaria, quoniam (ut dixerunt) illæ oblationes factæ ad altare a filio, etiam proſunt parentibus q̃n tum ad ſalutem animarũ, Sed ita docuerũt Phariſæy, ut copioſiores fierent oblationes in Templo, quæ in uſum & profectum eorum cederent.

Tertio pro documento quod parentes dederũt ſuis liberis, tenent liberi eis obedientiam, ut obediant eor̃ præceptis in omnibus, ſaltem quæ ꝓtinent ad utilitatem aut neceſsitatem rei familiaris, & quæ ꝓtinent ad bonos mores, & quæ ſaluti ſunt neceſſaria Et hoc uoluit Apſtus ad Ephe. xi. dicens, Obedite filij parentibus ueſtris in Dño. i. ſcd̃m fidem & iuſtitiam domini Dei. Si em̃ p̃ciperẽt aliquid contrarium Deo, non eſſet eis obediendum, ſed Deo.

Scd̃o iſtud præceptum intelligit etiã de patre & matre ſpũali, Patres noſtri ſpirituales ſunt Prælati noſtri, Epiſcopi & curati, atq; alij Præpoſiti nr̃i Eccleſiaſtici, qui ꝓuinciam habent nos inſtruendi, dirigendi, & ſacramentis Eccleſiaſticis muniendi ac ſanctificandi. Idcirco patres noſtri ſunt, non quidem corpor̃ ſed

sed animorum. Sicut Paulus ad Galat. 4. scribit, Filioli mei, quos iterum partu rio, donec formet in uobis Christus. Et 1. Corint. 4. ait. In Christo Iesu, p Euangelium ego uos genui. His autem patribus debemus etiam honorem, & obedientiam pceptis ipsorũ, sicut testat Apl9 ad Hebr. 13. Dicens. Obedite Præpositis uestris, & subiacete eis. Ipsi em̃ perungulant, qsi rationem de animabus uestris reddituri.

Debent etiã fideles illis patribus spiritualibus exhibere alimoniã, persoluendo decimas, oblationes, & alia iura tẽporalia. scdm laudabilem cõsuetudinẽ persolui illis solita. Nam iure diuino, naturali, & positiuo, his qui spiritualia administrant, debent temporalia bona pro sustentatione eor corpali, Quemadmodum innuit Apostol9. 1. ad Thi. 5. Qui bene præsunt Presbiteri, duplici honore habeant, maxime qui laborant in uerbo & doctrina. Duplici inq̃, scz honore obedientiæ & subministrationis rerum temporalium, pro ipsor sustentatione. Qui em̃ spiritualia seminant, debent temporalia metere.

Ter

Tertio per istud p̃ceptũ debemus Ecclesiam sanctam honorare, ut matrem nostram spiritualem, quæ nos Christo per Baptismum regenerauit. Huic autẽ debemus obedientiam, seruando eiꝰ p̃cepta, in festoꝝ celebratione, Ieiunioꝝ obseruatione, sacræ Missæ auditione, p festo Paschæ confessione, & sacra cõmunione & cæteris ipsiꝰ constitutionibus. Nam Dñs Matth. 18. dicit. q̃ si quis Ecclesiam non audierit, haberi debet sicut Ethnicus & Publicanus. Et Btũs Augu. libro de expositione Symboli ad Cathecuminos, ait, Non habebit Deũ patrem qui Ecclesiam cõtemnit habere matrẽ. Quarto patres nostri sunt reges & principes terreni, similiter iudices & magistratus locorũ, qui curam habẽt gubernandi populũ in pace & tranquillitate reip. Et his debeẽ a subditis primo honor ratiõe superioris & sublimioris status & gradus. Iuxta illud. 1. Pet. 2. Regem honorificate. Secũdo timorẽ ratione potestatis quã habet ad eos cohercendũ. Iuxta illud ad Roma. 8. Si male feceris time, Non eñ sine causa gladium portat, glo. id est non sine causa habet

bet iudiciariam poteſtatē. Dei enī mi-
niſter eſt uindex in irā ei qui male agit.
Tertio debēt eis obedientia ratione of-
ficij gubernationis, ut ſic ad ipſorū im-
periū moueant, ſaltē inquantū iuſta p̄-
cipiunt, & quæ ad modū ſuæ ſuperiori-
tatis pertinent, Vnde. 1. Pet. 2. Subiecti
eſtote oī hūanæ creaturæ propter de-
um, ſiue regi tanq̄ precellenti, ſiue duci-
bus tanq̄ ab eo miſſis.
Quarto tenent eis ad tributa, quæ ſunt
ſtipendia laborū eorum. Iuxta illud ad
Roma. 13. Reddite oībus debita, cui
tributū, tributum, cui uectigal, uectigal,
cui timorem, timorē, cui honorem, ho-
norem.

Et ita facientes, ad implebimus inte-
gre hoc quartum preceptum.

Et nota q̄ hoc preceptū congrue, ſer-
uantibus promittit dñs longeuitatem,
non ſolū quantū ad uitā futurā, ſed eti-
am quantū ad preſentē. Quod etiā apo
ſtolus. 1. Timo. 4. innuit, ubi dicit. Pie-
tas ad oīa utilis eſt, promiſſionē ha-
bens uitæ, quæ nunc eſt, & futuræ.

Sed querit, Quare dñs huic manda-
to addidit p̄miſſionē premij plus q̄ cæ-

teris? Respondet Alex. de Hales in suo tertio, ꝙ ideo, ut ad sustentationē parentū allicerent filij ex diuina promissione, quēadmodū ad sustentationē filiorum inclinantur parentes ex natura.

Iterum querit, Quare huic precepto addita sit potius promissio longeuitatis, q̄ promissio alterius premij? Respondet S. Tho. 2.2.q.122. ꝙ ideo, quia qui gratus est beneficio, meret secūdū quādā congruentiā, ut sibi beneficiū conseruet. Sed propter ingratitudinē meret quis perdere benefitiū. Beneficium autē uitæ corporalis post deū a parentib⁹ habemus. Et ideo ille qui parentes honorat, quasi gratus de bñfitio accepto, meret eiusdē beneficij scilicet uitæ suæ conseruationem.

Qui autē non honorat parentes, meret tanq̄ ingratus suscepto ab eis beneficio. scilicet uita, priuari. Quia tamē presentia bona uel mala, non cadunt sub merito, nisi inquantū ordinant ad futurā remunerationē. Et ideo quādoq̄ scd̄m occultā rationē diuinorū iuditiorū (q̄ maxime futurā remunerationē respiciunt) aliqui, qui sunt pij in parentes citius

us uita priuant. Alij uero qui impietatem in parentes demonstrãt, diutius uiuunt.

Pro expediẽda secũda parte huius precepti dicemus, qui sunt, qui hoc quartum preceptum transgrediuntur.

Contra hoc preceptũ faciunt primo illi qui parentibus suis secundũ carnem sunt inobediẽtes, aut eos irrident & forsitan pauperes & debiles senio cõfectos spernũt & cõtemnunt. Aut duris uerbis cõtristant, aut uerbis cõtumelioſis dehonestant. Aut maledicũt: aut morte eorũ ex odio optant, forsitan ut hæreditatẽ possideant, aut licẽtioſe uiuant. Aut manus uiolentas inijciũt, aut necessitatibꝰ eorũ nõ obsequunt neq; prouident, neq; indigentibus pro posse uitæ necessaria ministrant.

Tales solent a dño deo grauiter puniri, ut narrãt historiæ. Vt Cham filius Noe Gen. 9. quia patrem suũ irrisit, iacẽtem nudũ in tabernaculo, somnoq; & ebrietate oppressum, & illam nuditatẽ fratribus suis nũciauit, incurrit maledictionẽ patris cũ tota sua posteritate. Alij uero duo filij eius, Sem & Iaphet, quia nuditatem

tatē mēbroꝝ uirtiliū p̄ris cū uerecundia cōtexerunt, benedictionē paternā sunt consecuti.

Isaac maxime cōmendat, quod quum agnosceret paternam uoluntatē de sui imolatione, ne uerbo quidem uno recusauit, sed lubens collū districto ensi præbuit. Quæ res illi bene contigit. Nam & a morte conseruatus est, & ꝓpter obedientiam, benedictionem a dño accipere meruit.

Iacob quia obediuit matri Rebeccæ, bene ei fuit coram deo, Male autē contigit Esau inobedienti & contumaci.

Thobias suis uirtutū operibus meruit edoceri ab Angelo de remedio cæcitatis paternæ curandæ. Et cap. 3. Tobiæ dicit quomodo Thobias ipsæ pater orabat ꝓ suis parentibus, Ne reminiscaris delicta mea, uel parentū meoꝝ. Et cap. 4. timēs mori uocauit ad se filium suum, dixitq; ei honorē habebis matri tuæ, etc. ut su.

Hieremiæ quoq; 35. dicit de filijs Ionabath. filij Recab. quod dominꝰ misit Hieremiam ad ꝓbandum eoꝝ obedientiam ad patrem, & iussit Hieremiæ, ut offerret eis uinum, Qui responderunt

Non

Non bibemus uinũ, quia Ionabath pater noster præcepit nobis dicens, Non bibetis uinum uos, & filij uestri usq; in sempiternum. Sequit. Obediem⁹ ergo uoci patris nostri etc. Et eodem ca. dixit eis Hieremias. Pro eo q; obedistis præcepto patris uestri, & custodistis omnia mandata eius, non deficiet uir de stirpe Ionabath, stans in conspectu meo cunctis dieb⁹. i. prosperans in hac uita & futura.

Insup diuus Ludouicus quondã Rex Francoꝝ, quũ semp præceptis fidelissimus. matris Blanchæ Regis Castellæ filiæ, paruisset, cõparauit sibi, cum in hoc sæculo abundantissimas opes, & nunq; intermoriturũ famæ decus, tum uero in cœlis gloriam, & ꝑpetuam fœlicitatem Quæ bona quũ intelligeret se esse assecutum propter ꝑstitam matri obedientiã, moriens in primis iussit Philippo filio mox futuro Francorum Regi, ut matri (quã ipsæ coniugem cognouerat sancti tatis & religionis plenam) illi inq;, si fœlix & longeuus esse uellet diligentissime obsequeretur.

Postremo Paul⁹ ad Rom. x. Inter pec

cata mortalia annumerat inobedientiam erga parentes, in rebus scz honestis, & quæ non sunt contra Dei honorem. Et Deut. 21. Præcepit Dñs filium contumacem & pteruum, qui monita parentum audire cõtemnit, & illis est inobediens condemnari ad mortem, & lapidari a populo. In secũdo uero libro Regum ca. 18. dicit, ꝙ Absalon filius Dauid, suscitauit coniurationem cõtra patrem suum, & uoluit expellere eũ regno sed ob id ignominiosa morte perijt, pendens arbori, sub qua male insidens trãsijt, adhærens, & tribus Lanceis a Ioab principe militiæ Dauid confixus p̃ præcordia & occisus. Talis certe est finis illoꝝ, qui parentes suos psequunt.

Insup Btũs Augusti. 22. de Ciuita. ca. 8. Narrat terribile Exemplum, de quadam matre uidua, quæ septem habebat filios, & tres filias, rebelles matri suæ & inobedientes. Quibus ipsa simul ex impacientia, & acerbitate animi, imprecata est maledictionem. Statim omnes illi decem, tali plaga a Deo sunt pcussi, quod toto corpore, & omnibus corporis membris tremuerunt, continuo tri-

more

more & assiduo. Et ex illis duo, frater & soror uenerunt ad Hipponensem ciuitatem, ubi Bt̃s Augustt. erat tunc Episcopus, & p̃ inuocationem sancti Stephani factam ad reliquias eius, in eadem Ecclesia repositas, ambo liberati sunt ab illa plaga tremoris corporalis.

Et certe cõmuniter id uidemus accidere ex diuina permissione, quod quando aliqui fuerũt rebelles & inobedientes suis parentib9. Vbi postea habuerũt filios, aut filias. Illi etiã fuerunt ipsis rebelles, cõtumaces, & inobedientes, ut per q̃ quis peccat, per hec torqueat̃ Sapiẽ. 11. Meminit quoq; & Bonauentura in expositiõe huius quarti præcepti, cuiusdã exẽpli terribilis, quod & in libro apum latius scribitur. In Normandiæ partibus, uir admodũ diues erat sed ignobilis. Hic habebat filiũ unicũ & dilectum, qué delicate educauerat. Conuenit ergo patrẽ miles quidã nobilis cũ amicis dicẽs. Filia est nobis, nimis decora & prudens, per quã si tibi placuerit posteritas tua exaltari poterit & iuuari. Hanc filio tuo dabimus in uxorẽ, hoc tamẽ modo, ut cedas possessionib9 uniuersis, &

filiꝰ tibi & matri, q̃ diu uixeritis abũdãtissime ministrabit. Annuit pater. Peractis ergo nupcijs, filius & uxor eius, anno quidé primo. Honorant parẽtes, uis ctũ copiose ministrãt, sed scdo anno minus. Tertio inuerecũdius q̃ decebat. Quarto autẽ anno, suggerente uxore, filius parentibus suis, domũculam paruã in opposito domus suæ cõstituit, ut minus esset indecens iuuenibus ibi eis necessaria insufficienter ministrare. Pertulit ergo senex pater ibidem cũ uxore decrepita non modicã egestatẽ. Accidit ut filius cũ uxore caponẽ coquerẽt, Venit pater ut aliquid de capone sibi ꝑ esu daretur. Mox illi in archam caponem abscondũt ne pater illum uideret uel ederet. Quo uiso pater exijt domo. Tũc uxor dixit marito, modo possumꝰ comedere in pace, uade ad archam & accipe caponẽ coctũ. Iuit ille & inuenit bufonem maximũ caponis pectori herentẽ, nisusq; bufonẽ excutere. ut uiolenter institit, bufo resiliens adeo faciem eius inuasit, ut nulla arte uel consilio deponi posset aut excuti, sed sic multis annis inherendo, hominis nequitiã puniuit.

Con

Cõterritus igit & contritus adñt epiſco
pũ ſuũ, & cum oñi dolore confeſſus, p
pœnitentia recepit ab illo, ut per oñes
fines Normandiæ & Galliæ ciuitates re
uelata facie circuiret, & ubiq narraret,
populis euentũ rei, ut per hoc exẽplum
ſumerent filij honorare parentes, & di
ſcerẽt quam periculoſum ſit uicẽ nõ re
pendere laboribus, quos ipſi parẽtes fi
lijs impenderent. Hunc tamẽ poſt mul
tam pœnitẽtiã audiuim⁹ ſanctoꝝ quo
rundã pcibus liberatũ, & diſparuiſſe ſu
bito fœdũ monſtrũ. Tametſi Bona. di
cat hũc hominẽ mala morte perijſſe.

Maxima mali pars, & cauſa inobedi
entiæ atq irreuerentiæ liberoꝝ erga pa
rentes, manat ex praua educatione pa
rentum, qui nihil neglectius habẽt quo
nihil pcioſius. Docent uicia priuſq no
rint quid ſit uicium. Nondum ſcit lo
qui, & iam ſcit quid ſit coccum. Adhuc
puer & iam mirat gemmas. Si quod re
pertum eſt ueſtis genus, ut quottidie ars
Sartoꝝ parit aliquid noui, hoc infanti
addunt. Docent ſibi placere. Quomo
do ergo poſtea ſupbiam oderit? Videt
puer patrem eximie potum, aſſidet pa

rum pudicis conuiuijs. Instigant puerũ ad bibendum. Quomodo oderit grandis temulentiam, qui infans didicit esse uinosus? Instillant uerba illis, uix scorto pmittenda, & si quid huiusmodi reddidit puer, osculis excipitur.

Mundana tantũ docent & uicia. Audias patres sic dicentes. Ille humilis humili loco natus quia dicendi facultatẽ nactus est, summos Magistratꝰ & imperia administrauit, opes acquisiuit ingẽtes, uxorem accepit diuitem. Construxit pclaras ædes. In maxima gloria uersat. In regia clarissimus est. Omnes claros uiros in sæculo memorant, cœlestis uero conuersationis & cœlestium bonoꝝ mentio nulla. Quod si quis aliquid huiusmodi memorare uoluerit, reijcitur. Et ita cum hac doctrina teneros eorum animos imbuunt, nil aliud q̃ materiam omnium malorũ docentes, duos istos uiolentissimos amores inferentes, pecuniarũ, & uanissimæ gloriæ, quæ omnia corrumpunt. Vbi optandum erat quomõ hanc pestem euadere possent. Hæc Chrisosto.

Mala ergo educatio, inobedientes patit liberos. Secun-

Secundo transgrediunt hoc præceptũ, qui suis superioribꝰ & Prælatis Ecclesiasticis sunt inobedientes, nec uolũt obedire mandatis eorũ publicis, iustis & rationabilibus. Quinimo detrahunt suis Prælatis, obloquentes contra uitam & mores eorũ. Et non considerant quod quantũcũq; sunt scandalosi in uita sua, non tamen idcirco sacramenta per eos ministrata, sunt minoris efficatiæ is qui rite ea suscipiunt, quoniam non a bonitate aut conditione ministrorũ, sed ex diuina institutione & uirtute uim suã habent. Et ꝓpter improbam uitam Prælatorũ, subditi non eximunt ab eorum obedientia & subiectione, quũ de malis Prælatis dicat Christus Matth. 23. Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, nolite facere, dicunt enĩ & non faciunt. Et. 1. Pe. 2. dicit. Obedite Præpositis, nõ tantum bonis & modestis, sed etiam discolis Et id quidem ꝓpter prælationem, quã Deo permittente gerunt.

Tertio uiolant hoc præceptũ. qui mãdata ecclesiæ de festis celebrãdis, aut ieiunijs obseruandis contẽnunt. Similiter & hi, qui cẽsuras ecclesiasticas, & excõ

munt

municatões paruipendũt, & hi qui decimas & oblationes ministris ecclesiæ debitas, pro sustentatiõe uitæ eorũ. Fideliter & integræ nõ persoluũt. Omnia enim hæc redũdant in cõtemptũ Ecclesiæ, & ministrorũ eius. Et sunt cõtraria huic salutari monito Eccle. 7. Honorifica sacerdotes, & da illis partẽ (sicut mandatum est tibi) Primiciarũ, & purgationis & de negligẽtia tua purga te cũ paucis.

Hæretici longe aliter sentiũt, qui docent neq; ecclesiæ, neq; prelatis eius esse obediendũ. Sed hoc facit temeritas propriŋ ingeniŋ sibiipsi nimiũ credens atq; confidens.
Inde tã multi hoc tẽpore, antiquis spretis patrib9, spretis prelatis & põtificib9, spretis sanctis doctoribus, spretis deniq; cõsiliis, ac postremo spretis omni autoritate & diffinitionib9 sacro sanctæ ecclesiæ, homines licet parũ docti, uouas quotidie fingunt opiniões & nouos errores. Nam dũ uni uolũt inherere scripturæ, hac perperam intellectã, sensum quem inde sibi eliciũt adulterinũ. dicũt uerbũ dei, quũ sit propriŋ capitis sui figmen-

gmẽtũ. Hoc tamẽ adeo persuadẽt, adeo credendũ statuũt. ut mordicus etiam p illo digladientur.

Hinc fit etiã, ut natiuũ ac genuinũ scripturæ sensum, quem recepit & habet ecclesia singulari priuilegio ex instinctu spirituſſancti, ipsi abɳciãt, adeo ut quicquid iam olim in ecclesia statutum est atq; receptũ, aut eliminent, aut permutent, aut interturbent. His deest humilitas, sine qua uerbũ Dei intelligi aut tractari non potest, Christo dicente. Confiteor tibi Pater, quia abscondisti hæc a prudentibus & reuelasti ea paruulis.

Hij uero arrogantes, tot sanctis patrib9 tot sæculis fœliciter transactis, suas p̃ferunt insanias, quasi in scripturis intelligerent, quod innumeri sancti. Immo quod uniuersa Ecclesia a Christi temporibus hactenus sub maximo periculo errans ignorasser.

Quod si admitteret, ubi tunc Christi esset ueritas, promittentis spiritum sctm̃ sese missurũ qui uere doceat inducatq; in omnem ueritatem, puta obscura elucidãdo, & non reuelata manifestando, idq; non nisi per sanctos homines spiritu Dei illuminatos. Quam

Quam temerariũ autem est ac supbũ tam est etiam stultum quoduis Ecclesiæ membrũ hanc sibi arrogare gratiam, ut doctorem habeat spiritũsctm̃, quo liceat sibi quicq̃ aliud sentire ab Ecclesia diuersum. Non recte sentit, quisquis aliter q̃ Ecclesia senserit, quãlibet suæ opinioi uideaf astipulari Scriptura, quia qui in Scriptura loquif, non est Deus dissensionis, sed unitatis & pacis.

Obediamus ergo Ecclesiæ, Admonet nos obedientiæ quod in ueteri Testamẽto, si quis Sacerdotis summi detractasset imperiũ, aut spreuisset mandatũ, mortis supplitio puniebaf. Atqui Noui Testamenti Sacerdotiũ, iurisdictio authoritas, & dignitas spiritualis, longe sunt pstantiora. Adde quod Christus dicit. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus. Et iterũ. Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi, quæcũq; dixerint uobis facite. Et item. Qui uos audit, me audit etc. Quappter dicere summum Sacerdoté Prælatũ, & animaꝝ nr̃arũ pastoré, nihil posse præcipere, nisi quod Scripturæ explicitus iubeat, plane ridiculũ est. Certe nihil

nihil potest præcipere contra Scripturã sed iuxta scripturam aut pro scriptura, q̃re non possit, ubi id flagitet animarũ (q̃rum Pastor est & pater) necessitas, aut euidens magnaq; utilitas?

Qui non est contra uos, ait Christus pro uobis est. Quod nõ est contra scripturam, pro scriptura est, & p Scriptura militat.

Si ergo prelatus & pater & pastor, p nobis deo reddet rationẽ, ut in Ezechiele clarissimũ est. Vbi dominus pro eius negligentia se animaq; sanguinẽ de manu eius requirere cõminat, quomodo non possit precipere nobis, aut quomodo nõ deberem⁹ nos illi obedire?

Si dixerit hæreticus, apostolis cõmissum erat ecclesiæ regimẽ, nõ alijs. Respõdet, hoc merũ figmentũ est, q̃ nõ alijs quoq; ab apostolis pastorib⁹ & prælatis fuerit cõmissum regimen ecclesiæ, qui possint constitutiones facere. Habẽt enim quæq; tẽpora sua pericula, quibus e regione suæ debent a pastoribus etiam uigiliæ atq; curæ. Nouis quotidie morbis emergentib⁹, noua etiã parari remedia necesse est, ad quæ prelatis deus au-

thoris

toritatē dedit, & ſpiritū ſanctū non ne-
gat, immo pollicet ſic ſe daturū ſpiritū
ſanctū, ut maneat nobiſcū in æternum.
Idq; (ne tergiuerſandi ullus pateat ſub-
ditis locus) non pro merito p̄cipientis
ſed in utilitatem, quam Chriſtus diligit
ſubiectæ plebis.

Ideo nō conſiderandū eſt, quis & cu-
ius uitæ ſit, aut meriti, qui in Eccleſia p̄-
ſidet nobis ſed cuius iuſſu, ordinatione
atq; authoritate Prælatꝰ ſit nobis. Neq;
em̄ iuſſi ſumus Prælatoꝝ imitari opera
ſed ſeruare præcepta, Nec authoritas, &
Iurisdictio quam in ſubditis habent, Sa-
cerdotaleq; officium, ſuper merito uitæ
eorum, ſed ſuper uerbo Chriſti fundata
ſunt.

Cæterū q̄ impium eſt queſo pro Re-
publica & commodis temporalibus le-
ges ferre, & pro ſaluandis animabus Le-
ges inſtitutas non ferre? Fateri uni ge-
nerali Prælato Eccleſiæ (quod neceſſe
eſt) uniuerſalis regimen cōmiſſum eſſe,
& nihil eundem poſſe ſubiectis p̄cipere
ſubditiſq; non obediendi libertatem a-
ſtruere?

Nemo tamē propterea putet nobis ui-

tam

tam prelatorũ oẽm placere, nec abusus qui perperã introducti sunt laudari. Absit hoc a nobis, pro his suadeo orandũ, donec uel a deo, uel a cancilio gñrali (quoniã aliud nõ possum⁹) corrigantur. Hæc propter hæreticos dicta modo sufficiunt, ad propositũ reuertamur.

Quarto cõtra hoc quartũ preceptum faciũt, qui regibus & principib⁹ suis inobedientes sunt, & quibuscũq; superioribus suis in ciuili administratiõe, fraudantes eos in tributorũ & uectigaliũ psolutione, quũ dixerit dñs Matth. 22. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & q̃ sunt dei deo. Et beatus Paulus ad Roma. 13. ait. Reddite ergo oñibus debita, cui tributũ, tributũ, cui uectigal uectigal, cui honorẽ, honorẽ, cui timorem timorem.

Ad hec igitur subditi tenent. Sed tamẽ sciãt principes & superiores mutuũ esse inter principẽ ac populũ cõmertiũ. Tibi populus censum debet, debet obsequiũ, debet honorẽ. Sed tu uicissim populo debes bonũ ac uigilantẽ principẽ aut superiorẽ. Cũ exigis uectigal a tuis ueluti debitũ, fac prius excucias temet

R ipsum

ipſum num illis officij tui uectigal per-
ſolueris. Cũ principatũ aut prefectu-
ram ſuſcipis, ne cogita quantũ accipias
honoris, ſed quantũ oneris ac ſollicitu-
dinis. Nec arbitreris tibi predã obtigiſ-
ſe, ſed adminiſtrationem. Princeps aut
quiſq; ſuperior, qui nihil aliud cogitat,
nihil aliud agit, niſi ut q̃plurimũ pecu-
niarũ a ſubditis extorqueat, ut uendat
magiſtratus & officia, ut pœnas imme-
ritas exigat, utrum is princeps, uel ſu-
perior dicẽdus ſit, an negotiator, an ut
uerius dicã prædo? Et num talis a ſub-
ditis amabitur? Quiſq; ſuperior debet
imitari deũ, cuius locũ tenet. Deꝰ ama-
tur a bonis oñibus, nõ timeꝫ niſi a ma-
lis, timore ſeruili ſcilicet, ne ſcilicet ſibi
noceaꝫ. Ita prefectus, princeps, nulli de-
bet eſſe formidabilis, niſi ſontibꝰ ac ſce-
leroſis. At ita rurſus, ut his quoq; ſpes ue-
niæ reliqua fiat, ſi modo fuerint ſanabi-
les. Ex aduerſo Cacodemon amaꝫ a ne-
mine, formidaꝫ ab omnibus p̃cipue bo-
nis. Nam malis cũ illo conuenit, Ita Ty-
rannꝰ optimis quibuſq; maxime eſt inui-
ſus, Id itaq; quiſq; ſuperior caueat.

Si tamẽ ſuperior malus fuerit, nihil

lominꝰ

lominus ei a subditis debetur census & obedientia in licitis & honestis.

Tantũ de Quarto Præcepto.

De Quinto praecepto.

Quintum Præceptum est, Non occides.

Notandum circa hoc, q̃ fuit una hæresis, quæ dicebat q̃ in noua lege non licet cuicũq; potestati scilicet Ecclesiasticæ, aut seculari interficere hominem q̃ntumcũq; etiam malefactorem, nec liceat quicq̃ facere ratione cuius uita hominis abbreuiet. Sed contra hanc hæresim est quod Petrus contra Ananiam & Saphiram sententiam mortis dedit. Et Pauli sententiam cecitatis contra Elimã magum, *Actu.* 13. Et ad Roma. 13. dicit, q̃ potestas non sine causa gladium portat Dei em̃ minister est uindex in irã ei qui male agit, Et Augu. Epistola. 2. ad Macedonium Præpositum expresse determinat. Non ergo p̃hibet hic occisio hominum, sed tantum iniusta.

De hoc præcepto dicemus duo. Primo qũo hoc p̃ceptum debeat intelligi & obseruari. Secũdo qũo cõtingat hoc p̃ceptum solui & uiolari.

De primo nota, q̄ inter ista Sex præ-
cepta Dei negatiua, istud in ordine præ-
ceptorū quintū, phibet maximū & sum-
mum detrimentum inferri personæ ho-
minis, scz occisionem, per quā aufertur
hominis uita, & ipsa persona interit.

Præterea, Homicidiū multis modis
dicit̄ fieri. Et unusquisq; illorū, per hoc
præceptum phibet̄. Primo sola mente,
cum quis habet odium implacabile in
aliquem, & animo secum reuoluit quō
illum occidat actu, perquirens circūstan-
tias & oportunitatem ppetrandi illius
sceleris. Tale em̄ ppositum, & consensus
deliberatꝰ occidendi aliquem, licet etiā
eam intentionem non exequat̄ opere,
est p̄ctū mortale, & transgressio huius
præcepti, quoniā est Homicidiū mentā-
le. Vnde Btūs Iohan. 1. Iohan. cap. 3. di-
cit. Omnis qui odit fratrem suum, Ho-
micida est. Et ergo p̄ istud præceptum
non solum phibet̄ occisio exterior actu
alis, sed etiam interior occidendi uolū-
tas.

Et ea omnia, quæ possunt cōmuni-
ter ad actum aut uoluntatem occidendi
inducere, ut Ira, rixa, contentio, uerba
con-

contumelioſa, iniuriæ, odium fraternũ, & ſimilia, ex quibus ſolet occaſio & materia ſumi ppetrandæ cedis. Vnde Dñs Matth. 5. dicit, Audiſtis quia dictum eſt antiquis. Non occides, qui autem occiderit reus erit iudicio. Ego autẽ dico uobis, quia omnis qui iraſcit fratri ſuo, etiam motu cordis tantum reus erit iudicio, id eſt ob pctũ punietur & iudicabitur ut de ibi de Racha, & de hoc qui dixerit fratri fatue. Vbi Chriſtus recte interpretans præceptum de prohibito Homicidio, oſtendit eodem præcepto etiam prohiberi iram irrationabilem, & uerba cõtumelioſa, quæ ſolent dare occaſionem perpetrandi Homicidio, niſi caueat.

Secũdo homicidium perpetrat lingua, quãdo quis imperat alĩs, ut quis iniuſte occidat. Talis enĩ uere Homicida eſt licet manu illud malũ nõ perpetrauerit. Vt. 2. Reg. 12. dicit rex Dauid Vriam militẽ ſuũ percuſſiſſe gladio, quia per eum ſcripſit lras, quod a Ioab poneret ex aduerſo in acie belli, ubi maximum eſſet periculũ uitæ, & ſic interficeret. Et eiuſdem. 2. libri cap. 13. Abſolon dicitur interfeciſſe fratrẽ ſuum Amnõ in cõ

uiuio, quia suis seruis precepit, ꝙ ipsum assidenté mensæ interficerent. Consimiliter Iudei Matth. 27. uere dicuntur interfeciſſe Christũ in sua passione, quoniam succlamauerũt tumultuoso clamore ad pilatũ, ꝙ crucifigeret & occideret. Vnde beatus Petrus Act. 3. Authoré uitæ interfeciſtis, interfecerunt nõ manu, sed lingua.

Tertio perpetrat homicidiũ manu, id eſt, exteriori peréptione, siue fiat gladio, siue telis, siue lapidibus, siue ueneno, aut alio quouis instrumento, siue etiam aperte, siue doloſe.

Et iſte modus tertius, cõmittitur uariis modis ex intentiõe S. Thomæ. 2. 2. q. 64 & alioꝝ, primo, siue sit iudex, siue alter homo, qui uoluntarie occidit innocentem, qui nullam pœnam meruit. Talis occiſio eſt iniuſta.

Secũdo quãdo iudex uel eius miniſter, uel alius, occidit uoluntarie & scienter eum, qui licet pœnam meruerit corporalem, nõ tamen mortẽ, sed uel pœnã carceris, uel uerberationis etc. Iſta ergo occiſio eſt iniuſta.

Tertio, quãdo quis hominẽ, siue reũ, siue

siue nocentē, uoluntarie occidit, nō ser-
uato debito ordine iuris, & maxime si
ipse occidens nō habet ad hoc authori-
tatē legitime potestatis, ut quia non est
in hoc iudex illius occidēdi, nec est mi-
nister talis iudicis, qui ex eius manda-
to hoc faciat, scilicet ut plectat reos a Iu
dice sententiatus, aut ut in bello iusto oc
cidat hostem.

Quarto, qui occidit hominē etiā reum
mortis, sup quē habet potestatē legitti-
mā sed occidit mala intētiōe, & iniusto
animo, ut non ex amore iustitiæ & pro
pter cōmune bonū, sed forte ex liuore
uindictæ aut ex appetitu pœnæ.

Quinto qui occidit hominē cōpul-
sus necessitate, euitabili tamen, ut quia
inuadentē se, & occidere uolentem, eua
dere posset fugiendo, uel adiutoriū ali-
orum inuocando, & non uult propter
uerecundiā, aut aliquo alio modo pos-
set se saluare, sed non uult & occidit eū.
Talis homicida reputatur, & agit con
tra presens preceptum.

Sexto, qñ quis danda operā rei illi-
citæ, & quam uitare deberet, occidit ho-
minem casu, & propter intentionem.

Vt si quis uiolenter percutiat utrũ mulieris pgnantis, non intẽdes occidere. Et si inde sequatur mors mulieris, aut fœtus, reus est homicidij, maxime si fœtus fuerat animatus. Et peccat cõtra hoc preceptũ, ut habet Exo. 21. In hoc enim dat operam rei illicitæ, eo p ex tali percussione nata sit sequi mors. Aut qui mittit iaculũ uersus locũ, ubi cõsueunt esse transitus hominũ, tũc dant operam rei illicitæ, quare si occidit, agit cõtra præsens preceptũ. Et sic intelligit de aliis similibus casibus.

Septimo hoc homicidiũ quod dicit manu seu facto cõmittit, quãdo quis, dando operam rei illicitæ, non tamẽ adhibendo diligentiã debitã, occidit casu hominẽ & preter intẽtionẽ, ut si quis in loco publico ubi cõsueuerit transire homines secat arborẽ. Ille adhibet operã rei illicitæ, & tamẽ si non adhibet debitã diligentiã sciencer circũspiciendo, aut alte clamando, ut sibi caueant homines, & arbor cadens opprimat aliquẽ & occidat, ille secãs reus est homicij, eo p nõ adhibuit diligẽtiã quæ in tali loco debita fuisset, ita de similibus casibus.

Octa-

Octauo, qui negligit pro posse liberare a morte hominẽ, quem nouit positum in extrema necessitate, & in periculo uitæ: ut cũ nouit aliquem in tali articulo constitutũ, ꝙ circa eum apparent signa probabilia extremæ necessitatis futuræ, nisi ei subueniat, si tũc hõ negligat, illi pro posse subuenire homicida reputat, & agit contra hoc preceptũ, unde Ambro. Pasce fame morientẽ, si non pauisti, occidisti. Ita similiter dicendũ est de subsidio amictus.

Et istud debent studiose & cum tremore attendere diuites, qui habent copiam uictualium & uestium, & pecuniæ in arcis. Et tamen non distribuũt illa, p̃ sua facultate pauperibus extrema necessitate oppressis, qui fame & frigore confecti & seminudi iacent ad ianuas eorũ, & plerũq; in plateis moriunt defectu uictus & amictus. Certe diuites illi in die iudicij accusabunt coram diuino tribunali, tanq̃ homicide illorum pauperũ, & tũc nullum erit eis subterfugium. Dicit Chrisost. Homil. 78. super Math. Audite qui bona prodigaliter cõsumitis. Non accepisti ut deuorare habeas,

sed ut ad elemosynã utaris. An forsan tua te credis habere? Res pauperum tibi credita est, etiam si laboribus iustis, etiã si hæreditate paterna in te peruenerit. Num putas non potuisse deum abs te hanc pecuniam auferre? Sed idco nõ fecit. quia te dñm esse uult benignitatis erga pauperes. Audiant qui uentri seruiunt, qui pecuniã consumunt ad cænas opiparas. pecuniã dico, quæ non nostra est, sed paupe, Qui excogitant potationes, conuiuia. Modo tu alios uocas, modo uocaris ab alijs. Ita nunc tu cõsumis nunc alios consumere cogis, & duplicé tibi præparas cruciatũ, unũ ab his quæ tu, alterũ ab his quæ alij hortatu tuo faciunt. Et paup fame morit.

Et solent prendere excusationem, dicuntq; Dent diuites. Ille & ille habet talenta auri. tot habet agros, tot cõdit palatia, multa possidet, nec aliquid dat pauperibus, quare igit ego dare debeã?

Rñdet his Chrisost. Homil. 65. super Matth. Quid inquit nugaris? Cur nõ respicis probe uiuentes? Laudabiles, qui exquisitissime præcepta seruant, sed admiraris offendentes Deũ, & inglorios? a qui

a quibus multa Exempla nequitie colligis? Respice Abraham alioscq; qui florebant misericordiæ opibus. Quid ad te si alij non dant? Eris mirabilior, si pauper existens fueris liberalior. Ne respicias ad illos, sed ad Christum, Noli alium iudicare, Maiora tormenta tibi imminent, si cum alios accuses, ipe non facias.

Nono, Mulier quæ causa est aborsus sibi ex nimia ingluuie, aut ex nimia strictitudine uestimentoꝝ ad lasciuiã ordinata, aut ex nimis forti & magna agitatiõe in Choreis, aut alijs uanis, aut quocũcq; alio indebito modo. Et si fœtus iã sit animatus, tunc pc̃tm̃ est graui9, quia est uerũ Homicidium. Similiter qui dat mulieri uenenum sterilitatis, aut mulier quæ huiusmodi recipit propter hoc, ut non concipiat puer, aut quocumcq; alio modo illicito impediunt uoluntarie ne fœtus concipiat.

Decimo, qui sibi iniscit manus, id est qui seip̃m occidit, quia hoc p̃cepto, non solum phibet alterius hominis occisio, sed etiam suipsi9, quoniam per Legem charitatis, debet unusquisq; pximum sum diligere, sicut seipsum. Et ergo sicut

aliquis

aliquis per fraternæ charitatis obligationem, non debet alteri mortem inferre ita neq; sibi ipsi. Quoniam suipsius occisio, non solū diuinæ legi, sed etiam naturali summope repugnat, q̄ quam unū quodq; etiam animal brutum, studet se ipsum conseruare in esse & refugit suipsius lesionem. Idcirco qui seipsos p impacientiam, grauem tristitiam, & melancoliam, aut desperatione occidunt, perpetuam incurrunt damnationem, quia subtrahunt sibipsis spaciū pœniæ, & nō relinquunt sibi temp⁹ quo de peccatis suis Deo satisfaciant. Quemadmodum 2. Reg. 17. Legimus Achitophel consiliarium Absalon seipsum laqueo suspendisse, qui fuit figura Iudæ traditoris, etiam laqueo a seipo strangulati, Samson licet se cum Philisteis obruerit, tamen a pctō Homicidij excusatur quia ut ait Augustī. 1. de Ciui. Dei. Hoc latenter spiritus sctūs iusserat, qui per ipsum miracula faciebat. Alias autem nulli licet seipsum occidere.

Et non solum qui sic sibi manus inficit q̄ se cito perimit, sed etiā qui sic uiuit, aut agit q̄ propriā uitā notabiliter abbreuiat

breuiat & notabiliter ad mortem acce-
lerat. Vnde Hieronimus nō refert utrū
paruo tēpore, aut magno te interimas.

Et hoc ſcd̄m Bonauen. in 4. diſti. 15.
contingit dupliciter. Primo cū quis ſibi
diminuit uitam, & accelerat mortem, &
facit hoc ſcienter, uoluntarie, & ex inten
tione. Et de illo loquiť Hieron. Et eſt
graue pc̄tm̄. Et inter multa poteſt dari
Exemplum. Inueniūť aliq̄ homines,
qui ſe ſic ſanctos reputant, ꝙ eſtimāt ſe
ſecuros de gloria cœli. Pro qua cito con
ſequenda ſic inquieti ſunt & impacieñ,
ꝙ per indiſcreta ieiunia, uigilias & cæte
ra affligunt corpꝰ irrationabiliter, ut ab
breuient ſibi uitam, & ſic ſint cito cum
Chriſto, qui in hoc male agunt, & non
nunq̄ perdunt & uitam p̄ſentem & futu
ram. Scd̄o contingit hoc, cū quis ſibi ab
breuiat uitam, dando operam rei inuti-
li & illicite, ut ſolet fieri per nimiam cra
pulam & inordinatum cibum & potū.
Et illud quoꝙ eſt peccatū, & contra pre
ſens præceptum.

Vndecimo Homicidiū ꝑpetrať, mo-
do quodam ſpūali, per malæ uitæ Exē-
plum, quod alīs p̄ſtať ad imitationem

&

& ſimile malum etiam ꝓpetrandum in ductis. Nam qui ſic ſcandalũ alĩs infe runt, animas eo⁹ occidũt. Et longe gra uius eſt illud malum, quando illi qui dant occaſionem ruinæ alĩs, debẽt eis ut ſubiectis ꝓſtare bonæ uitæ Exemplũ, ut Prælati ſubditis, & pareñ ſuis filĩs, & de talibus dicit Grego. ꝙ tot mortibus digni ſunt, quot cæteros ad ꝓditionis & prauitatis Exempla tranſmittunt, Mat th. 18. Dñs dicit de ſcandalizante, ꝙ ex pedit ei ut ſuſpendaꝰ mola aſinaria ad collum eius & demergaꝰ in profundũ Maris.

Duodecimo fit Homicidium per de tractionem & diffamationem alicuius abſentis, Dicit eĩ Btũs Bernard⁹ ꝙ de tractor uno ictu tres animas occidit, ſuã ſcz, & illius audientis quẽ ſua detractio ne inficit, & illius de quo detrahit, quia illi forſan ꝓiuditium mortis uel damni irreparabilis, ſua detractione para t.

Vitium hoc detractionis maxime ſo let uideri familiare fœminis. Nunc etiã ad uiros demigrauit. Irrepſit in aulas Principum, in Scolas eruditorũ, in col legia Sacerdotum. Nec opinor ullum fuiſſe

fuisse seculũ quo latius regnaret hæc lues, q̃ hodie regnat. Huiusmodi delicijs nunc condiũt sua conuiuia. Interdum a sacra lectione fit initiũ conuiuiorum, mox ad detractorias fabulas ueniũt. Rursus gratiarũactio, deinde redita ad intermissas obtrectationes, quũ tamẽ dñs etiam ociosa uerba uetuerit. Arbitror a priscis in hoc adhibitam musicam in cõuiuijs ut sermones indignos cõuiuio discuterent. Fertur Augustinus scripsisse supra suam mensam hos uersiculos.

Quisqs amat dictis absentũ rodere uitã
Hãc mensam indignã nouerit esse sibi.

Hieronimus par. 3. Epłarũ tract. 9. cap. 20. dicit.

Putas te in eo sanctũ si alios laceres? & accusas quod facis? Cuius queso humanitatis est, aut clementiæ insultare aliorum miserijs, & uulnera aliena cunctis monstrare? Sic ne te docuit ille Samarites qui oleũ plagis infundit? Quid mihi prodest, si alijs mala mea referas? hoc non est me emendare, sed uitio tuo satisfacere, Si me uis corrigere delinquentem, increpa secrete, uel adhibito teste

uel

uel restib9 ut dñs precepit. Si audire no
lucro, dic ecclesiæ. Quid ḡso uulneribus
tuis prodest, si ego fuero uulneratus?
Greg. uera iustitia cōpassionē habet, fal
sa, dedignationē.

Audiant qui pro uoluptate ducunt etiā
sacerdotibus detrahere. Detrahis gra
dui per quē factus es Christianus? Chri
stus peruersum honorauit pontificem,
Paulus ueneraē iubentē percutere cōtra
legē, & tu detrahis? Iubemur obedire
non tantū bonis, sed etiā discolis, & tu
illis detrahis? Scitote fratres, Siue quis
signa faciat, siue uirginitatem seruet, si
ue ieiunet, siue humi dormiat, siue an
gelos uirtute preueniat, omniū erit sce
lestissimus, hunc habens defectū. & inis
quior latrone, fure, lenone hec Hieronī
mus.

Solent se excusare, dicentes. Ipse nō de
traho, sed aliis loquentibus quid facere
possum? Respondet Psal. Ad excusan
das excusationes in peccatis ista pretendi
mus. Christus nō deludit, omnia uidet,
Si detractor tristem uideret faciem au
dientis aut obturantis aures, ilico con
ticesceret.

Alij

Alīs ꝙo detractores excuſantes ſe dicunt. Bono zelo loquor. Reſpondeꝯ. Hec eſt cōmunis excuſatio detrahētiū. Pro clari intellectu huiꝰ precepti, & eoꝝ quæ dicta ſunt. Notandū ꝙ duplex eſt occiſio hominis, quedā iuſta, quedā iniuſta. Ad iuſtam occiſionē requiruntꝰ tria. Primum eſt iuſta cauſa, ut ſcilicet quis occidatur pro culpa, per quam talē mortem & occiſionē meruit. Talis em̄ occidi poteſt ex dei mandato. Vt habeꝯ Exo. 22. & in multis alīs paſſibus ſcripturæ. Secundū requiſitū eſt iuſtus ordo. Ita ꝙ ſeruenꝯ in hoc ea quæ ad iuris ordinem pertinent. Et maxime ꝙ huiuſmodi occiſio iubendo uel exequendo fiat ab eo qui habet authoritatē legitime poteſtatis, ut qui eſt in hoc ſupior & iudex iſtius occidendi, aut miniſter eiuſdem iudicis. Quod em̄ hoc requiraꝯ ad iuſtam occiſionē. Patet in multis ſcripturæ paſſibus. Vnde Num. 27. dicīt. Homicida ſub teſtibus punieꝯ, ergo iudicialiter. Item Deute. 21. de filio contumace quī non audit monita patris dicīt. Ducent eum ad ſeniores ciuitatis, & ad portam iudicij. Ecce quomodo non licet pa-

S rentibus

rentibus occidere filiũ authoritate pro-
pria, sed tantum iudicialiter.
Tertiũ requisitũ, est iustus animus, ita q̃
etiã iudex mandãs, & minister exequẽs
occidat propter bonũ finem, & recta in-
tentione, ut scilicet propter conseruati-
onem iustitiæ, & correctionẽ culpæ, Istis
eñ conditionibus obseruatis, princeps
aut eius minister habens publicæ pote-
statis authoritatẽ, licite potest sibi subie-
ctos punire, per illationẽ mortis, nec fa-
cit contra presens preceptũ. Exo. 22. Ma-
leficos ne paciaris uiuere, & Aug. lib. 1.
de li.ar. Si homicidiũ est hominẽ occi-
dere, potest aliquãdo sine peccato fieri,
Nam miles hostem, & iudex ac minister
eius nocentem non mihi uidentẽ pecca-
re cum hominem occidunt.

Alia est occisio hominis iniusta & cõ-
tra ordinem iuris. Et fit q̃ttuor modis.
Primo quãdo occidit̃ innocens qui nul-
lam pœnam meruit. Scd'o quãdo occi-
dit̃ nocens, & qui meruit puniri, sed nõ
meruit mortem, sed aliquam minorem
pœnã, Est eñ illa occisio iniusta ex hoc
q̃ tali infert̃ maior pœna, q̃ eius meruit
culpa. Tertio q̃ñ occidit̃ ille qui mortẽ
meruit

meruit, sed occidit non seruato ordine legitimo iuris, Et potissimũ quãdo occidit ab eo qui non habet ad hoc authoritatem legitime potestatis. Quarto qñ quis occidit pro culpa sua, & ab habente authoritatem ad hoc, sed occidit ab eo non iusto animo, ut quia non amore iustitiæ, sed liuore uindictæ, aut ꝓpter aliquẽ alium indebitum finem. Et omnis huiusmodi iniusta occisio hominis facta uoluntarie ꝓhibetur hoc Quinto præcepto.

Vlterius notandũ, ꝙ ut dicit S. Tho. 2da. ij. q. 122. Licet in hoc mandato exprimat solum Homicidiũ, cũ dicit, Nõ occides. Tamẽ in illo Homicidio tanq̃ in principaliori & maximo corpis nocumento intelligũt omnia nocumenta corporis, & omnis naturalium lesio, ut sunt, mutilatio, uulneratio, incarceratio uerberatio & cætera huiusmodi. Et quælibet istarũ lesio fit iniusta istis modis, quibus occisio fit iniusta, De quib9 nũc dictum est, Et sicut per hoc præceptum ꝓhibet omnis iniusta occisio hominis, siue fiat uoluntate, facto uel uerbo, siue iubendo. Sic per idem præceptum ꝓhi-

betur omnis iniusta mutilatio homi-
nis in aliquo membro, aut uulneratio,
uel uerberatio. Et sicut uarijs modis fit
Homicidiũ, Ita uarijs modis potest fieri
iniusta lesio, eodem modo applicando
quo dictum est de Homicidio.

Scdo dicamus, Quõ contingat hoc
præceptum solui & uiolari.

Primo peccant contra hoc præceptũ
Homicidæ, quocũq; modo occidant ho-
minem iniuste.

Ab hoc peccato retrahere debet quẽli
bet huius peccati grauitas & magnitu-
do, Est em̃ non solum contra hoc præ-
ceptum. Non occides, sed etiam contra
charitatem fraternam, Proximo enim
debemus & bonũ uelle, & pro posse fa-
cere. Tenemur em̃ eũ diligere sicut nos
ipsos, Et est contra iustitiam, eo q̃ proxi
mo sic iniuste sua naturalia auferimus,
& eum in ipsis grauiter damnamus. Et
ualde aggrauat hoc p̃ctm̃, magnitudo
damni, cum scz auferẽ homini uita cor
poralis, quã inter omnia huius uitæ bo
na maxime diligimus, & per cuius abla
tionem omnia presentia auferunt, ut sa
nitas, diuitiæ, potentia, honor, amici, fi-
lij etc. Scdo

Secũdo retrahere debet homines ab hoc pctõ, ipsius inhumanitas. Inhumanum enim est, sine causa aut ex leui, ut forte ex uerbi iiuria, aut alio simili, moueri ad tantũ malũ inferendũ proximo Quẽadmodũ faciunt quidam homines qui in mortalibus, & alijs hominũ corporalibus lesionibus delectanť, uelut fere siluestres quæ humanum sitiunt sanguinem.

Tertio deberent homines animo uoluere q̃ homo creatus sit ad imaginem & similitudinem Dei & ex hoc retrahi ab illo peccato, quũ sancta Trinitas sic honorauerit hominem q̃ ipsum ad sui imaginem creauit.

Quarto deberent homines aduertere quam chare Christus dñs hominẽ redemit a dyabolica potestate, quia pro eo p̃ciosum sanguinẽ suũ fudit, & seip̃m in passionẽ & mortem tradidit. 1. Cho. 6. Empti estis precio magno. Hoc aduertere deberent & homines. Non tanti pare uipendere, ut eos occidant aut ledant. Et forte in peccatis eorũ, & sic eis auferẽt nõ modo uitã præsentem tẽporalẽ, sed etiã æternam, & fierent causam dã

nationis his, pro quorum salute salua-
tor noster mortuus est.

Sed & summa diligentia cauendum est iudicibus & secularibus potestatib⁹, ne malefactoribus occidendis negêt ne-cessariũ tẽpus pœnitendi per contritio-nem & confessionẽ, ne forte per eorum subitam occisionẽ precipitenẽ in æter-nam damnationẽ. Oñes eñ homines huius uitæ tenemur diligere ad bonũ fœlicitatis æternæ. Hec Aug. in Epistola ad Macedonium.

Quinto debet homines ab hoc pecca-to retrahere timor pœnæ æternæ a deo specialiter infligendæ. Quod dñs signi-ficauit quũ ad Cayn primũ homicidã dixit. Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra, scilicet uindictam postu-lando. Quod dñs nõ dixisset, nisi speci-aliter hoc peccatũ homicidiũ punire uo-luisset. etiã in æterna damnatione. Cuius æternæ pœnæ ꝓ huiusmodi pec-cato homicidiũ infligendæ, magnitudi-nem, significat etiam magnitudo tẽpo-ralis pœnæ, quã ipsi Cayn dñs etiã hic inferebat. Subdit eñ, maledictus eris su-per terram, quũ operatus fueris eam nõ

dabit

dabit tibi fructū suum. Et post addit. Vagus & profugus eris super terrā omnibus diebus uitæ tuæ.

Sexto ab hoc peccato deberet homines retrahere difficultas satisfaciendi proximo pro tali damno. De quo hāc fert sententiā Scotus & alij. Qđ si quis occidit aliquem iniuste, si sibi pro illo a iudice secundū legem isti⁹ loci infligitur mors, ut sic uitam reddat pro uita, debet illā pacienter ferre, & sic soluere pœnam illam. Si autē mors sibi a nullo infligitur iudice, tunc expedit sibi, ut uitā suā exponat in causa iusta, ut contra infideles & inimicos ecclesiæ, pro restitutione facienda illi cui uitam abstulit. Quod si non uelit tantam restitutionē facere, nō potest tamen a restitutiōe faciēda oīno immunis esse. Sicut quidam fatui (dicit Scotus) absoluunt homicidas, nec eis restitutiōe necessario incūbentem iniūgentes, quasi facili⁹ possit transire homicida, q̄ bouicidia, quia si quis occideret bouē proximi sui, non absolueretur sine restitutione. Teneť ergo ille ad restitutionē faciendā equiualentē uitæ quam abstulit, & hoc eo mo-

do quo potest equiualétia in talib⁹ esse⁊ ut pecunia, oratiõe, elemosinis etc. sicut etiam parentib⁹ non potest reddi equiualens, sed reddat̃ quod possibile est. Ita hic. Nec hoc solũ tenet̃, sed si interfectus sustentabat aliquos, ut patrem, matrem, uel propinquos, tenet̃ interfector omnibus illis ad tantã restitutionẽ quantam eis abstulit per interfectionẽ istius.

De mutilatione uero aut alia lesiõe corporali debet fieri restitutio per pecuniã dicit Scotus. Et illa debet respõdere nõ solum damno quod quis incurrit p mutilationẽ pro toto tẽpore uitæ suæ, quo usurus fuisset mẽbro abscisso, sed debet etiam respondere expensis appositis in curatione. Et ultra hoc, placationi lesi, quæ requireret̃ etiã si non esset talis mutilatio, & cõsolationi sic afflicti, quia perpetua est sibi desolatio de tali mutilatione. plus etiam ponderanda est mutilatio pauperis q̃ diuitis, quia pauper plus indigebat membro abscisso ad uictũ necessarium conquerendum.

De talibus restitutionibus dicit Tho. ij.ij.q.62.ꝯ in quo potest recompensari

ri equiualens, ſufficit q̄ recompenſetur quod eſt poſsibile, Abſtulit quis alicui membrū, recompēſet in pecunia, uel in aliquo honore etc, conſiderata conditione utriuſq̄ perſonæ, & ſecundum arbitrium boni uiri.

Hic deploranda eſt peſsima & admodum periculoſa quædam conſuetudo, immo abuſus & temeritas, quæ in nonnullis territoriis uiget, & apd̄ nos quoq̄ ut aliquo uulnerato, aut interfecto conſanguinei eius ſe congregent, & propria authoritate pergant ad ulciſcendam illatam iniuriam, ira aut odio commoti, quod totum eſt mortale, & ſibi inuicem cōmunicant in peccatis. Interdū quoq̄ occidunt innocentes, quibus iniuria illa multū diſplicuit. Immo nonnūq̄ & ipſi qui ad alios occidendos aut uulnerandos ꝓficiſcūt̄, ſubito in ſuis ſcelerib⁹ occidunt̄. Ideo Dñs terræ deberet huiuſmodi conſuetudinem prorſ⁹ eradicare, alioquin timendum q̄ hæc facinora in ipſum redundent, Nam impietati cui non reſiſtitur, conſentitur.

Scd̄o, tranſgrediunt̄ hoc Dei præceptum, qui atrociter alios mutilāt aut uer-

berant, aut vulnerant, aut alia molestia corporali afficiũt. Quod si ex tali mutilatione aut lesione sequit̃ ꝑpetua impotentia alicuius membroꝝ ipsius, ut brachioꝝ, manuũ, tibiarum, aut pedũ, sic ꝙ ille exinde reddit̃ impotens ad lucrandum suum victum, ille lædens obligat̃ ad reddendum illi omnia damna, quæ sequũtur ex tali impotentia, & paupertatem ipsius lesi subleuare sustentando eum & victum subministrando. Quod si persona quæ lædit̃ sic atrociter & vulneratur aut mutilatur, sit Ecclesiastica, ut Clericus aut Sacerdos, tanto grauius est illud ꝑctũ, quia sic lædens, incurrit sententiam excõmunicatiõis, per ca. Si quis suadente Diabolo. 17. q. 4. Quod si lædens ipsæ sit Clericus aut sacerdos tanto etiam ipse grauius peccat, cũ btus Paulus ad Thimo. describens q̃lis debeat ẽsse Episcop9 & Diaconus dicit ca. 3. cũ esse non debere percussorem.

De alijs Homicidijs iam satis dictum est.

Tertio peccant contra hoc præceptũ qui cor suũ habent exulceratum odio fraterno, quod gerun in animo implacabil

cabiliter,& cũ desiderio uindictæ, quoniam uolunt ulciſci iniuriam,ſibi ut existimant indigne illatam. Illo autem appetitu uindictæ nihil eſt pnicioſi9 ſaluti animæ,cũ dicatur Eccleſiaſtici.28. Qui uindicari uult a Dño inueniet uindictam,& pcã illius ſeruans ſeruabit. Relinque proximo tuo nocenti te,& tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur etc. Ex quibus uerbis manifeſte oſtenditur quam periculoſa ſit humanæ ſaluti reſeruatio iræ in animo diuturna contra proximum cum appetitu uindictæ, quoniam huiuſmodi odium & appetitus uindictæ nũq̃ ceſſare ſolet,nec faciari,niſi ſe uindicet. Et ita iſta exulceratio animi,eſt diſpoſitio multũ propinqua ad perpetrandum Homicidium.

Pro his amplius intelligendis nota.

Quod inter omnia opera miſericordiæ precipuum eſt, remittere iniurias, Non ulciſci,non ſeruare inimicicias,nõ exercere crudelitatem. Rationem huius ponit Aug. in Enchiridion ca.69. Quia non eſt magnum facere miſericordiam

uel

uel ostendere beneficiū illi, qui tibi nihil mali fecit. Sed certe maximum signum bonitatis est, si tuum quoq; inimicum diligas, eiq; remittas iniuriam quā tibi intulit, & miserearis debitoris.

Vult Dñs omnino nos esse pacificos in domo sua. i. in hoc mundo. Et q̄les nos fecit scd'a natiuitate, scz in Baptismo, tales uult renatos pseuerare, ut qui cœpimus esse filij Dei, in Dei pace maneamus. In hoc differimus ab Ethnicis, sicut Dñs dicit, Ioan. 15. In hoc cognoscent omnes quod mei discipuli estis, si habueritis dilectionem adinuicem.

Et ecōtra, nihil ita deus odit sicut hominē ultionis auidū, & seruantē in corde inimicitias, uel crudelitatē exercentem. Adeo odit, q̄ a tali nec sacrificium uult suscipere. Vnde Matth. 6. dicit. Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum, & uade prius reconciliari fratri tuo etc.

Contra hec solent uarij uarijs modis se excusare.

Dicunt quidam. Ego sperno eū qui me

spernit

spernit, amo me amantem. Respondet Chrysost. sermo. 14. Demonũ hec sunt uerba, digna publicano uel gentili. Tu uero Christiane ad amplioré rem uocatus es, & cœlo conscriptus, ergo obnoxius es maioribus legibus. Etiam homines abhorrentes ab amicicia tua. reducere debes in gratiam tuã plurima beniuolentia, & compellere ad te amandũ, Et hoc propter duas rationes. Prima quia sunt membra unius corporis, mẽbrũ autem si fuerit reuulsum a reliquo corpore enixe oñia facim9, & curamus oñibus uirib9, ut illud reuocemus ad priorem copulam. Ita & hic faciendũ est. Secũda ratio, ob maius premiũ, maioris est eñ premi cũ aliquem nec uolentem inducimus ad nos amandum. Nam & ob eam causam deus iubet inuitare ad prandiũ eos qui nõ possunt reddere, sed deum reddes tibi obligatũ.

Alij dicunt, non possum amare eum cui ego sum exosus. Respondet idem ista respõsio est Ethnicorũ. Potes enim, quia Christus dicit ꝙ potes, alioquin nõ precepisset diligere inimicos, si non posses. Item Ioseph dilexit fratres suos,

quia

qūibus tamē ipſe erat exoſus Geſi. 41.
Item Moyſes dilexit Iudeos quibus erat
exoſus. Vñ Exo. 32. dixit Dñs ad Moy-
ſen. Dimitte me ut iraſcaꝫ furor meus,
& cōteram illos. Reſpōdit Moyſes. Si
dimittis dimitte. Sin autē & me perde.
Vide quantū eos dilexit. Et Paulus cu-
pit eſſe anathema pro perſecutoribꝰ ſu-
is, immo & gentiles hoc poterant. Phi-
lippus rex Macedonū, ſolebat mittere
munera ſibi detrahentibus, & per hoc
illos ſibi conciliabat.

Refert Seneca de Auguſto Cæſare, q
quū quidam eī dixiſſet, Tyranne, Augu
ſtus nihil aliud reſpondit, niſi hoc, ſi eſ
ſem, ſcilicet Tyrannus, non hec diceres,
id eſt, non auderes me uocare tyrannū.
Idem quoq; exemplo probaꝫ alio. Non
uidiſti eos, qui a turpi fœmina, ab adul
tera, afficiunt̄ innumeris cōtumelijs, ce
duntur, cōſpuunt̄. Quid ergo? Num a
mor ſoluitur? Nequaq̄, immo magis in
cendit̄. Si amor dyabolicus habet tanta
uim, quomodo nos nō pudet dicere q
non poſſimus amare noſtros perſecuto
res?

Alī dicunt, Sed neſcis quantam ego ab
eo

eo passus sum iniuriam, quomodo ergo cogis me ut illi ignoscam? Respondet Chrisost. Homil. 68. ad populum. Non tu pateris iniuriam, sed is q̃ fecit. Probat, Dicit em̃ scriptura Ezech. 18. Anima quæ peccauerit ipsa morietur. Peccauit autem non qui male passus est, sed qui male fecit iniuriã. Ille mortuus est. Non ergo mortuũ oportet ulcisci, sed orare pro eo, ut eruat a morte, Nonne uidetis apem, qũo immoriat aculeo? Per illud animal nos docet Deus, ne proximos afficiamus tristitia. Ipsi enim prius mortem excipimus.

Alij dicunt. Sed apud alios me calumniatus est. Respondet idem, Et quid est hoc? Quum Deus qui omnia scit, pœnas sit exacturus, non autem illi qui audierunt. Te apud homines accusauit, ipse uero apud Deum accusatus est. Cogita q̃ & Christus accusatus est. Ignosce ergo Exemplo Christi.

Theodosius Christianissimus Imperator interrogatus, qũo sic iniurias sustineret,

neret, & ledentes se non occideret? Respondit, Si possemus mortuos suscitare non esset magnũ uiuos occidere. Idem quoq; cognoscens se ꝓmptum ad iram, ministris suis p̃cepit, ut nihil executioni mandarent, nisi quod sero p̃ceperat, mane cõfirmaret. Et quod mane p̃ceperat sero confirmaret.

Dicunt si oportet me omnia remittere aduersario meo. Nec repetere quod abstulit rei uel honoris, ergo frustra iudicia Forensia sunt posita, Rñdeꝫ, Non frustra Nam Apstoꝰ ad Roma. 13. De his qui p̃sunt dicit, Dei minister est. Nõ sine causa gladium portat potes iure repetere ablata. Vindicta etiam temporalis potest peti a iure ad correctionẽ inimici, scz ut emendet & nõ pereat in scelere, uel etiam ut Respub. conseruetur, & ut eius Exemplo alĩ a malo terreant. Hoc autem non est malum cupere inuitanti sed est beneficiũ. Sicut Helias morte multos affecit. 3. Reg. 18. Sic & Petrus Act. 5. Curauit ut suis uerbis, Ananias & uxor eiꝰ mortui sunt, ut alĩs metus utilis incuteret. Dum modo non fiat animo uindictæ & odĩ, uitandum est ergo odium.

Quarto

Quarto peccant contra hoc Quintũ
p̃ceptũ, qui iubent seruis suis & subditis
q̃ inferant nocumentum aliquod in ali
quam p̃sonam, quam odio, p̃sequuntur
maxime nocumentũ p̃sonale, ponendo
insidias uitæ alterius. Quoniam quicqd
illi iubent mali fieri suo proximo, etiã
sunt illius mali authores p̃cipui, & totũ
redundat in eorum caput.

Nec minus illi sunt transgressores hu
ius mandati Dei, qui nulla subsistente
legitima causa, ex odio, aut causa uindi
ctæ in animo conceptæ, suscitant aduer
sus proximos suos p̃cessus iuditiales &
actiones Forenses, ad inquietandũ suos
fratres. Propter quas inquietationes, nõ
solum in rebus, sed etiam in corpore læ
dunt alios, quoniam p̃pter illa graua
mina incurrunt interdum, qui ita uex
antur morbũ ex dolore animi, & deniq;
mortem.

Studeamus ergo omnes sic ab omni
occisione, ira, odio abstinere, ut tandem
æternæ mortis euadamus aculeũ, & ad
uitam perueniamus æternam.

Tantum de Quinto Præcepto.

Sextũ preceptũ est. Nõ mœchaberis.

Hoc præcepto prohibetur omne genus libidinis, & immundiciæ, ex cõcupiſcẽtia carnis exoriẽtis. Mœchari quidem ſcd'm propriam ſuã ſignificationẽ deſignat adulterari. ſiue adulterium cõmittere, Sed ſcd'm unam ſacræ ſcripturæ regulam, loquendiq; cõſuetudinem admodũ frequentẽ, qua a parte totum intelligiẽ. Per hoc preceptũ non ſolum prohibeẽ adulteriũ, ſed & oñis alia cõmixtio & carnale conſortium extra ſtatum matrimoñ, intelligi debet etiam eſſe prohibitũ, ut oñes doctores catholici concorditer teſtanẽ & confirmat idẽ gloſſa interliniaris Exo. 20. Nam eſt regula, q̃ per quodlibet mandatũ decalogi, totũ genus unius peccati uel maleficij, & oñes modi eius & ſpecies eius intelligũtur prohibiti per unam ſpeciem illius generis quæ ibi prohibeẽ. Sicut p̃hibitio idolatriæ. quæ fit per primũ preceptum, illa extendit ſe ad diuinationes & auguria, & huiuſmodi ſuperſtitiones. Sic etiã prohibitio homicidij per prece-

dens

dens mandatū, extendit se ad oīa alia damna, quæ inferunt homini in corpore. Vt sunt, mutilatio, uulneratio, uerberatio, quæ tamē sunt minora peccata q̄ occisio ut dictū est. Ita & hic per mœchiam intelligit oīs illicitus cōcubit⁹ & oīs illicitus & innaturalis usus uel appetitus, qui fit ad procurationē libidinis, & causa experiendæ ueneree delectationis.

Nec solū ipse actus libidinosus hic uetitus est, sed etiam oīa exteriora, quæ p uocant ad libidinē, ut impudicus aspectus, & coniectio oculorū, fixa in aliquā personā cōcupiscentia.

Dicit em̄ dns Matth. 5. Qui uiderit mulierē ad concupiscendū eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Et August. dicit. Impudicus oculus impudici cordis est nuntius. Similiter oscula, amplexus impudici, & attactus, quoniam solent ad libidinē prouocare naturam nostrā, ad malum satis procliuem, etiā prohibēt per hoc preceptum. Nam dicit beatus Ambro. q̄ osculum mulieris, quoddam pignus est Veneris. Nec minus etiā uerba lasciua, & impudica sunt

hic prohibita, quoniã plerũq; inficiunt audientes & incitant ad turpia. Iuxta illud. 1. Chor. 15. Corrumpunt bonos mores colloquia praua.

Deniq; crapula & comessatio, ebrietas & omnis ingluuies atq; gulæ species ac modus etiã per hoc preceptum prohibetur, quoniã proximã prestat uiã & lapsum ad libidinis inquinaméta, & cõcitãt luxuriæ flãmas. Vnde Apostolus ad Ephe. 5. dicit. Nolite inebriari uino in quo est luxuria.

Neq; sine causa prohibet per hoc preceptum omis species & mod⁹ libidinis, quoniam per illam corpus nostrum, qd esse debet templũ Dei & spirituſſancti habitaculũ, omino polluit, auferturq; a deo, & prostituitur de moribus fitq; eorum habitatio. Quẽadmodũ scribit beatus Paulus. 1. Chor. 3. Nescitis quia templum dei estis, & spiritus dei habitat in uobis.

De hoc precepto dicemus tria, primo de diuersis luxuriæ speciebus, per hoc preceptum prohibitis. Secũdo dicem⁹ adhortationé pro uitanda luxuria. Tertio de remedijs ad euadendum tam pestiferum luxuriæ malum.

De

De primo, id agnoscendum q̄ multæ sunt species incõcessæ libidinis, quarum singulæ per hoc preceptum sunt p̄hibitæ. Expedit autē eas cognoscere, ut in cõfessione sacramētali sciant qui opus habēt eas distinguere & internoscere, & de illis se debite accusare, quoniā alie sunt alīs grauiores.

Prima species luxuriæ est. fornicatio simplex quæ est concubitus soluti cū soluta prius corrupta. Quod dico propter stuprū, quod nō est simplex fornicatio. Intelliguntur autē solutus & soluta a uinculo matrimonij, cōsanguinitatis, ordinis, religionis, & uoti continentiæ. Et hec simplex fornicatio semper est peccatū mortale. Quod ex sacræ scripturæ testimonio uel apertissimæ constat. Siquidem propter hoc peccatū (ut ait Gerson in opere tripartito) Gene. 7. Deus aquis diluuij sub Noe perdidit totū mundū, exceptis his qui in Arca saluati sunt, quoniam, ut dicitur Gene. 6. Omis caro corruperat uiam suā, Et p̄pter fornicationē populi Israel cum filiabus Moab in deserto, uiginti quatuor milia. (Num. 25.) hominū interfecta

sunt. Plaga diuinitus immensa. Illa autē grauitas punitionis, ostendit plane grauitatem criminis, quoniam non solet Deus ꝓpter leue crimen & ueniale tam grauem plagam immittere.

Præterea, Fornicatio simplex excludit hominem a regno cœlorꝝ, ut testat Apostol9. 1. Corint. 6. dicens, Neq; Fornicarij, neq; idolis seruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorꝝ concubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebrioſi, neq; maledici, neq; rapaces regnum Dei possidebunt. Idem quoq; in Epla ad Gala. 5. inter opera carnis enumerat primo loco fornicationem, Et subiungit, ꝙ qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt, & ad Ephe. 5. idem confirmat, Dicens, Hoc em̄ scitote intelligentes, ꝙ oīs Fornicator, aut immundus aut auarus, quod est idolorꝝ seruit9, nō habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Idem ad Hebre. ultimo, Et Apo. 21. dicit̄ ꝙ fornicatoribus & alijs maleficis pars erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors scḋa. At propter leue & ueniale pctm̄, non detrudit̄ homo in damnationem æternam.

O in-

O inaduertens excecatio fornicariorũ, qui tantas sacræ scripturæ cõminationes nec considerant, nec scire uolunt Et inuenias tales uanos & stultos fornicarios qui curiosas quærelas faciunt, & potissimum tres. Prima quærela est, q̃re inquiunt Deus nobis luxuriam, & p̃cipue simplicé fornicationem ꝓhibuit? Scđa, Dicunt, non esse in potestate eorũ caste uiuere. Tertia, Dicunt quidem se uelle caste uiuere, sed non tam cito, sed nisi prius iuuentus elabať.

Responsio ad primã quærelam. Quare Deus fornicationem ꝓhibuit? Dico ꝙ Deus potest facere de creatura sua qđ quid uult, & eam sđm beneplacitũ suũ obligare, Et stat pro ratione uoluntas, ut dicat, Sic mihi placet. Tanq̃ si Miles quispiam interrogaret, quare ei non detur honor sine certamine? Præterea. Si fornicatio admitteret, matrimoniũ periret & uilesceret. Insup per hoc mulieres impregnatæ malum tempus haberent, Non eñ ꝓprium haberent uirum qui eas adiuuaret. Cæterum nostis opus carnale uiri & Mulieris fuisse ordinatũ ad procreandam sobolem, & ad haben-

das ſucceſsiones. Finis autē ille magnos pere impediret. Mulieres enim infructi fere fierent. Mulieres etiam cum ſe pau peres ſentirent, & ſine auxilio, aut con ſolatione, necarent pueros ſub natiuita tis tempore, uel ante, uide q̄nta mala ſe querent ſi fornicationem Deus permi ſiſſet?

Preterea, te interrogo, ſi tibi eſſent iu uenes, filiæ, ſorores, uel cognatæ. non dum matrimonio iūctæ. Velles ne eas eſſe oīibus uiris cōmunes? Non opi nor. Cur igitur uelles alios ſic facere? Vult deus ut filijs ſuæ omnē munditiæ honeſtatē ſeruent. Stulta igitur inter rogatio eſt, dum queris, quare deus for nicationē uetuerit, Quemadmodū ſtul ta eſſet interrogatio, ſi quis diceret prin cipi, quare non paciatur filiam ſuam cuiq; uiro proſtitui?

Reſponſio ad ſecūdā quærelā, qua non nulli dicūt. Non poſſum caſte uiuere. Te rogo qui ſic dicis.. Quid intelligis quū dicis. Nō poſſum caſte uiuere? Vis ne dicere deū præcepiſſe tibi aliquid qd adimplere non poſſis? Hoc dicere, er ror eſt in fide & bonis moribus. Et Hie

rony.

ronimus dici t; ꝙ dicere deum aliquid impossibile præcepisse, anathema sit, Nullus em̃ peccat in hoc qđ in sua potestate non est.

Preterea, falsitas tui dicti apparet ex uita multorum sanctorũ & sanctarum. Quot em̃ erant uirgines, quæ ad finem usq; illibatã cõseruauerunt castitatem? Immo etiã apud Ethnicos tales multe reperiebantur, ut patet in uirginibꝰ uestalibus.

Si uero dicas te non posse, id est, non uelle castitatẽ seruare, nulla excusatio est. Si autẽ intelligas, esse difficile, & pœnale in castitate uiuere? Admitto. Est em̃ grauis pœna & immodica tentatio, sed paciendũ atq; tolerandũ est, ut melius acquiraꝫ scilicet regnum cœlorum, ipsi deo obediendo. Consydera quanta paciantur famuli dn̄oꝝ quos dolores, quas fatigationes, ut parũ pecuniæ lucrent? Milites, aut negociatores quanta tollerant pro cõmodo tẽporali? Tu uero ꝓpter Deum suppremũ dominũ tuum, & pro premio perpetuo nihil sustinere uelles?

Hoc quoq; certo scias, ꝙ si tibꝫpsi uelis

esse auxilio, deus tibi prestabit auxiliũ, & erit tibi leue & iucundũ quod modo uidetur graue. Dicit eũ. Iugum meum suaue est, & onus meum leue.

Si per unũ mensem te caste seruares ob aliquod premiũ, uel ob timoré amissionis alicuius. Puta manus uel oculi, uel propter aliquã uerecundiam, posses illud idem facere propter amorem dei. & considerando eius presentiã in omni loco.

Tertia querela quo est cõmunior, eo plures ducit in perditioné, dicunt caste uiuam sed nõ modo. Pœnitentiam agam sed postea, Ages ne pœnitentiam cũ uolueris? uelis ergo modo, & potius cito q̃ tarde, quia sepenumero, qui non uult cũ potest, nõ potest cũ uult. Dicis, uolo iuuentuté trãsigere O sume Iudex mundi, quot uidemus qui sic proponũt in iuuentute, qui nihilo in senectute meliores fiũt, & semp de peiori in peius labunt. Qui non est hodie crastinus aptus erit. Et quid scis an hodiernus dies non est tibi ultimus? Sed de his paulo infra.

Secunda luxurie species est adulteriũ quod

quod est uiolatio Thori coniugalis, qñ uel solutus ad coniugatam, uel coniugatus ad solutam, uel coniugatꝰ ad coniugatam accedit. Et tunc non solum promissio fidei facta Deo in fatie Ecclesiæ de fidelitate thori connubialis soluitur sed grauissima inferē iniuria alteri parti coniugum, cui etiam data fides uiolatur.

Quam graue autē sit adulterij pctiñ, patet primo. Quia ex omni genere causarum ostenditur grauitas & detestatio huius peccati. Primo ex causa efficienti Nam saltem alter eorꝝ habet in se Sacramentū matrimonij quod est maximū significatione, Significat em̄ coniunctionem deitatis cū humanitate & Christi cū Ecclesia. Nūq̄ autem Deus separatus est ab humanitate postq̄ assumpsit eam, nec Christus ab Ecclesia, nec Ecclesia a Christo. Contra illud tam magnū Sacramentum, agit Adulter separans se a coniuge & alteri adherens, Dignitas autem scd̄m Tho. in prima scd̄æ aggrauat pctiñ, Nam q̃nto in maiori est quis dignitate, tanto grauius peccat cæteris paribus.

Scd̄o

Sedo ostendit grauitas huius peccati ex causa materiali, ipsi9 scz actus, qui exercetur per duos. Et sic ubi Diabolus in alijs peccatis unum interficit, per istud, duos simul. Immo interdum plures. Nam interponunt mediatores. Et tantũ quandoq; crescit insania amoris, uel potius libidinis, q̃ procuratur mors coniugis per Adulterum uel Adulterã, uel promittit eam se acceptur̃ in uxorem, mortuo coniuge. Quod si fecerit id est, si duxerit eam in uxorem, continue manent in peccato mortali, quia matrimonium nullum est, propter impedimentum criminis, & sic multiplicant pcta. Extra de eo, qui duxit in ma. quã pol. p̃ adul. sup̃ eo. &. c. Significasti.

Tert o ostendit grauitas adulterij ex causa formali. Hæc est in quolibet pcto mo t ali aduersio ab incõmutabili bono, Sed per nullum pctũ ratio ita abstorbetur ab omni cõsideratione Dei, ita ut efficiat homo tot s caro, sicut ibi, Hieronymus dicit q̃ etiam in actu coniugali p̃sentia spirituſsancti, non habetur a ueris Prophetis scz quo ad actum prophetandi, multo magis in actu adulte-

rij,

rñ, totaliter mens auertit a Deo ꝓpter inordinatum amorem unde ꝓcedit Adulterium. Vnde dicit Prouerb.6. Qui adulter est ꝓpter cordis inopiam, scz amisso uigore rationis perdit animam suam.

Quarto ex causa finali, finis huiꝰ mali est, consecutio uoluptatis. Sed quãto quis potest facilius remedium inuenire peccato, & non facit, tanto grauiꝰ peccat, quia maiori inordinatione uoluntatis. Sed huic malo facile potest remedium ꝑstare, Nam si habet uxorem, potest sibi satisfacere, Si non habet, potest habere, ergo inde grauitas huius peccati apparet. Si autẽ uxorem non uult habere, maneat in cœlibatu.

Quinto hoc peccatũ aggrauat ex causa circũstantiæ. Nam quanto plura scandala & mala inde sequunt, tanto grauius est peccatũ. Sed quis mala quæ ex adulterio sequunt posset enumerare? Quot homicidia & quanta inde sequunt, nõ mõ in corpore, sed & in anima? Quot hæreditates depredant per filios habitos occulte ex adulterio, quibus ut legitimis relinquitur hæreditas? Quot re-

gna

gna exterminata sunt? Nonne Troia illa tam famata ciuitas propter adulteriū perpetratū a Paride cū Helena funditus perijt? Et ipse Dauid propter commissum adulteriū. 2. Reg. 11. grauissime punitus legitur in suis liberis & uxoribus. Nam Amnon filius eius, permittente deo, uiolauit Thamar sororé suā. 2. Regū. 13. & propter hoc occisus est in cōuiuio dolose ab Absolon fratre suo. Ipse uero Absolon. 2. Reg. 16. concubinas id est uxores minus principales patris sui uiolauit, & molitus est patré suū regno deijcere, & occidere. Et ipse. 2. Reg. 8. Tandē uioléta & miserabili morte interijt. Ecce mala ex adulterio Dauid.

Et quāq̄ adulterium sit adeo graue, tamen uerificatur nūc illud Ozee. 4. Nō est ueritas in terra. Nō est misericordia, sed maledictū, mendatiū, furtū, adulterium inundauerūt, id est creuerunt. Immo adulteri honorant̄. Fur oculos nō audet attollere p rubore, adulteri autē in primis locis locant̄, nec erubescūt.

Sed p̄ter prædicta, grauitas huiꝰ abominandi peccati. Scdo ostendit̄ ex om-

ni

ni Lege arguente ipsum, Nam Dñs arguit de Adulterio.

Primo per legem intrinsecam & naturalem. Lex naturalis menti intrinseca est illa, quæ dicit. Quod tibi non uis fieri, uide ne alteri facias, Sed quis est ille, qui uelit uxorem suam adulterare? Certe nullus nisi stultus & pessimus, Ita & de muliere. Ergo & tu hoc serua.

Scdo arguit de adulterio Deus p Legem Mosaicam & Prophetalem, Exod. 20. Non Mechaberis, Et Leui. 20. Morietur Mechus & adultera qui adulterati fuerint. Et per Malach. dicit Dñs cap. 3. Ero testis uelox maleficis, adulteris, & p iuris, scz ad accusandum ut puniátur.

Quod autē aliqui ex patribus cū haberent uxores accedebant ad ancillas p habendis filijs, ut Abraham ad Agar, Gen. 16. Et Iacob ad Balam & Zelphā ancillas, Gen. 30. Non ppter hoc commiserunt adulterium, quia cognouerūt eas non fornicarie, sed maritali affectu, cū quibus Deꝰ dispensauit, ut simul haberent plures uxores absq; pctō, ut Extra de Diuor. cap. Gaudemus, Et hoc ob multiplicandum cultum Dei, qui solū

remans

remanserit in familia eorum ex multiplicatione hominũ eoꝝ per generationem in illa familia, Et etiam ob spiritualem significationem, quæ habet. 32. q. 4. Recurrat & c. sequenti, & ca. obiciũt.

Tertio arguit seu reprehendit adulterium per Legem Euangelicã, Nam dixit Christus Matth. 19. Quos Deus coniunxit, homo non separet, reprehendens illos Iudeos, qui dabant libellum repudij uxori cũ nõ placeret eis, & ea dimissa contrahebant cum altera Adultera, declarans hoc esse aduterium, non matrimonium, Et quia Moyses ꝓpter duritiẽ & crudelitatem illoꝝ hoc pmiserat, nõ ut bonum & licitũ, sed ut minus malũ ne Vxores occiderent si eas dimittere non possent.

Separat igitur homo quos deus cõiunxit & male facit, infringens dei ordinationẽ, cum sine causa legitima dimittit uxorem, uel uxor uirum. Et multo magis si adulterat, & peius si de facto cum alia contrahat.

Pto nulla igit' causa licitum est accedere ad aliam quã ad propriam uxorẽ. Nec ex eo ꝙ sterilis sit uxor, ut ex alia habeꝰ

habeat filios. Nec ex eo quod infirma qualicũq; & quantũcũq; diutina infirmitate & incurabili. siue sit ceca, siue paralitica, siue leprosa. Nec ex eo q̃ est adultera, uel quantũcũq; mala uel hæretica. Bene possit dimitti quantũ ad cohabitationem & thorũ propter adulterium, uel periculũ probabile sui corporis, uel animæ, sed non quo ad uinculũ, id est, q̃ possit accedere ad aliam uiuente prima, alioquin adulterium est. Et idem dicendũ de uxore erga uirũ. Vnde Aug. Sic non sunt facienda adulteria uoluntate etiam procreandi filios, sicut non facienda furta uoluntate pascendi pauperes. 32. q. 4. Sicut, & 5. q. ca. Si uxorem, & .q. 7. per totum.

Quarto arguitur adulteriũ per legẽ Canonicã & Sinodalem. Nam ecclesia secundũ antiquas regulas, imponit pœnitentiam septẽnem pro adulterio, ut patet. 22. q. 1. c. predicandũ, Quãuis hodie sint in arbitrio confessoris pœnitentiæ imponendæ, cũ consensu pœnitẽtis, siue pro isto, siue pro alio peccato. Et in aliquibus ecclesijs Episcopalibus est etiã sententia excõmunicationis lata per Si-

nodales cõtra adulteros. De iure autem cõmuni, q̃uis non sint excõmunicati ipso facto, deberent tamen excõmunicari quãdo est manifestũ & perseuerans. A deo autẽ semper sunt excõmunicati etiã occulti adulteri. Punit etiam adulteriũ iure petẽdi debitũ ab uxore. Ita q̃ nõ tenẽ ei reddere debitũ, cũ hoc p certo nouit. Quinimmo, statuit Ecclesia q̃ si in adulterio perseuerat notorio, nullo modo debet ei reddere debitum qui innocens est ad hoc, ne uideatur fauere ei in adulterio. Vnde Hieronim9. Cum uxor carnẽ suam in aliã diuiserit, & se a marito per fornicationẽ seperauerit, nõ debet teneri, ne uirum quoq; sub maledicto faciat, dicente scriptura. Qui tenet adulteram fatuus est & iniquus. 32. q1. Dixit dñs, & cap, sequenti. Et idem iuris est omnino in uiro & uxore. Quinimmo potest cõtra uoluntatẽ adulteri uel adultere, qui fidem seruat castitatis petere diuorcium & nõ cohabitare cũ adultero. 27, q. 2. c. Agathosa cũ glo.

Quinto arguitur adulteriũ per legem ciuilem & imperialem. Nam per legem ciuilem propter adulterium pro-

batum

batum, uxor perdit dotem. ut in Autē. Vt liceat marito Para. Qui uero. Coll. 8. Perdit & famam & honorē, perdit & uitam aliquando. Quāuis autē ipse leges seculares nō puniant ita uiros perpetrantes adulteria cū solutis, sicut mulieres perpetrantes cū solutis uiris, uel coniugatis, tamē sēm rectius iudicium ecclesiæ, ita peccat unus sicut & alter, & æque puniri debet. Vnde dicit Innocen. Papa. Christiana religio adulteriū in utroq; sexu pari ratione condemnat. 32. q. 5. & q. 6. Aug. ait Indignātur mariti si audiant adulteros uiros similes adulteris fœminis pendere, id est sustinere pœnas, quum tanto grauius eos puniri oportuerit. Quāto magis ad eos pertinet, & uirtute uincere, & exemplo regere fœminas.

Priuat etiā lex Ciuilis natos ex adulterio paterna hæreditate, & oībus dignitatibus tēporalibus. Ecce quomodo oīa iura summe arguūt & detestantur adulteriū. Sed hec parua sūt in respectu pēnarū, q̄s iustus deus adulteris infligit in futuro seculo, De quo Apostolus ad Heb. 13. dicit. Adulteros iudicabit Deus

scilicet ad ignē æternum. Nūc quidem adulteri minime erubescūt. Gradiuntur collo extento. Iocus eis est tantū scelus, quoniā excecauit eos malitia eorū. Nolunt eī̃ nosse peccati grauitatē, Sed ueniet tandem tēpus, quo iudicabit adulteros Deus quū cōfundent uehementer quia nō intellexerūt obprobriū scilicet peccati Hieremiæ. 20.

Et ut in generali paucis grauitatē huius peccati ostendamus. Grauitas adulterī̃ patet. Primo ex iniustitia maxima & iniuria quam infert proximo & uiolatione Sacramenti Dei & Ecclīæ.

Scdo statuit hæredem ex alieno matrimonio quod est summa iniustitia.

Tertio, est detestabile furtum.

Quarto infamia, & puerorum dedecus. Quinto, Innocentis coniugis intolerabilis tristitia, Nec potest orare, nec negotia sua implere. Si liberos intuetur mirum q̄ cor non rumpit. Officinam suam dimittit, bona dilapidat.

Sexto, odia, blasphemiæ, detractiōes quæ ꝓpter hoc emergunt. Si Mulier adulterat, Maritus q̄si semp odit eam, Nec potest eam intueri, Sibi & filīs im-

pro-

properaſ, Vnde oriuntur contumeliæ, Meretrix appellaſ, quod ſuſtinere non ualet. Si Vir Adultet eſt, Vxor blaſphemat, impcaſ ſibi mortem, ſumme odit eam cum qua adulteraſ, anxiaſ ſuſpitionibus, Mulier adultera aliquando necat filios ex adulterio natos, etiã ſine Baptiſmo, ad occultandũ adulteriũ quod eſt ſumma crudelitas.

Non ſufficit calamus tanti mali grauitatem exponere. Ideo conſiderantes malitiam adulterij, Non modo Romani, ſed & Hæbrei & barbari, adulterium pœna capitali puniebant, Laudaſ nobilis Suſanna, quæ coniugij fide ſeruata malebat mori, q̃ ea amiſſa uiuere. Sed tam ſanctũ fœminæ ꝓpoſitum cũ noſſet Dñs, & ab accuſatorũ infamia purgatam, & a mortis periculo liberam reddidit, Danielis. 13.

Queret quis, Vxor mea fornicata eſt an tacebo? Rñdeſ. Si pctm̃ eſt occultũ & uides in ea contritionẽ & ſpem emendę, debes poci9 celare. Primo ideo, quia per hoc lucraberis animam uxoris, quæ forſan ſi denudes pctm̃ eius, erit ꝓſtituta ſemp.

Sed'o quia dedecus Mulieris in uiri redundat & sic seruando famam eius, seruabis tuam. Tertio quia dum eius uitium cognoscis, Illud semper erit causa humiliandi eam, & maioris subiectionis, plures enim ceciderunt & resurrexerũt Si uero non sit spes emendæ & potest probari, potes per iuditium diuortium quærere. Securius esset dissimulare in plurimis casibus. Non potes autem eam occidere in foro Dei.

Tertia species luxuriæ hoc præcepto prohibita est stuprũ, id est, uiolatio uirginis, promissionibus & blandicijs, cõsentientis in sui corruptionem. Quod graue supra modum est pctm̃, propter etiam incommoda quæ sequunt. Nam sic corruptæ uirgines, cognito facinore ab alijs, incurrunt ppetuam infamiam, & recusant duci in uxores, neq; inueniunt facile quibus nubant. Inde derelictæ a suis amatoribus, interdum pstituunt se publicæ omniũ libidini ex desperatione uel inopia. Aliquando uero sustollunt clam a domibus parentum, & sequunt suos stupratores, a quibus postea desertæ, fiunt miserrimæ & calamitosæ.

Di

De satisfactione stupri, utrũ teneatur in aliquo stuprator satisfacere, & in quo? Rñdet scdm Anthoninũ par. ij. summe Tit. 5. ꝙ in Foro iudiciali Ecclesiæ uidetur teneri ad alterũ horũ constuprator, scz aut sumere eam in uxorem aut maritare. i. dotem dare Ar. extra de adul. ca 1. Sed ut dicit ibi Glo. Hæc fuit pœna antiqua. Hodie autem sic punit, ꝙ aut eam ducat, aut uerberatus, & a sacris exclusus retrudatur in Monasteriũ ad agẽdam pœnitentiam, de quo egredi non posset, extra eo. Cap. ij. aliq etiam Glo. intelligunt hæc seruanda de seductore, quando seducit. i. seorsum a domo adducit per uiolentiam.

In foro auté conscientiæ sic agendũ est scdm Guil. Si defloratam uoluntariam, nõ tenetur ei, Patri auté tenetur, quia iniuriatus est ei. Vnde ei in aliquo satisfaciat, uel eum placet. Si autẽ seduxit eam. puta promissionibus & mẽdacijs, tunc iniungendũ est sibi ꝙ satisfaciat ad arbitrium boni uiri, uel cũ ea cõponat. Et si ꝓmisit eã ducere in uxorem ut copulam ab ea extorqueret, seruet promissum, & multomagis iuramẽ

to firmatum, Et hoc nisi nimis distans esset eorum conditio puta mulier plebea, uir nobilis & potens. Non enim mulier presumit fraudē ignorasse, uel etiā si magnū aliquod scandalū inde crediture prouenturū. Et tunc petat remissionem promissi, & aliter satisfaciat scdm suā facultatem & mulieris indigentiā.

Quarta species est raptus, id est uiolatio mulieris oñino renitentis & recusantis, atq; contra suam uoluntatem ut Sichem filius Emor principis Sichimitarum Gen. 34. rapuit Dinam filiam Iacob propter quod a filijs Iacob postea occisus est, cum patre suo, & tota urbs Sichem euersa. Sic Iudicum. 19. Viri urbis Gabaa de tribu Beniamin, rapuerunt uxorem Leuitæ, & propterea a filijs Israel cæterarū Tribuū, urbs illa ferro & igni est uastata, & Iudic. 20. tota tribus Beniamin fere exterminata. Deniq; 2. Reg. 13. Amnon rapuit, & uiopressit Thamar sororem suam, & ob hoc ut dictum est a fratre suo Absolon in conuiuio est doloſe obtruncatus. Ecce quem habent exitum qui raptum cōmittunt omni iuri etiam naturali contrarium.

De

De pœna raptoris mulierę dicit Raym. in ſumma, qđ pœna raptoris ſecundū leges eſt ut capite puniaſ ſcdm Canones autē raptor effcitur ſeruus raptæ, niſi ſe uelit redimere, & debet excōmunicari, hoc in foro iudiciali non pœnitēciali.

Quinta ſpecies luxuriæ eſt inceſtus. quādo quis conſanguineā, aut affinitate ſibi cōiunctam cognoſcit, cōtra ipſius naturæ reuerentiam & honeſtatē. Graue peccatū, Beatus Paulus. 1. Chor. 5. uirū Corinthium, qui nouercā patris ſui duxerat uxorem, tradidit Satanæ nexandū, in interitum carnis, ut ſpiritus eius ſaluus fieret, & quanto gradus conſanguinitatis aut affinitatis eſt ꝓpinquior tanto iſtud abominabile flagitiū eſt deterius & magis execrandum.

Sexta ſpecies luxuriæ, eſt ſacrilegium, quando quis uoto ſe aſtrinxit ad ſeruādam caſtitatem & illā ſicut deo uouit, non ſeruat ſed uiolat, aut ducēdo uxorem, aut nubendo, aut quouis alio modo ſpurcicꝫs libidinis ſe cōtaminando. Per cōcubinā aut fornicationē. Et tale crimen cōmittunt clerici in ſacris ordi

nibus constituti, qui castitatẽ deo & ec-
clesiæ promissam non seruant, sed im-
pudice uiuũt. Similiter religiosi & mo-
nachi post factum uotũ solenne castita-
tis in sua professione, si impurã agunt
uitam, hoc horrendũ cõmittũt crimẽ.

Hoc peccatũ est admodũ graue. Ideo &
pœna grauis a iure expressa. Nam dici-
tur. 82. dist. c. Proposuisti. Incontinẽtes
in officijs altaris positi, oñi honore ec-
clesiastico priuentur, nec admittant ad
tale ministerium quod sola cõtinentia
oportet compleri.
Sed proh dolor, multi sunt sacri altaris
ministri incõtinentes. De quibus Dñs
Isa. 5. cõquerit. Quid est quod debui
ultra facere uineæ meæ, & non feci ei?
Expectaui ut faceret Vuas, & fecit labru-
scas omnis enormitatis & luxuriæ. Qui
patrimonium pauperum, sanguine Iesu
Christi comparatũ in nefandam libidi-
nem, Gula & ocio enutritam, pfundunt
dissipant, distrahunt, Apud Romanos
uirgo uestalis in stupro dephensa (quia
ad seruandam castitatem erat ex institu-
to astricta) uiua in terram defossa fuit,
&

& impudicicię tristes pœnas dedit. Quá
do fornicatus est insup populus Israeli
ticus, cũ filiab⁹ Moab in deserto Sethyn
Nume. 25. grauissima a Deo plaga affe
ctus est, suspensis primũ contra Solem
in patibulis populi principibus, iussu
domini. Cur igit̃ tremendum Dei non
timent iuditium Sacerdotes uel Clerici
incontinentes? Quis eis dabit fugere a
uentura ira Dei? Iam em̃ securis ad ra
dicem posita est. Horrende em̃ & cito
ueniet Dñs supplicium sumptur⁹ de his
qui non custodierunt uas corporis sui
in sanctificatione & honore, qui Tem
plum spirituſſancti fecerunt membra
Meretricis.

Septima spcies luxuriæ hic ꝓhibita
est pcĩm contra naturam, de quo publi
ce loquendum est cum sobrietate, & ex
tra confessionẽ parũ habendus est ser
mo. Sed id unum omnibus est inculcã
dum, ꝙ ꝓpter illud detestabile crimen
Genñ. 19. Quinq; ciuitates, quarum duæ
sunt Sodoma & Gomorra, igne & Sul
phure de cœlo misso a Deo consumptæ
sunt, & habitatores eor̃ in infernum de
mersi, Et ut ait Ioan. Gerson in suo ope

tri

tripartito ſubitæ inundationes aquarũ, peſtes, ſterilitates agrorũ, fames, & uaſtitas bellorum, ſolent a Deo immitti illis regionibus, in quibus regnat hoc execrabile flagitium, & non punit nec exterminat.

Secũdo dicamus adhortationem pro uitanda luxuria.

Dicit beatus Aug. Sermo. dñicæ 23. poſt Trinitatis. Ad uos mihi ſermo o iuuenes. Flos etatis, periculum mentis. Oñis quidẽ etas non poteſt uacare a tẽtationib9, mox ut homo naſcit, & ſi nõdum in animo ſuo, tamẽ in animo parentũ uel amicorũ ſuorum qui nutriũt, tentari poteſt. Fiunt ligaturæ, fit negligẽtia baptiſmi, diligitur infans & Chriſto negligit. Si ergo nec infantia uacat a tentationibus, quid dicã de cæteris etatibus? An forte ſenectus excepta eſt? An forte iam illicitæ concupiſcentiæ frigeruñ in carne iam uicina cadaueri? An iam non ſunt tentationes? Immo ſæpe tanta eſt in ſenibus auiditas gutturis & uentris, ꝙ ſicut boni ſenes ſunt prudentes, ita iſti uinolenti, quaſi ad hoc aridа uiſcera curuent. Quid auaritia radix omnis

omniũ malorũ. 1. Thimo. 6. Nonne in eis feruentius ardescit, quanto citius rescictura est quod acquirit?

Si ergo puerilis & senilis ætas a tẽtatiõi b9 nõ est libera, quæ altera, id est pueri lis nondũ bene mundũ ingredit, altera id est senilis iam ista uita egredit, quid sentiendum est de flagrantia iuuenilis etatis? Quæ existens in medio, & ab infirmitate pueritiæ iam recessit, & nondũ accessit ad torporem senectutis, Hæc igit ætas pluribus & maioribus tentationibus quatit. Hæc crebrioribus fluctib9 sæculi operit, Præsumit uiribus. Iactat dignitate formæ, optat fulgere pompa rerum temporalium. Ideo uenenũ est ei quicquid ueritas p̃cipit. Esca. quicquid Diabolus suggerit. Sed scriptũ est Pro. 27. Dultiora sunt uulnera amici q̃ blandia oscula inimici. Amant sibi dici, Mãducem9 & bibamus, cras em̃ moriemur 1. Chorin. 15. Oderunt dici. Sobrij estote, Dicuntq3, Venite fruamur bonis, Sapien. 2. Vino, unguentis nos impleam9 utamur creatura tanq̃ in iuuentute celeriter, nullũ pratum sit quod non ptranseat luxuria nostra.

Horror

Hortor uos ô iuuenes, fugite luxuriá, fugite desideria carnis, Nuptæ cogitate Susannam. Viduæ Annam, Virgines Mariam. Mementote q̃ omnis caro fœnum, castitas uero uita Angelica. Cogitate mala luxuriæ, uoluptates carnis fucata sua speciæ, orbem fere totum capiunt. Quos autẽ cæperint, nihil istis pecori uicinius. Nulla eñ re homines propius accedunt ad brutorũ conditionẽ, q̃ fœdissima carnis libidine, quæ eo nocentior, quo blandior. Plato eam uocat escam malorũ, ut eñ esca Hamo p̃fixa, pisciculos allicit, seq̃ captantes capit, ita illa melle quodam, sua uenena dissimulans, animas predæ auidas pellicit, pelectas inficit, infectas uehementer perimit.

Nulla capitalior pestis q̃ uoluptas. Ex hac innumera mala (Catho apd Cicero.) hinc patriæ ꝓditiones, hinc remũ publicarũ euersiones, hinc clandestina cum hostibus colloquia. Nullũ est scelꝰ nullũ magnum facinus, ad quod suscipiendum non libido uoluptatis impelleret. Ex hac nascunt̃, egestas, infamia, graues & turpes corporis morbi, presertim

tim qui nunc Gallici uocitant. Animi cecitas, Dei contemptus, sui amicorũq; obliuio.

Nullum uitium est quod magis excecat, & surdum reddit q̃ luxuria. Ipsa se dat prorsus suæ miseriæ, & hoc sepius scit, & dicit, nec tamen ꝓpter hoc cauet & abstinet. Et dicit ꝑsona illa. Male ago & id scio, sed non faciam secus. Stultus amor, aut immũda uoluptas trahit hominem ad mortem ꝑpetuam, quemadmodũ Carnarius trahit uitulum ad occisionem saltantem & letantem, ostendendo ei paruũ uiridem ramusculum.

Quid dicã de fomentis luxuriæ ut sunt obsonationes, ingurgitationes, cõpotationes ebrietates, nocturnæ debachationes? quid choreæ, quid dissoluti lusus, quid sales scurriles atq; impudici, quid id genus alia mille? Nonne phrenetici risibus tibi uidentur similima? Quis em̃ eum hominẽ non plane mente captum cẽsuerit, qui cũ aut cruci sufigendus, aut ense cedendus ducitur, nihil instantis supplicij metu trepidet? sed inter se flentium turbã, iocabundus saltabundus, atq; cum multo cachinno ꝑgat?

gat? At isti eo peius insanire uidentur, qui ducunt in bonis dies suos, qui unq; diq; luxuria agitantur, & in puncto ad inferna descendunt.

Sed bone deus, quid hoc letargiæ? quæ est hæc humanæ mentium securitas, uel potius demétia? Ita ne male memores sumus? tanta ne obliuio, ut ea quæ nunq; se sensibus nostris ingerere desinunt, non meminerimus? Videmus ne unũ quidem ex priscis ætatibus superstitem, uidemus nulli generi parcere mortem. Vixerunt illi, nos sine oñi discrimine eodem uadimus. Cadunt maiores, minores, equales, & quum ita sit, luxũria tamen preponderat.

Dicet hic iuuenis. Quid tu me iam nunc morté cogitare iubes? Aetas mihi integra est, longe abest ut canis albescat caput, ut frontẽ seniles rugæ contrahãt. Hi mortem timeant, qui annis iam graues, senio incurui, terram salutãt. Quibus iam malæ pendulæ, oculi minores, nasus perpetua madens. Dentes rari & luridi, qui dextra iam suos annos cõputant. Ab his egò lõge absum, Feruet adhuc uiuidus circũ precordia sanguis, lar-

certi

certi ualidi, latera firma omne corpus uegetum adhuc & ſucci plenũ ſpes diuturnæ uitæ.

Reſpondeẽ. Age, quis deorum tibi canos uel ſeniles rugas pollicitus eſt? Si neminem efferri uides, niſi canum, uiue ſecurus, nec ante canos ac rugas de morte cogites. Sin illa in omnẽ ætatẽ graſſatur, ſi nondũ æditos prefocat, ſi infantes a maternis abrumpit uberibus, ſi rapit impuberes & puberes, ſi uiros & ſenes, ſi nullum nouit diſcrimen, neq; ſexus, neq; ætatis, neq; roboris, neq; formæ, Num te unũ habitura eſt eximiũ?

Verſus.

Magnanimos reges monachos doctoſq; magiſtros
Et iuuenes criſpos mors ſine lege rapit.

Senex quidem diu uiuere nõ poteſt. At tu adoleſcẽs cito mori potes. Nemo tam ſenex, quin unum adhuc diẽ ſupuiuere poſſit. Nemo tam iuuenis, qui hodiernæ lucis ſibi ueſperũ poſſit poliiceri. Et quidẽ ſi diligẽtius obſerues, longe plures ephebos q̃ canos efferri cõperies. Cum ſemper rara fuit canities, tum hac tempeſtate nunq̃ neq; contem

ptior, neq; rarior. Quot mihi iam mon
ſtrabis cẽtones? Immo uix ſexageſimũ
annum attingentes?
Cum igitur humana uita ſemper peri
culis eſt expoſita, quæ obſecro eſt ſocor
dia perinde uiuere quaſi nũq̃ ſim⁹ mo
rituri? Vitemus igitur chariſſimi luxu
riam, uitemus obſcenas uoluptates, que
hominem ducunt ad interitum.

Tertio dicamus de remedꝫs contra
predictas luxuriæ ſpecies. Sunt autẽ hec
remedia.

Ptimum eſt magna cautela a coniecti
one oculorum defixa in fœminas & a
ſpectu in cauto in faciem earũ. Nam in
de exurgere ſolet inflammatio male cõ
cupiſcentiæ. Geñ. 39. Iniecit domina ca
ſti Ioſeph oculos in faciem eius, & ſoli
citauit eum ad adulterium, ſed nõ per
ſuaſit, Et ut refert Ioſephus li. de Teſta
mentis. 12. Patriarchar, uariꝫs modis ill
la mulier inſtabat, ut potiret turpi deſi
derio ſuo, dicens ipſi Ioſeph, quod quũ
filios non haberet eum acciperet in filii
um, Reſpondit Ioſeph q̃ Deus Mœch⁹
iam uetuerit, Iterũ illa dixit, Necabo ui
rum ꝓprium, Rñdit Ioſeph. Si hoc fece
ris,

tis, publicabo. Tertio ꝓmisit se dimissu-
ram idola si ei cõsentiret. Rñdit Ioseph
Nõ sunt facienda mala ut eueniant bo-
na. Quarto misit ei epulum soléne, sed
incantatum. Sed Ioseph oratione muni
tus, nil sibi nocuit. Quinto dixit ꝙ seip-
sam occideret nisi sibi consentiret. Sex-
to apprehendit palliũ eius Geñ. 39. Sed
ipse fugit. Septimo postq̃ Ioseph iniu-
ste fuit in carcerem coniect9, illa insinu-
auit sibi occulte quod educere uellet eũ
de carcere si sibi consentiret, sed ille nõ
acquieuit. Et ob id postea Ioseph ditat9
multum primus post Regem Aegypti
habitus est.

Ad ꝓpositum, Incauta oculorũ con-
iectio huius mulieris in castissimum Io
seph, fuit horum omnium p̃dictorum
causa.

Et Danielis. 13. iniecerunt duo senes
iudices oculos suos in castam Susannã,
& exarserunt in concupiscentiam eius,
Ideo dicit̃ Hiere. 10. Ascendit mors per
fenestras uestras.

Queri, uidere psonam aliquam pul-
chram & sumere delectationẽ, suppositi-
to ꝙ nõ desideret̃, est ne pct̃m mortale?

Rñdet Gerſon parte.4.q̄ ſæpenumero eſt periculoſa curioſitas, & ſepe cauſa malæ eſtimationis ipſi marito, aut matri. Et ſæpe cauſa faciendi peccare in ſuperbia uel luxuria, p̄ſonam illam quæ inſpicit. Et ſcd̄m illos fructus bonos uel malos iudicate q̄le ſit p̄cā, & ſcd̄m radicem cogitatiōis ueſtræ & malū quod infertis alteri.

Secūdū remedium contra peſtem luxuriæ, eſt Parſimonia in uictu, abſtinētia q̄ in cibo & ſobrietas in potu cū diſcretiōe. Nam Prouerb. 29. dicit, Qui a pueritia delicate nutrit ſeruum ſuum. i. carnem, poſtea ſentiet eum contumacē. Et Comicus inquid, Sine cerere & Bacho friget uenus. Et Apl̄us ad Ephe. 5. Nolite inebriari uino in quo eſt luxuria Et Hierony. Venter Vino æſtuans, cito in libidinem ſpumat.

Querit. Comedere uel bibere ut quis inflammetur in luxuriam, an ſit p̄cā mortale? Rñdet Gerſon ibidem, q̄ ſic, quando eſt extra matrimoniū p̄ſertim. Immo in matrimonio ſi eſt ad habendum aliam uoluptatem, q̄ requirit matrimonium. Speties, uina fortia, & alia huiuſ

huiusmõi deberent prohiberi tanq̃ mor
tales stimuli contra castitatem, preser
tim illis qui non sunt in matrimonio.
Hæc ille.

Queritur, Gloriari in hoc ꝙ quis po
test plus bibere & comedere, q̃ alĩ, an sit
peccatum mortale? Respõdet idem ubi
supra, ꝙ sic, si gloria hec inordinata fu
erit.

Queritur, an sit peccatum emere pisces,
aut carnes magni precij, ad delicatius
manducandũ? Respõdet idem, ꝙ stat⁹,
diuiciæ, & personæ conditio cõsiderari
debet. Et malum exemplũ quod ex hoc
sumit, ac subsequens paupertas. Preci
pue ecclesiastici debẽt esse magis sobrij
in celebrandis talibus prandijs. Bona
eñ quæ exponunt, sunt tanq̃ bona ele
mosynæ. Debẽt quoq; mõstrare alijs bo
nũ sobrietatis exẽplũ, & succurrere in
digẽtibus. Artifices etiã quib⁹ sunt uxo
res & liberi non debẽt in huiusmodi su
perfluitatibus quid habent exponere.

Ve mũdo ab ebrietate, De qua Ambro.
lib. de Helia & ieiunio sic dicit. In prin
cipio conuiuij prolusorijs se excitãt po

culis, ut irritent sitim, mox certant pocula cum ferculis. Procedente potu, cõtentiones diuersæ & magna certamina quis bibendo precellat. Nota grauis, si quis se excuset. At ubi cõsumatæ fuerint epulæ, putes iam esse surgendum? Tunc de integro potum instaurant, & quum consumauerint, tunc inchoare se dicũt. Tunc deferunt maximi crateres. quasi instrumenta bellorum. Certatur, Cedũt pincernarum manus uina fundẽtium, & coquorũ labores calida ministrãtiũ, Ibi uideres sine excusatione certamina. In bello, si quis se inferiorem uiderit arma conuertit, & meretur ueniam, hic si quis calicem conuertat, urgetur ad potum, omnes inebriantur uictores & uicti. Qui autẽ damna non sentit, hanc mensæ suæ gloriam putat, si ex ea uulnerati omnes de harena exeant O spectaculũ Chrianorũ. Quid inde sequit? luxuria, otiũ, inanis tẽpis ꝓsumptio, ꝓsumptio pecuniæ, uerberatio uxorum. & alia mala innumera. Quid enim mali hec fœditas non inducit, sues ex hominibus facit, immo furiosos & ueluti demoniacos.

Chri

Chriſoſt. ſuper illud Matth. Hoc ge
nus demonioꝝ non eꝯcitur niſi in ora
tione & ieiunio. Nemo inquit diabo
lo magis amicus, q̄ qui delicꝯs & ebrie
tate maculaꝫ. Hec eſt eñ fons, mater,
atq; origo omniū uitiorum, hac una .ſ.
ebrietate olim Hæbreos dyabol⁹ in cul
tum idolorū iniecit, hac iniquos amo
res Sodomitarū inflámauit, ut Ezech.
16. dicit. Hec fuit inquit iniquitas Sodo
mæ abundantia panis etc. Hac deniq;
uia, mille alīj gehennæ traditi ſunt.
Sunt autē nónulli qui accuſantes uinū
dicunt, Vtinam uinum non eſſet, ne in
ebriaremur. Rñdet Chriſoſt. O demen
tia, Ergo ſimiliter dices, utinam ferrum
nō eſſet, ne fiant homicidia, Vtinā nox
non eſſet ꝓpter fures, Vtinam fœmina
non eſſet ꝓpter adulterium. Sic omnia
Dei opa deſtrues. Ne igit̄ uinum crimi
neris ſed ebrietatem, datum eſt uinum
ad lætitiam non ad turpitudinem no
ſtram, Datum eſt ut modeſte rideamus,
non ut proximos irrideamus ebrij, da
tum eſt ut ualeamus, non ut egrotem⁹.
Honorauit te hoc munere Deus ſcz Vi
no, cur teipſum dehoneſtas ꝓpter intē

perantiam bibendi? Audi Paulum ad Thimo. dicentem, Modico uino utere ꝓpter ſtomachũ & crebras egritudines tuas, Quod ſi ſanctus uir ille morbo depreſſus, in alternis egritudinibus laborans, quouſq; magiſter ꝓmiſit, uino non utebaꝫ, quã ueniam nos conſequemur uino ad ebrietatem ſani abutẽtes. Ideo 1. Chor. 6. Dicit idem Apl̃us, Nolite errare, Neq; ebrioſi regnum Dei poſſidebunt. Ecce horrenda huius mali concluſio.

Tertium remedium contra omnem luxuriæ labem, eſt deuitatio ociĳ, & occupatio aſsidua circa aliquod honeſtũ opus, Ezech. 16. dicitꝫ, Hæc fuit iniquitas Sodomæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & otiũ ipſius & filiarũ eius. Ocioſi nãq; a multis impugnantꝫ dæmonib9, ꝓpter quod dicitꝫ Eccleſi. 33. Multa mala docuit ocioſitas, atq; ut ait Hieron. Intenſum ſtudium circa Scripturas, facit deſpicere carnis delicias, Et multo plus facit hoc aſsidua occupatio mentis, in meditando, orando ac aſpirando ad Deum. Oui. Otia ſi tollas ꝓrire cupidinis arcẽ. Querit, Legere libros mouẽtes ad luxuriam

riam, utrum sit pctm̃ mortale? Rñdet Gerson ser. de luxuria, Difficile est quin sit pctm̃ mortale, Et hi qui eos retinent deberẽt compelli per eor̃ Confessores ad comburendos eos aut lacerandos, ne ipsi uel alij amplius peccarent, sicut est Ouidius de amore etc. Eodem modo dicendũ est de Picturis fœdis & inhonestis.

Vtrum est pctm̃ audire uerba dissoluta stultorum amantium, Rñdeꝯ q̃ sic, & fœmina quicquid dicat casta non est si eas libenter audiat.

Quartum remediũ, est deuitatio frequentis consorcij fœminar̃, per quod emollit̃ cor hominis, & trahit̃ diuturna consuetudine ad illecebras earum, Quod sic innuit Salomon Pro. 6. Nũquid potest homo abscõdere ignem in sinu suo, ut uestimenta illius non ardeant? Aut ambulare sup prunas, ut non comburant̃ plantæ eius, Et Hieronym9 ad Oceanũ scribens dicit, Cũ proximat stipula, incendit ignem.

Quintum est oratio. quoniã Sapiẽtie. 8. dicit̃, non possum esse continens, nisi deus dederit, Dei ergo adiutorium

& glorioſisſimæ uirginis opem, ac pro-
prij angeli ſubuétioné inceſſabiliter in-
uocare, atq; in ſolo deo confidere, humi-
literq; fateri ſe propriis uiribꝰ ac ſtudijs
nullatenus poſſe prævalere purgari, ꝑ-
ficere. Hoc eſt remedium contra luxuri-
am efficaciſſimã. Adde conſideratione
æterni ſupplicij, quod pro breui luxu-
riæ oblectamento infligit. Et quis que-
ſo uellet per horam unã in igne iacere,
ut ſuam ualeat cũ dilecta cõcupiſcentiã
ſaciare? Si ergo timore & horrore tẽpo-
ralis tormenti ſpernere omnis delecta-
tio carnis, id potiꝰ fieri debet intuitu &
pauore infernalis perpetuiq; incendij.

Concluſio.

Itaq; quũ habeamus contra luxuri-
am tot emplaſtra, ac tanta remedia, nõ
ne inexcuſabilis eſt omnino qui ſupera-
tur ab illa? Viriliter ergo contra eam ꝑ-
liemur per arma iſta, & ante tentationẽ
ſimus parati & exercitati ad pugnã hu-
iuſmodi.

De ſeptimo præcepto.

Septimũ præceptum eſt, Non furtũ fa-

facies. Per quod ꝓhibeꝫ unuſquiſq; inferre nocumentum proximo ſuo in bonis ſuis externis, poſſeſſionibus, diuiciis, pecuniis, & aliis rebus per furtiuam ablationé rei alienæ, eo inuito cui ea auferetur. In hoc autē præcepto etiam a parte totū intelligiē. Nā ſicut in. 5. mandato dñs ſolū noiauit, & expreſſit homicidium, & tñ in illo tāq; in quodā principaliori ꝓhibuit omnem leſionem, & oñe damnū quod inferē homini iniuſte in corpore. Et in ſexto mādato, in ipa mœchia prohibuit omnē illegittimū concubitū generaliter, & plura alia. ut dictum eſt. Ita in hoc ſeptimo mandato, prohibuit non ſolū furtū, ſed etiam, rapinā, uſuram, ſacrilegium, ſymoniam, omnē fraudem in emptionibus & uenditionibus, infideles aut fraudulentos labores, & generaliter oñes contractus illicitos. Et in uniuerſum oñes tales modos, quibus homo uoluntarie infert alteri damnum in rebus téporalib9. Qui modi patebunt ex ſequentibus. Similiter prohibuit auaritiam ſcdm oñes ſuos ramos & filias.

De hoc precepto dicemus duo, Primo

qui

qui ſunt qui hoc præceptū trāſgrediūt, & uiolāt. Secundo de reſtitutionibus.

De primo, multi ſunt qui, contra hoc dei preceptum agunt.

Primi ſunt fures, furtum autē, eſt, clam, deſtina & ſecreta ablatio rei alienæ, inuito domino. Sic ꝙ ſi hoc cognoſceret, ſibi diſpliceret. Et nō ſolum contra hoc preceptū peccat, ſed etiam reſtituere tenet. Et q̄uis hoc peccatū in ueteri lege Exo. 20. Nō puniret morte, ſed tantum redditione quadrupli, aut quintupli, ut pro una oue ſublata, tenebat fur reddere q̄ttuor oues, Et pro uno Boue p furtum ablato, quinq; Boues. Attamen ipſe Leges ciuiles, attendentes hoc furti malum maxime eſſe pnitioſum Reipubli. & turbatiuum tranquillæ habitationis hominū, ordinauerunt illud ſi domeſti cum fuerit aut aſſiduū, eſſe morte plectendum, alioqui nullus eſſet in domo ſua tutus, Quod ſi quis ob ſublatam ſibi furto pecuniam, aut res ad uitam neceſſarias, ita fuerit depauperatus, ut ex illo ſuſtineat penuriam & indigentiam aut incidat in morbum uel morte, ille fur reus eſt omnium malorū & incom-

modo

modoꝝ accidentiũ ratione furti ab ipo facti, & tenet omnia restituere usq; ad extremũ quadrantem.

Querit. Est ne pctũ mortale si quis alteri furaret aliquam rem paruam, ut Acum, uel pennam ad scribendũ? Respondet Tho. ij. q. 66. Quod in talib9 rebus minimis, si homo cui res aufert non reputat sibi damnũ inferri, & istæ qui accipit potest psumere hoc non esse contra eius uoluntatem cuius est res, & si esset psens ipe non dissentiret, p tanto ergo si quis huiusmodi res furtiue. i. alio nesciente accipiat, potest excusari a pctõ mortali. Si aute habeat animum furandi, & alteri inferendi damnum, potest esse in talibus minimis pctũ mortale. Sicut & in sola uoluntate furandi est mortale ubi etiam extrinsecus nullum infert nocumentum.

Iterum querit. Si quis rem suam apd alterum iniuste detentam, occulte reciperet, cõmitteret ne furtum in re sua? Rñdet Tho. ubi supra, q; talis peccat, nõ quia grauet illum qui detinet, nec tenetur ad restituendum aliquid, uel ad recõpensandum, Sed peccat contra communem

munem iustitiam, dum ipsæ sibi usurpat suæ rei iudicium iuris ordine p̃termisso. Et ideo teneť Deo satisfacere, & dare operam, ut si inde ortũ fuerit scandalum proximo ꝛ, q̃ illud sedeť.

Notandum est q̃ tria genera hominum qui debent interp̃tari fures.

Primi sunt diuites, qui nolunt in necessitate pauperibus subuenire. Retinentes em̃ superflua, & ultra sumpt9 necessaria, cũ sciant pauperes indigere & uideant, si non subueniunt, fures sunt, unde Ambrosi9. dist. 17. ca. Sicut hiſ, dicit, Non minoris est criminis habenti tollere, q̃ cum posſis & abundas indigentib9 denegare. Confirmať per illud Eccles. 4. Fili Eleæmosinã pauperis ne defraudes, redde illi debitum tuum.

Secundi sunt Clerici & Ecclesiaꝛ Prælati, qui bona Ecclesiæ pauperib9 debita male expendunt, dantes Meretricib9 consanguineis diuitib9, & alĩs similib9 non ꝓpter sustentationem naturæ aut aliam causam licitam & honestam, sed uel ꝓpter lasciuiam, uel propter affectũ cognationis, uel ꝓpter fauorem sæculi & pompã uel alias male expendendo

unde

unde Bernhardus ad quendam Canonicum. Concedit tibi ut si Altari seruias de Altari uiuas, non ut fræna deaurata inde emas, & similia. Similiter peccant si bona Ecclesiæ indebito modo conseruant.

Tercio sunt qui sunt fures interptatiue, fornicariæ & huiusmodi turpes personæ, quæ ditant uel pascunt de rebus Ecclesiæ, unde secundum Rodonensem, qui fuit glossator Raymundi. Si huiusmodi mulier recipit pecuniam p ope carnali a Clerico sæculari de rebus Ecclesiæ, tenet ad restitutionem, Non ei qui dedit sed pauperi Ecclesiæ indigenti, uel pauperibus quũ Ecclesia satis abũdat. Si autem recepit de rebus ppriis Clerici, non tenet restituere, sed pœnitentiam tenetur grauem agere.

Secundi sunt qui hoc preceptũ transgrediunt sunt raptores. Rapina est uiolenta ablatio rei alienæ, etiam presente & sciente eo cui auferet, sed nõ ualẽte resistere oppressioni raptoris, qui est fortior uiribus. Et hæc deterior est furto, quia fit per uiolentiam, & in presentia illius a quo sua bona rapiunt. De qua

cons

conquerit Dñs per Esa. cap. 2. dicens, Vos enim depasti estis uineam meam, & rapina pauperis in domo uestra est. Quare atteritis populũ meum, & faties pauperum commolitis? Dicit dñs exercituum.

Et hoc peccatũ summopere deo displicet, quoniam non solũ excludit hominẽ a regno cœlorũ dicente beato Paulo. 1. Chor. 6. ꝙ fures & rapaces regnum dei nõ possidebũt, sed etiã clamat uindictam in auribus dei, & expetit presentem ultionem inferri raptoribus. Nam Exo. 22. dicit Dñs uiduæ & pupillo nõ nocebitis, si læseritis eos, uociferabunt ad me, & ego audiam clamorem eorũ, & indignabit furor meus percutiãq; uos gladio, & erunt uxores uestræ uiduæ & filij uestri pupilli, hec ibi.

Notandũ autẽ, quod rapina triplicister committitur.

Primo per uiolentam prædationẽ.
Secundo per doni extorsionem.
Tertio per debiti exactionem.

Primo per uiolentam predationem, dum scilicet quis ui & uiolentia aufert alicui

alicui res suas eo inuito, & talis uocat, p̄
do. Predo autē dicitur latro publicus,
siue diurnus, qui in siluis uel in cōcursu
uiarum insidiat transeūtibus & eos age
greditur, ut auferat eis res suas, Simili-
ter predo dicit latro diurnus, qui nocte
agros uastat uel incendit, aut aliquos in
uadit in domibus, ut eorum bona au-
ferat. Et tales scd̄m Canones nō gaudēt
securitate si confugiant ad ecclesiam.
Possunt eñ impune extrahi. 17. q. 4. c.
Sicut antiquitas, & denegatur eis pœni
tentia, nisi restituant ablata, uel plenā
securitatem de reddendo faciant. Et si
distulerit talis accipere pœnitentiā usq̄
ad mortem, si petat pœnitentiam, da-
bitur ei, & etiā uiaticum, sed tamē sepul-
tura ecclesiastica ei negabit. Extra. eo.
cap. super Co. Nisi forte hæredes, uel p̄
pinqui uoluerint satisfacere. Nota tñ q̄
talis rigor de occultis raptoribus nō de
bet obseruari. Extra eo. in literis.

Similiter predo dicit, miles uel armi-
ger qui accipit a personis ultra stipen-
dia sibi constituta. In bello tamen iusto
ab aduersarijs capere potest. Lucæ. 3. Ne
minem cōcutiatis etc.

Secũdo rapina cõmittiť per doni extorsionẽ dum scilicet quis ab aliquo extorquet aliquod donum uel seruitium iniuste, hoc eñ repperiť in multis nobilibus, qui auaritia ducti simplices inducunt ad sibi donandũ pecuniam, iocalia, & huiusmodi. Et hæc quidem donatio, si fuerit illicita uel iniusta, recipiens teneť ad restitutionem tanq̃ raptor.

Et ut clarius intellegatur quando donatio uel receptio fit iniusta. Nota has ꝓpositiones. Prima propositio, Quando is cui dať a dante æstimatur pauper quũ tamen sit diues. Tũc is qui accipit, male accipit. Hinc Scotus ait. Videant truphatores illi, qui diuites existentes tanq̃ egeni ælemosynas recipiunt, ne iniuste oñia huiusmodi recipiant, quia nõ est ibi in dãte uoluntarium propter conditionis ignorantiam, quam dator respicit in dando. Talis igiť restituere debet danti, uel alicui pauperi, nisi interim ipse pauper fiat, quia tunc illud retinere potest.
Secũda ꝓpositio, qũũ quid alicui dať sub tali conditione, ꝙ hoc uel hoc faciat

at .uel q̄ oret pro dante, si receptor nō intendit facere id propter quod sibi datur, fur est & raptor, & ad donum reddēdum obligat, uel ad faciendū per se uel per alium scd'm dantis intentionē.

Tertia propositio, donum nullius efficitur ualoris, & iniuste accipit, quum fit ex uiolentia uel coactione, dum scilicet quis terrendo uel uiolētis precibus, aut cōminationibus inducit aliū addandū sibi aliquod donū. Et hoc proprio nomine dicit extorsio, quæ quidē est mortale peccatū & rapina crudelissima. maxime cum totaliter tollit ratio uoluntarij ab eo cui infert talis extorsio. Cuius signum est, quum talis est qui rogat uel minat q̄ potest nocere, & cuius offensa p̄babiliter timet, nisi habeat quod petit. Vnde quicquid tali extorsione donatum est, restitui debet ei qui dedit. Sicut patet extra de censibus Exigit. lib. 6 cap. 1. Vbi precipitur restitui quod uisitationis causa iniuste receptum est.

Quarta p̄positio, Non ualet donatio quādo fit ab illo qui dare nō potest illi qui nec recipere potest, aut non potest esse dns rei date. Exempli gratia. Nō est

iusta donatio qua datur pecunia fratri minori, quia ipse nō potest esse dūs illius pecuniæ, & posito q̄ uelit, prohibitur a lege superiori, id est a regula sua. Item seruus aut filiusfamilias non potest dare. Item nō potest dare uxor quæ non habet res paraphernales. Neq; monachus, neq; pupillus sine authoritate tutoris. Omnia igitur a talibus habita & donata restitui debent, nisi probabiliter p̄sumat̄, q̄ talis donatio placeret illis, qui super hoc habēt potestatē, alioquin talis talia retinens, rapit alienum Tertio rapina cōmittit̄ per debiti exactionem. Et scd̄m hoc tria genera hominum merito raptores reputantur.

Primi sunt qui iustam causam habēt exigendi debitum, sed modum & ordinem excedunt in exigendo, quia scz nimis crudeliter & inordinate exigunt, Hoc eñ potest habere rationem rapinæ maxime quū ipsæ creditor uidet damnum notabile imminere debitori, ratione talis exactionis, nec tantam necessitatem patit̄ quin cōmode possit expectare. Talis ergo grauiter peccat indebito grauando suum debitorem. Immo

est

est contra illud præceptū morale Exod. 22. Si pecuniam dederis mutuo populo meo pauperi, non urgebis eū quasi exactor, repetens scz debitum cum nimia austeritate, q̄diu impotēs est ad solueudum, uide Sco. in q̄rto, dist. 15. q. ū.

Secundi sunt qui merito raptores reputanť per exactionem, qui Pupillos, Viduas & simplices, aut alios, iniuste trahunt ad iuditia, & per lites, & quæstiones iniustas conanť bona eor̄ usurpare. De his, Isa. 3. Populū meum exactores sui spoliauerunt. Qui ergo scienter & ex ꝓposito mouet tales quæstiones iniustas, mortaliter peccat, & teneť ad omnem restitutionem de damno lesis insecuto.

Tercij sunt qui merito raptores censenť per exactionem, qui subditis collectas & seruitia grauia imponunt & iniusta, Nec necessitatibus eor̄, q̄ntūcumq; sint pauperes compaciuntur.

Tercij sunt qui hoc p̄ceptum transgrediunť qui proximo suo iniuste nocent in re sua non quidem sibi eam usurpando & retinendo, sed eam siue occulte, siue manifeste destruendo, ut qui combu

rit alterius domum, aut destruit eius a-grum etc, q̃uis em̃ nihil de illa re apud eum mancat, tamen quia ꝓximũ iniuste damnificat, peccat contra hoc p̃ceptum & tenet damnum recompensare, in q̃ntũ potest, Nisi ille qui damnũ est passus sibi illd uoluntarie remittat, aut ab eo habeat uoluntariã dilationem.

Similiter peccant, qui alienas res habent & eas non restituunt q̃ntũ possunt sed eas tenent inuito Dño. Hoc autẽ cõtingit tripliciter. Primo quũ alicui ex causa licita obligat in aliquo, & illd nõ restituit, sed tenet alio inuito, ut qui nõ reddit depositũ dño eiusdem depositi id legittime ab eo repetente. Qui non fideliter restituit rem sibi accommodatã. Qui non soluit pro posse rem sibi mutuatã, sed retinet inuito mutuante etc.

Secũdo contingit quẽ res alienas habere inuito dño, cũ quis aliqua iniuste, & per contractus illicitos acquisiuit & non restituit pro posse. Tertio contingit quem habere res alienas inuito dño ut cum sibi aliquid datum est aut relictum in testamento, aut uenditũ ab eo, qui hoc facere nõ potuit, quia ius in ta-

li re non habuit eo ꝙ non esset sua, nec habuit posse alienandi, ut Exempli gratia, Monachus, uel filiusfamilias etc, & tamen talem rem scienter tenet, nec restituit illi cui debet, quocũq; illoꝛ modorũ homo scienter tenet alienũ inuito dño, ipsæ peccat contra hoc mandatũ, Quia dicunt Doctores, in q̃rto dist. 15. ꝙ sicut illo p̃cepto. Non furtum facies, est ꝓhibita omnis iniusta alienatio rei alienæ, Sic eodem p̃cepto est prohibita iniusta detentio rei alienæ. Et ergo sicut auferens iniuste alienum, peccat contra dñm suũ, sic iniuste detinens, peccat toties cõtra hoc p̃ceptum, quotiens reddere non uult inquantum posset.

Quarti, qui hoc preceptum transgredi untur sunt usurarij, Vsura autem est ex mutuo quæsitum illicite lucrum pecuniarium, quando quis exigit sibi plus reddi, q̃ mutuauit.

Diffinitur autẽ a magistris usura sic, Vsura est lucrum ex mutuo principaliter intentum. In qua descriptione tria ponuntur, Primũ, ꝙ usura est lucrum, lucꝛ autem proprie superabundantia nuncupatur. Secũdo ponitur, ex mutuo, tan-

q differentia distinguens usuram a lucris, quæ non ex mutuo acquirũtur. Tertio additur, principaliter intentum quia si hoc principaliter non intendat, sed secũdario, & debitor mere gratis aliquid offerret, non est usura.

Ad magis autẽ intelligendum quando sit usura. Nota, q; scd'm Tho. 2. 2. q. 78. & scd'm Doctores, quædã sunt res quarum usus non est eaꝝ consumptio, ut usus domus, est inhabitatio, & nõ dissipatio eius. Similiter usus equi, est eius equitatio uel alter eius labor. Et in talibus potest usus concedi seruata proprietate. Et ꝓ talium rerum usu potest homo licite aliquid recipere, ut fit in earum locatione. Aliæ sunt res, quarũ principalis usus est consumptio, ut sunt pecunia, panis, triticum, & cætera huiusmodi. Vsus eñ panis est eius comestio per quam cõsumitur. Sic de uino, & de consimilibus. Sic usus pecuniæ principalis, est eius distractio, scd'm quam in cõmutationes expenditur. Et in talibus non debet nec usus principalis concedi sine dominio, quia in illis per mutuum fit trãslatio dominij. Si eñ tibi mutuo pecu-

pecuniam, illa erit tua per mutuũ. Nã mutuũ dicit, quasi de meo tuũ. Et ideo si mutuatũ perditur ipm perdit illi qui mutuo recipit, licet teneatur reddere equalem. Similiter de pane & uino, & similibus est intelligendum.

Peccat ergo contra hoc mãdatum p usuram. Primo qui alicui pecuniã mutuat, & pro solo tali mutuo exigit lucrũ téporale in pecunia, aut alia re, cui9 ualor potest pecunia mẽsurari. Et dico notãter pro solo mutuo, quia, ut dicit Thomas ubi supra. Qui mutuũ dat, potest absq; peccato in pactum deducere, cum eo qui mutuũ accipit recõpensationem damni, per quod sibi aliquid subtrahit quod debet habere. Et potest illud damnum ab eo recipere, immo exigere, hoc eñ non est uendere usum pecuniæ, nec est recipere lucrum p mutuo, sed est uitare damnũ. Et potest esse q̃ accipiens mutuũ maius damnũ euitet, q̃ dans incurrit, unde accipiens mutuũ cũ sua utilitate damnũ alterius recompensat.

De hoc dat exempla Alexander de Hales. Si fideiussor soluit usuras creditori, potest eas petere a debitore. Pro quo fi-

deiusserat, quia nõ sunt usuræ quãtum ad fideiussorẽ, nec est lucrũ respectu sui sed pocius damni uitatio. Item si debeas mihi centũ marcas ad certũ terminũ, & noluisti p̃ soluere in termino, & ideo oportuit me recipere pecuniam ad usuras propter negocia mea tractanda, tu teneris mihi restituere illas usuras, si soluisti, uel si nõ soluisti, teneris me liberare ab illa usurarum obligatione.

Subdit S. Tho. dicens. Recompensationem uero damni, quod cõsideratur ex hoc, q̃ ipsæ de pecunia non lucratur, non potest in pactũ deducere, nec ab eo exigere, quia non debet uendere quod nondum habet, & potest impediri multipliciter ab habendo.

Dico etiã notanter, exigit lucrũ, quia ut dicit Tho. ubi supra, Si mutuans accipit aliquid ab eo cui mutuat, non q̃si exigens, nec quasi ex aliqua obligatiõe tacita uel expressa, sed sicut gratuitum donum, non peccat, quia etiam anteq̃ mutuaret, licite poterat aliquod donũ recipere gratis, Nec peioris conditionis efficit̃ per hoc q̃ mutuauit. Recompensationem uero eorũ quæ pecunia non men-

mensurarẽ, licet pro mutuo exigere, puta, beniuolentiam & amorem eius qui mutuauit, uel aliquid huiusmodi.

Secũdo contra hoc mandatũ peccat per usuram qui pro quacũq; re, quæ usu consumiẽ mutuata, accipit ex pacto ultra sortem pecuniam, aut aliam rem, cuius ualor potest pecunia mẽsurari, quia cum talem rem mutuat alteri, tũc amplius non est sua, sed istius qui eam mutuo accipit. Si ergo exigat pro ea lucrũ hoc fit de re sua.

Exquo patet, q; usuram cõmittit, nõ solum qui pro mutuo exigit munus a manu, sed etiam qui exigit pro mutuo munus ab obsequio, uel etiam a lingua, quia utriusq; illorum ualor potest pecunia mensurari, Vt patet in his qui operas suas locant, quas manu uel lingua exercent. Si uero mun9 ab obsequio uel a lingua, nõ quasi ex obligatiõe iustitiæ sed beniuolentia & amicicia (quæ sub æstimatione pecuniæ non cadit) exhibeatur, tunc licet accipere, ut dictum est.

Tertio peccat contra hoc mandatum per usuram qui mutuat. 12. Marcas pro una per annum, quia omnis usura est

pctm̃

pctm̃ mortale, & contra p̃sens mandatum, sed mutuare. 12. Marcas pro una p annum, est usuram cõmittere. Immo si centum Marce mutuarent̃ p una p annum cũ pacto de illa Marca soluenda, adhuc esset usura, quia esset lucrum p mutuo pacto debitum, uel exactum, Igitur esset usura per diffinitionem usuræ.

Immo si quis mutuaret alicui, & non faceret pactum de lucro dando sibi, sed solum haberet spem de lucro, ipsæ esset coram Deo usurarius, & peccaret cõtra hoc mandatũ. Quod Dñs innuit Luce 6. Vbi dicit. Mutuum dantes, nihil inde sperantes. Et hoc scz, q̃ talis sperans lucrũ pro mutuo sit usurarius mentalis est tunc uerũ, quando spes lucri est causa mutuandi. Ita q̃ alias non esset mutuaturus, nisi de lucro recipiendo speraret aut aliquo emolimento, sicut propina, uel simili lucro etc.

Si uero quis principaliter moueatur ex charitate ad mutuandum, & cũ hoc sperat de retributione alicuius lucri, illud non est usura.

Et dixi notanter q̃ mutuare. 12, marcas p una, est usura, quia si quis nõ mutua

tuaret, sed realiter emeret super aliqua re immobili marcam annui cēsus, & daret pro illa iustū precium, scilicet tantū quātū in hac terra in tali re, & in tali loco solet dari perpetua marca census, ille contractus esset licitus & iustus; & uera esset emptio, si emptor postea uendi tori marcæ daret potestatem reemendi eundē censum, ꝙ eadem pecunia quā do uellet, aut posset, ut infra.

Quarto usuram cōmittit, qui mutuat alteri, ut etiam sibi postea remutuet, ut dicit Tho. Vbi supra; & alij doctores, quia sic mutuans uult rehabere mutuatum integre, & ultra hoc, uult alium fibi obligatū esse ad remunerādū. Et hoc quia potest pecunia æstimari, erit lucrū ꝙ mutuo, & sic usura. Licet ergo licitum sit, & ualde dignū, ꝙ mutuanti unum, mutuet aliud, non est tamen licitū aliū propter mutuū obligare ad remutuandum.

Quinto usurā cōmittit, qui habens molendinū, mutuat pistoribꝰ, aut alijs, cū illo pacto, ꝙ molant solū in suo molēdino. Accipit em̄ ultra sortē in tali mutuo, scilicet iftam cōmoditatē, aut illud

emo-

emolimentū, quod ex hoc acquirit, ꝙ apud ipsum molant, quod utiq; est pecunia mēsurabile, & cū hoc aufert eis libertatē molendi ubi uolunt, & teneē eis ad satisfactionē, si saltē ex hoc aliquod damnum incurrunt.

Sexto usuram cōmittunt, qui mutuauerunt res suas ad certū terminū, quo ueniente nolunt dare prorogationē, nisi data pecunia propter mutuū, aut alio equipollenti. Sunt eñ usurarij etiam si expresse nihil petant.

Septimo, qui rem carius uendunt q̄ sit ipsius iustū pretium, propter hoc ut emptori de pecunia soluenda expectent usq; ad certum terminū. uel qui rem uilius emit q̄ sit iustum eius precium propter hoc quia pecuniam soluit priꝰ antēq̄ res sibi possit tradi. Aut etiam, qui tēpore collectionis bladi uini, & cōsimilium, quū minus soluere solent, uendit talia pro p̄tio, quod ualitura sunt circa Paschā, aut alio tēpore, in quo cōmuniter plus soluere cōsueuerunt. Et sic de aliꝭ modis palliatæ usuræ, quibꝰ oñibus peccaē contra p̄sens preceptum, & usura uere & realiter cōmittitur. In quibus

bus oñibus homo teneť ad restitutio-
nem damni, proximo sic sibi iniusti il-
lati.

Octauo usuram cõmittuut, qui mutu-
ant ad usuram nomine alieno. Et hoc
maxime est uerum de tutore, procura-
tore, & curatore, etc. Qui in hoc nõ pre-
stant nudũ ministerium, sed etiam au-
thoritatẽ, & sic usuras huiusmodi acce-
ptas nomine alieno, tenentur restituere
si iste cuius nomine recepit, nõ est soluẽ
do, aut si non uult restituere. Idem in-
tellige per oñia de uitricis ecclesiarũ, &
de his quibus cõmendata sunt hospita-
lia, aut alia loca religiosa & pia. Nec ex-
cusat eos ꝙ huiusmodi lucra conuertũt
in pios usus, aut in augmentum diuini
cultꝰ, quia dicit Apłus ad Roma. 3. Nõ
sunt facienda mala ut eueniant bona,
Nam quæcũꝙ sunt scd̃m se mala, ꝓpter
nullas causas q̃ntũcũꝙ bonas sunt faci-
enda, ut dicit Auguſt. in libro cõtra mẽ
datium. Et ꝓbat per hoc, quia si quis di
cat ea quæ scd̃m se sunt pc̃tã, ut stupra,
furta, blasphemias & huiusmodi, ꝓpter
causas bonas esse facienda, quid est alid
hoc dicere, q̃ talia nõ esse pc̃tã, uel quod

absur-

absurdius est, ꝑtã iusta esse? Similiter de usura dicendum est,

Nono peccant omnes isti Ciues, quorum authoritate consilio, uel consensu cõmunitas alicuius ciuitatis mutuat ad usuram, & omnes qui authoritatem ad hoc ꝑstant aut præceptum dant, aut cõsilium, sine quo Ciues huiusmodi usurã non cõmisissent. Tenent enim ad restitutionem in solidum, cæteri uero ut consentien, ꝓpter emolimentũ quod eis ex hoc accrescit, tenent ad restitutionem eius partis, quæ ad eos peruenit, aut ꝙntum releuati sunt in expensis, quas alias fecissent, aut in usuris, quas eos soluere oportuisset.

Notandum autẽ ꝙ usura triplici lege ꝓhibet, scz lege naturæ, lege scripturæ & lege Ecclesiæ, Primo lege naturæ, Natura enim ꝑcipit, ut homo faciat proximo prout uelit sibi fieri, sed si tu sis indigẽs & mutuo peteres pecuniam a proximo ut tibi mutuet si possit, sine omni spe usuræ, & ille nollet nisi cum usura, non esset tibi gratum, ergo caue ne tu similiter alteri facias.

Secũdo usura est contra legem scripturæ

turæ, Nam in multis ſcripturæ locis cã
Veteris q̃ Noui Teſtamenti ꝓhibetur,
Leui. 25. Ne accipias a fratre tuo uſuras
Nec amplius q̃ dediſti, Et paulo poſt.
Pecuniam tuam non dabis ad uſuram,
& frugum ſupabundantiam non exiges
Et Pſalmo, Dñe quis habitabit in taber-
naculo tuo etc. Qui pecuniam ſuã non
dedit ad uſuram, Et Luce. 6. Mutuum
date, nihil inde ſperantes. Vbi ſcdm
Tho. ij. ij. q. 76. Ar. 1. Hoc uerbum duo
continet, ſcz conſilium & p̃ceptum. Cõ
ſilium eñ eſt dare mutuũ, extra caſum
neceſsitatis. Præceptũ uero eſt, non ſpe-
rare aliquid ultra ſortem ꝓpter mutuũ.

Tertio uſura eſt contra legem Eccl̃iæ,
quia tota ſcta Eccleſia deteſtat uſuram
& ꝓhibet, ut patet in multis locis Decre
torũ & alibi, Vnde. 14. q. 4. ca. Nec hoc
dicit, Nec hoc quoq; p̃tereundum duxi-
mus eſſe quoſdam turpis lucri cupidita
te captos q̃ uſurariam exercent pecuni-
am, & in fœnore uolunt diteſcere, quod
nos ut non dicamus in eos tantum, qui
ſunt clericali ordine conſtituti, ſed etiã
in alios cedere. & qui Chriſtianos ſe di-
ci cupiunt, cõdolemo q̃ uindicari acri-

in eos qui fuerint confutati decreuim⁹ ut omnis peccandi opportunitas adi⁊ matur.

Et extra de uſuris. cap. quia in oñibus dicit᷑, quia in oñbus fere locis, ita cri⁊ men uſuraꝝ inualuit, ut multis alijs ne⁊ gocijs ꝓtermiſſis, quaſi licite uſuras ex⁊ erceant. & qualiter utriuſq; teſtaméti pa⁊ gina cõdemnant᷑ nequaq᷑ attendunt. Ideo cõſtituimus, ut uſurarij manifeſti, nec ad cõmunionem admittant᷑ altaris nec Chriſtianam, ſi in hoc peccato de⁊ ceſſerint accipiant ſepulturam, ſed nec oblationes eorum quiſq᷑ accipiat.

Contra hanc uſuram pulchre loquit᷑ S. Baſilius in ſermone ſuper Pſalmũ 14. Inhumanitas inquit eſt maxima ex mi⁊ ſeri calamitate opes exigere. Inhumani⁊ tas inq᷑ maxima eſt, ſi is qui egeſtate pre mitur, mutuũ ad uitæ ſubſidiũ querat, dans uero minime ſorte cõtentus, ex mi ſeri calamitate, prouentus ac opes ſibi excogitet. Miſer homo ad auxilium cõ⁊ fugiẽs, hoſtem reperit, Antidotum que⁊ rens, in uenenum incidit. Veluti ſi quis medicus accedens ad aliquem laboran tem, loco remedij, & reddendæ ſanita⁊ tis

tis,auferret eas uires,quæ restabant.
Potius o homo,noli accipere in mutuũ
Primo quia accepta pecũia,fortasse lau
te uiues,& sic nec poteris postea dissol
uere fœneratori,Secũdo, quoniam sus
mere mutuũ est initium mẽdacij,ingra
titudinis occasio,materia periurij. Alia
sunt enĩ uerba quando sumis, alia quã
do expostularis. Cogita igitur unde ex
olues,unde sumes,an res usui & exolu
tiõi sufficiat? Tertio,pauper es? sed lis
ber.Si acceperis in mutuũ, iam libertas
tem amisisti.Nam qui debet,in paupers
tate cõtinuo dies & noctes habet insom
nes. Si quis iamiã pulsauerit,statim des
bitor latitat.Canis latrat,hic sudore ps
fluit. Vbi uero rẽpus exoluendi uenit,
aliquid cõmentat mendatium,quali ex
cusationi creditorem a se repellat.

Dices,Quomodo nutriar? Respõdet
idem,habes manus,habes artem, labos
ra, multæ sunt ad mercedẽ uiæ, multæ
occasiones.Si uero laborare non pote
ris,roga ab his qui facultatem possidẽt.
At turpe inquis rogare.Turpius eo, qd
fœnus accipit priuari.
Formica poreſt,neq; rogãs, neq; mutuo

accipiens nutriri,& apes proprij nutrimenti reliquias regib⁹ condonant,quibus nec manus,nec artes natura dedit. Tu aute industrium animal homo,una tantum ad uitæ usum uia reperiere nescis? Hec Basilius.

Obiectiones contra predicta.

Obijciunt usurarij licere usuare quoniam lex admittat. Nam in lege diuina dicit Deute.15. Fœneraberis gentibus multis etc. Respondet.Fœnerari ibi simpliciter accipit pro mutuare nō ad usuram,prout & latini usurpant. Et est sensus.Si seruaueritis mādata dei, usq; adeo abundabitis,ut ipsi multis poteri tis fœnerari,uos aute ab alijs non mutuabitis, quum futuri sitis diuites.

Item obijciunt,etiam Iudei, uolentes p bare tanq; eis licitū sit a Christianis usuram capere. Nam eadem lex dicit Deute.23.Nō fœneraberis fratri tuo sed alieno. Ecce prohibet solūmodo fœnerari fratri,nō etiá alieno. Respōdet,tum fratrem ibi posse accipi pro quolibet proximo,& ratiōe originis,quæ una est,scilicet a deo. Et ratione finis,qui un⁹ est. scilicet deus,& ratione parētis, qui un⁹ fuit scilicet Adam.

Tum

Tum ea permissio fuit comparatiua ꝯ qua permittebaꝫ minus malum ne ſe queretꝫ maius, utpote, ne ſi nō fuiſſet Iudeis permiſſum fœnari alienigenis, maiori crudelitati in ſuos graſſarentur, ut ſuæ cupiditati ſatisfacerent. 31. q. 1. Hac ratione, qui interim a pœna tēporali legis, non autē a pœna gehennali, nec a peccato mortali excuſabanꝫ, neq; mō excuſanꝫ. Quod eñ permittimus, nolēs tes precipimus, quia alioqui malas hominū uoluntates prohibere nō poſſumus. Ita nimirum Iudæis quondā permittebaꝫ dari libellū repudij & repudiare uxorem ad remouendū uxoricidium, quod maius fuiſſet malum, ut patet Deute. 24. Id quod Chriſtꝰ dominꝰ euidenter expreſsit, Matth. 19. dicens. Quoniā Moyſes ad duritiam cordis ueſtri pmiſit uobis dimittere uxores uſas, ab initio autem non fuit ſic. Sic olim uſura pmiſſa fuit Iudeis in alienigenas, cauſa tamen ſubſiſtente, quoniam alienigene fuerunt, quibus dñs terras eorū conceſſerat, ut fuerunt Chananæi, & ab illis licite recipiebant uſuras, nō ut uſuras, ſed ut recuperationē ſui iuris. Sicut

& nunc licite reciperent usuræ a Christianis, ab eo contra quē agit iustum bellum, quū etiam liceret eum occidere.

Nullo modo ergo licitum est Iudæis a Christianis usuras accipere. Et ꝓcipit eis ab Ecclesia, ne usuras exigant, sed exactas restituant, ut in.c. post miserabilem de usuris. Et debent ad hoc compelli ꝑ Principes, ut in dist.c. Quod si non faciunt, debent compelli ꝑ iudicem Ecclesiasticum censura Ecclesiastica ut dicit Hosti. & Ioh. Andre. in nouella, in dicto ca. post miserabilem. Facit.c. Postulasti de Iudeis, Addit Angelus in summa, & alij. Quod Principes terrarꝫ peccāt mortaliter non cogendo eos ad restituendū usuras.

Quod si iterū usurarij obijciūt, quod Leges humanæ, uelut ciuiles, concedūt aliquas usuras, præcipue ut C. de usuris L. eos. Rñdet, ꝙ Leges ciuiles dant plerūq; populis, quæ sunt ex maiori parte malæ uel imperfectæ, & intendūt pacificū conuictū Ciuiū adinuicem, Vnde solū ꝓhibent exꝑsse uitari, quæ sunt magis perturbatiua ciuilitatis & quietis temporalis, puniendo transgressores, & cohercē-

do

do pœnis ab illis, ut adulteria, furta, homicidia etc. Alia uero pmittunt, non ut licita concedentes, sed nō punientes, ut alia uicia p̄dicta, & hoc ne peiora contingant, ut patet de Scortis. Lex uero diuina, phibet omne pctū, ostendens illd puniri in diuino iuditio, quæ & annullat Leges humanas, quæ concedūt pctā, ceu sunt, quæ pmittunt usuras simplices. Etsi em̄ Leges huiusmodi ciuiles sint iustæ quoad ciuilitatē p̄sentis uitæ, nō tamen quo ad ciuilitatem supernam adipiscendam.

De contractibus reemptionis.

Contractum reemptionis, qui diceret illicitum, contradiceret iuri cōmuni. Vt si emunt̄ in bonis ciuitatis, Villæ, Monasteriꝫ certi census in perpetuū, uel ad temp9, licitus est talis contractus.

Patet in quadā bulla Martini quinti, q̄ incipit. Regimē uniuersalis ecclesiæ, ubi papa sic dicit. Comperim9 huiusmodi cōtractus ueridicos. & iura determinationē doctoꝝ licitos fore, ac iuri cōmuni cōformes inuenim9, ac ipsoꝝ cē

ſuũ uenditores ad ipſoꝝ ſolutionẽ, re-
moto cõtradictionis obſtaculo, obliga-
ri, & loquiť ibi de reemptiõib⁹, Non er
go cõmittũt uſurã emptores illoꝝ cen-
ſuũ, tam ſeculares quam ſpũales, ut ibi-
dem papa declarat, Nam iſta extraua-
gans facit ius cõmune, ergo cuilibet eſt
pmiſſum. Item vſura ſola committiť in
mutuo, ſecđm dictũ Chriſti. Mutuũ dãtes
nihil inde ſperantes, ſed hic non eſt mu
tuũ, ſed emptio, ergo non uſura. De hoc
etiam habeť Codice de pactis inter em-
pto, & ven. L. 2.

Sed huiuſmodi cõtractus, primo debet
fieri cum diſcretione debita, ꝙ huiuſmo
di cenſus nõ cõſtituanť in libera perſo-
na. Quia libera perſona nõ poteſt obli-
gari, ut patet extra. de pig, Igiť fieri de
bet in uniuerſitate, ciuitate, cõmunitate
uilla, agro, domo, Et reſpiciendũ eſt, an
de talib⁹ rebus tot redditus poſſunt ꝓ-
uenire. Etſi res caſu uel incẽdio periret,
& emens nihilomin⁹ uellet eſſe certus
de prouentibus ſibi dandis illicitus. &
illiberalis eſſet contractus, quia tũc fie-
ret obligatio perſonalis. Itẽ ꝙ ſit equa-
litas inter ementẽ & uendentẽ, ut ſeruẽt
cõſue-

cõsuetudinẽ laudabilem patriæ in re-
emptione, ut si emant quinq; uel quat-
tuor florinos pro centũ annuatim etc.
Item q; pactũ appositũ sit licitũ. Et pa-
ctum reemptionis debet apponere uen
ditor, & nõ emptor, alioquin contract9
esset pignoratitius, & percõsequẽs usu-
rarius, si emptor posset repostulare pe-
cuniã, quãdo ille uellet. Vt patet in cap.
Illo nos, de pigno. Vel esset simulatus,
ut patet in ca. Ad nostram de emptiõe
& uenditione. Aliquãdo etiam est talis
pœna apposita, quæ multũ est impia,
ut si census debit9 solut9 nõ fuerit, sem-
per post decem dies a termino solutiõis
duplet, donec adequat sorti principali
& sic reemptio aspirat, & emptori adiu-
dicent bona simpliciter pro censu non
soluto. Talis contractus est illicitus con
tra illud tota die miseret & cõmodat.

Secũdo debet fieri intentiõe recta, scili-
cet q; non decipiat fratrem suũ, scdm
quod dicit Apostol9. 1. Thessa. 4. Nemo
circũueniat fratrem suũ in negocio, sci-
licet neq; in precio, q; precium sit equa-
le, q; uẽdibile sit tale, &, sit equalitas in-

ter ementem & uendentem. Si autem p̃cium esset minus q̃ res ualet, & est de cõsensu uenditoris, tũc contract⁹ bene ualet, quia uenditor mera uolũtate posset illam rem dare emptori, ut patet de fide instrumentor. C. Cũ Iohannes. Si autem nõ est de consensu uolũtario, & uẽdens est anguſtiat⁹ ad uendendũ rem ſuam pro minori præcio, & emptor nõ habet causam minorandi præciũ, nisi ꝓpter pactũ reemptionis, ſic contract⁹ est illicit⁹, repugnans iustitiæ cõmutatiue. Et est contra illud præceptũ naturæ, Quod tibi non uis fieri, alteri ne feceris, In institutis. De iustitia & iure. §. Iuris p̃cepta, uide de hoc in ca. ad nr̃am de Emptiõe & Vendi. Vbi Abbas ponit quinq; casus quibus committit fraus in isto contractu.

Quinto peccant contra hoc p̃ceptũ ſeptimum, Non furtum faties, Symoniaci. Est autẽ Symonia, qñ res ſacra & ſpiritualis p̃cio cõparat, aut emit aut uendit, ut ſi quis bñficium Eccleſiaſticum, aut Ordines aut Sacramenta, data pecunia ex pacto cõferret & reciperet, Cõtra illud Dñi p̃ceptũ, Matth. 10. de ſpiritua

libus

libus donis. Gratis accepistis, gratis date, Et hæc Symonia, accepit nomen a Simone Mago, qui (ut dicit Act. 8.) cū uidisset q̄ p̄ impositionem manus Apostolorū dare spūsanctus hominib⁹, obtulit ei pecuniam dicens, Date & mihi hanc p̄tātem, ut cuicūq; imposuero manus, accipiat spūsctū. Btūs aut̄ Petrus rndit ei. Pecunia tua tecum sit in p̄ditionem, quoniā donū Dei existimasti pecunia possideri. Et Geizi seruus Helisæi. 3. Reg. 5. quia a Naaman Siro sanato a Lepra per septemplicem lotionē in Iordane, iuxta uerbum Prophetæ, accepit munera, uestes scz & pecunias, quasi in compensationem illi⁹ sanationis, quæ tamen Helizeus constanter recusauerat, factus est subito Leprosus.

Nunc proch dolor Symoniaci in Ecclesia sunt frequentiores, qui sacra uendunt & emunt, atq; licitanter. Vnde fit ut in plerisq; locis pene omnes Ecclesiæ p̄pter pecuniā, idoneoq; uirorū penuriam paciant̄, qñ nulla, ut debet, in præficiendis Prælatis, quos dicunt, nec uirtutis, nec p̄bitatis, neq; scientiæ habeatur ratio, sed qui plus ualent uel potentia,

uel

uel pecunia, acceptanť, nihil deinde rei Eccleſiaſticæ, ſed ſui commodi, ſtudioſi qui & ideo nihil minus ſunt q̃ Sacerdotes & Prælati.

Ad cognoſcendam autẽ Symoniam, operep̃tium eſt ſcire quid ſit Symonia diffinitiue. Symonia eſt ſtudioſa uoluntas uel cupiditas emendi uel uendendi aliquod ſpũale, uel ſpũali annexũ, ut in Glo. 1. q. 1. ꝙ quidam. Item. c. qui ſtudet. ea. q. Vnde Symonia non eſt alicť ſcđm Anthoninũ in ſumma. par. 2. Tit. 1. c. §. q̃ emere uel uendere, uel alium contractum non gratuitũ facere pro ſpũalibus habendis p̃cio rei temporalis.

Voluntas ibi ponitť, non pro potentia, ſed ꝓ actu eius, Omne eñ pćtm̃ actuale, actu uoluntatis committitť.

Studioſa dicitť. i. deliberata, Nam etiam ſola uoluntate p̃uia rationis deliberatione, committi poteſt Symonia licet ab Eccleſia non puniať, dum non ꝓcedit in opus extra. Nomine emptionis & uenditionis cõphendiť omnis contractus non gratuitus, excepta p̃mutatiõe, quæ licite fieri poteſt, ſeruatis debitis cõditionibus. Spũale uero, ſcđm Rich. in

in q̃rto dist.33. tripliciter dicit. Primo essentialiter, ut gratia & uirtutes. Scd̃o causaliter, ut sacramẽta, quæ causant gratiam suo mõ. Tertio effectiue uel actualiter, ut p̃dicare, corrigere, uisitare, orare & huiusmodi quæ sunt actus spũales. Annexum spũali etiam dicit̃ dupliciter scd̃m Tho. in q̃rto, Vno modo quia dependens a spũali, ut habere Ecclesiastica benefitia, quia non competit, nisi habenti offitium Clericale, Alio mõ, quia ordinat̃ ad spũalia ut ius Patronat9, ius Decimale, uasa sacra & similia. Sub p̃cio autem cõphendit̃ omne munus temporale, quod pecunia æstimari potest, ut munus a manu, a lingua, ab obsequio. Dum ergo pro illis spũalia conferunt̃, ut horũ intuitu, Symonia committitur Et ita patet iam declaratio diffinitiõis Symoniæ.

Sed cũ dicit̃, spiritualia dari p̃ tẽporalibus, seu intuitum tẽporalis. Notanda est regula, quam ponit Petrus de Aliaco Cardinalis Cameracen̄, quá repetit Gerson in fine Tract. de Symonia q̃ quadruplex potest esse intuitus ad commodũ tẽporale in datione & ministra-

tione

tione ſpiritualium. Primus intuitus poteſt referri ad cõmodũ tẽporale tanq̃ ad pretiũ rei ſpiritualis, quaſi ſit adeq̃tio ualoris unius rei ad alteram ſicut eſt in emptione & uenditiõe in ciuilibus.

Secũdo poteſt fieri intuitus ad cõmodum tẽporale, tanq̃ ad motiuũ principale dandi uel miniſtrandi ſpiritualia, uel tanq̃ ad finem ultimũ, in quo ſiſtit intuitus ſpiritualia cõferentis uel recipientis. Tertio poteſt fieri intuitus ad cõmodũ tẽporale tãq̃ ad motiuũ minꝰ principale. Quarto poteſt fieri intuitus ad cõmodũ tẽporale tanq̃ ad rẽ debitam iure diuino. Pro ſuſtentatione illius qui ſpũalia ſubminiſtrat. Iuxta doctrinam Chriſti Luc. 10. Dignus eſt operarius mercede ſua.

His premiſſis ponit conclusio prima, Sacerdos rependẽs ſpiritualia, & accipiens tẽporalia intuitu tercio uel quarto, id eſt tanq̃ ad motiuũ minus principale, uel tanq̃ ad rem debitam ꝓ ſuſtentatione, excuſat a ſymonia, quia nõ cõmutat ſpirituale miniſteriũ, ſcilicet oratiõné uel miſſam pro tẽporali ex obligatione quaſi ciuili uel legali, tãq̃ ſit uera cõmu-

mutatio unius ꝑ alio, appreciati pro ꝑ
cio, immo talis appreciatio ſcd̃m ualo
rem inter hec fieri non poteſt, quia ſpi
rituali bono, cunctæ opes terrenæ per e
quiualentiã cõparari nõ poſſunt. Neq;
cõmutat ſacerdos ꝑ téporali laborẽ ſuũ
corporalẽ, quia non eſt ueriſimile, ait
Scotus, ꝙ aliquis tãtum daret pro labo
re corporali habito in illo actu, immo
neq; in corporalib9. Ergo talis ſacerdos
nõ eſt ſymoniacus.

Sed quomodo tunc celebrabit ſacerdos
pro pecunia uolens cauere ſymoniam ẽ
quomodo intentionẽ ſuam rectificabit,
ne ſi lumen intentionis ſcilicet oculus,
quod in eo eſt, tenebræ fuerit, totũ cor
pus actionis ſuæ cõtenebreſcat? Reſpon
deo. Tripliciter id fieri poteſt. Primo ſe
cundũ Scotũ, ut celebret pro téporalib9
tanq̃ ꝑ aliquo ſibi libere oblato, cũ mẽ
dicatione orationis & ſpũalis ſuffragij.
Sic em̃ tenebitur recipiens oblatum il
lud bonũ téporale ſcd̃m iuſticiam exau
dire mendicantẽ ſpiritualia, qui tépora
lia contulit ex iuſticia, & recipiendo tẽ
poralia, ſe obligat liberaliter, hoc eſt, ſi
ne cõuentione & cõmutatione ad orã

dum

dum ꝑ benefactore. Vnde (exempli gra tia) religioſe uolens facere inſtitutionē alicuius anniuerſarij perpetuo, die certo peragendi in aliquo collegio ſeu monaſterio, dicat. Aſſigno uobis talem uel talem agrū, domū, aut decimā, & peto ut anniuerſarium ꝑ me & amicis meis taliter peragatis. Ex hac receptione liberaliter donata, cum petitione ſuffragij, ſecdm iuſticiam ſurgit obligatio ad audiendū preces cum dato huiuſmodi porrectas.

Secūdo ſic rectificabit ſacerdos ſuā intētionem, ut nō impendat ſpirituale propter pecuniam, tanquā propter finem principalē, ſed tanquā ꝑpter finem munus principalē & ſecundariū, referendo intentionē ad ſuam ſuſtentationem, ut nūc aut poſtea liberius occupari poſſit circa ſpūalia exercitia. Ita ut finis ſeu intētio principaliter ſit gloria dei, & ſalꝰ animaꝝ per ſpūale opꝰ ꝓmouēda. Cui ut poſſit inſiſtere, pecuniam poteſt recipere, quia ſine tēporalibꝰ ſpiritualia diu ſubſiſtere nō poſſunt in hac mortalis uitæ miſeria, Recipiat igiē non tanquā ꝓcium ſpiritualis operis, ſed tanquā neceſſa

cessarium decentis sustentationis.

Corrolarie sequit, Quod ecclesiasticus offitians ex debito benefitio suo, sicut frequẽtando horas canonicas, uel mortuorũ exequias, nõ ideo cõuincitur symoniacus, si recipiat, aut recipere intendat distributiones tẽporales assignatas illis, qui talibus assistunt officijs, etiam dum aliquãdo sub hac intentione mercedis, uadit ad aliquod offitium ecclesiasticũ, alias pro tũc nõ iturus, Patet hoc quia nõ refert illa tẽporalia in aliud, ni si in sustentatiõe incõgruã, quã alias habere non posset, Congruam dico, ꝙ suo officio, ad dei laudem, & animarũ sulutem exercendam.

Ex quo patet, ꝙ fallit argumentũ multorũ. Ille uadit ad chorum ꝓpter pecuniam, alias non iturus. Ille celebrat ꝓpter pecunias, alias non celebraturus, igitur est symoniacus. Sed oportet addere. Facit hoc ꝓpter pecuniam principaliter. Hoc autẽ non facit, qui refert actum suũ ad dei honorem, & pecuniam in sustentationẽ sui, quatenus sic spiritualibus officijs melius possit intendere & uacare.

Attendat tamen quilibet diligenter, ne menciatur iniquitas sibi, ut non ex auaritia & cupiditate per talia spiritualia opa sibi multiplicet diuitias plurimas & superuacuas, & pter necessarias, pompam & curam carnis nō spiritus agat in delicijs. Et si principaliter uadit ad horas canonicas p denarijs, grauiter peccat & mentalē symoniam cōmittit.

Tercio, intentionē suam rectificabit celebrans, p bono tēporali, quasi p mercede & premio minus principali sibi debito iure diuino & naturali, p sustentatione uitæ corporalis, secūdū regulam Christi & Apli, Dignus est operari9 mercede sua, Luce. 10. Et. 1. Chorin. 9. Qui altario deseruiūt, cum Altario participāt. Nemo militat suis stipendijs unq̄. Si nos uobis spūalia seminam9, magnum est, si nos uestra carnalia metam9? Ita & Dñs ordinauit his qui Euangelium anunciant, de Euangelio uiuere. Viuere dicit Aplus, non luxuriari. Sic ergo, ex debito ministrationis spūalium suffragiorum, iustū est ut ministranti spūalia corporalia redonentur.

Vnde dicit Gerson de Simo. ppositione

ne.ſ. Obligatus miniſtrare ſpũalia & mi
niſtrans ea, habet uerũ ius & ptãtem reci
piendi temporalia abſq; hoc q; mẽdicet
ea. Et ſub hac intẽtione, licet min9 prin
cipali potuit uel poteſt obligare ſe ad
miniſtrandum ſpũalia & pro mercede
uel ſtipendio, aut cibo & ſua ſuſtentatio
ne recipere temporalia.

Concluſio ſeca, Quãdo quis dat uel
miniſtrat ſpũalia. Primo uel ſecundo
intuitu, p̃dicto, id eſt, referendo ad cõ
modum temporale tanq̃ ad p̃cium rei
ſpũalis, uel tanq̃ ad motiuũ principale
dandi uel miniſtrandi ſpũalia, ſemp eſt
Symoniacus.

Quæſtiones breues magis
communes de Symonia.

Vtrum offerens bona ſua Eccleſiæ ut
efficiat Canonic9, & ex illis bonis poſt
modũ inſtituat ſibi p̃benda, ſit Symo
niacus? Rñdet q; ſic, Secus ſi pure & li
beraliter donaſſet, & poſt humiliter pe
teret admitti in Canonicũ & retinere p̃
dicta in p̃bendam, & Clerici pure cõſen
tirent, quia tunc liceret.

Si Sacerdos Parrochialis non habet
ſumpt9 neceſſarios, utrum poterit ſine

Symonia exigere aliquid pro ſpũalib9? Rñdeť ſcđm Panor. q9 ſi poteſt aliunde ſibi honeſte uictum querere, puta ſcribẽdo & huiuſmodi, ſic non poteſt exigere ſed laborare debet manibus. 91. diſtin. c. Clericus. Si uero non poteſt, tunc Epiſcopus debet ſibi prouidere, uel populꝰ poteſt compelli ad pſtandum ſibi neceſſaria pro uictu, & facit Glo. bona in c. Omnis Chriſtianꝰ de conſe. diſt. 1. quæ dicit q9 poteſt ſubtrahere Sacramenta populo, niſi oblationem faciat.

Vtrum poſſit ſine Symonia aliquid dari Presbitero pro Baptiſmo, qui non uult aliter Baptizare? Rñdeť q9 in adulto, Non, quia ꝑpter contritionẽ poteſt ſaluari, Ar. ca. debitũ, & quod ibi notať de Baptiſmo, & in c. ij. de Pres. no. Bap. Sed pro infante ſunt Opiniones, Aliqui ut Tho. ij. ij. Et Petrꝰ de Palude in quarto, & Glo. in c. Baptizandis. 1. q. 1. dicũt, q9 non licet, quia nõ ſunt facienda mala ut ueniant bona. Sed Panor. & Rich. & Landul. in q̃rto diſt. 15. reputant ueꝝ in adulto quia bona uoluntas ei ſufficit in tali caſu. Sed qñ quis habet puerum, & non reperiť alius qui poſſit Baptizare,

re, uel sciat, ut puta, quia est mutus, uel non habet manus ille qui querit q̃ baptizet̃, nec alium habet, q̃ tũc licite dat, quia non emit spũale, nec hoc debet intendere, sed remouere uexationẽ & impedimentum, & debet intendere emere temporale. scz aquam solum, Et hoc tene.

Vtæ uasa sacra, & sacræ uestes possunt uendi. Rñdet̃. Licet ista sint annexa spirituali, tamẽ uendi possunt sine Symonia, non habito respectu ad formam cõsecrationis, scd̃m Rich. in Quotli. ñ. q. 22. ita tamen q̃ alteri Ecclesiæ in eadem forma uendant̃, sed psonæ sæculari nõ licet uendere, nisi redacta uasa in pristinam massam. Et idem dicendũ de uestibus sacris, q̃ alteri Eccl̃iæ uẽdi possunt.

Vtrum reges & principes & alij recipiẽtes pecuniã ut consentiant electioni seu promotioni ad aliquã dignitatem, uel prelaturã, sint symoniaci? Respondet̃ scd̃m Panor. q̃ sic, & tenẽtur restituere illi ecclesiæ de cuius prelatura agebatur, licet nõ esset de bonis ecclesiæ. uide Angelũ in summa & allegat.

Quid si clericus pro p̃cio uigilet ad de-

functum & dicat Psalteriũ ? Respondet Hosti. q si fecit pactũ p eo legere Psalterium, symonia est, Si auté q uigilaret non est symonia, licet scit tacite q debeat legere psalterium. Art. de pbend. c. significatũ, quia sic uendit laborem, qué non tenet impendere.

Quid de fraternitatibus ita constitutis, q nullus recipiat ad eas, nisi promittat. uel iuret, q annuatim soluet. 10. denarios. Respõdet Ray. q fiat ppter causam honestam, puta pauperibus alendis captiuis redimendis & huiusmodi, non est ibi symonia, immo licite sunt, & qui eas despicit anathematizandus est. 42. Dist. Si quis despicit & art. 16, q. 7. sane. Rodo. tamẽ dicit, q si statutum est sub forma negatiua, nõ licet, quia excludit pietatem, sed sub forma affirmatiua licet, scilicet. ut quisquis fuerit receptus, det tantũ. Sed nõ placet q fiat iuramẽtum propter periculum periurij.

Quæ pœna symoniaci ? Respondetur, quadruplex, Suspensio, depositio & infamia, si de hoc in iudicio constiterit. Excõmunicatio papalis, & quarta, q ꝑcipitur sub pœna excõmunicationis la

tæ

tæ ſententiæ oīmibus q̄ ſi ſunt Romæ te
nent reuelare ſymoniacos etc. Vide a
libi plura de his.

Exclamatio contra Symoni
am & ambitionem.

Proh dolor, Væ ſymoniæ quæ ex am
bitione prouenit. quam iam nō erube
ſcunt, nō iā eiꝰ ſentitur fetor, nec fun
gitur, quia omnes ea infecti. Bernhar.
de conſideratiōe. Plena eſt inquit ambi
tionis eccleſia, hinc eſt q̄ impudenter li
tigāt pro epiſcopatibus, prelaturis, pre
bendis etc. Bis eam dominꝰ de templo
eiecit, & ecce quomodo excreuit? Sed
tertiam peremptoriam expulſionē faci
et, ille qui dixit. gratis accepiſtis, gratis
date Matth. 10.

Refert Dioniſius Carthuſianus, q̄ legit
de quodam abbate Ciſterciēſis ordinis,
q̄ diuinitus fuit cuidam perſonæ reuela
tum de illo, q̄ ſymoniace eſſet abbatiā
adeptus, quia electione inſtante fratri
bus ipſum conſulentibus, an de domo
deberent eligere, conſuluit ut unum eli
gerent ex conuentu domus ſuæ, quia p̄
babiliter eſtimauit, q̄ ſi unum e domo
ſua eligerent, non eligerent niſi ipſum,

qui cõuentualis fuit eo⁊, quo cognito, abbas ille resignauit offitium.

Sexto peccant contra hoc preceptũ septimũ, sacrilegi, Sacrilegiũ est surreptio rei sacræ in loco sacro, ut de tẽplo, altari, aut rei sacræ de loco nõ sacro, uel rei nõ sacræ de loco sacro. Et iniquitas hæc in sacra scriptura legiť grauiter punita. Siquidẽ Iosue. 7. scribiť. ꝙ postq̃ Iosue totam p̃dam urbis Hiericho captæ, cõsecrauerat Dño, uetueratq; aliquid a quopiã inde sumi in proprium usum. Achan unus ex filiis Israel furtim sustulit aliquam pecuniam & uestes in ꝓprium usum, & occultauit. Qui postea sorte deprehensus, lapidatus est iubente Iosue a populo, & oñis substãtia eiꝰ igne consumpta. Et. 2. Macha. 3. scribiť de Heliodoro principe Antiochi ꝙ missus in Hierusalem ad spoliandũ templum, & illud attentans, grauissime fuit diuina uirtute flagellatus, & deportatus extra templũ. Quasi semimortuus, & ita templũ mansit illesum.

Septimo peccant cõtra hoc preceptum qui proximũ suũ scienter damnificant per iniustã & fraudulẽtã emptioné aut uen⁊

uenditionem. Fit autē huiuſmodi emptio iniuſta aut fraudulēta tripliciter, ſcdm S.Tho.ij.ij.q.77.& ſcdm Sco.in qrto,diſt.15. Primo ſi fraus committat in ſubſtantia rei uēditæ, ut cū quis rem unius ſpeciei ſcienter uendit pro re alterius ſpeciei,aut pro re ſubſtantiæ minꝰ pcioſæ,ut Auricalcum pro auro,aut aquam pro Vino,aut denarium cupreū pro argenteo uel aureo.Secūdo fit emptio fraudulenta,ſi fraus committat in qntitate quæ per menſuram cognoſcit, ſiue menſuret res p pondus ſiue p menſuram craſſam in liquidis uel aridis.Vt ſi quis in uendendo utit ſcienter defectuoſo pondere,aut defectuoſa menſura,aut defraudat in numero,& ſic pximum damnificat.Vel ſi utit iuſta menſura,iniuſte tamē menſurat cum ea,ut quia nō replet eam,nec replere uult etiam ad inſtantiam ementis. Hiſ omnes grauiter peccant,& tenent ad reſtitutionem.Tertio fit emptio iniuſta cū fraus cōmittit ſcdm qualitatem rei, puta,cū quis animal infirmum uendit qſi ſanū ſit,aut Vinū corruptū uel mixtum,qſi purum,aut crocum falſificatū uendit p

recto & puro etc. In omnibus his uendi tor, qui scienter per talia, proximũ defrau dat & damnificat, peccat contra hoc p̃ ceptum, & teneť ad restitutionem.

Et quod dictum est de uenditore, est similiter intelligendũ ex parte empto ris. Contingit em̃ quãdoq; uenditorem credere rem suam esse minus p̃cioſam q̃ntum ad speciem, sicut si quis aurum uendat loco auricalci, emptor si illud cognoscit, & solum tanq̃ auricalcũ emit & soluit, defraudat uenditorem, & pec cat contra hoc p̃ceptũ, & teneť ad resti tutionem. Aut si quis simplex peregri nus credens Equũ suum ualde infirmũ, exhibet eum uenalem, & emptor astut9, q̃uis noscat defectum esse paruũ, aut for te p noctem sanabilem, & tamen emit eum pro paruo p̃cio q̃si ualde infirmũ, ille scienter & iniuste dãnificat proximũ suum, & peccat contra hoc p̃ceptum, & teneť ad restitutionem. Eadem ratio est de damnificante alium scienter in q̃n titate continua uel discreta rei emptæ. Et dixi notanter, qui scienter damnifi cat, quia si emptore aut uenditore igno rante aliquis p̃dictoꝝ defectuum in re

ipsa

ipsa fuerit, uenditor carius uendendo, aut emptor leuius emendo q̃ res ualeat non peccar. Excusaf eñ p ignorantiam. Tamen cũ hæc damnificatio ad ei9 noti tiam puenerit, tunc tenetur satisfacere parti damnificatæ.

Octauo peccat Iudex, qui ex cupiditate, timore, odio, amore, aut ex q̃cumq; alia causa scienter, male iudicat, & sententiam fert in damnũ ꝓximi sui. Et tenetur illi quem sic iniuste lesit ad omne interesse. Similiter intelligendum est de illo qui licet sit ignarus, & ad talem causam iudicandam insufficiens, tamen ꝓsumit eam iudicare, sine consilio alio9 magis perito9, & sic contingit eum per ignorantiam iniuste iudicare & ꝓximũ damnificare. Peccat eñ talis contra hoc ꝓceptum iniuste iudicando, & tenetur leso ad restitutionem. Eodem modo dicendũ est de illo qui sufficiens fuit ad iudicandum, sed neglexit adhibere diligentiam debitam, quia non studuit & uidit, quæ studere & uidere debuit, & sic ex sua negligentia male iudicauit in proximi lesionem.

Videant illi qui accipiunt munera ad

sub-

subuertendū iuditium. Quod acerbe re
prehendit dñs per Esaiam cap. 5. dicēs.
Qui iustificatis impium p̄ muneribus,
& iustitiam iusti aufertis ab eo. Et id cir
co precepit dñs populo Israel Deut. 16.
Nō accipies p̄sonam nec munera quia
munera excceant oculos sapientum, &
mutant uerba iustorum.

Nono peccat cōtra hoc preceptum ad
uocatus aut p̄curator qui sciēter defen
dit causam iniustam, ut dicit Tho, 2.2.
q. 62. quia iniustum & illicitū est scien
ter alicui cooperari ad malum, siue cō
sulendo, siue adiuuando, siue qualiter
cūq; cōsentiendo. Vnde ad Roma. 1. di
cit Apostolus, digni sunt morte non so
lum qui faciūt, sed etiam qui consenti
unt facienti. Tenet etiam ad restitutio
nem eius damni quod contra iusticiā p
eius auxilia, altera pars incurrit. Si uero
in principio credit causam esse iustam,
& in p̄cessu apparet sibi iniusta. Debet
causam deserere sine aduersarij dāno, ut
dicit Tho. ubi supra.

Similiter peccat aduocat⁹ aut Procu
rator si parti bonam causam aufert, aut
eam grauat uel damnificat in expensis,
aut

aut impedit in consecutione iustitiæ, p hoc ꝙ petit dilationes supfluas, aut pro ducit scienter falsa instrumenta, aut fal sos & corruptos testes, aut inducit falsas Leges, aut quascūꝙ falsas ꝓhibitiones. Et tenet parti aduersæ quā sic iniuste le sit ad restitutionem omniū, quæ per ei iniustum patrocinium amisit.

Eodem modo intelligendū, ꝙ aduo catus huiusmodi aut Procurator parti suæ, cui auxilium ꝓstitit, tenet ad restitu tionem omniū, quæ iniuste amisit ꝓ pter suam infidelitatē, aut negligentiā aut ꝓpter suam ignorantiam, si saltem se dicebat aut iactabat scientem, cū ta lis non esset.

Simili modo puto intelligendū, de quolibet Artifice, ut Sartore, Pellifice, scripturæ etc, qui per suam infidelitatē, negligentiam, aut ꝓpter suā ignorantiā damnificat hominem in re sua.

Nono peccant contra hoc præceptū Dñi, qui a subditis suis per iniustas Tal lias, aut exactiones indebitas, supfluas, insuetas, subditos suos grauāt, & ab eis temporalia exigunt. Sunt tamen aliqui casus scd̄m Raym. & Hostien, in quibus

licitum est dominis ultra censum debitum & consuetum exigere a subditis, aliquod subsidium, moderatum tamen. Primus est pro defensione patriæ. Secundus si dñs uadit ad bellū iustum a Principe uel Rege uel Ecclesia indictum, nec sufficit ad expensas, potest petere a subditis subsidium. Tertius si in bello iusto fuerit captus ab hostibus, & non sufficiat se redimere absq; graui damno. Et si qua alia causa similis emergat, potest petere moderatum auxilium. Si uero dñs extra tales & similes causas rationabiles ultra consuetum exigere uellet, tenetur ad restitutionem.

Decimo peccant, qui census & tallias consuetas & Telonea, Vectigalia & similia iuste instituta aut ab antiqua cōsuetudine, cuius contrariū nō est in memoria, introducta, non soluūt, sed in toto aut in parte dominis subtrahunt fraudulenter & tenent ad restitutionem. Similiter qui Parrochiano Sacerdoti, & alijs subtrahunt iura, ipsis aut eoꝝ Ecclesijs debita, ut qui non soluūt decimas fideliter, aut oblationes consuetas, tenentur ipsis ad restitutionem.

Vn

Vndecimo qui Thelonea iniusta im
ponunt, de quo nota aliquas ꝓpositio
nes. Prima ꝓpositio. Si Theloneum est
nouum, nisi sit certum esse institutum a
Principe, ꝓpter imminétem necessitatē
rapina est, & tenent ad restitutioné secū
dum Ray. Et sunt excōicati. Scda ꝓpo
tio. Si Theloneū sit nouū a Principe in
stitutum, uel etiā antiquū qd scit uel cre
dit impositū ab his qui potuerunt, uel
non extat memoria, tunc si est ex iusta
causa impositū, utputa, pro defensiōe
uiæ publicæ contra prædones, uel ꝓ de
fensiōe fidei, patriæ, contra paganos uł
Hæreticos etc, licitū est. Etiā si non face
ret tūc expēsas, quia nō est necesse, quia
terra est bene purgata a latronib9, paras
tus est tū, si necesse sit. 24. q. 3. Si quis Ro
mipetas. Et. 12. q. 2. ca. uobis em̄. Tertia
ꝓpositio. Si Theloneū non sit authori
tate Principis inductum, uel etiā si non
facit illud ꝓpter quod est institutū, rapi
na est, & tenet restituere uel si alij non
sunt pauperibus erogare.

Quarta ꝓpositio. Imponentes tallias
nimias in pſonis uel rebus, uel imꝓpor
tionatas, rapina est. Tho. ij. ij. q. 66. Et si

mi

militer dicendū de exigentibus a ſubdi
tis ſeruitia indebita. De talib⁹ omnibus
dicit, Ezech. 22. Principes in medio ei⁹
q̄ſi Lupi rapientes p̄dā. Roboā Rex Iu
da qui uoluit alleuiare iugū exactionū
graue, quod Salomon pater eius impo
ſuerat populo, ad continuandā pompā
& iactātiam curiæ ſuæ, amiſit decem tri
bus. Qui autem exigebat p̄ eo tributa.
lapidatus eſt a populo. 3. Reg. 12. Quin
ta p̄poſitio. Si quis exigit Theloneum a
rebus proprio uſui deputatis, & non ue
nalibus, illicitum eſt. Similiter ſi a Cle
ro exigit etc.

Duodecimo peccant cōtra hoc p̄ceptū
qui detinent mercedē eor̄ qui labora
uerunt in aliquo opere, & non perſolui
tur eis quod iuſtū eſt. Contra illud pre
ceptum dñi Leuit. 19. Non morabitur
opus mercennar̄ tui apud te, uſq; ma
ne. Et beatus Iaco. cap. 5. Cōtra diuites
detinentes mercedē paupeꝝ, clamat a
criter his uerbis. Ecce merces operario
qui meſſuerunt regiones ueſtras, q̄ frau
data eſt a uobis, clamat & clamor eo
in aures Dñi Sabaoth introiuit.

Terciodecimo peccant, famuli & famu
la

læ, qui bona dominoꝝ aut dominaꝝ infideliter diſpẽſant, alijs aut ſibiꝑſis in uitis dominis appropriando. Aut qui nimis laute in ꝓprios uſus abſumunt. Vel etiã qui de bonis dñoꝝ ſuorum, ip ſis inuitis elemoſynas faciunt, ut dicit Tho. in .4. Diſ. 15.

Quartodecimo, uxores quæ bona uiro rum ſuorũ furanť, aut ea maritis neſciẽ tibus uel nolentibus nimis ſumptuoſe cõſumũt in uſus proprios, uel etiam de ipſis uirorum bonis eleemoſynas faci unt, contra eoꝝ expreſſam uolũtatem. Et dico notanter, quæ bona maritorũ etc. Quia ſcd'm Tho. & Ray. Si uxor ha bet ꝓpria bona ꝓter dotem, quæ dicunť parafernalia, aut ſi eſt lucroſa, ita ꝙ ex pleta debita domus gubernatione, ope ribus ſuis lucreť, uel quocũq; alio mo do licito habet ꝓpria, de iſtis poteſt fa cere elemoſynam & ſimilia, irrequiſito etiam marito. De rebus etiam uiri ſui cũ diſpenſatiõe cõmiſſis, ut de pane, uino, & ſic de alijs, poteſt facere eleæmoſynã, dum tamẽ fiat moderate, ꝙ egeſtatem marito non inducat.

De ꝓdiga uxore. S. Baſilius Ser. de auaritia

ritia dicit sic. Iam proh dolor, non uestiū aut ciborum causa, multis affectant opes, uerū quædam est dyaboli uia, ad suggerēdas diuitibus mille sumptuum inaniū occasiones, ut ea quæ ad superflua, & ad rem pertinentia non sunt, p necessarijs & honestis ducant. Ex quo ad erogandos opinionē. nihil satis, homines huiusce modi habent. Substantiā nāq; in p̄sentē ac futurū usum diducūt, primū sibi, scd'm filijs accumulant, rursus eandem in sumptū uarioscq; usus p statu & ordine cuiuslibet diuidunt. Pulchra supellex, ædificia, excogitant, mille currus, auro argētoq; onerant. Quid si uxorem auarā insuper duxeris. Duplex tibi morbus creuerit. Nugas hæc & delicias ardet, uoluptatis illecebras tibi augebit. Circa margaritas, smaragdos, aurum, eius cura cōtinua, hunc digitis aptat, illum uestibus intexit. Nullus muliebri cōcupiscentiæ satis thesaurus, Non si e fluminib9 fluxerit. Ornāda ceruix, manus, pedes, manicæ. Tam uarijs igitur uoluptatū intentionib9 uxores captæ, sæpe uiris furantur, & faciunt contra hoc preceptum.

Quin-

Quintodecimo peccant côtra hoc p̃ceptum, lusores qui ludunt ludos ꝓhibitos, ut sunt ludi aleæ siue taxillorũ, uel aliorum ludoꝝ fortunæ innitentium, qui ludi per se sunt peccatũ auaritiæ, & spicies rapinæ, quia in eis, ut in pluribꝰ est uoluntas spoliandi. De hoc igiť ludo. Primo ostendamus eius malignitatem. Secũdo dicemꝰ de participantibus malignitates talium ludoꝝ. De primo multæ malignitates de tali ludo oriuntur, quæ oñes sunt culpæ magnæ.

Prima malignitas desiderium lucrãdi atq; uincendi. Nam per ludum, tanto desiderio atq; ardore ad auaritiã, cor ludentis accendiť ad ludendum, ut incredibiles stulticias & impietates patret. Vt denarios habeat ꝓ desiderio suo. Audiuimus quendã lusorem, qui quũ cæteram amisisset in ludo, lusisse ꝓ dentibus, atq; eos sibi extrahi sustinuisse. Alium quoq; bis inludo uxorem amisisse, illã quoq; uoluisse tradere uictori, nisi a mulieribus custodita fuisset. Nec mirum q̃ tales dementias ex cupiditate operanť. quũ Apostolus. 1. Thimo. 6. dicat. Radix omniũ maloꝝ cupiditas.

Secūda malignitas est uoluntas spoliā-
di, Ecce rapina, sed domestica. Nā si ad
p̄dones, ad p̄dones aliquis p̄clamaret,
nullus lusor fugeret, quia est domestic⁹
p̄do, quia ut uerius dicam proditoriæ
hæc rapina perpetrat̄, Nam simul bibē-
do & comedendo quādoq; cōmitti so-
let. Quāta autē crudelitate talis cōmit-
tatur rapina, ludentis intentio manife-
stat, & sæpius ipsum opus. Conat̄ eñ lu
sor socium spoliare usq; ad corp⁹ nudū
quod non facerent quādoq; p̄dones.

Tertia malignitas est usura maxima,
quæ non solum attendit̄ in anno, uel in
Mense, sed etiam in eodem die. Vnde
extra de excess. Prælatoꝝ c. inter dilectos
cōdemnat̄ quidā, qui. 11. denarios mu-
tuarat in ludo.

Quarta malignitas, est multitudo, p̄-
nitiosoꝝ mendatioꝝ, & ociosoꝝ uerbo
rum atq; nugarū, quæ in talibus Ludis
frequētant̄, de quibus in die Iudicij lu-
dentes habent reddere rationem, ut. 22.
q. 5. c. quotiens. Nam Matth. 12. dicitur
Omne uerbum ociosum quod loquunti
fuerint homines, reddent inde rationē.
Quinta malignitas est quia Ludus blas-
phe-

sphemiæ fons est atq; origo piuriorum, O quot fiunt blasphemiæ in Deum, & sanctos eius?

Sexta corruptio iuuentutis & aliorũ qui ad ludum inspiciendũ ex mala consuetudine astant. 1. Chorin. 15. Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Addit Bernhar. multo magis opera praua. Et. 6. q. 1. c. marito dicit. Deteriores sunt qui uitam moresq; bonoꝝ corrũpunt, his qui substantias aliorũ ꝑdiaq; diripiunt.

Septima est, contemptus ꝓhibitionis sanctæ matris ecclesiæ, cui quidẽ nõ obedire pctm̃ Ariolandi atq; Paganitatis patrare est, dist. 72. c. Si qui. Quod autẽ Ludi Taxillorũ & Alearũ ꝓhibiti sint, habet. 35. dist. c. Episcopus. Extra de. fi. & ho. Clericorum c. Clerici in Tex. & in Glo. sunt de Aleator. p to. in aut. de sanctis Episcopis. §. Interdicim9. Ludus autem Aleæ cõmuniter intelligit omnis Lud9 qui in initur fortunæ uicibus secundum Rodo.

Octaua est amissio temporis atq; omnium bonoꝝ quæ in illo tempore facere possent, Nec aduertunt tales quã sit

tempus p̃cioſum, quam breue, quam ir-
reuocabile. Bernhar. Maxima eſt iactu-
ra temporis, dum illud o homo perdis,
quod ad diuinam gratiã ꝓmerendam,
augmentandam & conſeruandam, mi-
ſeratio diuina tibi concesſit. Et addit, ꝙ
ſicut nec Capillus de capite, ita nec mo-
mentum peribit de tempore de quo ſcz
non oporteat reddere rationem.

Nona, iræ & rixæ & inde ſæpius Ho-
micidia ſubſequuntur.

Decima, deſperationes inſane, mul-
tos audiuimus ex Ludo huiuſmodi de-
ſperatos, ad laqueum cucurriſſe. Alios
animas diabolo tradidiſſe ſeu deuouiſ-
ſe.

Qua igiť tanta Ludorũ extat malitia
fugiendi ſunt ludi huiuſmodi, Luſores
autem ad duo grauiſſime obligantur.
Primo ad uere pœnitendum. Scđo ad
ſatisfaciendum de impijs Lucris de lu-
do adeptis.

Circa quod aduertendũ ſcđm Bona.
Innoc. Hoſtien. Raym. etc. Quod circa
reſtitutionem eoꝝ quæ ueniunt ex Lu-
do, diſtinguendũ eſt. Quia aut Luſor
uoluntarie & ex cupiditate luſit, & tunc
ſi

si amisit, repetere non potest. Si autem lucratus est saltem in iuditio animæ satisfacere obligat. Aut lusit inuitus & tractus per uim. & nimiam alterius importunitatem, & tunc si amisit, potest repetere, Si autem lucratus est, non tenet p̃denti restituere, eo q̃ restitutio non cõpetit illi, & hoc in uindictã peccati, sed debet pauperibus erogare, Ar. ad hanc dist. 14. q. 5. ca. Non sane, & extra de Simo. dilectus. Nisi ex gratia uellet p̃denti restituere.

Sc̃o dicamus de participantib9 malitiam Ludor̃. Nec modo ipsi Lusores grauissime peccãt, sed multi sunt & alij qui participant ludi malignitates. Primi sunt parentes lusorũ, si p̃mittunt & non ꝓhibent quum sint obligati, aut si participant de lucro filiorum, Similiter uxores quæ Maritos non monent ut a Ludo abstineant, uel quæ de Ludo participant.

Secũdi sunt, domos & loca ad ludendũ accomodãtes qui omniũ malignitatũ, q̃ ibi fiunt causa efficaciissima dici possunt. Quod atteſtantur ipsæ iustitiæ leges, quas ædiderunt zelotes imperato-

res in pœnam eorũ per quos ad ludum domus accomodanť. Nam hoſpes luſores tenens, priuať actione iniuriarũ, ut ff. de aleato. l. prima, ſtatuiť. Qđ ſi quis eum apud quẽ eſt in alea luſum uerbera uerit & dãnificauerit, ſiue ei aliquid qñ ludebať ſubtractũ dolo fuerit, iuditium nõ datur. Quod ſcđm Azonem intelligi debet de eo qui conſueuit luſores Aleæ cauſa ſui emolumenti retinere. Secꝰ ſi incidenter apud aliquem luderetur. O igiť fons tot iniquitatũ, periuriorũ & blaſphemiarũ maledicta alea. O domus prophana & oñi ſcelere plena. O nummi impietatis & cõſumatæ iniquitatis, quæ ex tua locatione ꝓcedunt.

Tercſ participantes malignitates ludi ſunt qui faciunt taxillos, aut uendunt, aut accomodant, ſimiliter Carthas, uel pecuniam accomodant, omniũ maloꝝ quæ inde oriunť fiunt participes. Nam qui occaſionẽ damni dat, damnũ dediſſe uidetur. O infœlix & miſerabile lucꝝ pro tam uili ꝓcio perdere cœlum, dum tale opus exercitať, de quo nil niſi malum procedit.

Angelus in ſumma, Tit. ars. §. 2. Ex hoc

hoc inquit patet quid sit dicendũ de artificib⁹ qui faciunt taxillos, chartas, põpas, curiositates & huiusmodi, quæ ut frequentius sunt mortale peccatũ illis qui eis utuntur, quia nõ possunt absolui, nisi a tali arte abstineant. Baptista in summa sua Rosella nuncupata. titu. negociatio. §. 5. dicit. Quid de factoribus taxillorũ & alearum & huiusmodi? Respõdeo scd̃m .ꝓ. quia ludus taxillorum ut frequentius peccatũ mortale est ideo non est licitum uiuere de artificio taxillorũ, facientes autẽ chartas, an excusanẽ, uidet dicendũ q̃ non, & uidet esse eadem ratio sicut & de taxillis, quia frequentius homines illis abutuntur, hæc ille.

Quarti participañ· ludi malignitates sunt, ludere permittentes, & prohibere ac castigare ualentes. Sicut sunt oms̃ dñi ciuitatũ rectores & terrarum, & oés qui uel ex officio. uel ex altero debito, tenent punire lusores, & remouere ludi occasiones, Scriptũ est em̃. 86. Dis. cap. Facientis, facientis ꝓculdubio pœnam habet, qui quod potest corrigere negligit emendare. Et additur. Negligere cũ

tu possis deturbare puerſos; nihil eſt a-
liud q̃ fouere.
Det domin⁹ deus intelligentiã officia-
libus & quoꝝ intereſt, ut puniant non
modo luſores, ſed etiã facientes, aut ué
dentes, taxillos, chartas, & ſimilia, ut fa-
ciunt iuſti reip. zelatores; Vt fecit diu⁹
Ludouicus rex Francorum, qui conſti-
tutionẽ huiuſmodi in regno ſuo fecit,
In qua dicit. Inhibem⁹ diſtrictæ, ut nul
lus ad taxillos ſeu ad aleas, aut chartas
ludat oñino, Aleas & decios ꝓhibem⁹,
& prohiberi uolumus oñino, & tenen-
tes ea diſtricte punient. Fabrice decio-
rum, taxillorum & chartaꝝ, uolum⁹ ut
etiam ubiq; ꝓhibeant.
Sanctus Bernardinus in cõtione contra
hec predicans addit. Et ut tantũ bonũ
meliorem ſorciat effectum, ex gratia ab
oñib⁹ uobis pro munere peto mihi p
fidos nũcios tranſmitti omnia talia in-
ſtrumenta, conſueta ad talem fortuitũ
ludũ, ſicut ſunt tabularia, taxilli, & char
ticellæ, & conſimilia cuncta, ut adunata
in ſimul cũ licẽtia domini Epi mihi cõ
ceſſa. publice cõburant. Quod qui fece
rit, participem eſſe uolo omniũ miſſaꝝ
quas

quas in toto ꝑsenti Anno dicturus sum Hæc Bernard.

Conclusio de Ludis.

Prima ꝓpositio, Nō prohibitum est Ludere non ex cupiditate & pro cōmuni conuiuio, Sed quia hic sæpe mentiē iniquitas sibi, & facile excedit modus, suadeo abstinendum.

Scda ꝓpositio. Id quod Torneatores in torneamentis lucrant̄, restituere non tenent̄ scdm Leges q̄uis peccent mortaliter, exercendo ludum ab Ecclesia tam uehementer ꝓhibitū, ita ut careant Ecclesiastica sepultura occisi in illo. Ratio autem, quod Leges pocius ꝓhibent Ludum Alearū q̄ torneamenta, est, quia in Ludo Torneamenti sunt multi labores qui macerāt carnem, & a turpibus retrahunt, & exercent se, ac artem Militiæ discunt pro defensione Reipu. Sed ꝓpter abusus supuenien̄ & crudelitates & uanitates annexas, Ecclesia Ludum illum districte rationabiliterq; ꝓhibuit. Lud9 autem Taxillor̄ otium nutrit, & plurima mala habet adiūcta, nec aliquid utile ibi addiscit̄, & totū exercicium Ludi illius fortunæ cōmittit̄ atq; innititur. Hæc Richar.

Scdo

Secundo dicendum est

de Restitutionibus.

Restitutio est quoddam ꝑambulum ad pœñiam, Nam qui aliū iniuste damnificat, aut aliena detinet, non potest sine hoc ꝑambulo salubriter pœnitere. Nemo em̄ potest uere pœñiam agere de peccatis mortalib⁹, nisi desinat mortaliter peccare. Sed detinere alienū inuito dño rei, est mortale ꝑc̄tm̄, ut dicet, ergo nemo tenens alienū potest uere pœñiā agere, nisi restituat actu aut uoluntate scd̄m modum dicendū. Item q̄diu manet homini unū ꝑc̄tm̄ mortale, manent sibi omnia, nec potest unū dimitti retento alio, sed tenere scienter alienum dño rei nolente, est ꝑc̄tm̄ mortale, & illd̄ manet homini q̄diu tenet alienum, & non uult reddere pro posse, igit̄ q̄diu homo alienū nō uult reddere ꝑ posse, tamdiu nō uere pœnitet, nec aliqd̄ ꝑc̄tm̄ sibi dimittit̄, Vnde Augustī. ad Macedonium dicit, Quādiu res ꝓpter quā ꝑc̄tm̄ est nō reddit̄, si reddi potest, pœñia non agit̄ sed fingit̄. Si autē ueraciter agit̄, nō dimittit̄ ꝑc̄tm̄ nisi restituat̄ ablatum, Nō

ergo

ergo uere homo conuertitur, q̃diu non
ceſſat ab illo p̃cto iniuſtæ detentionis,
nec aliquod ſibi p̃cm̃ dimittit̃,& ſi ſic
confitet̃,& ſacramentalem abſolutionẽ
ſuſcipit,nihil ſibi ꝓficit, immo ſibi no-
cet,In hoc em̃ nouum cõmittit p̃cm̃,ꝙ
ſacramentũ pœniæ indigꝰ ſuſcipit ſci-
enter,Dat Exemplum Sco.in.4.diſt.15.
de eo qui tenet uxorem alienam. Talis
em̃ non eſt capax pœniæ.Ita & hic.

Et quia uarijs modis contingit ad re
ſtitutionẽ obligari, dicemus primo de
reſtitutione facienda in bonis fortunæ.
Deinde corporis, iterũ in bonis animæ
ac fame,diſtinguendo per dubia ut di-
cenda facilius intelligant̃.

Primo ergo dicendũ de reſtitutiõe in
bonis fortunæ. De quo querit̃ primo,
propter quam cauſam reſtitutio eſt faci
enda? Reſpondet̃, Quemadmodũ em̃
per ſatisfactionẽ oportet hominẽ recõ-
ciliari Deo,ita & proximo ſuo. Recon-
ciliatio autẽ non eſt aliud, q̃ amicitiæ
reparatio. Manente autẽ cauſa diſſolu-
tionis amicitiæ,amicitia reparari non
ualet, Cauſa autẽ diſſolutiõis amiciciæ
fuit inæqualitas cauſata ex iniuſta arre-

ptione

ptione seu detentiõe rei alienæ, ideo il
le satisfacere nequit nec deo recõciliari,
qui rem male ablatam, aut male deten-
tam nõ reddit. Sed sciendũ, quia ut. 8.
Ethicoꝝ ait Phũs. Amicitia nõ semper
requirit æquale, sed qđ possibile, ideo
si aliqua sint ablata, quæ omnino resti-
tui nequeunt, sufficit uoluntas restituẽ-
di cum tanta restitutione sicut est possi
bile, sed̃m conditioné utriusq;, iuxta ar-
bitrium bonorũ uirorum.

Item alia ratio quare restitutio sit fa-
cienda est, quia detentio alieni inuito
dño est cõtra preceptũ illud, non furtũ
facies. Est etiã cõtra iusticiã, est & contra
fraternam charitaté. Primo dico q̃ est
cõtra dei p̃ceptũ. Nã illo precepto, non
furtum facies, prohibet̃ non solũ furtũ,
sed etiã rapina, usura. & generaliter oñe
damnũ, quod quis iniuste infert proxi-
mo in bonis fortunæ, siue damnũ illud
fiat per iniustam ablationé siue detenti
onem alieni. Est etiam cõtra iusticiam,
quæ unicuiq; reddit quod suum est, cu-
ius contrariũ facit qui alienum detinet
nolendo restituere proposse. Est insuper
contra charitaté fraternã, qua quilibet
debet

debet alteri bonũ uelle & facere. Ille au tẽ proximo ſuo mala facit, cum ſibi inſert indebita nocumenta.

Secũdo querit, Quis teneat reſtituere? Rñdet q̃ primo & principaliter ille tenet qui rẽ abſtulit, aut dánũ iniuſte intulit. Et p̃ter illũ ſunt multi alij, qui ad reſtitutionẽ obligant, qui cõprehendũtur in his uerſibus.

Iuſſio, cõſiliũ, cõſenſus, palpo, recurſus,
Participás, mutus, non obſtans, nõ manifeſtãs.

Inter quæ quinq; ſunt quæ ſemper ad reſtitutionẽ obligant. Quorum primũ eſt Iuſſio, qua quis iubet alium depredari, alioquin tyranni non aſtringerent ad reſtitutionẽ. Secundũ eſt, Cõſenſus in rapinam aut in aliam iniuſtã dánificationem, & hoc in eo ſine cuius conſenſu talis rapina aut alia damnificatio fieri nõ poterat. Tertium eſt recurſus, ut cũ aliquis eſt receptor larronum & eis patrocinium preſtat. Tenet reſtituere in ſolidum cũ illis qui abſtulerunt. Quartum eſt, participatio in crimine, ut dũ quis latroni ſe ſociat ad ſpoliandum, & partẽ accipit ſpolioꝝ. Et talis participans in cri-

crimine, tenet in solidum de toto, sed qui participat non in crimine, sed solũ in re accepta. ille solum tenet restituere, quod de re scienter emit, uel accepit.

Quintum est non obstans, dũ quis ex offitio tenet obstare, quéadmodum principes, qui in terris suis debent seruare iusticiam. Vnde si nõ obstét pro posse, tenent ad restitutionẽ eis, qui in eor territorio spoliantur.

Verum in alijs casib9 enumeratis, nõ obligat quis semp ad restitutionem, nisi in casibus certis uidelicet, qñ probabiliter credit q consilium suũ fuit efficax, & quod alias iniusta ablatio nõ fuisset cõmissa. Similiter. Non omnis palpo, id est, Adulator tenet ad restitutionẽ, sed qui adulando incitat ad aufferendum, dicendo hoc signũ esse strenuitatis, aut aliquid simile, Conformiter mut9 uocatur, qui ex offitio reclamare tenet & nõ reclamat, Nec tamen semp ad restitutionem tenet, nisi operet ut fiat iniusta ablatio, sed debet inducere eũ qui abstulit, q̃tenus reddat. Sicq; non omnis qui nõ manifestat ad restitutionem astringit, sed ille qui p latrone zelat, & particeps

est

est lucri. In omnibus etiam his, si principalis restituit, alij deobligantur a debito restituendi.

Tertio queritur, quid sit restituendū? Rñdetur, Omne alienū quod quis iniuste abstulit, aut iniuste detinet inuito dño rei, tenetur restituere.

Circa q notandum q tripliciter contingit quē iniuste aliena auferre uel detinere. Primo cū alteri ex causa licita ad aliquid obligatur, & ei non soluit alio inuito, ut cum non reddit depositū rite deposcenti, Non restituit accommodatum, non soluit mutuum, Non reddit pcium mercennario, aut nō soluit alias debita, ut sunt Vectigalia, Telonea, census, decimæ etc huiusmodi, ad quæ soluenda quis iuste obligatur.

Scdo cū quis aliqua iniuste acquisiuit quocūq; modo, siue per rapinam, siue p usuram, siue per furtum, siue per defraudationem in mensura liquidorum, siue quocūq; alio modo, de quibus dictum est.

Tertio, cum ei aliqd tale datum est in munere aut relictum in hæreditate, aut in testamento, aut est sibi uenditum ab

eo qui ius in eo non habuit, quia res sua non fuit, aut potestatem eam dandi nō habuit, Omne igiē tale oportet restitui ere, alioquin cōtra p̄ceptū agiē, Et istis addiē, q̄ qui alteri iniuste nocuit & damnum in rebus intulit, teneē sibi damnū recompensare, etiam si nihil inde habuit, ut si combussisti domū meam iniuste, teneris mihi ad recōpensationem tocius damni, q̄uis nihil de domo apud te remanserit.

Sc̄do dicit, q̄ non solū iniuste ablatū est restituendum sed & fructus ei⁹, si sit res de se fructifera, ut agri, uinea, Et hoc dicūt esse uerū de possessore male fidei, & de fructibus qui supsunt deductis expensis, quæ fiunt gratia fructuū querendorū, congregandor̄, & conseruandor̄ Si autem ablatū sit res, quæ nō est de se fructifera, ut pecunia, tunc auferens, uel iniuste detinens teneē ad restitutionem equiualentem, & ad recompensationē damni, quod ille passus est ex carentia pecuniæ suæ, Non tamen oportet q̄ tantum restituat, q̄ntum ille lucrari potuisset cum pecunia, sed sc̄dm æstimationem lucri q̄d accidere consueuit, pensato

to labore & infortunijs quæ in lucro alias accidere potuisset. Lucrę em̃ non solum causaf ex pecunia, sed etiam ex industria & labore.

Quarto querif. Cui sit restituendum? Rñdent Doct. q̃ illi qui est uer9 dñs rei aut qui iniuste dãnificatus est, si est uicinus & noscif, & est p̃sens. Si uero dñs rei aut qui iniuste damnificatus est sit uiu9 & noscif, sed non est p̃sens, debet expectari aduentus eius, & tunc sibi restitui, si scz speratur aliq̃ reuersurus. Si autem non speratur reditus eius, tunc si res est magni ualoris, debet sibi transmitti, si potest cõmode fieri. Nec obstat scdm Tho. si remittens damnum in remittendo paciatur, quia ipsæ sibi huius damni causa fuit, p hoc q̃ alteri suũ iniuste abstulit. Si autẽ sibi transmittere nõ posset aut si forte res non sit magni ualoris, ut non possit sibi mitti sine maiori incommodo, q̃ res esset sibi utilis si eam haberet, tunc potest eam dare aliquibus cognatis ei9 ꝓpinquiorib9, quia p̃sumitur Lege naturæ, q̃ ille uelit magis restitutionem fieri ꝓpinquis suis q̃ alienis. Et si non haberet cognatos, aut non noscerentur

rentur, posset rem committere uni cœnobio, cum tali ꝓtestatione, ꝙ sibi reddere teneatur, si unq̃ requisiuerit aut cõparuerit, aut etiam restituat hæredibus eius, si unq̃ tales comparuerint.

Si autẽ dñs rei restituendæ, uel ipse dãnificatus oñino incertus sit & ignotus, & non potest sciri, & similiter hæredes eius ignorantur oñino adhibita sufficienti diligentia, tunc pauperes sunt hæredes illarum rerũ restituendarꝝ. Nõ eñ ille iniustus ablator, aut detentor alienarum rerum per hoc deobligaꝫ a restituẽdo, nec potest sibiꝫpsi retinere, sed tenetur dare pro anima illius, cui restitutio debebatur.

Si uero dñs rei restituendæ, siue ipse iniuste damnificatus est mortuus, tunc detur hæredibus suis. Quod si nulli sui hæredes sciaꝫ, nec sciri possunt adhibita sufficienti diligentia, detur pauperbus ꝓ anima sua. Cui eñ nõ potest tẽporaliter reddi, reddaꝫ spiritualiter.

Dices, per cuius manũ debent talia reddi & distribui pauperibus? Respondetur ꝙ per manus confessoris, uel alicuius alterius de cuiꝰ fidelitate cõfidat.

Sed

Sed dicit Scotus, Quod si non inueneꝛ
rit, quis neceſſario determinatus ſit me
diator in diſtribuendo illa pauperibus,
uidetur inquit mihi ꝙ talis per ſeipſum
poſſit pauperibus diſtribuere, cõſilio ta
men alicuius boni uiri. Nam poſſet cõ
tingere ꝙ daret tali mediatori, de cuius
fidelitate ipſe quidem cõfideret. Atta
men ille ſibꝫ ipſi applicaret uel alijs uſi
bus q̃ deberet.

Quinto queritur, quando ſit reſtituens
dum? Reſpondetur, ꝙ quilibet tenetur
ſtatim reſtituere alienũ, niſi dilationem
uoluntariam habeat, ab eo qui eſt dñs
rei, quia, ut dictum eſt, ſicut eſt cõtra iu
ſticiam, & contra dilectioné proximi, &
cõtra diuinũ preceptum iniuſte auferre
alienũ. Ita & tenere alienum iniuſte, &
ideo eſt magnũ peccatum. Sed conſtat
ꝙ per nullum tẽpus licet peccatum cõ
tinuare, ſed ſtatim dimittere, igitur qui
libet tenetur ſtatim reſtituere iniuſte ab
lata, aut quæcũq; aliena, in quibus non
habet ius, niſi ipſe obtineret uoluntari
am dilationem a dño rei.

Et ſi obꝫciatur, quod rem alienam reſti
tuere, eſt præceptũ affirmatiuum, ergo

obligat ſemper. ſed nō ad ſemper. Reſpondeť q̄ preceptum hoc, q̄uis ſcd̄m formā uerborum ſit affirmatiuū, implicat tamē in ſe negatiuum illud præceptum, quo prohibemur rem alterius detinere. Hæc Tho, in ſumma.

Ab iſto tamen excipit Scotus aliquos caſus, in quib⁹ ſcd̄m eum licitū eſt differre reſtitutionē exteriorem, dū modo aſſit interior reſtitutio, id eſt firma uoluntas reſtituendi, quam cito occurrent circūſtantiæ opportunæ.

Primus caſus eſt, quādo reſtitutio ad ſtatim eſſet notabiliter dānoſa cōmunitati, tunc nō tenetur ille ſtatim reſtituere, quia in tali caſu, alter debet uelle reſtitutionem nō ſtatim ſibi fieri, quia debet magis uelle magnū bonum cōmunitatis. Et ideo debet rationabiliter uelle aliqualem dilationem illius reſtitutiōis boni utilis.

Secūdus caſus, quando reſtitutio eſſet dānoſa ei cui debet fieri, ut reddere gladium furioſo, quo mediante ſe uel alium interficiat. Nec tamen ille qui detinet rem alienam, debet ſibi eam appropriare in tali caſu, ſed reſeruare, ut congruo tempore reſtituat.

Ter-

Tertius casus est, quãdo immediata restitutio esset diffamatoria restituentis. Sicut fur occultus nõ tenetur statim de facto restituere, sed potest captare tẽpus, in quo sine sui diffamatione restituat. Debet tamẽ statim habere noluntatẽ restituendi, q̃cito oportunæ potest, & debet ad hoc diligentiam adhibere. Addit etiam Scotus, ꝙ quãdo ablatio fuit occulta, tunc nõ tenetur ablator se prodere, nec tenetur per seipsum restituere, sed potest hoc facere per aliam personã fidelem. Et expedit ꝙ per confessorem, cui prius peccatũ est in confessione detectum, supposito ꝙ sibi credatur de fideliter restituendo, & ꝙ restituat sine furis manifestatione.

Quartus casus est, quando acceleratio restitutionis esset multum damnosa restituere debenti, & breuis dilatio restitutionis, non esset damnosa, uel non multum damnosa, ei cui fieri debet, tũc itẽꝙ nõ tenetur statim restituere de facto, sed habeat firmũ ꝓpositum statim restituendi, cum cessabunt impedimenta hinc inde.

Quintus casus, quando quis est om-

nino impotens ad restituendū. Talis em̄ pro tunc non tenetur, sed postea quū p̄ uenerit ad pinguiorem fortunam, actio em̄ non expirat per inopiam, nec sopit. Et debet talis habere fortem uolūtatem restituendi, si aliq̄ ad hoc potens erit. Et scd̄m Tho. ij. ij. q. 62. In hoc casu debet homo remissionem petere ab eo cui restituendum est, uel saltem uoluntariam dilationem. Et hoc petat aut per se, aut per alium. etc.

De restitutione seu solutione Decimarum

Hoc primū sciendum. Decimas dare nō esse humanam constitutionem, sed Dei, patet ex multis scripturis p̄cipientibus ut Exod. 22, Deutero. 12. Leui. 27.

Scdo Decimas Sacerdotib⁹ etiā Noui Testamenti deberi, non potest negari. Probatur primo, quia p̄ceptum de decimis dandis partim morale est & negatiuum, Ait em̄ Deus ad omnes Laicos, Exod. 22. Decimas non tardabis soluere. Atqui quod p̄hibitiuum est semper & ad semp (ut sic dixerim) id est, omni tempore obligat, & quod De⁹ semel ut morale

rale præcipit uel ꝓhibet, in eo non uult mutari, Dicit enī Malach. 3. Ego Deus sum qui non mutor.

Secundo quod etiam in hodiernis sacerdotibus ratio decimādi perseuerat, patet, Nā adhuc manent causæ ob quas Decimæ sunt institutæ scz in signū uniuersalis dominij, quia Deus ꝓ Decimas recognoscitur Dñs uniuersoꝝ ex terra ꝓuenientium, q̄lis ab initio fuit, et est, eritq; semp, ideoq; Decima semp est persoluenda.

Tertio idem patet, quum in ueteri lege Leuitis & Sacerdotibꝰ decima solita fuerit dari in sustētationē corporis ꝓ labore, certe adhuc oportet sustentari sacerdotes, & ipsis reddenda est pro labore merces. Nam Apostolꝰ de unoquoq; sacerdote Noui Testaměti. 1. Chor. 9. ait, Quis militat suis stipendijs unq̄? Quis plantat uineam, & de fructu eius nō comedit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis nō manducat? Nescitis, quoniā qui in sacrario operant, quæ de sacrario sunt edunt? & qui altario deseruiūt, cum altario participant? Id est de altari uiuunt, Aduerte hic non dicit tritu-

rando, aut ligua secando, aut arãdo eos uictũ sibi quærere debere, ut stupidi, & crassi dicunt laici, etiam Parrochũ triturare debere, Paulus uult illum de altari uiuere. Et Christus ait Luc. 10. Dignꝰ est mercede operarius. Si igitur oĩs ad huc causa decimandi subsistit, certe suberit & ipse effectus.

Quarto idem probatur, quia Apostolꝰ 2. Chor. 3. probat sacerdotes Noui Testamenti tanto esse digniores quã erãt Ve. Testa. quanto ueritas umbra est dignior. Ergo hi plus honorandi q̃ illi. Si ergo Deꝰ illos sacerdotes dicimis honorauerat, multo magis eisdẽ uult istos Noui Testamenti honori.

Quinto probat, Leuitis ueteris testamẽti, quibus dabant decimæ, succesſerunt nũc sacerdotes, Ergo & Lex de decimis succesſit. Probat cõsequentia per Apostolũ ad Heb. 7. quia translato sacerdotio, necesse est ut & legis translatio fiat. Si dixeris ergo & circũcisio transferet? Respõsio, non, quia circũcisio est præceptum cærimoniale.

Sexto ꝓbatur, quia de decimis inuenitur p̃ceptũ in noua lege, patet ex Apo-

stolo

ſtolo iã allegato ex. 1. Chor. 9. Item ex il
lis uerbis Chriſti. Reddite quæ ſunt Cæ
ſaris cæſari, & quæ ſunt Dei deo. Et
Matth. 23. Hæc oportuit facere, ſcz deci
mare mentam, Anetum, Ciminum, ubi
non corripit Scribas & Pharizæos, ꝙ de
cimarent mentam, Anetum Ciminum
etc. ſed corripit eos, quia quæſtus auidi,
reliquerunt grauiora Legis, ſcz Iuditiũ,
miſericordiam & fidem, Iuditiũ in his
quæ ſunt debita alteri, Et miſericordiã,
in his quæ ſunt neceſſaria licet non de,
bita pauperibus & uniuerſaliter indigẽ,
tibus, Et fidem id eſt ueritatem ſeu uera,
ctité in uerbis, in promiſſis, in factis. Et
quia quæ dulcia fuere ſeruarunt nõ au,
tem aſpera, & grauia, ideo ſubdit, Hæc
oportuit facere, iudicium ſcz miſericor,
diam & fidem, & illa non omittere. De,
cimare mentam, Anetum & Ciminum,
Et dixit hæc, ne putares Chriſtum repre
hendiſſe obſeruationem minimorum,
Non uituperat ſeruantes minima ſed ſi
mulantes ſe obſeruatores Legis ſeruan,
do minima, Quibus ſane uerbis ꝓcipit
decimationem fieri ſacerdotibus, mo,
do ipſi grauiora legis non intermittãt.

Nec

Nec obstat quod Leuitis olim dari p
ceptæ sunt Decimæ, Num. 18. pro susté
tatione necessaria, qui & contenti debe
ant esse oblatione Decimarũ, nec habe
re portioné in terra ꝓmissionis, nec ali
quid inter filios Israel possidere. Sed ho
die Sacerdotes, & maxime qui pluribus
abundant bñficijs sunt diuites, ergo De
cimis non indigent, nec ipsis dari debét
Rñdef, Decimas non solũ ꝓpter susten
tationem Sacerdotũ, sed & pauperũ, sed
& causa diuini honoris esse institutas,
ut dictũ est, quæ causa ut est stabilis, ita
& stabilis esse debet decimatio.

Sed hic magnope cauendũ est Sacer
dotibus ut quod residuũ habent de De
cimis eo bene utant̃, & dispensent ipm,
scientes illud dictum Christi, quod sup
est date Eleæmosinã, id quod maxime
dictũ est ad Sacerdotes. Quos Apostolo
teste ad Tit. 1. non oportet turpis esse lu
cri cupidos, sed habentes uictũ & quib⁹
tegant̃, sint contenti. 1. Thimo. 6. Ideo
quod habent supflui maxime ex Deci
mis, elargiri debẽt egenis, quoꝝ & ideo
esse dicũt̃ Decimæ, quia de ipsis ali per
sacerdotes debuerint. Id quod ex eo cla
ret,

ret, quoniã in Veteri Teſtamẽto duplex erat Decima, Vna quæ fiebat ſingulis Annis pro ſuſtentatione Leuitarum, de qua nunc loquimur, Altera quæ fiebat a tertio Anno in tertium pro ſuſtentatione pauperũ. Et hoc eſt quod ſcriptura ait apud Thobiam. 1. l. Quod Thobias dederit omnia primitiua ſua & Decimas ſuas fideliter offerens, ita ut tertio Anno ꝓſelythis & aduenis miniſtraret omnem decimationẽ. In cuiꝰ quidem decimatione tertij Anni, quia hodie ſucceſsit Eleæmoſina, conſtabit ut eam lege Dei teneanẽ exhibere ſacerdotes in opibus. Quod ſi neglexerint, quid aliud erunt quam deuoratores pauperum & occiſores, & depredatores rei alienæ.

Ve igitur illis ſacerdotibꝰ, qui quod habent ex patrimonio Chriſti & eccleſiæ, non in ſuſtentationẽ pauperũ, ſed in luxum, canum, equorũ, ueſtium atq; ſcortorum exponũt, & fruſtra in gulã & crapulam dilapidant, cuiuſmodi nõ pauci reperiuntur. Quales ſi fuerint, nõne ad eos Dñs. Væ illud æternum dicturꝰ eſt, qđ ad Scribas & Phariſæos dixit Math.

23. Ve

23. Ve uobis scribę & pharizæi qui decimatis mentam & anethum,& cyminũ, & reliquistis quæ grauiora sunt legis .s. Iuditium,misericordiá & fidem,Id est Ve uobis sacerdotes,qui studetis auaritiæ,qui studiose etiam rerum uilium decimas exigitis, & iuditium in disceptatione negocioꝝ, misericordiāq; in pauperes,& fidem seruādo ius, quæ magna sunt prætermittitis. Qui etiam auaritia pleni,si quis decimas alicuius rei minime nō obtulit, corripitis quasi crimen magnum cōmisisset. Si quis uero alterę lædit,uel in deum peccat, nō curatis eū corrigere.de lucro uestro solliciti,nō autem de labore qué refugitis, de gloria quoq; dei & salute hominũ negligętes. Sane deus facere iusticiam & misericordiam, & habere fidem propter gloriam suam mandauit,decimas auté offerre. Partim propter utilitatę sacerdotum,ut sacerdotes quidę populo in spiritualibꝰ administrent, populi autę in carnalibꝰ sacerdotibꝰ prouideant. Apostolo dicęte.1.Chor.9,Si nos uobis spiritualia seminamꝰ,magnũ est si nos carnalia uestra metamusꝰ

Sed

Sed proh dolor nũc plerique ſacerdotes, & quidé pro maiori parte, de ſuo honore & cõmodo ſolliciti ſunt, de honore autẽ dei nihil. Plerique omnes ſuas portiones uigilanter defendunt, ſed circa obſequium eccleſiæ curam impendere non attendunt. Si populus decimas nõ obtulerit, Murmurant omnes. Si peccantem populum uiderint, nemo murmurat cõtra eos.

Nota q̃ cõtra eos qui patrimoniũ Chriſti turpiter cõſumunt ſunt remedia iuris. Vt in cap. Sicut & in cap. Si autem de cohabitatiõe clericorũ, & mulierum ut uidelicet talis ter moneatur. Secũdo ſuſpendatur ab officio & beneficio, Tercio excõmunicetur. Quarto ſi ſe nõ corrigit priuatur beneficio.

Nota qd̃ Deus, de non perſolutiõe decimarum ſumit non modo pœnã æternam, ſed & temporalẽ. Conſtat eñ nũq̃ uel raro bene ſucceſſiſſe detentoribꝰ decimarum, quãdo in iure non aliter habeanẽ ac inuaſores rerum alienarum. Quare & ipſos plerũq̃ ſemper Deus ſinit turpiter fieri pauperes, & nobiles ſi fuerint, in tempore reddi ignobiles, aut certe

certe eorũ filios, uel certe illorum stirpẽ deniq; euanescere. Et hoc est quod Dñs alibi ait ad eas, qui decimas ei nó persoluunt. Et in penuria uos maledicti estis. Et e diuerso, dantibus hilariter decimas copiam largiẽ omniũ eorũ quib9 indigent. Nam dicit per Malach. 3. Inferte oẽm decimationẽ in horrea mea, ut sit cib9 in domo mea, & ꝓbate me si non effudero sup uos cataractas cœli, & effudero uobis benedictionem usq; ad abundantiam.

Sed ꝓpter Hæreticos ultra queritur. Vtrum Ecclesia potest habere bona temporalia? Rñdeẽ q; sic. Falsum est enim q; Ecclesia non deberet habere, Domos, Prædia, Villas, & alia bona temporalia, quæ sunt dispensanda per Prælatos Ecclesiæ. Similiter & illud falsum est, q; Ecclesia tempore Constantini incepisset habere illa bona.

Falsitas primi patet, quia si Clerus nó deberet habere huiusmodi bona temporalia, uel hoc esset inq̃ntũ sacerdotes & Clerici, uel inq̃tum Clerici noue legis, tanq̃ scz sit ꝓhibitum in noua lege, Nó potest dici, Primũ, hoc est, Non est illici

tum

tum habere Clericis bona temporalia, ea ratione qua sunt spirituales, ad diuinum cultum specialiter deputati, quia in lege naturæ Sacerdotes erant ditissimi, Quia eñ Sacerdotes erant Primogeniti, & non alij, quoꝝ ꝓrogatiua fuit in quinq;, ut refert Hugo Cardinalis super 25. ca. Geñ. Primo quia primogenitꝰ habuit uestem specialem qua induebatur in sacrificijs offerendis. Scdo in benedictione qua in solénitatibus & conuiuijs bñdicebat. Tertio in bñdictione finali patris, ut patet de Isaac & Iacob, Geñ. 27 Quarto quia duplam portionem recipiebat in diuisione hæreditatis. Quinto, quia erat Dñs aliorum.

Et ita patet ꝙ Sacerdotes in Lege Naturæ erant abundantes. Item Melchizedech fuit Rex & Racerdos, & ita ditissimus, Geñ. 14.

Item in lege Moysi Leuitæ habuerũt ꝓdia, possessiones, ciuitates, uillas. Et licet dñs dixerat Numeri. 18. ad Aaron. In terra eoꝝ nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos, ego pars & hæreditas tua in medio filiorum Israel. Et idem repetit Deut. 18. Hoc tamẽ nõ est

intelligẽdũ ꝙ simpliciter nihil habuis-
sent, quia ipsemet Dñs deus dixit Nu-
meri.35. Precipe filijs Israel, ut dent Le-
uitis de possessionib9 suis, Vrbes ad ha-
bitandũ, & suburbana eaꝝ per circuitũ.
Et iussit eis dare.48. opida. Ex quaꝝ nu
mero sex debebant esse in fugitiuoꝝ au
xilia. Et ideo quum dixit. Nihil possi-
bitis etc. intelligitur ꝙ non debuerunt
habere partẽ separatam sicut aliæ trib9,
Debebant enim seruir. in sanctuario ad
utilitatem omnium.
Et ex hoc patet, ꝙ plus habuit trib9 Le-
ui q̃ aliæ tribus, quia ultra possessiones
illas, adhuc habuerunt decimas & obla-
tiones aliaꝝ tribuum.
Et ita patet, ꝙ non est illicitum clericis
ecclesiæ habere possessiones, ea ratione
quia sunt sacerdotes.
Nec etiam scd̃m, hoc est, Non est inde-
cens eas habere possessiones, ea ratione
quia sunt sacerdotes Nouæ Legis, quia
nullibi inuenit eis ꝓhibitũ in noua Le-
ge. Etsi hæretici adducant aliquas scri-
pturas, tamen more suo male intelle-
ctas. Adducunt illud Matth. 10. Nolite
possidere aurum, neq; argentũ, neq; pe-
cunias

cuniam in zonis uestris. Non peram in uia, neq; duas tunicas, neq; calciaméta, nec uirgam.

Sed hoc Christus dixit in prima missione. s. ad predicandũ Iudeis, ubi cõsuetudo fuit prouideri doctoribus p̃ cotidiana sustentatiõe. Istud autẽ p̃ceptum relaxauit Luc. 22. Cũ dixit, quando misi uos sine pera etc. Sequit, Sed nũc qui habet sacculum tollat, similiter & peram etc.

Vnde etiam in primitiua ecclesia Paulus iubet Epos esse hospitales. 1. Thimo. 3. ex quo patet, q̃ Epus tunc bona tẽporalia habere debuit uel potuit, alioquin quomodo potuisset esse hospitalis. Itẽ illi episcopi habebãt uxores & liberos, necessaria ergo erãt eis bona tẽporalia. Item Acto. 21. Dicit. Intrantes domum Philippi, qui fuit unus ex Diaconibus mansimus apud eum. Ecce patet q̃ habebat possessionem.

Itẽ. 1. ad Thimo. 5. docet Apostolus quales uiduæ debebant eligi ad sustentandum de prouentibus Ecclesiæ. Ecce patet, q̃ tunc iam ecclesia habebat prouẽtus. Item statuit Cõcilium Apostolor̃,

ꝙ fiat inuentariũ ſeparatũ de bonis ecclesiæ, & Epi ne confunderent per mutuam commixtionẽ.

Ex quo apparet ꝙ adhuc tẽporib⁹ Apoſtolo⁹ Eccleſia habuit aliqua bona, q̃ diſpẽſabant per miniſtros Eccleſiæ. Et ita falſum eſt etiã illud ſcd'm dictũ hæreticoꝝ, ꝙ primo a tẽpore Cõſtantini Eccleſia incepiſſet habere bona temporalia, habuit em̃ ut patet ex dictis, ante tẽpora Conſtantini, q̃uis per Conſtantinum fuerit Eccleſia magnificata.

Venit autẽ in conſuetudinem, ut Eccleſia habeat bona immobilia, ut narrat Vrbanus Papa qui multo tempore fuit ante Silueſtrum, & ita ante Conſtãtinum, Quia prius fideles uendebant ſuas poſſeſſiones, & p̃ciũ earum dabant Epiſcopis, ut prouiderent pauperibus, Sed quia uidebant Epiſcopi, Leuitæ, & alĩ fideles, quod maior ꝓfectus poſſet eſſe ſi illæ hæreditates & poſſeſſiones darent Eccleſijs in ditionem, q̃ ſi ſtatim uenderent, quia ſic poſſent ꝓdeſſe & p̃ſentibus & futuris. Ideo fideles dederunt illas hæreditates Eccleſiæ, Vnde dicit Vrbanus, quod etiam tempore ſuo intantum

tum auctæ fuerunt possessiones Ecclesiæ q̃ uolentibus uiuere de cõmuni, sufficienter ꝓuidebaꝫ. Ita q̃ nullus erat indigẽs. Ita q̃ ꝓuidebaꝫ ex eis & ministris Ecclesiæ, & alijs indigentibus.

Et hoc ordinatione Dei factum est etiam in subsidiũ cõmunis populi, quia populus cõmunis, teneꝫ ꝓuidere ministris Ecclesiæ, ut dictum est. Istud autem aliqñ non posset facere sine suo grauamine, Ideo Deus ꝓuidit ut fierent huiꝰmodi donationes per diuites.

An autem seculares possent bona illa auferre spũalibus excessiuis & malis? Iam dictum est q̃ non, Pro quo ultra p̃dicta aduertendũ est, quod Prælati Ecclesiæ non sunt domini illorũ bonorũ Ecclesiæ, Quia de ratione dominij duo sunt, Primũ ꝓprietas, ut scz illa res sit ꝓpria eius, Scdm, prerogatiua finis q̃ scz dñs sit finis rerũ ꝓpriarũ ut scz omnia disponaneꝫ ad cõmodũ dñi, & bonum eius, ut Seruus, siue dormiat, siue comedat, totum id ordinaꝫ in cõmodũ dñi, ut scz confortatus forcius laboret. Ita & de Equo etc.

Neutꝝ horũ conuenit Prælatis & de

ticis, Proprietas em̃ est apd̃ Ecclesiam, ut Augu. dicit sup Ioh. Tract. 6, Ville nó sunt Augustini, columba. i. Ecclesia habet uillas, Nec etiã ꝓrogatiua finis, quia omnia bona Ecclesiæ non sunt ꝓpter solos tantum Prælatos, sed ꝓpter Ecclesiam fidelium, Nec ipsa Ecclesia est ꝓpter Prælatos, sed econtra Prælati sunt ꝓpter Ecclesiam. 1. Chor. 3. Omnia uestra sunt.

Non ergo sunt dñi ꝓpriæ sed ministratores & dispensatores, propter quam administrationé sunt aliquo mó dñi. Sicut & de Ioseph dicit Scriptura, Geñ 45. ꝙ erat dñs uniuersæ domus Pharaonis, cum tamen erat dispensator & ꝓcurator.

Ex hoc apparet, ꝙ, non licet auferre bona Ecclesiæ ꝓpter uicia Clericorum, quia Ecclesia non est punienda propter pctm̃ psonæ, sicut nec Ciuitas. Item dispensator Regis nulli facit rationé nisi Regi, uel cui Rex cómittit, Nec ali9 habet potestatem eum corrigendi.

Item auferre bona Ecclesiæ est cótra Legem naturæ, quia contra legem Naturæ est, ut uoluntas ultima uioletur,

qd

qđ fieret, si raperenť bona Ecclesiæ data cõmuniter p uoluntatem ultimam.

Clamêt igiť, obganniant, latrent Hæretici qui bona Ecclesiæ rapiunt, sed ueritas ubiq; uincit, Et dicunt se id bono zelo facere, Sed intelligendum est, bono zelo, id est odio in Clerum implicabili, & summa auaritiæ cupiditate.

Nunc dicendum de Restitutione in bonis animæ.

De hoc Sexto queriť, Quomodo dãnificans alium in bonis animæ teneať & possit sibi restituere? Et per bona animæ intelligo bona moris, quæ acquisita corrumpunť, & acquirenda impediunť. Per pctã em̃ uirtutes iam acquisitæ corrumpunť, & quæ deberent ex bonis actibus generari, per uicia impediunť, ne generenť. In istis bonis animæ scz uirtutibus & actibus uirtuosis, non potest unus alium directe damnificare, auferendo ea sibi, sicut auferunť exteriora bona, aut infundendo sibi contraria, s. uitia & peccata, quia pctm̃ intantum est pctm̃, inq̃ntum est uoluntariũ, & si non esset uoluntarium, non esset pctm̃, secũ-

dum Auguſt. de uera Religione. Igitur ſola uoluntate ꝓpria poteſt quis ſic directe ſe damnificare, ſcz in ſeipſo cauſando uolitiones malas & pctã, & ſic uitia generando, Poteſt tamen in his unus alium damnificare indirecte, ſcz retrahẽdo ex intentione a bonis opibus, & inducendo ad mala opera, Et talis inductio ad malũ, & retractio a bonis contingit multis modis, ſcz Iubendo, conſulẽdo, ꝑſuadendo, rogando, deridendo bona & laudando mala, & ſic de alijs multis modis.

Per hoc reſpondẽdo ad queſtionẽ, dicitur primo q̃ qui alium ſic dãnificat in his animæ bonis, grauiter peccat, quia contra dei dilectionem agit, eo q̃ retrahẽdo a bonis, minuit honorẽ qui deo exhiberetur, & inducendo ad malũ, auget dei inhonorationẽ, & offenſam. Agit etiam coutra dilectionem proximi, cui deberet uelle & facere bonũ, ſed uult & facit ſibi malũ. Et peccatum eſt tanto grauius, quanto damnum eſt maius qđ proximo inferẽ. Cum autem bonũ anime, ſit ineſtimabiliter melius bonis corporis, aut bonis fortunæ, ſequit̃ q̃ longe

ge grauius peccat, qui damnificat aliq̃ in bonis animæ, quibus meret æternũ bonum, q̃ peccat qui damnificat in bonis corporis aut fortunæ.

Secũdo dicit, q̃ sic damnificans alium in bonis animæ tenet sibi ad restitutionem, modo sibi possibili. ut dicit Scotus. Et patet, quia cũ bona uirtutũ sint maxima bona, inter oñia humana bona in presenti uita, scd̃m Aug. lib. 1. Retracta. plus damnificat proximũ qui in istis eum damnificat q̃ in quibusuis aliis, & per cõsequens plus tenet scd̃m iusticiam ad restitutionẽ suo proximo detali faciendam. quãtũ sibi possibile est, q̃ de aliis bonis. Talis autẽ restitutio sic fiat, ut ille damnificans illum damnificatũ, suadendo, inducendo, exhortãdo, & aliis bonis modis, efficaciter inducat ad pœnitentiã, ad uitæ emendationem, ad actus bonos uirtutum generatiuos. Et si non sufficit sua propria psuasio aut exhortatio etc. Tunc adducat alios efficaciores petsuasores, dum modo tamẽ illis non prodat peccatum illi9 occultum. Et si non sufficiunt persuasores huiusmodi (quia facilius est p-

uertere, q̃ conuertere) tunc tenetur ul-
tra hoc quantũ potest impetrare illi cõ-
uersionẽ per oratiões proprias, & alio-
rum, his & alijs similibus, aut meliorib⁹
modis possibilibus damnificans alia-
quem in bonis animæ tenet̃ sibi resti-
tuere semper tamen peccatum illius ce-
lando.

Ex his est diligenter cõsiderandũ, q̃ ma-
gnum sit periculum inducere alium ad
peccandũ, quia est in se magnũ pecca-
tum, & ultra hoc, tenet̃ ad restitutionẽ
& damni recõpensationẽ, quod homo
uix potest facere ad condignũ, eo quod
uoluntatem iam allectam, ad mala, uix
potest homo reducere ad uirtutẽ. Pau-
ci sunt qui sic restituere conant̃, quum
tamẽ multi sint, qui sic tenent̃ restituc-
re. Crebrrima eñ est illa damnificatio
& maxime circa iuuenes utriusq; sexus,
qui sæpissime inducunt̃ ad mala mo-
dis supradictis, & nõnũq̃ maiorũ exem-
plis pessimis corrumpunt̃.

Refert Gerson, par. 2. Ser. de oñib⁹ san
ctis exẽplũ ad propositũ nostrum spe-
ctans in hæc uerba, Legi inquit quendã
magnũ uirum narrantem de seipso, ꝙ

habu-

habuerat unũ iuuenem nobilem, pudi-
cum & caſtum in principio, ſed per ma-
litiam unius magiſtri ſui fuit ſeductus,
& ſæpius monitus noluit tandẽ deſiſte-
re, ſed plus obediebat magiſtro illi in
crimine peſſimo, q̃ amicis ſuis, & deo.
Quid euenit? Audite rem horrendam.
Venerant amici illius pueri in magna
pompa uiſitare eum, & dum poſt cœ-
nam, retractis oñibus ad cameras orna-
tas, dũ puer eſſet in lecto ſuo, cepit hor-
ribiliter clamare & plangere. Venerunt
ad eũ ſeruitores ſui & amici, & dũ neſci-
rent cur clamaret, nec dicere uellet. Ad-
uocatus eſt Decanus Eccleſiæ & alĩ Ca-
nonici. Concitus ille uenit, reſidet ad le-
ctum clamantis, ſuadet confiteri pecca-
ta, hortaſ ut confidat in deo non in ho-
mine. Hæc cum decanus fortiter ei dice-
ret. Tandem adoleſcentulus eum audi-
ens, inſp exit terribilibus oculis, dicens.
Ve illi qui me ſeduxit, ad quid, ad quid
ſuper me diuinum auxiliũ inuocabo?
Ecce iam uideo apertum infernũ, uideo
pſentes demones paratas me rapere.
Et cum omnes ut ſe pocius ſignaret in-
clamarẽt, ſigna te puer ſigno ſanctæ cru-

cis

cis. Ille quasi nihil aduertēs, clausit oculos, & auertit faciē, & cum duris & miserabilibus uocibus, miseram animā exalauit.

De damnificante alium quo ad religionē dicit Dionysius Carthusianus super quartū, ꝙ qui retrahit a religiōis ingressu personā utilem, intētione damnificādi, tenetur illi conuentui, cui subtrahit talem personam ad bonorū uirorū arbitrium. Si uero hoc facit intentiōe cōsulendi suæ utilitati tēporali aut spirituali, non suggerens falsum neq; in fraudem, non tenet illis ad aliquā restitutionem. Sed personæ cuius spiritualem impediuit profectum, tenet in spūalib⁹ ad restitutionem quantū potest. Si placet plura de his scire, uide Scotum.

Septimo querit, quomodo damnificans alium in bonis corporis possit & debeat sibi restituere? De hoc iam dictū est in p̄cepto de homicidio. Tenet em̄ ad restitutionem equiualentē uitæ, quā abstulit, & hoc eo mō quo potest equiualentia in talibus esse. Nec hoc solum tenet, sed ut dicit Scotus. Si interfectus sustentabat aliquos, ut patrem, matrem

uel

uel propinquos, tenet interfector omnibus illis ad tantam restitutionē quantā eis abstulit per interfectionē istius.

De mutilatiōe uero aut alia lesione corporali dicit Sco. debet fieri restitutio p pecuniam, Et illa debet respondere non solū damno quod quis incurrit per mutilationem pro toto tempore uitæ suæ quo usurus fuisset membro abscisso, sed debet etiam respondere expensis appositis in curatione, & ultra hoc placationi lesi, & consolationi sic afflicti, quia ppetua sibi est desolatio, ex tali mutilatione. De his plura supra.

Octauo queritᵉ, Quō damnificans alium quem in fama teneat sibi restituere? Est notandum quod prout colligitᵉ ex dictis Tho. ij. ij. q. 62. & Scoti in quarto dist. 15. q. q̄drupliciter contingit quem alium damnificare in fama.

Primo, uerum crimē suum de eo manifestando & iuste, ut cum aliquis malitiam alterius manifestat ei qui corrigere habet, aut si est incorrigibilis, manifestat in conspectu Ecclesiæ, & hoc bona intentione, scz ut confusus a peccato desistat, uel saltem ut alij discedant ab eo

con-

consortio infectiuo & corruptiuo, seruato tamē debito ordine iuris, & fraternæ correctionis, Et qui isto modo manifestat alterius crimen, & sibi aufert famā, non peccat in hoc, nec tenetur sibi famam restituere.

Scdo modo, damnificat quis alium in fama, & hoc iniuste, scz falsum crimē sibi imponendo id est, falsē eū coram aliis accusando de aliquo crimine, Et talis sic diffamās, grauiter peccat quia maius pctm̄ est auferre famam q̄ temporalia, homines em̄ plus diligunt famā suā q̄ temporalia. Talis etiam sic falsē & iniuste damnificans ꝓximū, teneť sibi famam restituere, ut scz uerbum suū retractet absolute, apud omnes ad quos peruenit, dum modo sciat & posſit, dicendo se falsum in hoc dixisse.

Sed dices, Aliquis non imponit alteri crimen tale in publico, asserendo illď de eo, sed murmurat & incaute ac indiscrete loquiť, uel narrat aliis, non tanq̄ sibi certum, sed dicit se audiuisse, an talis teneať famam illi restituere? Rñdet Sco. Rara fides, quia multi mlta loquūtur. Et ideo sic murmurans, aut incaute

loquens

loquens de alio falsum crimẽ, dicendo forte hoc fecit, uel, audiui quod hoc fecerit, & hoc nisi ex modo dicendi talis ostendat aliquã certitudinem maiorem q̃ ex relatione communi, non aufert ex natura actus illi famam apud audientes, quia si illi firmiter credant, ex hoc illum de quo est sermo, criminosum esse, leues sunt, quia qui cito credit leuis est corde.

Verũtamen quia a scandalo pusillorũ oportet cauere, iuxta illud Pauli. 1. Chorin. 8. Si esca scandalizat fratrem meũ, non manducabo carnem in æternũ, & multi sunt tales pusilli leues ad credendum mala, & ideo periculosum est corã illis talia audita ex relatu referre. Et si hoc fiat intentione mala scilicet animo & intentione ledendi famam illius, de quo sermo est, tunc non est facile excusare. quin sit contra charitatem, & percõ sequens mortale. Si autẽ fiat coram talibus pusillis & leuibus ad credendum mala, & fiat ex inconsideratione, durũ est dicere q̃ exeat genus peccati uenialis.

Tercio contingit q̃ aliquis damnificat

p̃ximũ

proximũ in fama, & hoc uerum de eo dicendo, sed iniusto modo, ut cum quis occultũ crimen alterius prodit cõtra debitum ordinem, seu cũ uerum crimẽ alterius, sed occultum non seruato ordine iuris, contra eum in publico ꝓponit. De hoc dicit S. Tho. ꝙ teneť illi damnificato in sua fama reddere quantũ potest, tamen sine mẽdatio, ut quod dicat se male dixisse, uel quod iniuste eũ difamauerit, uel alio tali cõgruo modo, Et si non potest famã sibi restituere, debet sibi damnum illud aliter recõpensare, prout etiam de alijs damnis superius dictũ fuit. Et Scotus de hoc dicit quod talis nõ debet retractare uerbũ suum qđ ꝓposuit in publico, quia sic faciẽdo mẽtiretur, quũ sciat illud, quod contra eũ dixit, esse uerum, & nõ debet mentiri ꝓpter quodcũqꝫ bonum alteri reddendũ immo in nullo casu est mentiendum. Sed teneť alio modo licito sibi reddere famam, ut per huiusmodi uerba, nõ credatis eũ esse talem, male eñ dixi, & stulte dixi. Et illud suum dictũ est uerũ, quia nõ seruaro ordine iuris proposuit in publico, quod non fuit uerũ publicum, &

ergo

ergo in hoc male & stulte dixit. Et illa persuasio, scilicet, nō reputetis eū talem bona est, quia quilibet presumendus est bonus, donec ꝓbetur contrarium.

Quarto ꝓtingit quē dānificare aliū in fama, scilicet uerū crimē, sed occultū in publico sibi impositū negando, quia ipsum qui sibi crimen imponit, ostendit in hoc mendacem, & notat eum de calumnia, id est de falsi criminis impositione. Et de illo dicit Scotꝰ, ꝙ ille sic negans, non tenet retractare negationem suam, qua negauit in publico uerū crimen sibi impositum, quia non tenetur quicūq; statim in iudicio confiteri se reum, non statim conuictus. Tenet tamē per quædam uerba sobria, restituere famam illi accusanti, quem indirectæ notauit de calumnia. scilicet dicendo. Nō habeatis eum pro calūniatore, quia credo ꝙ habuit intentionem bonam proponendo, uel forte ipe credidit se posse ꝓbare intentum suum, & deceptus est.

Tantū de Restitutionibus.

Ex oīnibus de restitutione dictis pensare possumus & debemus, quantū homines sibi cauere debeant ab iniusta pro-

ximoꝝ damnificatione ſiue in rebus, ſiue in corpore, ſiue in anima, ſiue in fama, quia ſic grauiter peccant cõtra diuinum præceptũ, contra iuſticiam, cõtra charitatem fraternã. Et ultra hoc, cõſtituunt̃ debitores ad reſtituendũ alienũ, & recõpenſandum damnũ. Et licet plurimi ad reſtituendũ teneant̃, pauciſſimi tamen id facere conant̃, in magnũ periculum animarũ ſuaꝝ, quia ſine huiuſmodi reſtitutione non poſſunt uere de peccatis pœnitere. Nec eis aliquod dimittit̃ peccatũ, niſi pro poſſe reſtituat̃ ablatum. Et eſt uehemẽter timendum, ꝙ promptitudo ad nocẽdũ, & tarditas aut negligentia ad reſtituendũ, multos ducat ad interitum damnationis æternæ, a qua nos cuſtodiat, qui ſine fine uiuit & regnat, Amen.

De Octauo præcepto.

Octauũ Præceptum Dei eſt. Non loqueris contra ꝓximũ tuum falſum teſtimonium, Quod ꝓhibet nocumentum inferri ꝓximo per falſam teſtificationẽ, ſiue in iuditio, ſiue extra iuditiũ. In Iuditio

ditio tamen, ubi ueritas a Iudice exquiritur uia iuris, phibere falsum testimonium longe grauius est malum & execrabilius, q̃ extra iuditium, q̃uis & hoc, scz extra iuditium, pferre falsum testimonium, sit etiam mortale pctm̃ magnæ grauitatis, ob uaria nocumenta quæ ex falsa testificatione accidere possunt ei, contra quẽ pferẽ falsum testimonium, scz mortem. Quẽadmodum Naboth iust9 3. Reg. 21. p falsos testes subornatos accusatus, fuit condemnatus ad mortem. Et Christus Dñs itidem per falsos testes in sua pasione fuit accusatus, & a Iudeis & Pilato condemnatus. Similiter & Btũs Stephanus Act. 7. Falsoꝝ testium accusatione condemnatus fuit ad mortem.

Aliquando uero citra mortem ob falsum testimonium inferẽ alicui exilium, uincula, carceres, infamia, iactura bonorũ temporalium, deiectio a suo statu & offitio, & cætera id genus incõmoda. Et omnium hoꝝ malorũ quæ irroganẽ innocentibus per falsam testificationẽ, rei sunt illi, qui loquunẽ contra eos falsum testimoniũ, & tenenẽ ad restitutionem omniũ eoꝝ quæ innocentibus irrogan;

roganť, occasione illius falsi testimonij Idcirco districte in scriptura ꝓhibeť, ob tam grauia detrimenta, quæ exinde ꝓueniũt, ꝓloquutio falsi testimonij, etiã in alijs scripturæ locis, ut Exod. 23. cum dicit. Non suscipies uocem mẽdacij nec iunges manũ tuam, ut pro impio dicas falsum testimoniũ. Quod si pro utilitate impij, aut salute, non est dicendũ falsum testimonium, ut liberet a periculo iudicij, ꝙnto minus contra iustũ & innocentem dicendum est falsum testimonium quo condemnetur ad mortem? Et Prouerb. 6. Salomon dicit. Sex sunt quæ odit Dñs, & septimũ detestať anima ei9 Vbi sexto loco nominat, proferentem mendatia, testem fallacem, Et septimo, cũ qui seminat inter fratres discordiam Et hic septimus, etiam hui9 mandati est transgressor, quoniam per hoc octauũ Dñi ꝓceptũ, non solum prohibeť falsi testimonij loquutio, sed & omnis prolatio sermonis atq; elocutio, qua lædit uerbo proxim9, Modo, discordiæ dissẽminatio inter fratres, fit Lingua & uerbo.

Dicemus de hoc ꝓcepto duo. Primo,

qui

qui sint qui illud transgrediunt. Secundo qũo lingua nostra refrenanda sit ab iniqua locutione.

De primo uarij sunt transgressores huius p̃cepti. Primi sunt, qui loquũt mendatium, quod est, falsa oris loquutio, cũ intentione fallendi, qñ scz quis ore aliquid profert, & tamen illi⁹ oppositum scit esse uerum in mente.

Et istud scd̃m Augustinum lib. de mendatio est triplex scz officiosum, iocosum & pernicioſum. Mendaciũ officiosum est, quod alicui prodest, & nulli nocet, ut si quis pro saluanda uita innocentis apd̃ se occultati, aut pro seruanda pudicicia uirginis, quæ querit̃ a Lenonibus ad stuprũ, latitantis in domo sua, dicat quærentibus, & hunc & hanc non esse domi suæ, cũ tamẽ sciat oppositũ, Sicut Exod. 1. Obstetrices Aegyptiogæ mentitæ sunt Pharaoni. Et Raab Meretrix Regi Hiericho de exploratoribus, Iosuæ ca. 2. Et Iudith ca. 11. Holoferni ut liberaret populũ Israel. Et hoc mendatium semper est pctũ Veniale, quia non licet cuiq̃ p saluanda uita corpali aut spũali alicui⁹ etiam minimum pctũ cõmittere uenia-

ale.

Mendatium iocoſum eſt, quod nemi
ni pdeſt, & nemini etiã nocet, & fit cau
ſa exhilarationis alioꝝ, & ſtudio placen
di, aut cõmouendi alios ad riſum, ut cũ
quis confingit ſe audiſſe, aut uidiſſe ali
quid, quod audientes adducat in admi
rationem, & credulitatem rei narratæ,
ut cum eis iocetur, Tale tñ dictum nulli
affert detrimentum bonoꝝ aut famæ.
Et hoc etiam pctm̃ eſt Veniale, magis ta
men a recto recedens q̃ officioſum.
Tertium eſt mendatiũ pernitioſum qđ
nulli prodeſt, & alijs nocet, affertq; de
trimentũ aut bonoꝝ externorum, aut
famæ, aut uitæ. Vt cum quis de alio cõ
fingit graue crimẽ, ut ponat eum in ma
lam alterius gratiam, & inde aliquod tẽ
porale cõmodum aſſequaꝰ. Vt Siba .2.
Reg, 16. Mentitus eſt ipſi Dauid quod
Mymphibozeth reliquiſſet ipſum Da
uid, Vide ibi. Et hoc genus mendacij
ſemper eſt peccatum mortale, De quo
intelligiꝰ illud Pſal. Perdes omnes qui
loquunꝰ mendacium.
Secundi ſunt tranſgreſſores huius præ
cepti, qui contra proximũ ferunt in iu
dicio falſum teſtimonium, de quo dici
tur

tur Prouer. 14. Falsus testis non erit impunitus, & testis mendax peribit.
Et scd'm Tho. 2.2. q. 70. huiusmodi testimoniū falsum triplicem habet deformitatē. Vno modo ex periurio, Testes em̄ in iudicio nō admittunt̄ nisi iurati, Et ex hoc est semper peccatum mortale, quia est periurium proprie dictum. Secūdo modo habet deformitatē, ex uiolatione iusticiæi. Et sic iterum est mortale ex suo genere, sicut & quælibet iniusticia. Et sic est directe & explicite cōtra hoc p̄ceptum octauū. Tercio habet deformitatem ex ip̄a falsitate, scd'm quod omne mendaciū habet deformitatē aliquam, & quodlibet est peccatū. Et similiter peccat contra hoc præceptum, qui etiam extra iudicium iurat falsum sciēter, aut etiam uerum quod tamen credit esse falsum. Et sunt illa piuria mortalia peccata, ut dictum fuit circa scd'm præceptum.
Tercio trāsgrediunt̄ hoc p̄ceptū, qui mētiunt̄, uel in doctrina religiōis, ut quia scienter falsum asserunt cū intentiōe decipiendi alium circa res diuinas & circa ea quæ sunt fidei, uel menciuntur men-

dacio pernicioso, quod scilicet nulli p̃
deest & alicui obest uel uni prodest, & al-
teri nocet. Et istis modis mẽdacio⁹ nõ
solum peccat homo contra hoc præce-
ptum, sed etiam si damnũ sic intulit, te-
netur recõpensare. Alia autẽ mendacio-
rum genera superi⁹ enumerata, licet nõ
sunt mortalia ex suo genere, sunt tamẽ
sollicite cauenda quia oñia sunt pecca
ta, ut dictum est. Et etiam ideo, quia li-
cet non sint ex suo genere mortalia, aut
cõtra hoc preceptum, possunt tamẽ fieri
mortalia uiris perfectis, aut etiam alijs,
aut ratione scandali, aut ratiõe damni,
quod natum est sequi, aut ratiõe nimiæ
libidinis mentiendi. etc.

Quarti sunt transgressores huius p̃cepti
qui alteri detrahunt, falsum crimen sci-
enter ei imponendo .i. qui hominẽ fal-
se coram alijs accusat. Aut qui proximũ
damnificat in fama, uerũ crimen de eo
dicendo, sed indebite, ut quia occultũ
crimen eius prodit cõtra debitum ordi
nem, aut uerum crimen alterius licet oc
cultum in publico p̃ponit, nõ seruato
ordine iuris. Et talis quomodo teneat
reddere famam, iam dictum est. Aut qui

alteri

alteri detrahit, non quidem asserendo de eo crimen, sed tamē murmurando, aut incaute coram alīs loquendo ut dicendo, Ille forte fecit hoc crimē, uel audiui eū hoc feciſſe etc. Et ſi hoc fiat intētione mala, ſcilicet animo ledendi aliū in fama, putat Scotus eſſe mortale. Si autē fiat non animo ledendi, ſed ex leuitate animi, aut ex inconſideratiōe adhuc periculoſum eſt talia ex relatu referre coram puſillis, & ad credendū leuibꝰ quales multi ſunt.

Quinto tranſgrediunt hoc præceptum, qui iactando ſe uerbis, dicunt de ſe alia maiora, q̄ eis inſunt, & quoꝝ uſurpatio & falſa ſibi attributio eſt contra charitatem Dei. Sicut cum quis de ſe iactanter, pfert quod eſt contra dei gloriā illam ſcilicet quodam modo ſibi uſurpando. Sicut Ezech. 28. dicit ex perſona regis, aut dyaboli. Eleuatum eſt cor tuū, & dixiſti, Deꝰ ego ſum. Similiter qui iactando ſe uerbis, loquit contra charitatem ꝓximoꝝ, ut quia iactando & laudādo ſe, prorumpit in ꝓtumelias aliorum Sicut Luc. 18. Phariſeus dixit. Non ſum ſicut cæteri hominū raptores, iniuſti, a-

dulteri, uelut etiam hic publicanus. S. similiter qui se iactat uerbis. supra id qđ est, aut supra id quod de eo homines opinant, & hoc ex appetitu lucri, per qđ uellet alias damnificari, hoc em̄ esset cō tra charitatem proximi, cuius damnū iniuste uult, & esset contra presens præceptum reductiue.

Sexto peccat cōtra hoc p̄ceptum omnis Hypocrita qui per exteriora signa, uirtutem quam in ueritate nō habet, simulat se habere. Et maxime si hoc facit propter aliquem finē qui est contra charitatem, ut cum quis simulat sanctitatē se habere, ut falsam doctrinam dissemi net, ut scz facilius sibi credat, uel ꝓpter hoc simulat sanctitatem, ut sic dignitatem, aut aliud Ecclesiasticum bñficium, licet indignus, conseq̄tur, aut ut conse quat aliqua temporalia lucra, cū damno aliorum. Et sic de alijs huiusmodi finibus, qui sunt contra charitatem Dei aut ꝓximi. Omnis em̄ talis Hꝑpocrisis, est pc̄tū mortale, & est mendatium hoc præcepto prohibitum.

Secundo dicamus de refrenatione linguæ.

Quia

Quia omnes istæ p̃dictæ ſpecies prauæ locutionis, ꝓueniunt ex immoderato linguæ uſu & irrefrenato, Idcirco ſummope elaborandũ eſt, ut diſcretionẽ adhibeamus noſtræ linguæ, ꝑ quam moderatæ & ſobrie loquamur.

Ad quam linguæ refrenationẽ q̃ttuor nos debent inducere. Primo ipſa corporis noſtri fabrica, ab optimo conditore noſtro conſtituta & obſeruata, in organis Viſus & Auditus & mentis. In cerebro mens ſedet. Cor ſedem habet in precordijs ſub leua Mamilla. Lingua in medio, uelut cordis ac mentis interpres, ut & cerebro ſubiaceret, nec procul abeſſet a corde. Cur ita? Vt lingua nõ quæcũq; effutiret, ſed mente & corde gubernetur. Vt lingua inq̃ non diſcrepet a corde, ſed obtemperet rationi cui eſt ſubiecta, Nec prius in uocem ꝓrumpat quã adhibitis in conſilium uicinis ſenſibus, ꝑcipue aurib9 & oculis, quib9 inter corporis ſenſus principat9 tribuit, ſed multo magis rationi.

Peruerſe igit agunt hij, qui prius linguam laxant in uerba, quam audierint aut uiderint, aut q̃ animo ꝓpenderint,

quale

quale sit hoc de quo loqui uelint, aut q̃les sint hij apd̃ quos uerba faciẽda sunt, quũ oporteat huius membri ministeriũ omnium esse postremum.

Præterea, ne lingua p̃cipiti petulantiq; facilitate p̣nitiem afferret pro utilitate, aut uenenũ pro remedio. Ideo quũ ipsæ Creator binos oculos, binas aures, binas Nares addiderit, unicam dũtaxat linguã dedit, ut homo tardus sit ad loquendum, aures semp patulæ, nec claudi nec auerti possunt, ut homo uelox sit ad audiendum. Oculos non nisi tenui pellicula texit ad somnũ duntaxat. Linguam uero, uelut in specũ abdidit, eamq; tot uinculis alligauit, Locauit eá sub extremis palati partib9, oppositi geminum uallum ac repagula denciũ triginta duorum, ut uel morsu uulnereq; coerceri possit, si non obtemperet rationi. Et sæpe contingit incautius inter edendum uoluentibus Linguam, dentibus morderi, ut dolore admoneant̃ non temere p̣ferendum hoc membrum. Mox & Valuas obiecit labioꝝ, uidelicet docens in lingua p̃ciosum esse thesauꝝ, quã sic recondidit, sed cuius intempesti

uus

uus atq; immoderatꝰ usus, summũ habet periculum, quã tantũ prefepsit, aduersus effrenem petulantiam non promendi uerba, sed fundédi temere quicquid in buccam uenerit. Quẽadmodũ autem Equus nullo freno coercitus sæpe numero, tum fessorem, tum seipm in precipitium aliquod aut in paludem defert, pdens simul & periens. Ita lingua nisi rectæ rationis moderatione coercetur exitiũ affert, non solum his qui audiunt, creduntq; dicenti, uerum multo sepissime ei qui sic temere deblaterat. Si hec homines cõsiderarẽt, non essent tot loquaces, linguaces, garruli, uerbosi, uaniloqui, nugones, blaterones, rabulæ loquaciores turture, pica, graculo, qui frusto panis conduci possiunt ut uel taceant. uel loquant. Nec tot essent qui arcana quæ essent celanda patefacerent cuiq;. Et dicere solent, apud amicũ depositi arcanũ. At sciebas & illi amico esse amicos. Nullus est mortalium tam cõtinentis linguæ, aut animi tam circumspecti, quin habeat uel unum, cui tantũ ausit credere, quantũ ipsi creditum est. Rursus hic alterum habet, hic rursus alium

um. Itaq; postq̃ discessum est ab unione cito res ad plurimos ꝓpagaſ. Habet & sagitta pennas suas, eam qui tenet, cohibere potest, qui uero semel emisit, reuocare non potest, quo minus huc & illuc circũuolet. Cæterum telũ emissum, non recidit in mittentẽ, sed alijs pocius affert exitium, Verbũ uero emissum, nulli cercius exitium affert, q̃ ei a quo fuerat emissum.

Catho senior dicere cõsueuerat inter amicos. Se trium dũtaxat rerum per oẽs uitæ gradus pœnitentiam agere. Primũ si quid arcani credidisset mulieri, Secũdũ, si quo pedestri itinere proficisci licuisset, eo nauigio peruenisset. Tercium, si quem diẽ per incuriã absq; fructu passus fuisset elabi.

Plutarchus refert fabulam in libello de nugacitate, Romæ cõpluribus diebus quiddam serium & arcanum agitabantur in senatu. De quo quum uaria esset hominũ suspitio, mulier quædam alias, quidẽ proba & pudica, mulier tamẽ, cœpit maritum pcibus ac blandicijs solicitare, ut arcanum impartiret tacituræ silenciq; fidem, lachrymis, iureiurãdo, discq;

tisq; imprecationibus pollicens. Addidit quærimonias illas solennes, q̃ maritus uxori fidē nō haberet. Maritus quo mulierculæ stulticiā redargueret simulat se uictum uxoris precibus, decreuerā, inquiens, tacere, sed uincor. Audi igitur sed tacitura. Portentum horribile qđ a sacerdotibus nunciatum est, coturnix auream galeam in capite gestans lanceamq; ferens, uolare uisa est, & hac de re consultat senatus, ambientibus auguribus. Vtrum boni quicpiā an mali mōstrum hoc portendat? Tu uero caue ne cui dixeris. Hoc dicto ibat in forum. At mulier, uelut urgeret aborsus nacta ex ancillis unā quæ prima occurrerat, cœpit ea presente uerberare pectus, uellere capillos, clamās obiter, heu mi uir, heu patria, quid calamitatis imminet nobis? His rebus ancillam ultro prouocās, ut quid esset mali percontaret. Percontatur illa hec narrauit ordine rē oēm, & addidit clausulam solēnem omnib9 garrulis. Caue quisq̃ ex te sciat, sed sile, Mox ancilla dominæ similis, unā est cō seruis nacta rem illi denarrat de Coturnice, Illa uicissim amatori suo, qui forte

te aderat, communicat. Itaq; breui Fabu
la ab alijs ad alios transiliens, deuenit
in forũ, tanta celeritate, ut ꝓueniret eũ,
qui cõmentus fuerat. Quũ em̃ quidam
notus illi factus esset obuius, Modo ne,
inquit, e domo uenis? Modo respondit
Nihil ne igitur audisti? Nihil, sed est ne
noue rei quicpiam? Coturnix inquit cũ
lancea, galeaq; aruea uolare uisa est, atq;
hac de re senatus cogit̃. Ille uero ridens
Euge inquit uxor mea, quam probe abs
te curatum est, ut arcanũ tibi creditum
me ꝓcurreret in forum, Mox adit primo
res, & exposita Fabula, ciuitatem ac Se
natum inani trepidatione liberat, dein
de domũ reuersus expostulat cũ uxore,
Heus bona mulier, ꝓdidisti me. Senatus
em̃ resciuit arcanum hoc ex ædibus no
stris ꝓdisse in uulgus. Itaq; cogor incon
tinentis linguæ tuæ dare pœnas. Illa
primum negabat, sed frustra, Subiunxit
marítus, Ex tempore commentus sum
quicquid tibi credidi quo periculũ face
rem quam esses linguæ continentis.

Ad propositum.

Sedo ad linguæ refrenationem debet
nos

nos inducere ſacra ſcriptura, periculum ex ea ꝓueniens, & difficultatem illi⁹ ne gociꝝ atq; utilitatem multipliciter expli cans, Dicit enī ſapiens Prouer. 18. Mors & uita in manibus linguæ, Et Eccle. 14. Btūs uir qui nō eſt lapſus uerbo ex ore ſuo. Et Iacobi. 3. Si quis autē in ꝟbo nō offendit hic ꝑfectus eſt uir.

Tercio ad edomandā linguam nos de bent inducere ꝙplurima mala & pecca ta quæ proueniūt ex laxitate & licencia linguæ. Nam ex ea naſcunt̄ ſcurrilitas, turpiloquium, laſciuia uerborum, ſtul tiloquium, contumelia, contencio, de tractio, uaniloquium, ocioſitas uerbo⁹ multiloquium, in quo non deeſt pecca tū Prouer. 10. Et mille alia genera ma lorum. Vide Iacobi. 3.

Quarto ad reprimendam linguam de bent nos inducere preclara authorum literaturæ fæcularis documenta, eam ſa lutarem doctrinam nobis ꝓponentia, ut illud Cathonis diſtichon.

Virtutē primā eē puta cōpeſcere linguā
Proxim⁹ ille deo eſt qui ſcit rōe tacere.

Solon unus ex ſeptem ſapientibus Græ ciæ interrogatus, cur cæteris loquentib⁹

taceret? Respondit, quia me loquutum fuisse aliquãdo pœnituit, tacuisse uero nunq̃.

Demaratus Lacedemonioꝝ rex in consessu quodam similes, quum interrogaretur, utrum stulticia fileret, an obsermonis inopiam? Respondit nemo stultus tacere potest.

Dicamus ergo singuli cum Propheta Dixi custodiam uias meas, ut nõ delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam cũ consisteret peccator aduersus me. Oremus dominũ ut id nobis prestare dignetur.

De Nono praecepto.

Nonum præceptũ est, Non cõcupiscces uxorem proximi tui. Et suo modo intelligendum est. q̃ nec fœmina cõcupiscat uirum alienum. Verꝝ & hic a parte totum intelligendo, non solum intelligi debet uetitum esse carnale desiderium ad uxorem alienam, sed etiam ad quãcũq; aliam mulierem extra thorum matrimonij. Oñis eñ talis cõcupiscentia ad mulierem non coniunctam sibi matrimonio, siue uirginem, siue solutã siue

siue uiduam, siue consanguineam: siue religiosam, siue nuptam, est transgressio huius præcepti.

Pro quo notandū, q̄ error fuit hæreticorum dicentiū, ista duo mandata ultima irrationabiliter esse posita, quoniam nō possunt (ut aiunt) ab aliquo seruari in hac uita. Cū non possit homo sine concupiscentia uiuere, neq; seipsum continer quin interdū surreptat cō cupiscentia carnis, aut bonorum huius mundi. Sed hec est blasphemia. Nā qui dicit deum nos obligasse ad impossibilia anathema sit, dicit Hieronimus, hec autem tanta impietas & insania. illis obuenit, quoniam nesciunt distinguere diuersos cōcupiscentiæ modos / neq; satis intelligunt, quæ cōcupiscētia per hæc duo præcepta ,phibeē.

Est enim triplex cōcupiscentia in nobis, quædam naturalis, expetēs uitæ huius necessaria, ut cōcupiscētia cibi in esuriente, concupiscentia quietis in fatigato & desideriū somni in eo qui defessus est uigilia. Et hæc nullam habet rationē peccati, quia etiam in Christo dño nostro fuit, qui esuriuit & sitiuit.

Alia est concupiscentia mali, ex sola surreptione subito euanescens, & ratione prævenies, ut impremeditata carnis concupiscentia, repente titillans hominem & desiderium alienorū bonorū, sine præcogitatione animū mouens. Et hæc etiam pctm̃ non est, sed primus ad malum motus, cui si uiriliter resistitur eam excuciendo corde, augeť hominis meritum, primi eṁ ad malum motus, non sunt in potestate hominis, ut senciunt omnes. Tertia est concupiscentia mali ex p̃cogitatione & deliberatiõe p̄cedens, & cum pleno uoluntatis consensu, Vt cum quis ex premeditatione ferť in concupiscentiam alicuius mulieris, consentiens in actū libidinis ex diuturna præcogitatione, uel similiter desiderat bona proximi, cū consensu rapiendi illa. Et hæc tertia cõcupiscẽtia pctm̃ est & p̄hibetur per hæc duo postrema p̃cepta. Cæteræ uero duæ, neq; pctā sunt, neq; hic prohibentur.

Et ut clarius intelligať, Nota q̄ huiusmodi concupiscentia, habet talem p̄gressum in animo hominis, q̄ nonnūq̄ contingit hominem aspicere mulierem alienam,

alienam, audire, uel tangere eam, aut de ea cogitare, & sine culpa, Et q̃ntũ ad huiusmodi aspectum, affatum, tactum etc mox sequit & mouet in appetitu eiꝰ sensitiuo concupiscentia quædam respectu eiusdem mulieris, quæ concupiscentia dicit passio, Et dicit primus motus, cũ sic totaliter p̃uenit actũ rationis. Et illa non est pct̃m mortale, quum non sit in potestate hominis. Vnde dicit August. Non est in potestate nr̃a quibꝰ uisis tangamur, est tamen in potestate nostra ea libere respuere aut acceptare. Sed si homo postq̃ huiusmodi concupiscentiam iam in animo ortam p̃cipit, eam p̃mittit in animo morari cum q̃dam morosa delectatione, sine tamen consensu uoluntatis in opus, aut in delectationem, tunc fit pct̃m ueniale. Imputat em̃ uoluntati in pct̃m eiꝰ negligentia, qua nõ p̃hibet, nec excludit, sed negligenter permittit in animo morari huiusmodi cõcupiscentiam ad mortale inclinantem. Si autem consequat in uoluntate deliberatiuus consensus in huiusmodi opꝰ p̃hibitũ, aut in delectationem, tunc ille consensus, qui etiam dici potest concu-

piscentia est mortale pctm; etiam si homo nūq̄ exiret in exteriorem actum. Et de tali concupiscentia loquit̄ presens p̄ceptum, cum dicit, Non cōcupisces uxorem proximi tui.

Vlterius notandum q̄ multiplicia sunt pctā interiora, siue cordis & uoluntatis quibus peccat̄ contra hoc p̄ceptū, Quia omnis uoluntarius consensus in aliquod uenereum p̄ sextum mandatū p̄hibitum, ubi tamen exterior actus nō sequit̄, hic p̄hibet̄. Quæ causa breuitatis nō oportet enumerare in speciali, quia patent ex iam dictis in sexto p̄cepto, ubi huiusmodi exteriora pctā sunt sufficienter enumerata, Ex quib⁹ etiā nosci possunt interiora p̄senti præcepto p̄hibita.

Et sicut sunt gradus in grauitate pctō rum luxuriæ quo ad act⁹ exteriores, sexto præcepto p̄hibitos, quia exteri⁹ adulterium grauius est pctm q̄ simplex fornicatio. Et incestus est tanto grauior, q̄nto fit inter psonas gradu consanguinitatis propinquiores, & sic de alijs. Ita etiam sunt gradus in grauitate peccati luxuriæ quo ad act⁹ interiores hic p̄hibitos, ut uolitio adulterij peior est, q̄ uoli-

tio

tio simplicis fornicationis, quis utraq; sit mortale pctm, Et sic intelligat de aliis.

Nec prohibet hic solum uoluntarius consensus in opus uenereum prohibitū per sextum mandatum, Sed prohibetur etiam uoluntarius consensus in delectationem ad tale opus de per se inclinante, Contingit em q homo nō uellet op extrinsece aliquo modo ppetrare, & tamen deliberate uult delectationem libidinosam, p quam affectus suus est per se ad huiusmodi opus prohibitum inclinatus, ut si quis nollet fornicari forte ppter timorem, aut uerecundiā, aut propter aliam talem causam, uult tamē cogitare de fornicatione, aut de aliis libidinosis ad eam incitantibus, ut de osculo, de tactibus, & aliis huiusmodi impudicis, scz propter delectationem, Iste cōsensus est pctm mortale, ut dicit Tho. 1. ij. q. 74. & docet August. 12. de Trinitate Ideo etiam ille consensus est prohibitus isto Nono præcepto.

Nec etiam prohibet per hoc præceptū solum uoluntarius cōsensus in opus uenereum, aut in delectationē ad hoc in-

clinantem, sed etiam ꝓhibentur oscula aspectus, amplexus, affatus, tactus, & similia impudica actum carnalis copulæ precedentia, & ad eum allicientia.

Sunt enim talia peccata mortalia, cũ inter personas non iunctas matrimonialiter fiunt libidinose, Et tali intentione, ut una earum aliamper huiusmodi incitet in sui concupiscẽtiã, aut ad illicitũ actum uenereum. aut ut in se prouocet delectationẽ ad huiusmodi actũ inclinantem, huiusmodi enim aspectus libidinosus est peccatũ mortale, ut uult dominꝰ Matth. 5. dicens, Qui uiderit mulierem ad cõcupiscendũ eam, in corde suo mechatus est eam. Igitur a fortiori tactus & cætera libidinosa ꝑenumerata, cum fiunt ad concupiscendũ, sunt peccata mortalia, & omnia ꝓhibita hoc præcepto nono.

Prohibentꝫ quoq; hoc mandato omnes modi & gestus mali, quibus una persona aliam sibi non matrimonialiter cõiunctam, trahit & sollicitat ad peccatũ luxuriæ, siue hoc fiat per internunciũ, siue per literas, siue per minas, siue per ꝓmissiones, per munera, per mendacia, aut

aut per fictas adulationes, aut per superfluum, aut etiam lasciuũ uestimentorũ ornatum, siue per fucatum & mendacẽ faciei colorem. Qui eñ talia fecerit potissime illa intentione, ut per hoc alienam personam attrahat in sui cõcupiscentiam prohibitam, peccat mortaliter, etiam si nunq̃ fiat ꝓgressus in opꝰ. Vnde dicit Chrisost. in Homiliario. Si mulier aliqua se ornauerit ornatu saltẽ superfluo, aut impudico, ut oculos hominũ ad se attrahat & uiroꝝ aspectibus placeat ad cõcupiscendũ, etiam si nulli plagam intulerit, pœnã pacietur extremam, uenenum eñ confecit, etsi nullus inuentus sit qui bibat. Et idẽ quoq; de uiris intelligendum est.

Quibus medijs compescenda sit concupiscentia carnis.

Opere ꝑciũm est hic docere, quomodo edomandæ sint prauæ carnis concupiscentiæ. Primo, id ante oñia obseruandũ est, ne carnis cõcupiscentia diuturna mora conualescat, ut cũ primum eam percipimus, protinus eam ꝑ uiribus excuciamus, & uiriliter resistamꝰ an

teq̃ ſumat uires. Quoniam ſi in princi-
pio uigilanter & anioſe illi obluctemur
ſtatim elangueſcet, & extrudet animo.
Si uero per longam tẽporis moram ſi-
nimus eam habere locum in nobis, &
fouemus eam cũ attentione & delectati
one, tandem preualebit nobis & precipi
tabit in uitium. Quemadmodũ hoſti-
bus corporalibus, cũ primum nos aut
noſtram urbem impugnare incipiunt,
reſiſtere ſolemus, neq; permittere ut por
tas urbis ingrediantur, alioqin uix po-
ſtea poterint expelli. Ita & hic, Sedo ad
edomandas prauas carnis cõcupiſcenci
as, ſummopere cauendũ eſt a malis co-
gitationib9, ad deſideria carnis traben-
tibus. quoniam. ut dicit Sapien. 1. Per-
uerſæ cogitationes ſeparant a deo Ergo
tales cogitationes mox excuciendæ ſũt,
ut dictum eſt. Hoc docet Dauid in Pſal
mo dicens. Beatus qui tenebit, & allidet
paruulos ſuos ad petram. Hieronimus
Ille paruulos. ſuos ad petrã allidit, qui
cogitatiões ſuas prauas, cum primum
inſurgunt, & adhuc paruæ ſunt ad Chri
ſtum, qui Petra eſt, cõcutit & elidit, eas
protinus mente excuciẽdo, & bonas de

Chri-

Christo dño cogitationes, earum loco, assumendo.

Tercio ad refrenãdã carnis ꝓcupiscenti am id maxime cõducit, ꝙ ardores libidinosos ex corruptione naturæ insurgẽtes, etiam nobis inuitis interdũ in corpore nostro, illico extinguamus pro uiribus, cõuertendo protinus animum ad memoriam acerbissimæ passionis domini nostri, aut ad mortis nostræ afflictionem durissimam, aut ad flãmas gehennæ perpetuas, his qui scd̃m carnem uixerint paratas, ad Roma. 8. Nempe attenta cogitatio & infixa ad aliqd̃ horum trium, aut ad tria simul, adiutrice Dei gracia, afferet tranquillitatẽ nobis optatam. Nempe, sicu solent qui digitum suũ exusserunt. statim partem digiti exustã obiicere igni, ut calor ignis extrahat feruorem cõbustionis factæ in digito, Ita attenta mentis cogitatio ad pœnas & ignem inferni, æstum noxiũ carnalis cõcupiscentiæ mox restinguet, Neꝙ id fiat nobis graue factu, quũ sancti multo grauiora fecerint ad remouẽdum ardorem libidinis. Quemadmodum sanctus Bñdictus legit seipm nudũ

inie-

iniecisse uepribus & urticis, seq; illic uo-
lutasse, donec ardores libidinis in eo cõ
quieuissent, Et sanctus Franciscus ob eã
dem causam, legit se nudum iniecisse
altis niuibus. Ecce glorioſa sanctorum
certamina contra stimulos carnis, qui-
bus uicerunt.

Quarto ad hanc Tyrannidem carnis
compescendam op⁹ est mox confugere
ad orationẽ, Deumq; suppliciter inuo-
care, ut sicut tribus pueris Hebræis miti
gauit flammas igniũ Fornacis Babylo-
nicæ per Angelum sctm̃ Dañ. 3. Ita & in
nobis rore suæ gratiæ digneť refrigera-
re ardores carnalis concupiscentiæ, Et
ipe qui benignus est in omnes qui inuo
cant illum, exaudiet nos in illa tribula-
tione dabitq; uiriliter pugnantibus gra
tiam in præsenti, & gloriam in futuro
AMEN.

De decimo Praecepto.

Decimum & ultimũ Præceptum est.
Non concupisces rem ꝓximi tui, nõ do
mum, non Seruum, non Ancillam, nõ
Bouem, non Asinum, nec omnia quæ
illius sunt.

Pro

Pro quo notandū, ꝙ sicut diximꝰ in ꝓcedenti Præcepto, ita intelligaꝫ in presenti, scz ꝙ primi motus cōcupiscentiæ rei alienæ, prout consistunt infra limites sensualitatis, seu prout ꝓueniunt totaliter deliberationem rationis, & nullo modo a uoluntate dependent, non ꝓhibenꝫ aliqūo mandato, nec illo modo sunt ꝑcta, Sed uolūtatis deliberatiuꝰ consensus in damnificationē proximi per illicitam usurpationem temporalium bonorū eiꝰ, isto ꝓhibeꝫ ultimo Præcepto.

Vltra notandū ꝙ sicut alienæ mulieris concupiscentia ad actum uenereum, potest dupliciter cōsiderari, ut dictum fuit, Ita similiter cōcupiscētiā rei alienę a ꝓximo possessę, potest dupliciter considerari. Vno modo consideraꝫ, prout ex ea oriꝫ & causaꝫ exterior actus illicite sibi usurpandi rem ꝓximi, siue rem alienam. Et illa concupiscentia ꝓhibeꝫ eadem ꝓhibitione qua ꝓhibeꝫ eius actus exterior.

Alio modo illa interior uoluntatis concupiscentia deliberata, consideraꝫ, inq̄ntū ex ea non sequiꝫ actus exterior

usur-

usurpandi sibi rem alienam. Et ne quis illam concupiscentiam interiorem solam, & sine exteriori actu eam concomitante, crederet non esse pctm̃, ipsam Deus speciali Præcepto ꝓhibuit, scz isto decimo.

Per septimũ ergo p̃ceptum ꝓhibetur actus exterior, illicite sibi usurpandi rem alienam, & simul ꝓhibet eadem ꝓhibitione interior concupiscentia, siue deliberatiuus consensus uoluntatis, a quo p̃dictus exterior actus oriꝫ atq; imperatur huiusmodi uero concupiscentia uoluntaria alium illicite damnificandi p temporalium suoꝝ usurpationem sola existens. Ita q̃ eam non comitaꝫ actus exterior. Prohibetur hoc p̃senti præcepto.

Cum igiꝫ in septimo p̃cepto, qd̃ est, Non furtũ facies, enumerati sunt multi modi hominem iniuste damnificandi per exteriorem illicitam usurpationẽ suoꝝ temporaliũ, patet clare, q̃ multiplitia sint pctä, quibus contra hoc p̃ceptum peccatur. Et patet etiam facile quæ sint illa, quia sunt omnis deliberata uolitio furti, ubi tamen nõ sequiꝫ exterior furandi actus, forte propter aliquod impedi-

pedimentū aut aliunde, Similiter deliberata uolitio rapiendi, ut cum quis uelit rapere aliena, & tamen hoc non exequitur actu exteriori, Et sic intelligatur de alijs.

Præterea, ad refrenandam diuitiarū concupiscentiam, siue bonoꝝ alienoꝝ. Primo conducit hæc consideratio, ꝙ bona huius mundi admodum sunt incerta, nullamq; stabilitatē habentia, Nam facile amitti possunt, Matth. 6. Nolite thesaurizare in terra ubi erugo & tinea demolitur & ubi fures effodiūt & furāt. Secūda cōsideratio quæ nos retrahere debet a cupiditate bonoꝝ tēporaliū est, ꝙ illa nō possunt hinc asportari. 1. ad Thimo. 6. Nihil intulim⁹ in hunc mundū, haud dubiū quia nec auferre quid possumus. Tercia cōsideratio, ꝙ illa bona tēporalia quantūcūq; copiosa, non saciant appetitum humanū, sed pocius excitant ad plus habendū, Iuuenalis, Crescit amor nūmi quātū ipsa pecunia crescit, Et Eccle. 5. Auarus non implebitur pecunia, Auaro tantum deest quod habet, quantū quod nō habet. Quarta cōsideratio ꝙ ipsa multoꝝ est malorum

origo

origo & causa, propter illam em̃ cõcupi scentiam fiunt homicidia, ueneficia, pe ditiones, fraudes, periuria, & permulta alia iniquitatũ genera. 1. Thimo. 6. Qui uolunt diuites fieri, incidunt in tenta tionem, & in laqueum dyaboli, & desi deria multa & nociua, quæ mergũt ho minem in interitum & perditionem.

Concludamus, Ergo non concupi sces.

Hec sint dicta q̃uis breuia de decem præceptis domini, quæ dñs deus dedit hominib9, ut in eis non solum instrue rentur, sed ad ea obligarent̃. Quod qui dem deum decebat, & nobis expedie bat, Deum eo q̃ in se iust9 est, & est emu lator iusticiæ in suis, decebat imponere homini leges iustitiæ, & eum ad eas ob ligare, Vt nullo modo ei liceret eas transgredi impune. Nobis autem expe diebat, ut sic non solũ naturalis racio sed etiam reuerẽtia diuini imperij, nos ad uirtutum opera per diuinor̃ manda torum obseruantiam inclinaret, utq̃ dũ homo ad mandata obligatus eis obedi ret ex charitate, amplius in merito profi ceret, & ad maiorẽ gloriæ cumulũ per ueni

niret, ad quam gloriam nos perducere dignetur dominꝰ omnipotens pater & filius & ſpirituſſanctus, Amen.

De oratione Dominica.

Circa dominicá orationem dicemꝰ tria, Primo adhortationem ad orationem, Secúdo, cõmendationem orationis dominicæ, Tercio expoſitionẽ eiuſdem.

Quantum ad primum, dicit Chriſoſto. libro. 1. & 2. de modo orandi, Exiſtimemus fratres, hanc eſſe uitam, hanc ſanitatem, hanc opulentiam, hanc bonorũ omnium ſummá, uota noſtra deo offerre, ſyncero & puro corde, Nam ſicut ſol lucem prebet corpori, ſic animæ lumẽ eſt precatio. Et ſi ceco damnoſum eſt non intueri ſolem, quanto grauius eſt damnũ homini Chriſtiano, ſi non aſſidue deprecef, neq; Chriſti lucem induat in animum ſuum?

Iam uero quis non obſtupeſcat & admiretur tantam benignitatẽ & bñuolẽtiam, quá in nos declarat deus, qui hos

minibus tantũ honorẽ largitur, ut dignos nos habuerit, qui cum ipso colloquamur, nostraq; uota apud ipsum deponamus? Nam uere profecto cũ Deo confabulamur, quotiẽs uacamus deprecationi. Quanta hæc dignitas? quanta utilitas? Sumus quidem natura mortales, sed huiusmodi colloquio cum Deo ad immortalem uitam transimus. Necesse est enim, ut qui cum deo familiaritatem habeat superior euadat & morte & omni corruptione.

Quanta autẽ orationis sit utilitas, patet ex hoc primo. Si qui cũ Cæsare miscent sermones, familiariterq; cum eo uersantur, non possunt esse pauperes, multo minus fieri potest, qui deum deprecat. Neq; enim fieri potest, ut nõ obtineat qui petit pudicitiam, iusticiam, mansuetudinem, benignitatem, quum ipse dominꝰ dicat. Petite & dabitur uobis. Oñis qui petit accipit.

Ita etiam, si qui cum sapientibus uiris colloqui solẽt, propter assiduam cõsuetudinem, breui sic transmutant, ut illorum prudentiam referant. Quid dicere conuenit de his, qui cum deo collo

quia

quia miscent, ei sua uota deferêtes? quã ta sapientia, uirtute, prudentia, bonitate, sobrietate, morũ æquitate, replet illos ꝓcatio? Precatio ergo est causa omnis uirtutis, & iusticiæ. Ideo si uidero aliquem, non amantẽ studium orãdi, cognosco quod nihil egregie dotis in animo possidet. Econtrario, si quis insaciabiliter adheret cultui Diuino, & id in summis damnis numerat, si non continenter orauerit, conjecto talem esse firmum meditatorem omnis uirtutis, & Templum Dei, Etenim si ueſtitus hominis, si pedum incessus, si risus dentium, declarat q̃lis quisq; sit, ut dicit Salomõ, multo magis deprecatio & cultus Dei, signum est tocius iustitiæ, quũ sit ornatus animæ.

Altera utilitas. Impossibile est absq; præcationis studio, cum uirtute degere. Nam qũo fieri potest, ut quis uirtutem exerceat, nisi continenter adeat, & supplex ad genua ꝓcidat ei qui omnẽ uirtutem largit̃ hominibus? Rursus qũo fieri potest, ut aliquis cõcupiscat esse tẽperatus & iustus, nisi lubens cũ eo consuetudinem & colloquium habeat, qui

hæc & alia multa exigit a nobis?

Tertia, precatio est Pharmacũ quoddam egrotantib⁹ animis. Exemplo sunt Niniuitæ, hos clarũ est præsidio deprecationis accepisse remissionẽ plurimorum scelerum, quibus diuinam iram in se prouocauerant. Quã primũ eñ cæperunt orare, statim oratio iustos illos reddidit, & correxit statim ciuitatem, quæ iam assueuerat lasciuiæ, & maliciæ, Mox oratio impleuit eoꝝ ciuitatem cœlestibus Legibus. Mox mansuetudo, temperantia, cura pauperũ apparuit, Ita ut qui prius eam nouisset, nequaq̃ agnouisset mutatam, sicut si mulier mendica uestibus aureis indueret. Ita ut dici possit. Hæc mutatio dextræ excelsi.

Quarta utilitas, q̃ p̃catio, non solum purgat a peccatis, sed etiam ingentia pericũla depellit. Dic queso, qũo Moyses populum Israel in bellis seruauit? Nõne p̃catione? Arma cum exercitu discipulo Iosuæ tradidit, Ipsæ uero orationẽ opposuit hostiũ multitudini, docens p̃ces istorũ plus ualere, quã arma, quam pecunias, quam multas copias, Orante eñ Moyse superabant Iudæi.

Dauid

Dauid ille tantus, multos ac ſeuos inimicos effugit ope p̃cationis, non alijs armis exercitũ muniens, & uictoria potitus eſt. Alij Reges ſpem ponunt in peritia Militũ, in ſagittarijs, cataphractis, in equitibus, Dauid autem in p̃cibus, Hi inquit in Curribus & in Equis, nos autem in nomine Dñi, Illa ſæpe in bello fallunt, Hæc nũq̃ Congreſſurus cum illo Goliath, ad orationem confugit, & uicit.

Ezechias Rex contra Sennacherib, oratione uicit. Daniel a Leonibus oratione tutus factus eſt.

Tres pueri in Camino tuti oratione.

Paulus omnes gentes per orationem ſaluas fecit, ſemp illud dicens, Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem dñi noſtri Ieſu Chriſti, ut det uobis ſcdm abundantiam gratiæ ſuæ uirtute corroborari per ſpiritum ipſius, ut Chriſtus habitet per fidem in cordibus ueſtris.

Et quũ eſſet tant⁹, mortuos ſuſcitans, ſanans languores etc, ſæpe dicit, Orate pro me.

Quinta orationis utilitas, q̃ animam puram facile reddit, Docet nos ille pub

licanus, qui peccat a Deo remissionem peccatorũ, & impetrauit, Luc. 18. Docet & ille Leprosus, qui simul ut ꝓcidit ad pedes Dñi, mundatus est. Quod si Deus corpus morbo corruptũ celeriter ob orationẽ sanauit, multo magis animam, quæ morbo tenet humaniter sanabit. Etenim q̃nto ꝓciosior est anima corpore tanto magis consentaneum est hanc Deo maiori, curæ futuram.

Obiectio.

At dicet aliquis deditus socordiæ & segnitiæ. Tamen dicit Christus, Matth. 5. Non omnis qui dicit mihi Dñe dñe, intrabit in regnũ cœlorũ etc, ergo oratio non uidet esse tantæ efficatiæ. Respondet. Atqui ego si crederẽ solam precationem ad salutem nostram sufficere, merito ꝓcederet obiectio, Nunc autem quũ ꝓfitear deprecationẽ caput esse omnium bonorũ, basim & radicem uitæ frugifere, non procedit obiectio.

His de causis, quũ tantæ utilitatis sit precatio, Paulus tanto studio nõ cessat nos adhortari, dicens, Orationi instantes, uigilantes in ea cũ gratiarũ actione.

Et

Et alibi, Sine intermissione orate. Hæc est enim uoluntas Dei.

Ideo oportet & stratis relictis, diuino cultu ortum solis pŭenire, & quum ad mensam accedimus, & quũ nos ad nocturnam quietem recipimus, Quin potius oportet singulis horis unam precationem offerre deo, ut orãdi cursus, dei cursum equet. Cæterum hyberno tẽpore decet etiam noctis maximam partem precibus impendere, ac flexis genibus, multo cum tremore instare deprecationi, hoc ipso nos beatos existimantes, q̃ Dei cultui uacamus. Dic enim mihi, qua fronte solem intueberis, nisi prius adoraueris eum, qui lumẽ illud dulcissimũ oculis tuis mittit? Quo pacto frueris mensa, nisi prius adoraueris eũ, qui tibi tantum bonorũ largit? Qua spe trades teipsum nocturno tẽpori, nisi teipsum p̃munieris orando? Nimirum, contemptibilem captuq; facilem teipsum p̃bebis sceleratissimis spiritib⁹, qui cõtinue obambulant, obseruantes nos, ut si quem deprehenderint nudatũ orationis p̃sidio, protinus abripiant. Si uero nos conspexerint deprecatione com-

munitos, ilico resiliunt, non aliter quã predones ac facinorosi, ubi, ubi conspiciunt militis gladium in caput suũ uibrari.

Quomodo orãdum sit.

Orandũ est autem cũ multo tremore, & rursus cũ multo gaudio. Tremore quidem dũ metuimus, ne uideamur indigni, qui deum p̃cibus alloquamur. Rursus gaudio repleamur. Reputantes honoris magnitudinem, qd̃ deus mortalium genus, tanta cura sua dignat9 sit, ut assidue diuino colloquio frui liceat. Hæc docuerunt nos angeli sancti, qui apud prophetas describunt̃ oñes multo cũ tremore laudes & cultum dño offerentes. Facies quidem ac pedes ob ingentem reuerentiam tegẽtes, uolatu uero, dum non ualent in quiete manere, magnum tremorẽ declarantes. Nimirũ & nos illud interim docentes, ut tantisper dum oramus, humanæ naturæ obliuiscamur, sed occupati mentis alacritate simul & tremore, nihil respiciam9 rerum p̃sentium. Sed, existimemus nos in angelorũ medio consistere idem9 sa

cris

crificium cũ illis peragere. Nam in reliquis multũ discriminis est inter conditionem illoꝝ & nostrã, siue naturã expẽdas, siue uiuendi genus, siue sapientiã, siue intelligentiã, siue quicquid aliquis recensere possit. Cæterum orare, cõmune est opus angelorum pariter & hominum.

Secundo Dicamus cõmendationẽ Oratiõis Dñicæ.

Inter omnes orationes dominicas, quas sancta frequentat ecclesia & fideles eius filij oratio dñica iure obtinet primatũ, & supremũ locum. Primo ob dignitatem authoris, quoniam ab ipso dei filio composita est & edocta, sacroq; eius ore deprompta. Et idcirco deo patri iure acceptissima, & quam libenter exaudiet tanq̃ a filio suo dilecto editam. Vñ Cyprianus in sermone de oratione dñica, Quæ potest esse spiritualior oratio, q̃ q̃ a Christo nobis data est, a quo & spiritus sanctus nobis missus est? Quæ apud patrem ꝓcatio exauditior, q̃ quæ ab ore filij, qui est ueritas, prolata creditur? Qui enĩ nos fecit uiuere, docuit & orare

ut dum prece & oratione.quã filius do-
cuit apud patrem loquimur, facillime
utiq; exaudiamur,Hæc ille .
Secũdo excellentior est hæc oratio q̃ cæ
teræ,ob ipsius breuitatem,ex qua multi
plex prouenit utilitas.Siquidem ob suc
cinctam illam breuitatem facilius disci
tur atq; scitur,melius infigitur mẽti,me
moriæq; mandatur,frequentius iterat̃,
minus fastidit orantem, q̃ si esset proli-
xior,plus etiá affectu q̃ uoce nobis orá-
dum esse designat, dum paucis uerbis
contexit̃,deniq; ignorantem ipsam gra
uius negligentiæ accusat,quũ modico
labore disci & sciri possit.

Tertio huius orationis excellentia su
pra cæteras omnes ꝓspicit̃ in continen-
tia sententiarũ atq; petitionum quas in
se complectit̃,Septem em̃ petitiones ip-
sa in se continet,in quib9 uniuersa quæ
a Deo licite desiderari & postulari pos-
sunt,continent̃, Vñ August.ad probá .
Si recte & congruenter oramus,nihil a-
liud petere possumus,q̃ quod in oratio
ne Dominica positum est. Et si omn a
sanctorũ precationum uerba discurras,
q̃ntum estimo,non inuenies,quod non

illa

illa oꝛo dñica ꝓtineat & includat, & ſub
dit declarãdo. Qui cũ dicit. Clarificare
in oĩb⁹ gentibus, ſicut clarificat⁹ es in
nobis, quid aliud dicit, q̃. Sanctificetur
nomen tuum? Qui dicit, Oſtende faciẽ
tuam & ſalui erimus, quid aliud dicit, q̃.
Adueniat regnũ tuũ? Qui dicit, Dirige
greſſus meos in ſemitis tuis, quid aliud
dicit, q̃. Fiat uoluntas tua? Qui dicit,
pauptatem & diuitias ne dederis mihi,
quid aliud dicit, q̃, Panem noſtrũ quo⁹
tidianũ da nobis hodie? Qui dicit Me⁹
mento Dñe Dauid, & omnis manſuetu
dinis eius. Et ſi reddidi retribuentibus
mihi mala, quid aliud dicit, q̃, Dimitte
nobis debita nr̃a? Qui dicit, Aufer a me
concupiſcentias uentris, quid aliꝺ dicit,
q̃. Et ne nos inducas in tempta. Qui di⁹
cit. Erue me de inimicis meis De⁹ meus,
quid aliud dicit, q̃, Libera nos a malo?
Et ſic, ſi per omnia ꝓcationũ ſanctorum
uerba diſcurras, nihil inuenies, qꝺ non
in iſta oratione Dñica contineꝰ. Studi⁹
oſe igiꝰ a quolibet fideli eſt frequentan⁹
da hæc oratio quæ tantæ eſt dignitatis
& eminentiæ.

Tertio uidebimus expoſitionẽ
oratiõis Dñicæ. Oratio

Oratio Dñica, duas partes principales cõtinet. In prima captat beniuolentiam eius qui rogaꝫ. In ſcḋa ponũꝫ petitiones earũ rerũ quæ ab ipſo poſtulanꝫ. Et iſta ſcḋa pars incipit ibi. Sanctificetur nomen tuum.

De primo notandũ, ꝙ ſicut qui rogare uult hominem, Primo incipit a laudibus ipſius Ambro. de ſacramẽtis. Dic mihi, ſi rogare uoluerꝭ hominẽ, & ſic incipias. Da mihi quod peto, nonne arrogans uideꝫ oratio? Propter quod ſapiẽtes oratores. Hanc habent diſciplinam, ꝙ incipiunt a iudicis laudibus, ut eum fautorem ſibi p̃ſtent, & beniuolum faciant cognitorem. Idem quoq; in hac oratione obſeruatum conſpiciꝫ. Nam beniuolentia captaꝫ, cum diciꝫ. Pater noſter qui es in cœlis. In quib⁹ uerbis primum cõmendaꝫ Deus a magnitudine dilectionis & benignitatis ſuæ in nos, qua pater noſter uocari dignaꝫ a nobis. Eſt autẽ ipſe De⁹ pater noſter, quia nos creauit, quia nos redemit ab æterno interitu, & quia nos adoptauit p̃ gratiam potiſſimum Baptiſmalem.

Queritur ergo, quare in hoc loco, poci⁹

nomen

nomen pater positũ est a Christo, q̃ alid̃ quodcũq; nomen pertinens ad laudem dei, ut dñs, aut deus, uel oñipotens? Respondet, hoc fecit dominus propter tria tionabiles causas. Primo, ad designandum suauitatem & dulcedinem nouæ Legis, cuius hæc est oratio, in qua deus ipse ad nos se habet, ut pater optimꝰ ad dilectissimos filios. Et ita in Euangelio Matth. 5. nuncupat a Christo frequenter, ut cũ ait. Estote perfecti, sicut & pater uester cœlestis perfectꝰ est. Et Matth. 6. Vt sitis filij patris uestri, qui in cœlis est. In Veteri autem Testaméto, quod erat seruitutis & timoris. Exo. 20. sub cõ memoratione dominij ipsius dei super homines, data sunt præcepta. In quorũ fine id sæpe repetitur. Ego dñs. Ego dominus deus uester.

Secũdo nomen patris ponit in principio oratiõis dñicæ, ut cum maiori fiducia impetrandi quod petimus, accedamus ad deum, quoniam eo nomine, paterni affectus explicat beniuolẽtia, quæ ad audiendas filiorum petitiones solet esse ꝓpensissima. Vnde Bernardus Oracio quæ paterno dulcescit nomine, om

nium

nſum petitionum mearũ impetrandarum mihi fiduciam præſtat.

Tercia ratio, ut ex hoc nobis oſtendatur, q̃ debemus ſibi ſeruire, non ex timore pœnæ ſicut ſerui dñis ſuis ſeruiunt, ſed ſicut boni filij optio patri ex amore, & ſolo filiali timore. Talis eñ affect9 amoris ad deum a nobis habendus eſt, ut ſi uerberet, ſi caſtiget, ſi aduerſi aliquid immittat, ab eo non recedamus, ſicut ſerui qui a dominis prementib9 fugiũt, ſed ei adhuc ut boni filij amore inhereamus & ſeruiamus.

Vltra addit, noſter, ut ex hoc moueamur ad fraternum amorẽ ad oñes homines habendũ, Non eñ dicitur, Pater meus, ſed noſter, ad ſignificandũ quod eſt omniũ pater. Sicut ergo habemus unum patrem in cœlo, ita debem9 nos cognoſcere eſſe fratres in terris, & ex hoc mutuo oſtendere fidelitatem & fraternum amorem. Tollitur hic omnis occaſio ſuperbiæ, ne diuites & nobiles ſuperbiant contra cæteros, ſed noſcãt eos eſſe fratres natura, & natura pares, q̃uis quo ad fortunam ſint diſpares, ut dicit Auguſt. Ser. in monte domini.

Eſt

Est & alia ratio, quare dicit. Noster qđ est plurium significatiuũ, ut nobis inuicem impendamus orationũ suffragia, nõ solum pro nobisipsis, sed & pro alijs orantes, cum & hic in principio, & per totũ orationis dñicæ contextum uidemus pronomina quæ orantem demonstrant esse plurium significatiua, ut, Panem nostrũ, dimitte nobis, Libera nos etc.

Vltra, cum dicit, qui es in cœlis exprimitur dei cõmendatio ab habitationis suæ supereminentia, ubiq; quidem est. Vnde dicit Hiere. 22. Cœlum & terram ego impleo. In cœlis tamẽ frequẽter in scriptura sacra esse dicit, propter excellentiora & mirabiliora eius opera, in corpoꝛe cœlestium pulchritudine, ordine neq; & operatione, clarius relucentia.

Addidit etiã, in cœlis, ut oraturus mox animũ omnẽ ab his terrenis ad cœlos transferat.

Iam sequunt septem petitiones, quarũ prima est, Sanctificet nomẽ tuum. Et merito quidem hæc est prima. Nam cũ deum, patrem nostrũ dicamus, tanq̃ boni filij, ante oñia, honorificentiã diuini nominis expetere debemus. In

In cæteris autem sex petitionib⁹, duo generatim petim⁹, scz, collationem boni & amotionē mali. Atqui, bona quæ nobis conferri exposcim⁹, sunt triplicia scz maxima, utputa consecutio regni cœlestis. Et hæc poscunt in scda petitiõe cum dicimus. Adueniat regnũ tuum. Alia sunt media bona, quæ scz ad animam ptinent, ut gratia Dei, uirtutes, & bona opa, p quæ uoluntas Dei a nobis cõpleť, Et hæc media bona, in tertia petitione quærũť cum dicim⁹. Fiat uoluntas tua, sicut in cœlo & in terra. Deniq minima bona sunt, quæ ad corporis sustentationem ptinent, & pstant adiumẽtum ad salutem, ut uictus, amict⁹, & similia corporis adminicula. Hæc autẽ in q̃rta petitione querunť a Deo cum dicimus, Panem nostrũ etc. Panis eñ nomine, omnia corpis necessaria intelliguntť ibidem. Mala uero quæ auferri a nobis petere debemus, etiam sunt triplicia scz Maxima, Media & Minima. Maxima mala, nña sunt pctã, quæ nos separant a Deo & detrudunt in mortem æternam scdm illď Ezech. ca. 18. Anima quæ peccauerit ipsa morieť. Et hæc a nobis tol-

li

li expoſcimus, In quinta petitione, quæ eſt, Et dimitte nobis debita noſtra ſicut & nos etc. Media uero mala, ſunt peccatorũ occaſiones quæ nos inducunt ad ruinam & lapſum, niſi uiriliter eis reſiſtamus, q̃les ſunt tentationes Dæmonis mundi & carnis. Et hæc a nobis remoueri expoſcim⁹, in ſexta petitione, cũ dicimus, Et ne nos inducas in temptationẽ, Demũ, minima mala ſunt damna corporis & rerũ externarũ nobis utiliũ, ut egritudo corporis, pauptas, orbitas & ſimilia, quæ p̃ſtant infirmis animis & debilibus ſæpe materiam pro labendi in pctm̃ per impacientiã aut alio quouis modo. Et hoc etiam a nobis ſuſtolli deposcimus in ſeptima petitione, cũ dicimus, Sed libera nos a malo, Ecce ſeptem petitiones in oratione Dñica cõtentas.

Dicit ergo prima petitio. Sanctificet nomen tuũ, q̃ſi dicamus, quũ pater nr̃is o clementisſime Deus, & patres etiã carnales honorandi ſunt, iuxta p̃ceptũ tuum. Ante omnia ergo tanq̃ filij affecti in patrem, petim⁹ nomen tuũ ſanctificari & honorari a nobis.

Debet autẽ nomen Dei a nobis triplí

eiter ſanctificari, id eſt honorari, Primo pio cordis affectu, & ſyncera animi meditatione, ſæpius id nomen cogitatiõe reuoluendo, & cõfidentiã ſalutis in illo nomine collocando, ut cum Propheta ſyncera mente dicam⁹. Adiutoriũ nr̃m in nomine dñi. Scd̃o debem⁹ ſanctificare nomen dñi, ore & geſtu corporis. Ore nominando ip̃m quãdo fuerit opus, cũ timore & reuerentia, tanq̃ nomẽ quod Angeli ſancti contremiſcunt. Geſtu uero corporis quãdo audim⁹ ip̃m in ſacra Scriptura nominari uel ab aliquo ꝓferri, inclinando Caput, flectendo genua, aut aliquod aliud reuerentiæ ſignũ exterius exhibendo. Nam hæc ſigna indicãt pium animi affectum ad Deũ, Nam & quũ publicaſ aliquod Regis edictũ coram Populo & dicit̃, dñs Rex mandat, omnes aſtantes detegunt caput, exhibẽt reuerentiam, multo potiore iure id fieri debet, qñ audit̃ nomen Dei regis æterni Inſuper & ore debent oñes ſanctificare nomen dei, deuota oratione etiam ore facta, ipſum nomen dei inuocãdo. Nãtalis diuini nominis inuocatio preſtat ſalutem, Iuxta illud Iohelis. 2. Oñis qui cũq

cũq; inuocauerit nomẽ Dñi saluus erit.

Tercio debẽt fideles sanctificare nomen Dei, opere & facto, insistẽdo scilicet bonis operationibus, & obseruationi mandatorũ Dei, & omnia opera bona principaliter in honorem diuini nominis referendo. Sicut dicit Apostolus prima Chor. 10. Siue manducatis, siue bibitis, uel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.

Contra hoc peccant uarijs tripliciter. Primo nõ sanctificant nomẽ Dei, qui totum sui cordis affectum in illo nõ colloc ant, neq; fiduciam, sed pocius in diuitijs, aut in amicis suis, & fauore humano. Hiere. 7. Maledictus homo qui confidit in homine. Secũdo inhonorãt nomen dñi, qui illud in ore suo assumunt *in uanum iurando, blasphemando, de*ierando. Tercio nõ sanctificant sed inhonorant nomẽ domini, qui opera sua nõ faciunt principaliter ad honorẽ diuini nominis, sed ad humanã laudem uel ad alium finem indebitum.

Secũda peticio, Adueniat regnum tuũ. Boni filij est propriũ hæreditatẽ paternam expetere, & ad illam pio mentis af

fectu ſuſpirare. Cum igiſ ipſe pater noſter ſit, & nos eius filij, & habet præclaram hæreditatem, ſcilicet regnum cœlorum, oñi opulentia bonoꝝ refertũ, rectæ ergo hanc hæreditatẽ nobis dari expetimus, dicendo. Adueniat regnũ tuũ.

Regnũ autẽ dei eſt beatitudo eſſentialis, ſcilicet clara dei uiſio, & beatifica fruicio, & inæſtimabile gaudiũ de deo clare uiſo, & totis uiribus ſine fine amato, quæ omnem appetitum tunc primũ ſaciabit. Cũ ergo dicimus. Adueniat regnum tuũ, petimus ut pater noſter cœleſtis det nobis, ut poſt uitæ huius terminũ adueniat nobis illud ſuũ regnũ, ut eum clare uideamus ſicuti eſt, & eo beatifice ſine fine fruamur.

Dicimꝰ ergo, adueniat regnum tuum. Nam illud cõprehendit, omnia optabilia & deſiderabilia. Et quæ ſunt iſta? Primũ optabile eſt uita. Ibi eſt uita, nõ dubia ut uita huius mundi, quæ morti eſt obnoxia, ſed uita perpetua.

Secundũ optabile eſt, quies. In regno Dei eſt quies, non ad tẽpus, & labore interrumpenda, ut quies huius mũdi, cui iterum ſuccedit labor, ſed ibi eſt quies ſempiterna.

Ter-

Tercium optabile est lux. Ibi est lux nō interrumpenda tenebris, sed lux sempiterna & continua. Nam claritas Dei illuminat illud regnum, & lucerna eius est agnus Apoca. 21.

Quartū est pax, Ibi est pax, non munda na neq; quomodo mundus dat, ubi sæpe sub umbra pacis obtegunt bella sæuissima. Neq; hic pax diuturna. In regno uero cœlorū, omniū est ciuiū una, nimis concordia, tranquillitas summa. ardentissima charitas, & amor syncerus & sine odio, & discordia.

Quintum optabile, est gaudium & lætitia. Ibi est gaudium, nō ut in hoc mūdo ubi plærūq; extrema gaudij luctꝰ occupat. Prouer. 13. Sed gaudiū purum, & uerum, in dño. lætitiaq; nunq; per tristiciam obnubilanda.

Sextum optabile est merces amplissima. s. uisio Dei.

Hæc sex sunt bona regni dei, quæ nos animare debent ad ipm ardenter expetendum dicendo. Adueniat regnū tuū.

Sed fratres, quam multi sunt, qui petunt hoc regnū sibi dari, sed non quærunt, primū id est principaliter regnum

Dei & iustitiam eius ut dñs iussit Matth 7. sed quærũt regnũ mundi, & gloriam eius, ornamentũ sæculi & diuicias eius, placitũ carnis & delicias eius, Tales frustra clamant, Adueniat regnum tuum.

Vnde & aliter exponiẽ Adueniat regnum tuũ, id est, regnes tu Deꝰ in nobis & nõ regnet in nobis, Demon, caro, mũdus, ita ut non obediamus eorũ iniquis suggestionibꝰ. Sic eñ ad illud regnum perueniemus.

Tertia petitio, Fiat uolũtas tua sicut in cœlo & in terra.

In præcedenti petitione, petiuimus regnũ cœlorũ, Dei autem facere uoluntatem hic in terris, est uia quædam expediens, & medium conueniens ad ꝓueniendum in regnum cœlorũ, Cum dicat Christus Matth. 7. Nõ omnis qui dicit mihi Dñe dñe intrabit in regnũ cœlorꝫ sed qui facit uoluntatem patris mei qui in cœlis est, intrabit in regnũ cœlorum Recte igiẽ post regni Dei petitionẽ, hic continuo subiungiẽ postulatio diuiná uoluntatem faciendi. Nam frustra aliquis finis expetiẽ si non etiam exquiráẽ media accommoda ad finem eius perducentia. Merito

Merito autem petim⁹ Dei uoluntatẽ a nobis hic fieri & compleri. Nam ipſe pater noſter eſt, & nos filij eius. Bon⁹ autem filius quid debet optare cõuenientius aut ſalubrius, q̃ quod uoluntas optimi ſui patris a ſe & a fratribus ſuis integre ꝓficiat? Vt omnes mandata eius obſeruent & perficiant?

Preterea notandũ ꝙ in hac petitione non expoſcim⁹ uoluntatem Dei ab ipo deo fieri, quoniã illa, nobis etiam non petentib⁹, ab ipſo ſemp fit, ut dicit Pſal. Omnia quæcũq; uoluit dñs fecit in cœlo & in terra. Sed per hanc petitionem poſtulamus, ꝙ ſicut dei uoluntas cõpletur a ſanctis Angelis & Beatis in cœlo plene, ita & a nobis, & cunctis hominibus in hoc mundo fiat & impleatur. In cœlo quidem uoluntas dei ſemp impletur. In terra uero non ſemp. Quæ enim ꝓcipit Deus, plerũq; non faciunt homines, quæ uero ꝓhibet magna cupiditate proſequuntur.

Siquidẽ bona dei uoluntas duobus potiſſimũ modis inter cæteros nobis innoteſcit primo precepto ſuo, quo iubet nos quæ bona ſunt agere, diligere Deũ

ſuper omnia, & proximũ noſtrum ſicut noſipſos. Honorare parentes noſtros, & eis obedire, refrenare cõcupiſcentias carnis, odire mundi delicias, facere elemoſinam. Sed quotus quiſq; eſt inter homines, qui hæc oñia ad unguem peragat? Secũdo innoteſcit nobis ipſa Dei uolũtas in ſacra ſcriptura. Prohibitione eorum quæ mala ſunt, & animarũ noſtrarum ſaluti noxia. cum ſcilicet uetat nos ppetrare, furtum, rapinã, fornicationẽ, adulterium, loqui mendatium, aut falſum teſtimoniũ in proximũ. Cum etiã phibet nos cõmittere homicidiũ, habere odium in fratrem, & cõcupiſcere rem alienam atq; uxorem proximi. Verum rari inueniunt qui ab his integre abſtineant, quoniam ut plurimũ ſequuntur homines potius ſuas concupiſcentias, q̃ Dei uoluntatem. Quo circa non ſine cauſa petimus, ut Dei uoluntas etiam a nobis in terra fiat.

Nam tria potiſſimum habemus, quæ nos retrahere ſolent a Dei facienda uoluntate. Primo mundus. qui per concupiſcentiam oculorũ & cupiditatem diuitiarũ, impellit nos ad auariciam, dolos,

&

& fraudes, ad cõgerendas opes cõtra dei uoluntatem. Secõ, caro quæ per concupiscẽtiam & illecebras carnales nos pellicit ad contemnendũ & postponendũ Dei uoluntatẽ & sequendũ noxia desideria carnis. Tercio Satanas, qui per superbiam uitæ nos etiam studet abducere a cõplenda Dei uoluntate, suggerendo q̃ sublimia dignitatũ, & honorũ fastigia cõscendamus cõtra Dei beneplacitum. Dicentis Eccle. 3. Quãto magn⁹ es, humilia te in oñib⁹. Cũ igitur tot & tam infestos habeamus hostes, qui nos a uoluntate Dei moliunt̃ auocare. Nõne opus est solicite auxiliũ dei & opem implorare, quia id ex nobis non possumus, ut det nobis gratiam & uirtutem ad faciendam suam uoluntatem.

Vltra notandũ, quod q̃n dicimus Fiat uoluntas tua, petimus, ut pater cœlestis nobis donet q̃ uoluntas nostra sic conformet̃ suæ uoluntati, ut uelimus omnia quæ scim⁹ ipsum uelle, & q̃ omnia quæ circa nos aut nostros operatur deus, seu in p̃standо beneficia, seu pœnas & infortunia immittẽdo nobis placeant tanq̃ uolita a rectissima sua diui-

na uoluntate, uel ad minus ꝙ talia nobis non displiceāt deliberate, nec delibe rato animo eis recalcitrem⁹, aut contra ea murmuremus.

Quod autem taliter nostram uolun tatem conformare debeam⁹ diuinæ uo luntati, ut scz uelim⁹, quod scimus deū uelle, & placeant nobis aut saltem non displiceant nobis deliberate ꝓspera & aduersa, docet nos Scriptura Eccles. 39. Bñdicite dñm in omnibus opibus, & di cetis in confessione, opa dñi uniuersa bona ualde. Et Psal. dicit. Bñdicam do minū in omni tempore. Sup quo dicit Augusſt. Nūquid solū quando tibi bene facit, quādo abundant temporalia, mul tum frumenti, Vini, & olei, auri & argē ti, pecorū & domorū etc, tunc benedicis dñm? Non, sed omni tēpore, bñdic & quādo ista dat, & quādo ea tollit, quia illa dat & ista tollit, sed seipsum a bñdi cente non tollit.

Hic querit, Vtrū homo teneat̄ semper uoluntatem suā cōformare diuinæ uo lūtati? Rñdet̄ qñ homo nescit uolūta tem Dei, nō oportet ut cōformet uolū tatem suam diuinæ uolūtati, immo po

test

test cõtrarium uelle. Exemplum, Bonus filius licet uideat patrem suũ infirmum nõ ꝓpter hoc debet uelle, nec debet sibi placere ꝙ pater suus moriaꝫ, nec ꝙ infirmitas eius nõ remittaꝫ, quia nõ constat sibi quod patrem suum Deus uelit mori & nõ sanari, quod si sibi constaret, nõ deberet uelle, nec per uiam medicinæ laborare uel aliunde ꝙ sanaretur.

Corollarie sequitur, quod esset bonũ & laudabile, & signum magnæ uirtutis ꝙ homo semp haberet deliberata uolũtate cõplacentiam in omnibus dei operibus, & quicquid aduersi sibi inferret, totũ cum gaudio susciperet. Illud tamẽ non tenemur ex necessitate facere, quia in hac uita non cognoscim9 pfecte uoluntatem Dei, & etiam sensualitas non pfecte obedit rationi, & ideo in hoc obsistit uolũtati, Sed ut dicit Tho. in fine primi sentẽtiaꝝ, sufficit in talibus non recalcitrare diuinæ ordinationi, & non deliberate contrariũ uelle, sed nõ oportet in hoc gaudium experiri.

De Quarta petitione.

Quarta petitio est, Panẽ nostrũ quotidianum da nobis hodie.

Natura

Naturale est filijs petere cibum a parentibus quo indigent ad sui sustentationem, neq; ad alienos cõfugiunt neglectis suis parentibus, Deus autem pater noster est, & nos filij eius. Iure igit' ab eo in hac petitione postulamus panem nobis dari ad corporis sustentationẽ, ut ipso corpore bene dispositio & p cibum reparato, utatur anima ad bñ operandũ. Et recte ad ipsum pro pane cõfugimus Est enim ditissimus, quia domini est terra & plenitudo eius, & liberalissime omia pascit, ut dicit Psal. Oculi omniũ in te sperant dñe, & tu das illis escam etc. Et iterũ. Qui dat escam omi carni. Ex quo ualidum sumit' argumentũ, q; is qui pascit uolatilia cœli, ipsum hominẽ non negliget.

Pro declaratione huius petitionis, Notandũ imprimis q; petendo panem, petimus nobis concedi a dño quæcũq; ad corporis nostri sustentationẽ necessaria sunt. Qualia sunt, cõueniens cibus & potus, uestitus, domicilium, & cætera bona externa, ad cuiusq; status decẽtiam accõmoda. Quod autẽ in petitione ponitur panis. Hoc ideo fit, quia inter alimen

menta nostræ naturæ cõuenientia. Panis primũ obtinet locum, & cõmunissimus est atq; congruentissimus. Ideo Gene. 28. Dixit Iacob. Si Dñs dederit mihi panem ad uescendũ etc. id est, uictũ.

Preterea secũdo notandũ, q; Dñs solum panem hic nominauit, & non carnes, pisces, uinum, ac similia id genus, quibus etiam indigent homines ad cõgruũ & salubrem uictũ, ut ex ipsa loquẽdi forma & mõ, nobis insinuaret, nos quã cõmodissime possumus, paucis cõtentos esse debere, & cõmunibus esculẽtis & poculentis, ad uictum necessarijs, siue lautiorum ciborũ exquisitione. Vnde Chrisost. exponens hanc particulam super Matth. dicit. Christ9 solum panẽ petendum docuit ut habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti sim9, innuens q; solum petere debeamus necessaria, non delicata, nec superflua.

Hunc autẽ panem in presenti petitiõe, nostrum dicim9, quantũ ad usum & acceptionẽ, quoniã eum in usum nostrũ recipimus. Idem tamen panis noster, ipsius Dei est ut authoris atq; datoris, qui nõ modo spiritualium sed & temporalium

lium bonoꝝ omniũ largitor est unicus & primarius. Petendo autem hunc panem, significam⁹, q̃ ex nobisipsis & nostra uirtute hunc panẽ habere non possumus, sed ipse Dñs posset nobis dare si uelit.

Dicim⁹ quoq̃, quotidianũ, hoc est quotidie q̃diu hanc ducimus uitam, nobis necessarium, & qui p̃ cuiusq̃ diei uictu sufficiat, ut eo nomine quotidianũ, insinuemus panem nostrum a Deo quærere, quantũ uniuscuiusq̃ diei necessitas & usus exigit. Et hoc modo, scilicet, quotidianũ Christus nos petere docuit, scẽm Chrisost. ut luxuriosos cibos cõpesceret, & disceremus manducare quantũ naturalis ratio requirit, nõ quantũ carnalis lasciuia impellit. *Qui enim* (inquit) in uno cõuiuio ad superfluitatẽ & luxum tantum expendit ciboꝝ, quantũ sufficeret pro octo dierũ alimonia iam quotidianũ panem non manducat, sed multorum dierum.

Oramus insuper panẽ quotidianũ nobis dari, ut sic doceremur solicitudinẽ immoderatã & anxiam rerum tẽporalium abiicere. quæ spiritualiũ & diuinaꝝ

rerum

rerum contẽplationi est impedimento. Hanc curam abiiciendã esse Dñs edocuit Matth. 6. Nolite soliciti esse dicentes, quid mãducabimꝰ aut quid bibemꝰ aut quo operiemurꝰ Hæc eñ oñia gentes inquirũt. Scit eñ pater uester cœlestis quia his oñibus indigetis. Et ideo, Hodie petimus nobis dari dicentes, da nobis hodie ne nimia solicitudine in annos plurimos cõgeramus ea quæ ad uictum attinent, quod periculosum est.

Intelligiẽ etiam hæc petitio de pane sacramentali scilicet sacrosancta Eucharistia. Nam & Matth. 6, sic dicitur. Panẽ nostrũ supersubstãtialẽ da nobis hodie, id est, cunctas sua dignitate excedens substantias, & merito excedẽs, quia & animæ est refectio uitalis, & excellit cæteras creaturas omnes, hic panis quotidianus recte diciꝫ, quia quotidie a nobis percipi potest. Etsi non sacramẽtaliter, tamẽ spiritualiter, quãdo deuoti, & cum peccatoꝝ cõtritiõe assistimus officio missæ. in quo Sacerdos non ꝓ se solum, sed etiã pro tota fidelium multitudine, panem illum salutarem offert deo in sacrificium, Quare debemus deũ sup

pli-

pliciter orare, ut singulo quoq; die det nobis panem illum supcœlestem, saltē spūaliter, & sc̄dm gratiæ efficatiā, ut scz gr̄am & dona tanti sacramēti recipiam⁹ in anima. De quinta petitione.

Quinta petitio, Et dimitte nobis debita nr̄a sicut & nos dimitti. debi. nr̄is.

Fili⁹ aliquis mandatū patris sui trās gressus & uoluntatem eius aspernatus, ut suas sequat̄ cōcupiscentias, cū postea reuertit̄ ad cor, & ducitur pœnitudine, quia benignū & bonū patrem offendit, ad genua patris sui supplex ꝓuoluit̄, & ueniam de illa offensa cōplosis manib⁹ orat. Ita & nos quia grauiter offendim⁹ patrem nostrū cœlestem, & multis pc̄tō rum debitis sumus in ip̄m astricti, pcū bere debem⁹ humiles ante soliū maie statis eius, fateriq; nos peccasse cōtra le gem eius, & pro impetranda nr̄oꝝ pc̄tō rum remissione, ip̄m suppliciter exora re debemus per hanc petitionem, Et di mitte nobis debita nostra.

Racio aut̄, quare ab ipso remediū con tra uulnera animaꝝ nostrarū, querere debeamus. est, Nam ipse primarius est & pcipuus medicus atq; relaxator, a quo con

cõferri posset hæc medicina nobis, scili-
cet remissio peccatorũ, & ad ipsum solũ
spectat propria authoritate peccata di-
mittere. Nemo eñ potest peccata dimit
tere nisi solus Deus Marci cap. 2. Remit
tunt quidẽ & sacerdotes hominũ pc̃ta,
per potestatẽ a Deo acceptã, & tanq̃ mi-
nistri eius in sacramento⁹ cõmunicati-
one. Iuxta illud Iohan. 20. Quorũ remi
seritis peccata remittunt eis, sed id non
faciunt propria authoritate & uirtute,
sed solũ per potentiam a Deo eis dele-
gatã. Solus autẽ Deus sua potestate ac
uirtute primaria.

Secũda ratio quare ad Deum confugiẽ-
dum est, p peccato⁹ remissiõe impetrã
da, quia illud est sibi peculiare & cõsue-
tudinariũ, relaxare hominũ peccata, ob
uiscera misericordiæ quæ in nos gerit.
Quẽadmodũ sancta ecclesia in una ora
tione id plane perhibet dicẽs, Deus cui
ꝓprium est misereri semp & parcere. Et
Propheta in Psal. Qui ꝓpiciat⁹ omnib⁹
iniquitatib⁹ tuis, qui sanat omnes infir-
mitates tuas.

Tertia ratio, q̃re confugere debemus
ad Deũ pro obtinenda pc̃tor⁹ remissio-

ne, quia ad hoc ipm nos dulciter inuitat, ut conuertamur ad ipm, & assequamur ab eo ueniã pctõr, Nempe p Isai. ca. 1. dicit. Si fuerint pctã uestra ut coccinum, q̃si Nix dealbabunt, & si fuerint rubra quasi uermiculus, uelut lana alba erunt. Et alibi sæpe.

Præterea pro intelligenda hac petitione, hoc sciendum est, q hic nomine debitorũ primo intelligant pctã nra, quibus deũ offendim9, & de quibus ei satisfacere debem9, scdm iustitiæ exigentiã. Quod autem per debita, pctã intelligantur, clare ostendit Luc. 11. Hanc petitionem exprimens his uerbis. Et dimitte nobis pctã nostra, siquidé & ipsi dimittimus omni debenti nobis.

Huiusmodi autem hic debita recte dicunt nostra, quoniã neq; authore Deo, neq; ipso adiutore sunt perpetrata pctã nra, sed a nobisipsis nostræq; uoluntatis deflexione ad malũ, hoc Oseæ ca. 13. nobis dñs contestat dicens. Perditio tua ex te Israel, tantũmodo ex me est auxiliũ tuum. Inclinatio em̃ nostræ uoluntatis ad malum & ppetratio mali nullo modo est a Deo, sed ex nostro defectu, & peruersitate dũtaxat. Præte-

Præterea, in hac petitiõe, nomine debitorũ ſcd'm ſacros expoſitores poſſunt intelligi pœne temporales pro peccatis ante cõmiſſis, & quas ſcd'm diuinæ iuſtitiæ rectitudinem debemus ꝓſoluere in hoc ſæculo uel in altero.

Vltra dicit, Sicut & nos dimittimus debitoribꝰ noſtris, Debitores noſtri dicũt, qui aut uerbo aut ope nos offenderunt, maliue quippiã, ut iniuriam, infamiam aut dãnũ nobis intulerunt, Quibus tunc ex corde dimittimꝰ (ut debemus) nõ ſolo uerbo irrogatã iniuriam, qñ ex inde nec odiũ, nec indignationẽ animi in eos concipimus, neq; uindictã aut ultionem de illa expetimꝰ. Et hæc dimiſſio eſt ſummope nobis neceſſaria, ad cõſequendã a Deo pctõꝝ remiſſionẽ quoniam ſine ea nũq̃ obtinebimꝰ a deo pctõꝝ ueniam, cũ hanc Deo ꝓponamꝰ hic conditionẽ & ſponſionem, ꝙ ſicut nos dimittimꝰ noſtris debitoribꝰ, ita & petimus ꝙ deus nobis dimittat pctã noſtra. Ex qua ſtatim conſequens eſt ꝙ ſi nos non dimittimꝰ hominibus, quæ debent nobis offenſionũ genera, neq; deꝰ dimittet nobis pctã noſtra. Et ad ꝓban-

dum hoc adhuc lacius explicuit & repe-
tit hanc particulã, cũ Matth. 6. subiun-
git. Si autẽ non dimiseritis hominibus,
nec pater uẽ dimittet uobis pctã uẽa.

Nec sufficit peccanti ignoscere, nisi
eũ a quo offensus es etiam dilexeris, Nõ
potes dicere. Ego non loquar illi, non
occupabo me penitus cũ illo, fugiã ubi
ille fuerit, quare eñ hoc non licet? Re-
spondeo. Ideo non licet quia constituit
tibi Deus mensuram & modũ cũ ꝓxi-
mo tuo, quẽ faciet ipse similiter tecum.
Quomõ tu te exhibes fratri, ita se tibi ex
hibebit Deꝰ. Dicis itaq; Nolo colloquiũ
um, nolo cõmunicationẽ habere ami-
citiæ cũ hoc fratre. Si id dicis. Deꝰ quoq;
tibi dicet. Ego me non intromittam de
te, nihil tecũ habeo. Hoc dicet, Ná qua
mensura mensus fueris, remetiet tibi, &
ꝗlem exhibueris te ꝓximo, talem tibi fa
cies Deũ. Itaq; si offendit te frater, offen-
disti & tu Deũ. Si in gratiam redire uis
cũ Deo, reconciliare & tu proximo. Si
offendit ꝓximus, cogita quia tu Deum
quotidie offendis multifariam, qui pro
te & natꝰ & mortuus est. Diligamꝰ igiẽ
non solum lingua, sed ope & ueritate.

Com-

Cõmunia signa charitatis non licet ꝓxi
mo negare nisi cũ amissiõe charitatis.

De Sexta petitione.

Sexta petitio est, Et ne nos inducas in temptationem.

In hac petitione a futuris præseruari peccatis ꝑ diuinam miseratione depos-cim⁹, sicut in p̃cedente a præteritis & iã cõmissis absolui petiuim⁹. In hoc sequẽtes boni filij conditionẽ, cui si imminet periculũ uitæ, paternũ auxiliũ supplex implorat, qua eripiat a periculo. Ita & nosipsi in medio laqueoꝝ hic positi, inter crudeles hostes, Carnem, Mundum, & Demonem, innumeris circumdamur periculis. Quod ut euadam⁹, dicim⁹. Et ne nos inducas in temptatiõem. Hostes nostri p̃cipue sunt triplices. Primus est domesticus, caro nr̃a, quẽ abiicere non possumus, quæ concupiscens contra spiritũ carnalibus desideriis militat aduersus animam. Sc̃us est mund⁹, hostis nr̃ familiaris blandimenta nobis uaria ꝓponens, ꝑ delicias, diuitias, honores etc ut nos fallat. Tertius, Sathanas hostis noster occultus & quẽ uidere non possumus, qui semꝑ insidias nobis meditat

ad animarum noſtrarꝫ interitū, Hiſ tres hoſtes impugnant nos quotidie, contra quos aſsiduam debemus gerere pugnā, nō uno die, ſed toto tpe uitæ nr̄æ. Ideo merito orare debem⁹, ne nos permittat tēptationibus hoꝝ hoſtium ſuperari, re cognoſcentes nr̄am infirmitatem, q̄ ſcz non ſum⁹ ſufficientes ex uiribus noſtris reſiſtere tot & tantis hoſtibus ſed indi; gemus auxilio Dei.

Item porrigentes hanc orationē nō pe; timus, ne Deus ſit author & cauſa indu; cens nos in tentationē, Deus cm̄ nemi; nem tentat, ut ait S. Iacobus. Hoc enim malū eſt, Deus autē non eſt author ma; li. Inducere em̄ in tentationē eſt homi; nem prauis ſuggeſtionib⁹ allicere in cō ſenſum peccati. Sed hic petimus ne ſi; nat nos Deus pertrahi in cōſenſum ma li, & ab ipſa tentatione uinci, ſed ut reſi ſtamus tentationi.

Neq̄ Deum orare debem⁹, q̄ oīno ui; uamus immunes ab omni tentatione, quoniā illud non expedit ſaluti nr̄æ. Nam ut teſtaꝫ beat⁹ Paulus ad Thimo. Qui certat in agone, non coronabiꝫ, ni ſi legitime certauerit. Non poteſt autē

geri

geti certamen, si nullus adest hostis nos impugnans, Sed postulamus hic a Deo, ut in tentationibus efficiamur inimicis nostris superiores, & fortiores, ut extinguam9 omia tela nequissimi ignea per Dei auxilium, ut etiam carnem spiritui subigamus reprimentes eius malas concupiscentias, ut deniq; mundū cū suis blandimētis cōculcemus & abīciam9.

Septima petitio.

Sed libera nos a malo Amen.

Hic petimus liberari a malo pœnæ præsentis uitæ & futuræ, sicut per precedentem petitionem postulauim9 liberari a malo culpe iam presentis aut imminētis sanæ si filius patrisfamilias uideatur sibi afflictionē aliquam imminere, ut morbum, calamitatem, indigentiā, aut tribulationē, ad quem citius recurret, q̄ ad patrem? Deus autē Pater noster est, Recte igit̄ per hanc petitionem ad ipm confugimus, & postulamus ut nos eripiat ab omni malo.

Nota, q̄ duplex est malum, malum culpæ, & est peccatum. Et malum pœnæ,

& est afflictio uel aduersitas, quæ accidit homini, in anima, corpore, aut bonis externis, ut calumnia, infamia, infirmitas, cæcitas, amissio bonorum etc. Et de huiusmodi malo pœnæ intelligitur hæc petitio. Cæterũ malum pœnæ adhuc est duplex. Aliquod est quod nobis euenire potest in presenti uita, Aliud est malum pœnæ post hãc uitam, ut ignis Purgatorij, uel ignis perpetuæ damnationis. Et ab hoc etiam malo petimus hic liberari. Ne scilicet hinc discedentes, nobiscum aliquid deferamus quod indigeat, igne purgatorio. aut exigentibus culpis igne Inferni perpetuo puniri. Et hec oratio debet a nobis solicite fieri, etiam quotidie, ut ab huiusmodi malo liberemur. Quod nobis conferat benedictus Deus in sæcula, Amen.

De symbolo Apostolorum.

Qui uult ingredi domum, petit ianuam, Quæ est ianua in cœlum? Respõdit Paulus, Accedentem ad Deum oportet credere. Et ad Roma. 5. Per quem habem9

bem⁹ acceſſum per fidē in gr̃am iſtā.

Fidei oſtium humile quidem eſt, ſed ingreſſo, oſtendit inenarrabilem maieſtatem diuinæ potentiæ Sapiētiæ & bonitatis. Submitte ergo caput. i. depone ſenſum carnis, & humane rationis argutias, ut ſimpliciter certoq; credas, quicq; q̃d nobis ad ſalutem tradidit diuina autoritas etiam ſi humano ſenſui uideatur falſum, aut impoſſibile. Fallit humana ratiocinatio, fallūt ſenſus corporis, ſolus Deus fallere non poteſt.

Quid eſt fides?

Reſpōdeō, duæ ſunt p̄cipue uires animæ, intellectus & uoluntas. Vtraq; uiciata eſt ex primo parente. Ratione ſepe putam⁹ eſſe quæ nō ſunt, aut nō eſſe talia, q̃lia ſunt uolūtate ſepe expetim⁹ mortifera, p̄ ſalubrib⁹, ſicut eger ſepe, contra hoc duplex malum, diuina benignitas prouidit nobis duplex remedium, fidem quæ purificat rationē & charitatem, quæ corrigit deprauatam uolūtatē. Fides pellit omnē errorem in his quæ pertinent ad ſalutem, Charitas remouet prauas cupiditates, ut ad ea tantum tendam⁹, quæ p̄cepit Deus. Fi-

Fides ergo, est donum diuinit⁹ in fusum menti hominis, qua citra ullam dubitationem, credit esse uerissima, q̄ cūq; Deus nobis per utriusq; testamenti libros tradidit & promisit.

Fides extendit ad tria tẽpora, quædã eñ credim⁹ quæ iam sunt preterita, ut mundū a Deo esse cõditū, & quicquid superioribus seculis gestū narrant diuinæ scripturæ. Quædam uero credimus quæ sunt p̄sentia ut q̄ hodie De⁹ mundum ecclesiamq; gubernat etc. Quædã quæ sunt futura, ut de die iudicij, de Resurrectione, & qnicquid sacre litere pollicent pijs, & minantur impijs.

Firmissime tenenda & credẽda est fides catholica. Nam ea credimus quæ ex magna parte consentanea sunt rationi. Ité ꝓbant ea maxima miracula.

Ité Prophetarũ consensus. Item cõstans consensus omniũ Seculorũ & nationũ. Tanta eñ cõstantia retinet, ut ab ea tot uirorum, puerorũ, fœminarũ, uirginũ milia, nec uarijs mortibus, nec tormẽtis morte formidabilioribꝰ, potuerint auelli. Idq; etiam mirabilius est, q̄ hæc sacra fides repente ueluti Sol quidam p

totum

totum orbem illuxit & uicit. Non auxi-
lio uirium, non opum, non doctrinæ,
nec humanæ calliditatis. Et stetit incō-
cussa hactenus aduersus regiam poten-
tiam, aduersus mundanam sapientiam.
Aduersus Hæreticos, mille modis ad im
pietatem instructos, Iuxta Christi ꝓmis-
sum, Et porte inferi non preualebunt
aduersus eam.

Dices. Quomodo credam quæ tot uo-
luminibus sunt scripta? Rñdeꝫ Symbo
lo omnia continenꝫ, qđ est regula fidei.
Symbolū aliqñ. i. signū quod imprimi
tur epulis ac uasis, ne resignēꝫ a quibus
nō oportet. Ita in Baptismo frons rena-
scentis cōsignaꝫ Crucis figura. Mentem
sic obsignatam Deo semel, nefas est re-
signare Sathanæ.

Item inter Sponsum & sponsam daꝫ
symbolū ex mutuo consensu, ne liceat a
pacto recedere. Fides ergo est Symbolū
nephas sit unq̄ moliri diuortium. Qui-
libet nostrū est Sponsus, etiam abiectis-
simus. Neminem eñ reiecit agn⁹ ille mi
sisimus, qui latronem in Cruce mox in
uitauit ad nuptiale conuiuium.

Deniq; militib⁹ sub ijsdem signis me-
ren-

rentibus datur Symbolum, ut sub eodem imperatore militañ inter sese agnoscerent.

Ita hic qui Baptizati sunt, profitent Euangelicam militiam, dantq; nomen regi immortali Christo. Iam extremæ pfidiæ est & ingratitudinis ab hoc principe ad Tyrannum Sathanam deficere, Deficiunt autem non solum qui Christum abnegant, & ad Turcam aut Iudæos transfugiunt, sed etiam qui toto pectore mundo mundanisq; commodis dediti sunt.

Heu multi Sathanæ militãt qui princeps huius mundi dicitur, qui tamen duriora tolerant, q̃ qui militant Christo. Ituri tandem in æternum suppliti um cum Sathana. Qui uero Christo militant, in æternum gaudium.

Narra Symbolum.

Crede unum esse Deum, & tres personas, Patrem qui solus a nullo est, Filiũ a Patre sine tẽpore genitum, Spiritum sanctum ab utroq; procedentem.
Tres sunt ꝓprietatib9 distincti, sed triũ ca-

eadem est substantia siue natura, eadē omipotētia, eadem maiestas, eadem sapientia, eadē bonitas. Hec trinitas ordiné quidē habet, sed inequalitatē prius nescit. Nullus em̄ est alio uel tēpore posterior, uel dignitate inferior. Triū una deitas, & tres unus deus. Hinc summa orie Symboli distinctio. Principem locum obtinet Pater, scdm Filius, tercium Spiritussanctus qui Charitas est & utriusq; nexus quidam ineffabilis. Pater cōdidit uniuersa, Filius restituit prolapsa, Spiritussanctus utriq; cooperat.

Sed in filio, quoniam solus assumpsit naturam humanā, nulla ex parte diminuta aut mutata diuina, quū sit una persona. Triplicé tñ habet substantiá, diuinam, animā humanā, & corpus humanum, qui sicut ex patre Deo natus est uerus Deꝰ, ita ex homine matre, natus est uerus homo.

Huic adheret Ecclesia, sicut corpus homini adheret capiti. Corpus ergo Christi mysticum quartam Symboli partem occupat.

℣ Recitemus ergo Symbolū.

Credo in Deum patrem omipotentem

creā

creatorem cœli & terræ. Ecce prima persona.

Et in Iheſum Chriſtum filium eius unicum dñm noſtrum. Ecce altera pars ſymboli, quæ tradit Chriſti diuinã naturam.

Qui conceptus eſt de ſpiritu ſancto etc. Ecce uera & perfecta hominis in Chriſto natura, natus ex etc.

¶ Mox ſequit humani generis redemptio.

Paſſus ſub Pontio Pilato. Crucifixus, mortuus & ſepultus. Ecce pter tot certiſſima argumẽta uerum hominem declarãtia, admirabilem Chriſti pugnam cum Satana Tyranno.

Deſcẽdit ad inferos. Ecce habes quid egerit illa ſacroſancta anima Chriſti interim dum iacuit corpus in ſepulchro.

Tercia die reſurrexit a mortuis. Ecce habes capitis uictoriam, membrorũ ſpem.

Aſcendit ad cœlos. Habes uictoris triũphum, Sedet ad dexterã Dei patris omnipotentis, Ecce eterna Chriſti monarchia, cui data eſt oñis poteſtas in cœlo & in terra.

Inde

Inde uenturus est iudicare uiuos & mor
tuos. Ecce secūdꝰ aduentus. Prius ēm
uenit in hūilitate carnis, saluator oīm;
Post ueniet in gloria Patris, iudicaturꝰ
pios & impios, cuiꝙ pro meritis suum
daturus premium.

Credo in spiritum sanctum. Ecce ha
bes tertiam symboli partem.

Sanctam Ecclesiam Catholicam. Ecce
habes quartam symboli partem, quæ de
scribit mysticum Christi corpꝰ Ecclesiā.

Et congruenter Ecclesia sancta, san
cto spiritui annectitur. Iliiꝰ ēm mune
re sanctum est, quicquid in rebus creatis
uere sanctum est.

Sanctorum cōmunionem. Hec par
ticula scdm quosdam per appositionē
exponit priorem sanctam ecclesiam.
Societatis enim uocabulum est ecclesia;
& inter omnia Christi mēbra iugis est
coniunctio. Quidam intelligunt eccle
siæ sacramenta. Quidam omnium bo
norum operum communionem.

Remissionem peccatorum. Audis pa
ratam duplicem medicinam, unam ex
baptismo, alteram per pœnitentiæ Sa
cramentum.

Carnis

Carnis resurrectionem. Hic aperitur militie finis. Ecclesiæ consumatio, & totius hominis uel eterna felicitas, uel eterna calamitas.

Et uitam eternam Amen. Audis incomparabile stipendium, quod Imperator noster parauit suis militibus, si sui Ducis exemplo, sub illius uexillis fideliter militantes, gnauiter sese gesserint usq; ad mortem.

Dices potest ne sensibili aliquo argumento demonstrari, quomodo tres persone distincte dicantur, & sint unus Deus? Respondeo nihil est in rebus creatis, quod proprie dici possit simile diuinæ naturæ. Et iniuria fit illi adorande maiestati, si temere cum humanis rebus conferatur. Dabo tamen simile, sed multũ dissimile. Cõtemplare Solem, & ab hoc manantes radios, tum ex utroq; pfectũ calorem, ut sol est fons luminis & caloris. Ita Pater fons est filij, qui est lumen de lumine. Et sicut a sole simul & radijs manat calor. Ita a Patre & Filio pcedit spirituſſanctus. Nunc mihi imaginare Solem, qui nusq; esse cæperit, nec esse desiturus sit, nõne ab hoc sempiterno sempiter-

sempiterni nascerenť radij? Et utrinq; ꝓficiscereť calor equæ sempiternꝰ? Sed hic innumera discrepant. Radius non est idem quod Sol, ut iam sit substantia calor autē accidens est non substancia.

Pro declaratione Symboli,
Doctrina Prima.

Credo.

Due sillabe sunt, sed has quisquis ex uero corde ꝓnunciat. Beatus est. Non etiā uere credit in Deum, nisi qui pro cōpertissimis habet omnia, quæ sacris literis prodita sunt, sine dubitatione sperans quæ illa promittunt, timens quæ minanť, quiq; in hac uita, se totū, suos, & sua omnia tradit diuinæ uoluntati, ꝓpriam uoluntatem abdicans in oīibus, etiam si mille mortes intententur, tutissimus est etiam si uniuersa Demonum potestas moliatur pernitiem.

Si desit hæc fides, nec Baptismꝰ, nec ulla Ecclesiæ Sacramenta prosunt, nec ulla bona opa cōferunt ad salutem æternam. Nam Paulꝰ pctīm etiam esse pronunciat, quicquid absq; fide est.

Hæc fides formata nos Deo patri co-

pulat, hæc nos Christo capiti sociat, hæc per Christi spiritū nos cooptat in numerum filiorū Dei. Hæc nos inserit in consortium Angelorū & omnium sanctorū. Hæc in tenebris huius uitæ plucet, ostendens quid uere fugiendum, quid expetendum. Hæc nos armat aduersus omnes machinas mundi, Diaboli. Hæc cōsolat in rebus tristibus spe bonorū cœlestium semp habens in ore. Si Deus pro nobis quis contra nos? Et Hebre. 11. nō sunt condigne pasiones etc. Per hanc Deo chari uiuimus. Per hanc alacriter bonaq; cum fiduria morimur. Per hanc ad beatam immortalitatem euehimur.

Rursus ex defectu huius fidei nascit, supstitio, sortilegium, idolatria, & huiꝰ germana auaritia, ambitio, blasphemia, tristitia, desperatio, supbia, metus mortis, uindicte cupiditas, & quicquid mali in toto orbe grassat.

Secunda Doctrina.

Primus ad salutem gradus est, credere Deum esse. Secundus, credere Deo .i. fidem habere uerbis illius. Tercius omnem solicitudinem plena fidutia in illum conjcere. Qui

Qui credit Deo, profitetur illum uera-
cem in omnibus. Qui totam fiduciam
in illum collocat, profitetur ab illo gu-
bernari omnia, nec quicq̃ illo esse uel
melius uel sapientius.

Tercia doctrina.

Contra hoc peccant.

Qui negant ab eo conditum mundum
uel ab eo gubernari. Qui negant illi cu-
ræ esse res mortalium, quasi nesciat re-
gere quod condidit. Nec passerculus
cadit in terram sine uoluntate patris.
Et capilli numerati. Qui male tenent
de Christo, aut de spiritusancto.
Item qui profitentur se nosse deum, sed
factis negant Heb. 4. Quicqd homo pre
fert Deo, id sibi facit Deum. Exempli
gratia, Deus dicit, Non mechaberis, Cō-
cupiscentia dicit mechare. Hic qui ne-
glecto Deo obedit concupiscentiæ, nō
ne quadātenus Deum repudiat & in ei-
us locum substituit concupiscentiam?
Deus dicit, Noli peierare, Auaritia
dicit, peiera, Nonne hic auarus pro Deo
uero colit mammonam? Scriptura do-

eet nos ubiq; Deum esse presentē. Nec quicq̄ esse absconditum ab oculis eius. An hi credunt hec, qui quotidie cōmittunt sub oculis Dei, quod homine teste non auderent committere?

Qui ob mortem liberorum, aut ob ereptas merces confugiunt ad laqueum? Num hi credunt omnes res humanas geri sapienter ac misericorditer a Deo gubernari?

Qui toto corde per omnem uitam mūdo seruiunt, letātes quum male fecerint, & exultantes in reb⁹ pessimis, an isti credunt Deum nihil malorū inultum relinquere, sed qui hic noluerunt sua scelera per pœnitentiam expiare, mitti in ignem eternum? Profecto aut non credunt, aut frigide credunt.

Rursus, qui considerata criminū suorum magnitudine, desperant ueniam, an hi credunt Deum esse infinite misericordiē? Non est uerisimile.

Plurimum igitur habet momenti ad pie beateq; uiuendum uiuida fide uerū nosse Deum. Qui ex animo credit illū esse summe bonum summeq; pulchrū, non poterit aliquid amare supra illum

Qui

Qui credit omnipotentem, non conabit illi resistere, qui uinci non potest. Qui credit summe sapiēter, nunq̄ illi obmurmurabit in rebus aduersis. Quasi idiota medicum reprehendat, q̄ uarijs corpori b⁹ diuersa prescribat. Ita qui Deum indicat, quasi nesciat, quid cuiq̄ sit optimum. Medicus alium ungit ac lauat, alium urit ac secat, alium iubet dormire, alium uetat, & dicimus, medicus est, nouit quid expediat egroto. Et quum Deus huic largitur opes alij adimit, alij dat liberos, alij negat, huic dat prosperam ualetudinem, illi corpus obnoxiū morbis, dicimus, quur Deus ad hūc modum tractat homines, ac non potius dicimus, Deus est, nouit quid cuiq̄ expediat.

Finis Symboli.

Benedictus Deus in sæcula.

Inuen-

Inuentarium seu Index eorum quæ in hoc Opusculo continentur.

In tractatu de Poenitentia hæc continentur.

Temp9 q̃dragesimale qũo presi. fo.A.2.
Quadragesima ab Aplis est instı.fo.A.3.
Quare.xl.sunt dies,leiuniorum. A.4
Quare Cineres benedicuntur. Fo.A.5.
Eiectio publice pœñium q̃re fit. A.6.
Imagines quare uelantur. Eodem.
Cause mouentes ad pœñiam. A.8.
Laus pœnitentiæ. Folio. A. 8
Vtilitates Pœnitentiæ. Folio .B.4.
Qũo quis in se debeat pctm̃ ulcisci. C.3
Quare tres sint partes Pœñiæ. Fo.C.4.
Quod fides nõ est pars pœñiæ. Fo.D.2.
Quod sit initiũ cõtritiõis & qũo pa.d.2
Contritio quid habere debeat. Eodem
Confessioné oñi tpe de9 require. D.5.
Confessio Mosaica qualis erat. D.6.
Confessio in Lege Euangelica D.7.
Pœñia solẽnis,publica & priuata. D.8
Qd̃ cõfiteri sacerdo.sit de iure diui.E.1.

Vtilitates

Vtilitates Confessionis. Folio. E. 3.
Confessio qualis esse debeat. Fo. E. 4
Casus, in quibus oportet confessionem reiterare. Folio. E. 8.
Inter Hæreticos utrum quis debeat Hæretico confiteri. Folio. F. 1.
Circumstantiæ peccatum Aggrauantes. Folio. F. 2.

De satisfactione et utrũ

hõ potest Deo satisfacere p̃ p̃ctis. F. 3.
Christ9 qũo satisfecit p̃ p̃ctis nr̃is. F. 4.
De necessitate Satisfactionis. F. 5.
De operibus satisfactorijs. F. 7.
q̃tuor cõsilia utilia circa satisfactio. F. 8.
Vtrum quis in peccato mortali possit satisfacere de peccatis. G. 2.
Vtrum unus homo possit pro alio pœnam satisfactoriam expiere. G. 3.

In Tractatu de Praeceptis Dei hæc continentur.

Præcepta sunt quadruplicia. G. 4.
Quæ sunt quæ nos inducunt ad hoc ut Dei Præcepta seruemus. G. 4.
Quã stricte de9 uult seruari sua p̃c. G. 6.
Qũo Præcepta dei sunt seruãda. G. 7.

Quæ

Quæ utilitas præceptorum Dei, si ser-
uentur. Folio H.1.
Præceptum Decalogi quid sit. H.2.

In primo Praecepto

hæc continentur. H.3.
Quare decem sint præcepta Dei. H.4.
Qũo tripliciter deo seruire debẽ9. H.5
Cultus exterior quare fit cum Deus cor
da uideat. H.7.
Quam differenter per exteriora Deum
honoramus & sanctos. H.8.
Vtꝛ imagines licite habeat Eccl'ia .I.3.
Quæ sit utilitas Imaginum. I.3.
Soluunt̃ arguméta cõtra Imagines.I.5.
Qui sunt trãsgressores primi p̃cepti.I.7
Species diuinationis sunt multæ. K.1.
In speciali qui sunt transgressores pri
mi Præcepti. K.3.

In secundo Praecepto

hæc continentur.
Vane iurantes peccant. K.4.
Duo errores circa materiã iuraméti.K.8
Tres cõditiones ad iuramẽtũ licitũ.L.1.
Quod triplex est iuramentum. L.1.

Triplex

Tripliciter nomẽ dei ſumit̃ inuanũ. L.2
Qui ſũt trãſgreſſores ſecũdi p̃cepti. L. 3.
De Blaſphemia. L. 6 De Votis. L. 7
Quare uotum ex deliberatione factum obliget. Foli. L. 8.
Vtrum uotum ſit ſeruandum ſi urgat in exitum deteriorem. M. 1
Vtrum Vir poſſit uouere ſine licentia Vxoris & econtra. M. 2
Vtꝛ uotũ cõtinẽtiæ impediat matrimonium. M. 4.
Quando uotum obligat. M. 5.
Vtꝛ omne uotũ ſit diſpenſabile. eodẽ
Vtꝛ qs poſſit obligare aliũ ex uoto. m
¶ In tercio Præcepto. (6.
hæc continentur.
Qd̃ celebratio ſabbati legalis ceſſare debuit & loco ei⁹ dñica dies inſtitui. m. 8.
Ad qd homines obſtringãt̃ p ter. p̃. O. 3
Vtilitas audiendi uerbi Dei. O. 3.
Vtilitas Orationis. O. 5
Qui ſunt q trãſgrediũt̃ tertiũ præ. O. 7.
Peccatũ quinqꝫ modis cõmittitur. O. 7.
Vtꝛ ſerui uꝫ ruſtici excuſent̃ dũ p dños cõpellunt̃ die feſto ad laborem. P. 1.
Qui diebus Feſtis intendunt Ludis, coꝫ meſſationibus. Fo. P. 3.

In

In quarto Praecepto.

Honor Parentũ in trib⁹ cõsistit. P.4.
Patres spũales sunt honorandi. P.7.
Ecclesiæ præceptis est obediendũ. P.8.
Principes sunt honorandi. Folio.P.8.
Quare huic præcepto addita est promis sio longeuitatis. Folio. Q. 1.
Qui q̃rtũ præceptũ transgrediunt. Q.6
Quã gtauiter puniuntur inhonorañ. parentes. Folio Q. 5.
Contra parentes qui male liberos edu cant. Folio. Q. 5.
Q d̃ prelatis eccliæ sit obe iẽdũ. Q. 7.
Qui superioribus suis nõ obediunt pec cant. Folio. R. 1.
Principes uel superiores quales esse de beant. Folio. R. 1.

In quinto Praecepto.

Homicidium fit multis modis. R. 2.
Contra prodigos & qui non dant elee mosynam. R. 5.
Qui se occidit, uel sibi uitam abbreui at. R.6. Detractio. R. 7.
Occisio hominis duplex. S. 1.

Quæ

Quæ retrahere debét ab homicidio. S. 2
Vulnerare hominem. Folio .S. 5.
De odio. Folio. S. 5.
Vlciſci non licet. Folio. S. 6

In ſexto Praecepto.

Mechia. T. 1.
De ſpeciebus luxuriæ. Folio. T. 2.
Querelæ fornicariorum. T. 4.
Adulterium quam graue. T. 6.
Adulteriũ eſt cõtra omnẽ legem. T. 6.
Adulterij grauitas. Folio. Eodem
Stuprum, Raptus, Inceſtus, Sacrilegium. V. 3. 4. 5.
Contra incontinentes ſacerdotes. V. 5.
Adhortacio pro uitanda luxuria. V. 7.
Quomodo iuuenes nituntur ſe excuſare de luxu et ſolutio, V. 8.
Remedia contra luxuriam. X. 1.
Contra ebrietatem. Folio. X. 3.

In ſeptimo Precepto.

Furtum. Folio. X. 5.
Tria genera hominum qui interpretatiue ſunt fures. Folio. X. 7.
Rapina trib9 modis committit. X. 8.

Vſura

Vsura qd, & quib9 modis cõmittit. Y.4
Obiectiões pro usura & solutiões. Z.3.
Contractus reemptionis. Fo. Z.4
Symonia quid sit. Z.6.
Questiões breues de symonia. Aa.2.
Exclamatio contra symoniá. Aa.4.
Sacrilegium quid sit. Aa.4
Venditio & emptio iniusta. Aa.4
Iudex iniust9. Aa.6 Aduocatus. Aa.6
Exactiõs iniustæ. Aa.7 Thelonea. Aa.8
Mercedem detinentes. Aa.8
Vxores furantes bona uirorũ. Bb.1.
Malignitates ludoꝝ uetitorum. Bb.2
Participantes ludoꝝ maliciam. Bb.4
Torneamenta. Bb.6
De restitutionibus. Bb.6
Cur necessaria restitutio. Bb.7
Quis teneatur restituere. Bb.8.
Quid sit restituendum. Cc.1.
Cui sit restituendũ, & quando. Cc.2.
De decimis. Cc.4
Sacerdotes prodigi. Cc.8
Vtrum Ecclesia potest habere bona tẽporalia. Cc.8
De restitutiõe in bonis animæ. Dd.4.
De restitutiõe in bonis corporis. Dd.6
De restitutione famæ. Fo.Dd.7.

In

In Praecepto octauo.

Mendacium triplex. Fo. Ee.3.
Falsum testimonium habet triplicem deformitatem. Ee.3.
Detractores. Ee.4
De linguæ refrenatione; Ee.5

In nono Praecepto.

Triplex concupiscentia. Ff.2.
Concupiscentia carnis quomodo compescenda. Ff.5.

In decimo Praecepto.

Doctrina cõtra concupiscentiam diuitiarum. fo. Ff.8.

Tractatus de Oratione Dominica.

Adhortatio ad Orationem. Gg.1.
Cõmẽdatio oronis Dominicæ. Gg.5.
Expositio Oratiõis Dominicæ. Gg.6
Septem petitiones eiusdem Orationis late exponuntur. fo. Gg.8.
Annotatio breuis de Symbolo Apostolor, & declaratio eiusdẽ. Ii.4.

FINIS.

255

Ex officina Melchioris
Lottheri incõiuentis industrię
typographi q̃ maxima cura
ac diligentia prodijt, An
no a redempto genere
humano sesqmillesi
mo et tricesimo sep
timo Mense vero
Februario.

P
exp
utr
LE